

**T.C.
ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE DEMİR ÇELİK
SEKTÖRÜ VE TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN
REKABET GÜCÜ**

Engin Akman

Zonguldak 2007

**T.C.
ZONGULDAK KARAEKİMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE DEMİR ÇELİK
SEKTÖRÜ VE TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN
REKABET GÜCÜ**

**Hazırlayan
Engin Akman**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Turhan Korkmaz**

Zonguldak 2007

T.C.
ZONGULDAK KARAELMAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün İşletme Anabilim Dalında 2003528201015 numaralı Engin Akman'ın hazırladığı “**Dünya’da ve Türkiye’de Demir Çelik Sektörü ve Türk Demir Çelik Sektörünün Rekabet Gücü**” konulu ~~DOKTORA~~/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 22.08.2007 Çarşamba günü saat 16:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

Başkan

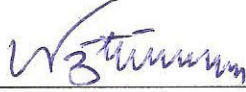
Doç. Dr. Turhan KORKMAZ (Danışman)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Metin SABAN

Üye

Yrd. Doç. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

24./8./2007

Doç. Dr. Turhan KORKMAZ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: ZKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Dünya’da ve Türkiye’de Demir Çelik Sektörü ve Türk Demir Çelik Sektörünün Rekabet Gücü
Tez Yazarı	: Engin Akman
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Turhan Korkmaz
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2007
Sayfa Adedi	: 182

Demir cevherinin veya hurdanın entegre tesislerde veya elektrik ark ocaklarında ergitilmesi ile üretilen çelik ürünleri yassı ve uzun olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Ancak, nihai çelik ürünlerinin sayısız çeşidi ve kullanım alanı vardır. Ağır sanayi sektörlerinden en önemlisi olan demir çelik sektörü inşaat, altyapı, otomotiv, beyaz eşya ve makine sanayi gibi pek çok ana endüstriye hammadde sağlamaktadır. Bu nedenle bir ülkenin kalkınması, güçlü bir demir çelik sektörüne ve tüketimine sahip olmasıyla doğrudan ilişkilidir.

2000 yılından itibaren sektörde önemli değişiklikler görülmeye başlanmış, şirket birleşmeleri yaşanmış ve mülkiyet yapısı özel sektör ağırlıklı olmuştur. Fazla kapasiteden dolayı sürekli dalgalanmaların yaşandığı sektör, 2002 yılından bu yana Çin’de ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan talep artışı sayesinde karlılığını ve finansal gücünü arttırmıştır. Dünyadaki bu duruma paralel olarak Türk demir çelik sektöründe de önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

2005 yılında 1,13 milyar ton üretimin yapıldığı sektörde Türkiye 21 milyon tonluk üretimi ile dünyada 11., Avrupa’da ise 3. sırada yer almıştır. Yassı ve uzun ürün arz/talep dengesizliği, enerji ve üretim maliyetlerinin yüksek olması ve hammaddede dışa bağımlılık gibi sorunlara rağmen Türk demir çelik sektörü, teknolojik alt yapı ve tecrübesi, kaliteli ürünleri ve Türkiye’de ve bölge ülkelerde gelişen çelik pazarı sayesinde dünya ile rekabet edecek düzeydedir.

Anahtar Kelimeler: Demir Çelik Sektörü, Rekabet Gücü, Finansal Analiz, Anket

ABSTRACT

Institution : ZKÜ Institute of Social Sciences, Department of Management
Title : Iron and Steel Sector in Turkey and in the World and Competitiveness of Turkish Steel Industry
Author : Engin Akman
Adviser : Assoc. Prof. Dr. Turhan Korkmaz
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2007
Total Number of Pages : 182

Iron and steel products, which are produced by melting iron ore or steel scrap in the Electric Arc Furnaces (EAF) or in the integrated plants, are classified mainly as long and flat products. But, there are many different types and uses of finished steel products. As one of the most important industrial sector, it supplies raw materials to main sectors such as construction, infrastructure, automotive, household goods and engineering. Thus, development and industrialization of a country directly related to having a strong steel production and consumption.

The world steel industry has been changing fast since 2000. Private investors dominate the ownership and sector is consolidating by mergers and acquisitions. High steel demand in China and developing countries increased the profitability and improved the financial status of the sector which faced cyclical fluctuations due to excess capacity in the past. Turkish steel sector is among the fastest growing in this period thanks to domestic demand and its favourable geographical location.

1,13 billion tonnes of steel produced in the world in 2005. Turkey ranks 11. in the world and 3. in Europe with 21 million tonnes of production. Despite structural problems, dependency to imported raw materials, high energy and raw material costs, Turkish steel sector has competitive power with its technological infrastructure and experience, high quality products and developing steel market both in the region and Turkey.

Key Words: Iron and Steel Sector, Competitive Power, Financial Analysis, Questionnaire

ÖNSÖZ

Teknolojik bilgi birikimi ve transferinin hızla artması, her geçen gün yüksek teknolojiye dayalı yeni ürünlerin piyasaya sürülmesi, sanayi sektörlerinin ağırlığının azalıp hizmet ve bilişime dayalı sektörlerin ön plana çıkmasına rağmen, en eski sanayi kollarından biri olan demir çelik sektörü hem gelişmiş ülkelerin hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde çok önemli bir yere sahip olmaya devam etmektedir. Özellikle, Türkiye gibi gelişmesinin çelik yoğun evresini yaşayan ülkelerde bu sektörün önemi daha da artmaktadır. Tez çalışmasında demir çelik sektörünün ve Türk demir çelik sektörünün rekabet gücünün seçilmesindeki amaç, sanayinin önemli hammadde sağlayıcısı ve ekonominin lokomotifini olan bu ana sektörün incelenmesi, öneminin anlaşılması, sorunlarının ve çözüm önerilerinin ortaya konulması ve bu konuda başvurulabilecek bir kaynak oluşturma isteğidir.

Demir çelik sektörü 2002 yılından bu yana önemli bir değişim ve yapılanma içerisindeydir. Bu nedenle, daha önceki yıllarda yazılan çoğu kaynağın referans kabul edilmesi oldukça güçtür. Ayrıca, Türkiye’de bu tarihten sonra basılmış birincil kaynakların azlığı, istatistiksel bilgilere ve kıyaslama amaçlı kullanmak amacıyla sektörel maliyetlere ulaşmak çalışmanın yürütülmesi sırasında önemli bir zorluk olmuştur. Süreli yayınlar, bu konuda yapılan seminer ve konferanslardaki sunum ve bildiriler, çeşitli kuruluşların yayınladığı sektörel raporlar gibi güncel kaynaklar tezin hazırlanmasında en çok başvuru alan kaynaklar olmuştur. Özellikle, Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü (IISI) ve Demir Çelik Üreticileri Derneği (DÇÜD) gibi kuruluşların yayınları bu tezin başarılı bir şekilde tamamlanmasında vazgeçilmez kaynaklar olmuşturlardır.

Demir çelik sektörünün dünyadaki ve Türkiye’deki durumu, sektörün rekabet gücünü etkileyen faktörler, sorunlar ve çözüm önerileri, sektörün finansal yapısı teorik çerçevede incelendikten sonra, demir çelik şirketlerinin durumu, sorunları ve beklentileri ile ilgili anket çalışması ile pratikte sektörün yapısının incelendiği bu tez çalışmasının sektör ile ilgilenen tüm tarafların bilgi ihtiyaçlarını karşılamada yararlı olmasını umarım.

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi bünyesinde gerçekleştirmiş olduğum yüksek lisans tez çalışmasının her aşamasında kıymetli desteklerini esirgemeyen danışmanım ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Sayın Doç. Dr. Turhan Korkmaz'a, çalışmanın hazırlanması sırasında her türlü konuda katkı ve önerilerini esirgemeyen demir çelik sektöründe çalışan değerli yöneticilere ve arkadaşlarıma, tezin önemli bir parçası olan anket sorularına cevap vermek için değerli zamanlarını harcayan demir çelik üreticilerinin saygıdeğer yönetici ve temsilcilerine, manevi yönden beni her zaman destekleyen sevgili aileme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii
SİMGELER VE KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1
1. DÜNYA DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ	4
1.1. Demir Çelik Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler	4
1.1.1. Çeliğin Tanımı	5
1.1.2. Demir Çeliğin Doğuşu.....	5
1.1.3. Demir Çeliğin Üstünlükleri.....	7
1.1.4. Çelik Üretim Yöntemleri	8
1.1.5. Demir Çelik Ürün Çeşitleri.....	9
1.2. Dünya Demir Çelik Sektörü	10
1.2.1. Dünya Ham Çelik Üretimi.....	17
1.2.2. Dünya Çelik Üretim Kapasitesi Artışları.....	19
1.2.3. Dünya Nihai Çelik Tüketimi.....	22
1.2.4. Dünya Demir Çelik Ticareti.....	23
1.2.4.1. Demir Çelik İhracat ve İthalatı	24
1.2.4.2 Çelik Fiyatları.....	29
1.2.5. Çelik Sektöründe Sürdürülebilirlik	32
1.2.6. Çelik Sektöründe Satın Almalar ve Birleşmeler	33
1.2.7. Demir Çelik Sektörü Hammaddeleri.....	35
1.2.7.1. Demir Cevheri	36
1.2.7.2. Kok.....	38
1.2.7.3. Hurda.....	38
1.2.8. Demir Çelik Sektörüne Yönelik Kısıtlamalar	40
1.2.8.1 Çelik Üreticileri Üzerinde Çevre Baskısı ve Kyoto Protokolü	40
1.2.8.2 Korumacı Önlemler ve Anti-Damping Yasaları	42

1.2.8.3. OECD Çelik Sübvansiyonlarının Kaldırılması Anlaşması	43
1.2.8.4. Avrupa Birliğine Yeni Üye ve Aday Ülkeler için Yeniden Yapılanma Planları	44
2. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN YAPISI.....	45
2.1. Türk Demir Çelik Sektörünün Tarihsel Süreci	45
2.1.1. Türk Demir Çelik Sektörünün Üretim Kapasitesi.....	48
2.1.2 Türkiye Çelik Arz ve Talebinin Gelişimi	49
2.2. Demir Çelik Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri.....	50
2.2.1. Türkiye Ekonomisinin Genel Göstergeleri	52
2.2.2. Demir Çelik Sektörünün İmalat Sanayinde ve Dış Ticaretteki Yeri	53
2.2.3. Demir Çelik Sektörünün Sağladığı İstihdam	54
2.3. Demir Çelik Sanayi Alt Sektörleri	55
2.3.1. Uzun Demir Çelik Ürünleri	58
2.3.1.1. Üretim Yöntemleri.....	59
2.3.1.2. Uzun Ürün Arz ve Talebi.....	59
2.3.1.3. Bağımsız Uzun Ürün Haddehaneleri	60
2.3.2. Yassı Demir Çelik Ürünleri	61
2.3.2.1. Yassı Haddelenmiş Ürünlerin Kullanım Alanları	62
2.3.2.2. Üretim Yöntemleri.....	63
2.3.2.3. Yassı Ürün Arz ve Talebi.....	63
2.3.3. Vasıflı Çelik Ürünleri	65
2.3.3.1. Vasıflı Çelik Arz ve Talebi	66
3. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN REKABET GÜCÜ	67
3.1. Rekabet Gücü Kavramı	67
3.1.1. Rekabet Gücünü Belirleyen Etkenler	69
3.2. Demir Çelik Sektöründe Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler	71
3.3. Türk Demir Çelik Sektörünün Rekabet Gücü	76
3.3.1. Türk Demir Çelik Sektörünün Dünyadaki Yeri	76
3.3.2. Türkiye Demir Çelik Pazarının Gelişimi	77
3.3.3. Türkiye Demir Çelik İthalat ve İhracatı.....	82
3.3.3.1. Uzun Ürün Dış Ticareti.....	84
3.3.3.2. Yassı Ürün Dış Ticareti	85
3.3.3.3. Vasıflı Çelik Dış Ticareti	86

3.3.3.4. Türkiye Demir Çelik Sektörü Dış Ticaretinin Katma Değer Açısından Analizi	87
3.3.3.5. Kur Politikalarının Dış Ticarete ve Rekabet Gücüne Etkisi	90
3.3.4. Türk Demir Çelik Sektörünün Maliyet Yapısı.....	92
3.3.4.1. Dünya Çelik Sektörü Maliyet Yapısı.....	92
3.3.4.2. Türk Çelik Sektörünün Maliyet Yapısı.....	94
3.3.4.2.1. Enerji Maliyetleri	96
3.3.4.2.2. Hammadde Maliyetleri.....	99
3.3.4.3. Rakip Ülkelerde Üretim Maliyetleri ve Gelişmeler	103
3.3.5. Demir Çelik Sektörüne Yönelik Teşvikler	106
3.3.6. Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde Türk Demir Çelik Sektörü	110
3.3.6.1. Avrupa Birliği ile Çelik Ticaretinin Gelişimi	110
3.3.6.2. Ulusal Yeniden Yapılandırma Planı (UYYP)	112
3.3.6.3. Gümrük Vergilerinde Ortak Gümrük Tarifesine Uyum	115
3.3.6.4. Çevre Standartlarına Uyum.....	116
3.3.6.5. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi.....	118
3.3.7. Demir Çelik Sektörünün Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT Analizi)	119
3.3.8. Önemli Çelik Üreticisi Bölgelerdeki Durum ve Türkiye'ye Etkisi.....	121
3.4. Türk Demir Çelik Sektörünün Finansal Analizi	123
3.4.1. Türk Demir Çelik Sektörünün Finansal Açından Genel Durumu.....	123
3.4.2. Türk Demir Çelik Sektörünün Finansal Oran Analizi.....	125
3.4.2.1. Finansal Analizde Kullanılan Oranlar	126
3.4.2.2. Demir Çelik Sektörünün Likidite Oranları	127
3.4.2.3. Demir Çelik Sektörünün Finansal Yapı Oranları	129
3.4.2.4. Demir Çelik Sektörünün Faaliyet Oranları	131
3.4.2.5. Demir Çelik Sektörünün Karlılık Oranları.....	133
4. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN YAPISI VE REKABET GÜCÜ ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI.....	136
4.1. Araştırma Metodolojisi.....	136
4.1.1. Araştırmanın Gerekçesi, Amacı ve Kapsamı.....	136
4.1.2. Araştırmanın Problemi.....	137
4.1.3. Araştırmada Kullanılan Teknikler.....	137
4.1.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	137

4.1.5. Anketlerin Hazırlanması ve Uygulanması	138
4.2. Araştırma Bulguları ve Analiz	138
4.2.1. Demir Çelik Sektöründeki Şirketlerinin Genel Özellikleri	139
4.2.2. Üretim Tesisleri, Kapasite Kullanımı ve Teknoloji Düzeyi	143
4.2.3. İç ve Dış Pazardaki Durum, Pazarlama Olanakları	145
4.2.4. Firmaların Finansman Yapısı ve Finansman Politikaları	149
4.2.5. Yurtdışı İşbirlikleri ve Avrupa Birliği Süreci	151
4.2.6. Sektörün Gelecekteki Eğilimleri, Temel Sorunlar ve Öneriler	155
SONUÇ	159
KAYNAKÇA	169
EKLER	175

GRAFİKLER LİSTESİ

Sayfa

Grafik 1.1: 1950-2005 Yılları Arası Dünya Çelik Üretimi	11
Grafik 1.2: Yıllara Göre Dünya Ekonomik Büyüme Oranları.....	12
Grafik 1.3: En büyük 5 Ekonominin Dünya GSMH'sı içindeki Payları.....	13
Grafik 1.4: 1996-2005 Yılları Dünya Çelik Üretimi ve Çin'in Payı	14
Grafik 1.5: Sıcak Haddelenmiş Rulo Fiyatlarının Son 25 Yıldaki Aylık Değişimi Batı Avrupa İhraç Fiyatları.	30
Grafik 1.6: Çelik Fiyatı Çevrimleri / Sıcak Rulo İhraç Fiyatları	31
Grafik 1.7: Sektörel Konsantrasyon ve Kar Marjları	34
Grafik 1.8: Demir Cevheri Kaynakları ve Büyüme Oranlarına Göre Bölgelerin Konumu.....	36
Grafik 1.9: Yıllara Göre Dünya Denizaşırı Demir Cevheri Gerçekleşen ve Tahmini Arzı ve Talebi	37
Grafik 1.10: 1994-2006 Aralığında Elektrik Ark Ocağı Üretimi ve Hurda Tüketimleri	39
Grafik 2.1: Türkiye Ham Çelik Üretimi ve Kapasitesi	49
Grafik 2.2: 2000-2004/6 Yılları Arası Türkiye'nin Dış Ticaretinde Sektörlerin Payı	54
Grafik 2.3: Çelik Üretimi ve Nihai Mamul Tüketiminin Karşılaştırılması	58
Grafik 3.1: Dünya ve Türkiye Ham Çelik Üretim Projeksiyonu	78
Grafik 3.2: Bazı Ülkelerde Kişi Başı Çelik Tüketimi	79
Grafik 3.3: Kişi Başına Üretimi ve Tüketiminin Yıllara Göre Gelişimi Kilogram ..	80
Grafik 3.4: Dünya Çelik Üretim Maliyet Dağılımı ve Türkiye'nin Konumu.....	95
Grafik 4.1: İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Süre.....	141
Grafik 4.2: Ortak Sayıları	141
Grafik 4.3: İşletmelerde Çalışan Sayıları.....	142
Grafik 4.4: En Son Yapılan Teknoloji Yatırımları.....	145
Grafik 4.5: Dış Pazara Yapılan Satışların Toplam İçindeki Payı	146
Grafik 4.6: İhracat İçin Yardımcı Olan Kurum Var mı?	147
Grafik 4.7: Firmanızda Finansman Bölümü Var mı?.....	149
Grafik 4.8: Halka Açılmayı Düşünüyor musunuz?.....	150
Grafik 4.9: AB Süreci Türk Demir Çelik Sektörünü Nasıl Etkiledi?.....	152
Grafik 4.10: Çelik Talebi Hakkında Beklentiler	155

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1.1: Dünyada Çelik Üretimine Yöntemlere Göre Dağılımı.....	8
Tablo 1.2: Dünya Ham Çelik Üretimi	18
Tablo 1.3: Dünyanın En Büyük 10 Çelik Üreticisinin 2004 – 2005 Üretimleri ..	19
Tablo 1.4: Dünya Çelik Sektöründe Kapasite Kullanım Oranları (KKO) ve Tahminler.	21
Tablo 1.5: Dünya Nihai Çelik Tüketimi	22
Tablo 1.6: Dünya Çelik Tüketimi Gerçekleşen ve Tahmini Miktarı	23
Tablo 1.7: Dünya İhracatının Ürünler Göre Dağılımı	24
Tablo 1.8: İhracatı En Hızlı Artan 10 Ürün Grubu	26
Tablo 1.9: Dünya Nihai Çelik Üretimi ve İhracat Miktarı (Milyon Ton) ile.....	26
Tablo 1.10: Önemli İhracatçı ve İthalatçı Ülkeler.....	28
Tablo 1.11: Dünya Ham Çelik Üretimine Bölgesel Dağılım Oranı.....	29
Tablo 1.12: İISI Sürdürülebilirlik Kriterleri	32
Tablo 1.13: Çelik Sektörü Hammaddes Fiyatları ve Tahminler.....	38
Tablo 2.1: 1980 Yılından Bu Yana Üretimine Sürdüren Tesisler	48
Tablo 2.2: Yıllar İtibariyle Türkiye Ham Çelik Üretimi ve Tüketimi.....	50
Tablo 2.3: Türkiye'nin Temel Ekonomik Göstergeleri	52
Tablo 2.4: Türkiye'nin İhracatında İlk 20 Fası İçinde Bulunan Demir Çelik ve Bu Sektörün Hammaddes Sağladığı Sektörler.....	53
Tablo 2.5: Demir Çelik Sektörünün Sağladığı İstihdamın Yıllara Göre Seyri	55
Tablo 2.6: Türkiye'nin Ham Çelik Üretim Kapasitesinin Ürünler ve Tesis Türüne Göre Dağılımı.....	57
Tablo 2.7: Uzun Ürün Üretim Miktarı ve Yıllık Artışlar	60
Tablo 2.8: Uzun Ürün Tüketim Miktarı ve Yıllık Artışlar	60
Tablo 2.9: Yassı Mamul Üretimi.....	64
Tablo 2.10: Yassı Mamul Tüketimi	64
Tablo 2.11: Yassı Çelik Tüketim Miktarı.....	65
Tablo 2.12: Türkiye Vasıflı Çelik Üretim ve Tüketiminin Gelişimi.....	66
Tablo 3.1: Çelik Şirketlerinin Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler.....	74
Tablo 3.2: 2001-2004 Yılları Arasında Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Yeri..	77
Tablo 3.3: Türkiye Çelik Üretiminde Ürünler Göre Üretim Tüketimi Karşılama Oranı.....	81

Tablo 3.4:	Türkiye'nin Demir Çelik Ürünleri İhracatı ve İhracat Yapılan Ülkelerin Payları.....	83
Tablo 3.5:	Uzun Ürün Dış Ticaretinin Gelişimi.....	85
Tablo 3.6:	Yassı Ürün Dış Ticaretinin Gelişimi	86
Tablo 3.7:	Türkiye Vasıflı Çelik İthalat ve İhracatının Gelişimi	87
Tablo 3.8:	Toplam Nihai Mamul İhracatı ve İthalatı	87
Tablo 3.9:	Demir Çelik Dış Ticaretinin Tonaj ve Değer Olarak Karşılaştırılması	88
Tablo 3.10:	Katma değeri Yüksek Çelik İhracatı Yapan Ülkeler	89
Tablo 3.11:	Türkiye'nin Toplam Çelik İthalatı ve YTL Cinsinden Yapılan Ödemeler	92
Tablo 3.12:	Dünya Çelik Üretim Maliyet Yapısı.....	93
Tablo 3.13:	Türkiye Uzun Ürün Üreticileri Maliyet Dağılımı	96
Tablo 3.14:	Elektrik Enerjisi Fiyatları.....	97
Tablo 3.15:	Türkiye Cevheri Üretimi ve Kullanımının Dağılımı	101
Tablo 3.16:	Türkiye'nin Sünger Demir, Hurda, Cevher ve Kömür İthalatı.....	101
Tablo 3.17:	2006 Yılında Önemli Hurda İthalatçısı ve İhracatçısı Ülkeler.....	102
Tablo 3.18:	Bazı Ülkelerde Üretim Maliyetleri	104
Tablo 3.19:	AB'de Çelik Sektörüne Yönelik Yardımların Durumu	108
Tablo 3.20:	Demir Çelik Sanayii Teşvikleri.....	109
Tablo 3.21:	AKÇT Anlaşmasından Sonra AB ile Demir Çelik Dış Ticareti.....	111
Tablo 3.22:	AKÇT Anlaşmasından Sonra AB ile Demir Çelik Dış Ticareti.....	111
Tablo 3.23:	UYYP Sonrasında Öngörülen Kar Miktarları	114
Tablo 3.24:	Önemli Çelik Üreticisi Bölgelerdeki Durum ve Türkiye'ye Etkisi..	122
Tablo 3.25:	Demir Çelik Üreticilerinin İSO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Arasındaki Yeri	124
Tablo 3.26:	Demir Çelik Sektörünün Seçilmiş Likidite Oranları	128
Tablo 3.27:	Demir Çelik Sektörünün Seçilmiş Finansal Yapı Oranları.....	130
Tablo 3.28:	Demir Çelik Sektörünün Seçilmiş Faaliyet Oranları	132
Tablo 3.29:	Demir Çelik Sektörünün Karlılık Oranları.....	134
Tablo 4.1:	Türkiye'deki Demir Çelik Üreticilerinin Kapasite ve Üretim Bilgileri	140
Tablo 4.2:	İşletmelerin Sermaye Miktarı.....	142
Tablo 4.3:	İşletmelerin Satış Hacimleri.....	143
Tablo 4.4:	Kapasite Kullanım Oranı (KKO) ve Gelecek Planları.....	144

Tablo 4.5:	Kapasite Kullanım Oranı'nın Düşük Olmasının Nedenleri	144
Tablo 4.6:	İhracata Yönelme Nedenleri.....	146
Tablo 4.7:	Firmaların Dış Pazarlarda Karşılaştıkları Sorunlar	148
Tablo 4.8:	Satış Kanalları	149
Tablo 4.9:	Sabit Kıymet Yatırımlarının Finansmanı.....	150
Tablo 4.10:	Çalışma Sermayesinin Finansmanı.....	151
Tablo 4.11:	Yurtdışındaki Firmalarla Mevcut İşbirliği ve Gelecek Planları	151
Tablo 4.12:	Hammadde Temini	152
Tablo 4.13:	AB Üyeliği Gerçekleşirse Türk Demir Çelik Sektörü Nasıl Etkilenir?	153
Tablo 4.14:	Türk Demir Çelik Sektörünün AB'ye Göre Rekabet Üstünlükleri...	153
Tablo 4.15:	AB Demir Çelik Sektörünün Türkiye'ye Göre Rekabet Üstünlükleri	154
Tablo 4.16:	Demir Çelik Sektöründe Markalı Ürünlerin Ağırlık Kazanacağını Düşünüyor Musunuz?	156
Tablo 4.17:	Demir Çelik Şirketlerinin En Önemli Sorunları.....	156

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
BİP	: Bireysel İş Planı
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DÇÜD	: Demir Çelik Üreticileri Derneği
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü (WTO, World Trade Organization)
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
SEDEFED	: Sektörel Dernekler Federasyonu
EAO	: Elektrik Ark Ocaklı
EBSO	: Ege Bölgesi Sanayi Odası
ESTEP	: Avrupa Çelik Teknolojisi Platformu (European Steel Technology Platform)
EU ETS	: AB Emisyon Ticaret Sistemi (European Union Emission Trading System)
EUROFER	: Avrupa Demir Çelik Sanayisi Konfederasyonu (European Confederation of Iron and Steel Industries)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
GTİP	: Gümrük Tarifesi İstatistik Pozisyonu
IEA	: Uluslararası Enerji Ajansı (International Energy Agency)
IISI	: Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü (International Iron and Steel Institute)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
İMMİB	: İstanbul Metal ve Maden İhracatçıları Birliği
IMD	: Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü (International Institute of Management Development)
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labor Office)
İSO	: İstanbul Sanayi Odası
KKO	: Kapasite Kullanım Oranı
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
LME	: Londra Metal Borsası (London Metal Exchange)
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
MESS	: Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası
MKE	: Makine Kimya Endüstrisi
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (North American Free Trade Area)

OECD	: İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organization for Economic Co-Operation and Development)
OYAK	: Ordu Yardımlaşma Kurumu
STA	: Serbet Ticaret Anlaşmaları
TDÇİ	: Türkiye Demir Çelik İşletmeleri
TCDD	Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
UYYP	: Ulusal Yeniden Yapılanma Planı
YTL	: Yeni Türk Lirası

GİRİŞ

Demir elik sektörü dünyadaki ekonomik gelişmelerle ve ülkelerin ekonomik gücüyle doğrudan ilişkili bir sektördür. Ekonomik kalkınmanın temeli, gcl bir demir elik sektörüne sahip olmaktır. Bu sektörün önemi, tüm endüstriyel dallara girdi vermesinden kaynaklanmaktadır.

Otomotivden inşaata, tarımdan sağlık gereçlerine ve dayanıklı tüketim mallarına kadar her alanda hayatımızın içinde olan elik, binlerce yıldan beri insanoğlu tarafından çeşitli yöntemlerle üretilmiş ve kullanılmıştır. elik üreterek onu tarımdan savunmaya kadar değişik alanlarda kullanabilmek, çeliğin icadından bu yana uluslar için bir üstünlük ve gücü kaynağı olmuştur.

Dünya’da demir elik üretimi 2000’li yıllara kadar ağırlıklı olarak kamuya bağlı şirketler tarafından yapılmaktaydı. Ancak daha sonraki yıllarda demir elik tesisleri özelleştirilmiş ve özel şirketler sektörde önemli paya sahip olmuşlardır. 2002 yılından itibaren gelişmekte olan ülkelerde yaşanan aşırı talep artışları bu süreci hızlandırmıştır.

Türkiye ekonomisi dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biridir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de, büyüyen ekonomi ve artan sanayi üretimi nedeniyle hızlı büyüyen sektörlerin başında lokomotif sektör olan demir elik sektörü gelmektedir.

Türkiye’de paslanmaz elik dışında her türlü elik mamulü üretilmektedir. Demir- elik ürünlerini uzun ürünler ve yassı ürünler olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Demir elik sanayinin alt sektörleri olan uzun ve yassı sektörlerinde üretilen mamuller, entegre ve elektrik ark ocaklı tesisler olmak üzere iki ana yöntemle üretilmektedirler.

Türkiye’de kişi başına elik tüketimi 2005 yılında 271 kilogram olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam Türkiye’nin elik tüketimi bakımından hala gelişmekte

olan ülkeler kategorisinde bulunduğunu göstermektedir. Ancak, çelik kullanımının çok hızlı bir gelişme içinde olduğu görülmektedir.

Ülke ekonomisinde önemli yeri olan pek çok sektöre girdi sağlayan demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların hepsi büyük ölçekli firmalardır. Yatırım maliyetlerinin yüksek olması, her 5 yılda bir modernizasyon yatırımları gerektirmesi, sektörün kendine has özellikleri nedeniyle üretim, teknoloji ve pazarlama alanlarında deneyim gerektirmesi ve sürekli dalgalanan bir piyasada rekabet etmenin ve mevcut ticari faaliyetleri sürdürebilmenin zorluğu gibi nedenlerle sektöre giriş yapan firmalar genelde finansal açıdan güçlü ve benzer sektörlerde faaliyet gösteren firmalar olmuştur. 2007 yılı itibariyle Makine Kimya Endüstrisi Kurumu (MKEK) hariç, Türk çelik üreticileri özel sektör şirketleridir.

Gelişen iletişim teknolojileri, liberalleşen ekonomi ve ticari kısıtlamaların azalmasıyla dünyadaki ekonomik gelişmeler çok kısa sürede tüm ülkeleri etkilemektedir. Hammaddelerin belirli ülkelerden temin edildiği, hemen hemen tüm ülkelerin teknolojik olarak benzer üretim süreçlerine sahip olduğu ve üretim kapasitesinin talebin üzerinde olması nedeniyle sık sık dalgalanmaların görüldüğü dünya demir çelik sektöründe yaşanan gelişmeler, hızla dünyanın tüm ülkelerinde demir çelik sektörünü etkilemektedir. Bu açıdan Türk demir çelik sektörünü daha iyi anlayabilmek için dünyadaki durumun ve trendlerin de incelenmesi gerektiğinden hareketle, bu çalışmada dünya demir çelik sektörü de incelenmiştir.

Dünya ve Türkiye demir çelik sektörünün genel yapısı, sektördeki eğilimler, üretim, teknoloji, maliyet, dış ticaret, demir çelik sektörünün finansal yapısı ve rekabet gücünü etkileyen faktörler hakkında literatür taraması yapılarak mevcut durum ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bilgiler verildikten sonra, bu araştırmanın konusu olan demir çelik şirketlerinin genel durumu ve rekabet gücünü etkileyen faktörler ulusal bazda anket yönetimiyle tespit edilmiştir.

Demir çelik sektörünün analiz edilerek, finansal durumunun ve rekabet gücünün ortaya konulmasını amaçlayan çeşitli yüksek lisans tezleri daha önce de yapılmıştır. Bu çalışmanın daha önce yayınlanmış tezlerden farkı, teorik

araştırmaların yanı sıra, demir elik üreticilerine yönelik uygulanan anket çalışmasıdır. Bu anket çalışması ile sektör yönetici ve temsilcilerinin 2007 yılı itibariyle rekabet gücüne yönelik düşünce ve nerileri alınarak, mevcut durum aktarılmaya çalışılmıştır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; demir elik hakkında genel bilgiler verilmiş, üretim yöntemleri ve ürün eşitleri kısaca özetlenmiştir. Dünya demir elik sektörünün arz ve talebinin gelişimi, dünya ekonomisindeki yeri, önemli elik üreticisi ülkeler, elik sektörünün hammaddeleri ve demir elik sektöründe yaşanan gelişmeler anlatılmıştır.

İkinci bölümde; Türk demir elik sektörünün yapısı, tarihsel gelişimi, demir elik sektöründe arz ve talebin gelişimi, sektörün Türkiye ekonomisindeki yeri ve demir elik alt sektörleri incelenmiştir.

nc bölümde; rekabet gücü ve demir elik sektöründe rekabet gücünü belirleyen faktörler üzerinde durulmuştur. Daha sonra Türk demir elik sektörünün rekabet gücüne etki eden faktörler ve Avrupa Birliği sürecinde Türk demir elik sektörünü etkileyen konular ve Türk demir elik sektörünün finansal durumu incelenmiştir.

Dördüncü bölümde; demir elik sektöründe faaliyet gösteren firmaların üretim, kapasite ve teknoloji düzeyleri, sermaye yapıları, i ve dış pazarlama olanakları, AB sürecinin sektöre etkileri, sektörün sorunları ve sektörde gelecek beklentilerinin araştırılması için yapılan anket çalışmasının sonuçları verilmiştir. Yüzde yöntemiyle yapılmış olan anket çalışmasının bulguları ve bu bölüme kadar olan teorik araştırmaların ışığında, sektörün sorunlarına çözüm nerileri tezin sonuç bölümünde verilmiştir.

1. DÜNYA DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ

1.1. Demir Çelik Sektörü ile İlgili Genel Bilgiler

Demir çelik endüstrisi; demir cevherlerinin arıtılmasından başlayarak, demir ve çeliğin çeşitli yöntemlerle üretimini, sıcak ve soğuk şekillendirme yöntemleriyle çubuk, profil, tel, levha, sac, boru haline getirilmesini çeşitli dövme, döküm ve ısıtma işlemleri, koruyucu maddelerle kaplanmaları safhalarını kapsar.

Demir çelik sektörü dünyadaki ekonomik gelişmelerle ve ülkelerin ekonomik gücüyle doğrudan ilişkili bir sektördür. Ekonomik kalkınmanın temeli güçlü bir demir çelik sektörüne sahip olmaktır. Bu sektörün önemi tüm endüstriyel dallara girdi vermesinden kaynaklanmaktadır.

Demir çelik; teknoloji ve sermaye yoğun, kalifiye işgücü gereksinimi yüksek olan bir ağır sanayi sektörüdür. Hızla gelişen üretim teknolojileri, global piyasalarda rekabetin gün geçtikçe zorlaşması ve çevre baskıları nedeniyle demir çelik üreticileri sürekli teknoloji yenileme yatırımları yapmak zorundadırlar. Yeni çelik ürünleri ve kaliteleri geliştirme gereksinimi nedeniyle araştırma geliştirme çalışmaları sektör için önemli bir yer tutmaktadır.

İlk kuruluş ve işletme maliyeti yüksek olan demir çelik sektörü ülkelerin kalkınması ve savunması için stratejik öneme sahip olduğundan başlangıçta çelik firmaları genelde kamuya ait kuruluşlar olarak kurulmuşlardır. Ancak 2000'li yılların başından itibaren mülkiyet yapısında önemli değişiklikler yaşanmış, demir çelik ticari bir ürün olarak algılanmaya başlanmış ve özel sektör demir çelik üretimindeki payını arttırmaya başlamıştır. Dünya genelinde fazla kapasiteler nedeniyle, kar marjı düşük ve sürekli çevrimler yaşayan istikrarsız bir sektör olduğundan finansal yatırımcılar tarafından cazip bir sektör olarak görülmeyen demir çelik sektörü, 2002 yılından itibaren özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan aşırı talep artışı nedeniyle yatırımcıların gözde sektörlerinden biri haline gelmiştir.

Dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak çelik endüstrisinde de pek çok değişim yaşanmıştır. Üretim odaklılıktan müşteri odaklılığa, standart ürünlerden müşteri isteklerine yönelik çözüm üreten yenilikçi ürünlere, kapasiteden karlılığa, üretilen katma değer artırılmasına ve şirketin piyasa değerinin yükseltilmesine doğru bir yönelme gözlenmiştir.

1.1.1. Çeliğin Tanımı

Çelik %2'den az karbon, %1'den az manganez ve az miktarda silikon, fosfor, sülfür ve oksijen içeren bir demir-karbon alaşımdır. Alaşımdaki karbon miktarının ayarlanması ile çeliğin özellikleri değiştirilebilir. Çelik sağlamlığı, esnekliği, geri dönüşümü nedeniyle çevre dostu olması, doğada diğer metallere göre demirin daha fazla bulunması ve ucuzluğu nedeniyle en önemli inşaat ve mühendislik malzemesidir (Callister, 1997:349).

1.1.2. Demir Çeliğin Doğuşu

İnsanlığın demir metali ile karşılaşması her ne kadar M.Ö. 4500'lerde meteoroidlerdeki zengin nikelli (%12-18 Ni) demir alaşımları ile olmuşsa da, demir cevherlerinin indirgenmesiyle demir metalinin üretiminin M.Ö. 2000 yıllarında Tunç devrindeki ergitme fırınlarıyla rastlantı olarak gerçekleştirildiği tahmin edilmektedir. Bronz (tunç) yapımında henüz tam bir ergitmenin yapılamadığı dönemlerden kalan artık malzemelerde yapılan incelemelerde, bakır cevherinde veya işlemlerin yapıldığı ortamlarda rastlantı olarak bulunan demir oksitlerin indirgendiği saptanmıştır. Ancak o dönemlerde bronzun, sabit yer ocaklarında cevher - odun kömürü karışımları ile sünger yapıda tam ergimemiş kütle halinde üretildiği ve ardından dövme yoluyla kütleden ayrılıp şekillendirildiği için demirin varlığı anlaşılamamıştır. Zira bronzdan görünüşü farklı olan saf demire yakın bileşimdeki bu malzeme; dövme yoluyla bronzdan daha ince hale getirildiği, ayrıca odun kömürü ile ısıtılıp tekrar tekrar dövüldüğünde, çok yumuşak olan malzemenin karbon yayınması ile oldukça sert ve keskin çelik halini aldığı görülebilmisti. Dolayısıyla demir cevherlerinden ilk demir üretimi M.Ö. 2000 yıllarında yer fırınlarında yapılmıştır denilebilir (Şeşen vd., 2005:19-26).

Tarihin ilk demir elik fırınları, kurulma ve işletme avantajı nedeniyle tepe yamaçlarına kurulmuştur. Bu fırınlarda bir veya iki havalandırma deliği ve cüruf alma deliği vardı. Bu fırınlarda sürekli alışılamıyordu ve bir kerede 300 kg kadar kısmen sıvı, süngerimsi yapıda bloom adı verilen ürün elde edilebiliyordu. Yaygın olarak bu yöntemlerin Afrika, Avrupa, Hindistan ve Orta Doğu Bölgelerinde kullanıldığı saptanmıştır. Japonya’da hazne kısmı daha muntazam olarak inşa edilen şaft tipi fırınlarda 4 tona kadar ürün elde edilebildiği belirtilmektedir. Bu tür fırınlarda demir üretiminin özellikle Roma İmparatorluğu devrinde Avrupa ve Akdeniz Bölgelerinde hızla yaygınlaştığı zannedilmektedir. Ancak Roma İmparatorluğu’nun çöküşü ile bu bölgelerdeki demir üretiminde de önemli gerilemeler olduğu bilinmektedir (şeşen vd., 2005:19-26).

Demirin ilk kullanımına dair işaretler, mızrak uçları, bıçak ve süs eşyası şeklinde olup Sümerlere ve eski Mısırlılara kadar (yaklaşık M.Ö. 4000 yılları) dayanmaktadır. M.Ö. 3500 ile M.Ö. 2000 yılları arasında, Mezopotamya, Anadolu, ve Mısır civarında ergitilmiş demirden yapılmış objeler daha çok görölmeye başlanmıştır. Bu objelerin içeriğinde nikel rastlanmaması da meteor taşlarından yapılmadıklarının bir göstergesidir. Ancak bunların kullanımlarının daha çok törensel olması, demirin o çağlarda altından bile daha pahalı olmasından dolaydır. Örneğin İlyada’da savaş silahları bronzdan yapılmasına karşın demir ingotlar ticarete kullanılmaktadır. Bazı kaynaklara göre o çağlarda demir, bakırın saflaştırılması sırasında bir yan ürün olarak (sünger demir) ortaya çıkmakta ve devrin metalurji bilgisi, demiri yeni baştan üretmeye yetmemektedir. M.Ö. 1600 ile M.Ö. 1200 yıllarına gelindiğinde demirin Orta Doğu’da giderek artan bir şekilde kullanıldığı görülür, fakat yine de bronzun yerini alamamıştır. İnsanlar demiri üretmeyi ve şekillendirmeyi öğrendikçe, demir hem tarım ve hayvancılıkta hem de savunma alanında toplumların yaşantısına daha çok girmiş ve her zaman önemli bir ticari meta olmuştur (Wikipedia, 2006).

M.Ö. 200 ile M.S. 200 yılları arasında Çin’de Khan Hanedanı döneminde ilk defa demirin indirgenip ergitilerek döküm yoluyla şekillendirilmesine dönük, 1400°C ’ye çıkabilen fırınların kurulup işletildiği bilinen bir gerçektir. M.S. 14.

yüzyıla kadar demir metalurjisindeki gelişmeler geçmiş 2000 yıllık deneyimlere göre olmuştur. Bu tarihten sonra günümüze kadar geçen sürede çok önemli gelişmeler gözlenmiştir (Wikipedia, 2006).

İlk demir izabe (ergitme) işlemlerinde, hem ısı kaynağı hem de redükleme aracı olarak odun kömürü kullanılmıştır. 18. yüzyıl İngiltere'sinde ağaç kaynaklarının azalmasıyla birlikte alternatif olarak kok kömürü kullanılmış ve Abraham Darby'nin bu buluşu endüstri devrimi için gerekli olan enerji kaynağını ortaya çıkarmıştır. Çeliğin kitlesel üretimi 1850'lerde Henry Bessemer tarafından icat edilen ergimiş demire oksijen üflenmesi tekniği ile mümkün olmuştur. Çeliğin kitlesel üretimi Endüstri Devriminin başlamasının da itici gücü olmuştur (Wikipedia, 2006).

1.1.3. Demir Çeliğin Üstünlükleri

Otomotivden inşaat, taşımacılıktan sağlık gereçlerine ve dayanıklı tüketim mallarına kadar her alanda hayatımızın içinde olan çelik, binlerce yıldan beri insanoğlu tarafından çeşitli yöntemlerle üretilmiş ve kullanılmıştır. Çelik üreterek onu tarımdan savunmaya kadar değişik alanlarda kullanabilmek, çeliğin icadından bu yana uluslar için bir üstünlük ve güç kaynağı olmuştur. Demir çelik;

- Dayanıklı ve Güvenilir
- Uzun Ömürlü ve Ekonomik
- Geri Dönüşüm ve Çevre Dostu Özelliği
- Teknik Üstünlük ve Rekabet Gücü
- Temel Endüstriyel Girdi
- Yaygın Kullanım Alanı
- Kalkınmanın İtici Gücü olması

nedeniyle tüm ülkeler için vazgeçilmez bir üründür.

1.1.4. Çelik Üretim Yöntemleri

Çelik, demir cevheri, kireç taşı ve kok gibi hammaddelerin yüksek fırında yada bazik oksijen fırınında ergitilmesi yoluyla entegre tesislerde ve hurdanın ergitilmesi ile elektrik ark ocaklarında (EAO) olmak üzere iki temel yöntemle üretilir. Tablo 1.1’de dünyada çelik üretiminin yöntemlere göre dağılımı verilmiştir. 2004 yılında dünyada üretilen ham çeliğin %63’ü entegre tesislerde, %33,8’i elektrik ark ocaklarında ve %3,2’si artık vazgeçilmekte olan açık ocak teknolojisi gibi diğer yöntemlerle üretilmiştir. Dünyanın en büyük çelik üreticisi Çin’de üretimin %81,6 oranındaki oldukça büyük bir bölümü entegre tesislerde gerçekleştirilirken, EAO tesislerde gerçekleştirilen üretimin payı yalnızca %18,4 seviyesinde kalmıştır. Asya ülkelerinin tamamında, entegre tesislerin payı EAO tesislere oranla, daha yüksektir. Avrupa Birliği çelik üretiminin %61,4’ü entegre tesislerde ve %38,6’sı EAO’lu tesislerde üretilmiştir (IISI, 2005a: 6).

Tablo 1.1: Dünyada Çelik Üretiminin Yöntemlere Göre Dağılımı

	Entegre Tesisler (%)	Elektrik Ark Ocaklı Tesisler (%)	Diğer (%)
AB-25	61,4	38,6	0
Rusya	61,6	16,3	22,1
ABD	46,4	53,6	0
Brezilya	76,8	23,2	0
Orta Doğu	16,5	83,5	0
Çin	81,6	18,4	0
Hindistan	57,2	38,9	3,9
Japonya	73,6	26,4	0
G. Kore	56,1	43,9	0
Tayvan	55,7	44,3	0
Türkiye	28,5	71,5	0
Dünya	63	33,8	3,2

Kaynak: Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü (IISI), “World Steel in Figures 2005,” s. 6.

1.1.5. Demir Çelik Ürün Çeşitleri

Demir- çelik ürünlerini uzun ürünler ve yassı ürünler olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Uzun ürünlerin üretiminde blum ve kütük, yassı ürünlerin üretiminde yarı mamul olarak slab kullanılır. Slab, blum ve kütük sıvı çeliğin, sürekli döküm yöntemiyle kalıplara dökülerek katılaştırılması sonucu meydana gelen. dikdörtgen kesitli yarı ürünlerdir.

Uzun çelik ürünleri;

- İnşaat sektöründe kullanılan çubuk (çapları 6- 32 mm. arasında değişen düz ve nervürlü),
- İnşaat sektöründe kullanılan kare, dikdörtgen, L, H, U kesitli profiller,
- Tel, çivi üretiminde ve otomotiv yan sanayinde kullanılan filmaşın (5-16 mm. çapları arasında),
- Demiryolu rayları,

olmak üzere dört ana gruba ayrılabilir.

Yassı çelik ürünleri;

- Slabın sıcak haddehanede haddelenmesi ile üretilen sıcak haddelenmiş rulo ve saclar (kalınlığı 20 mm'den az)
- Slabın sıcak haddehanede haddelenmesiyle üretilen levha (kalınlığı 12-50 mm.aralığında)
- Sıcak haddelenmiş yassı çeliğin soğuk haddehanede haddelenmesi ile üretilen soğuk haddelenmiş rulo ve saclar (kalınlığı 0,30-2,00 mm arasında)
- Soğuk haddelenmiş yassı çeliklerin sıcak daldırma yöntemiyle çeşitli ağırlıklarda çinko kaplanması ile üretilen ve kalınlıkları 0,30-2,00 mm aralığında değişen galvanizli rulo ve saclar,

- Soğuk haddelenmiş yassı çeliğin elektroliz yöntemiyle çeşitli ağırlıklarda kalay ve krom kaplanması ile üretilen ve kalınlıkları 0,20-0,60 mm aralığında değişen kalay ve krom kaplı rulo ve saclar,

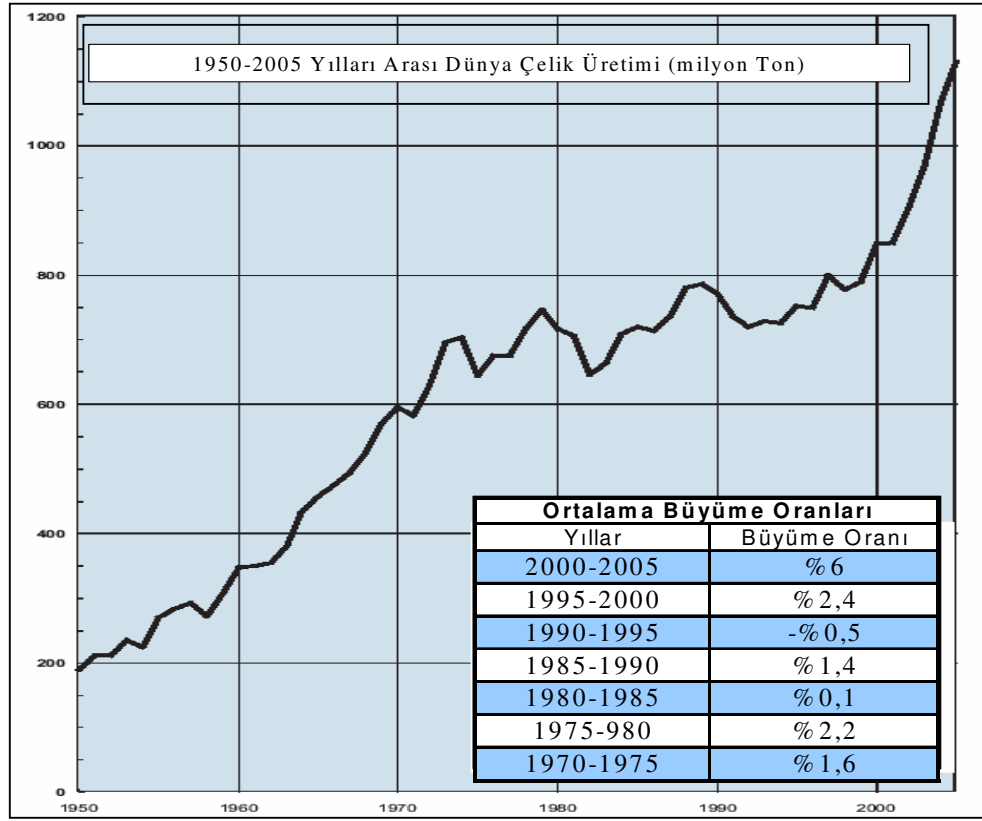
olmak üzere beş ana gruba ayrılabilir (Erdemir, 2007c).

Çelik ürünleri pek çok üstünlüğüne rağmen, bazı kullanım alanlarında alüminyum, karbon fiber kompozitleri, bakır, ağaç, cam ve plastik gibi malzemeler ile rekabet halindedir. Uzun bir zamandan beri bilinmesine rağmen, her gün yeni çelik kaliteleri ve yeni kullanım alanları geliştirilmektedir. Örneğin sıradan bir otomobilde yüzlerce değişik tipte çelik kullanılmaktadır ve bu çeliklerin %50'den fazlası son on yıl içinde geliştirilmiştir (Christmas, 2006).

1.2. Dünya Demir Çelik Sektörü

1856 yılında konvertörün bulunmasıyla yılda 22 ton ile başlayan Dünya ticari çelik üretimi, günümüzde 1 milyar tonu aşmıştır. 1950 yılından 1970'lere kadar hızlı artış gösteren çelik üretimi 1990'ların başına kadar dalgalı ve yavaş bir seyir izlemiştir. Grafik 1.1'de 1950-2005 yılları arası dünya çelik üretiminin seyri verilmiştir. Dünya çelik üretim miktarı 1994 yılından beri artmaktadır. Özellikle 2000 yılından sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin de etkisi ile hızlı bir artış süreci yaşanmaktadır. 2000 yılında 847 milyon ton olan dünya ham çelik üretimi, 2004 yılında tarihinde ilk kez 1 milyar tonu aşmış ve 2005 yılında %29,7 artışla 1,1 milyar ton seviyesine yükselmiştir. Çin, Japonya, ABD, AB ve BDT ülkeleri toplam çelik üretiminin %75'ini gerçekleştirmektedirler (UNCTAD, 2005:6).

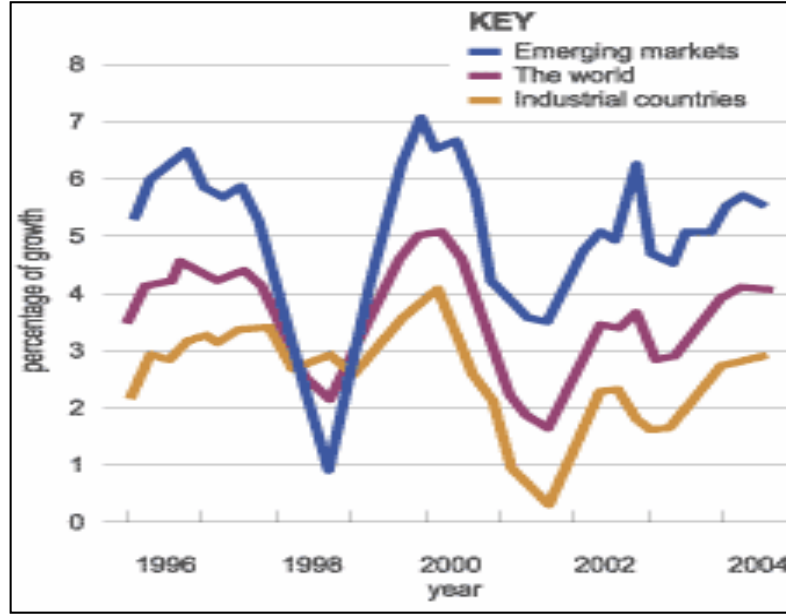
Grafik 1.1: 1950-2005 Yılları Arası Dünya Çelik Üretimi (Milyon Ton)

Kaynak: IISI, “World Steel in Figures 2005,” s. 1.

Dünya çelik üretiminin artması ekonomik büyüme ile ilişkilidir. Dünya ekonomisinin hızlı büyüdüğü dönemlerde çelik talebi de artmaktadır. 2000 yılında 3740 USD olan dünya kişi başı ortalama gayri safi milli gelir, %27,5 oranında bir artışla 2004 yılında 4770 USD’ye yükselmiştir. Aynı dönemde dünya çelik üretimi %6 civarında artarken, dünya ekonomisi ortalama %3,5-4 oranında büyümüştür. Grafik 1.2’de 1996-2004 yılları arasında dünyanın ekonomik büyüme oranları verilmiştir. Bu dönemde dünya çelik üretiminin önemli bir bölümünü gerçekleştiren gelişmekte olan ülkelerde büyüme oranları %6’lara kadar çıkmıştır. 2005 yılında 6 milyarı aşan dünya nüfusunun, her 15 yılda yeni 1 milyar kişi eklenebilecek bir hızla artması ve sanayileşme ile gelen refah artışının da çelik tüketimini arttıran unsurlardan olduğu söylenebilir (Economywatch, 2006).

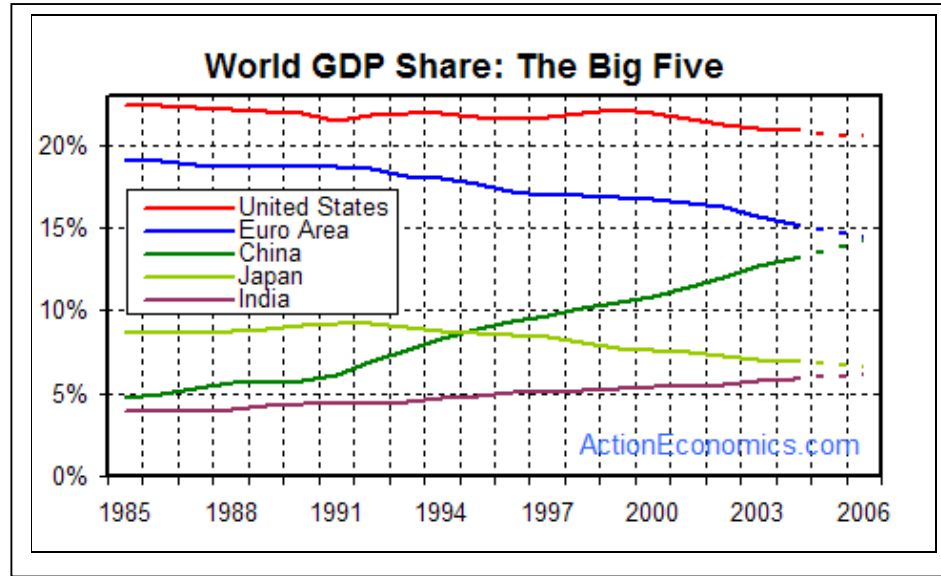
Grafik 1.2: Yıllara Göre Dünya Ekonomik Büyüme Oranları (%)

Kaynak: OCLC (Online Computer Library Center), www.oclc.org/economicgrowth, (Erişim Tarihi: 10.11.2006).

Çelik üretimi ülkelerin ekonomik gücü ile de doğrudan ilişkilidir. Dünya ticaretinde önemli paya sahip ülkelerin aynı zamanda çelik üretim ve tüketiminde de benzer oranlarda paya sahip oldukları görülmektedir. Grafik 1.3’de dünyanın en büyük 5 ekonomisinin toplam GSMH’den (gayri safi milli hasıla) aldıkları paylar verilmiştir. 2005 yılında dünyada gayri safi milli hasılanın yaklaşık %65’ini oluşturan ABD, AB bölgesi, Japonya, Çin ve Hindistan dünya çelik üretiminin %70’ini gerçekleştirmişlerdir.

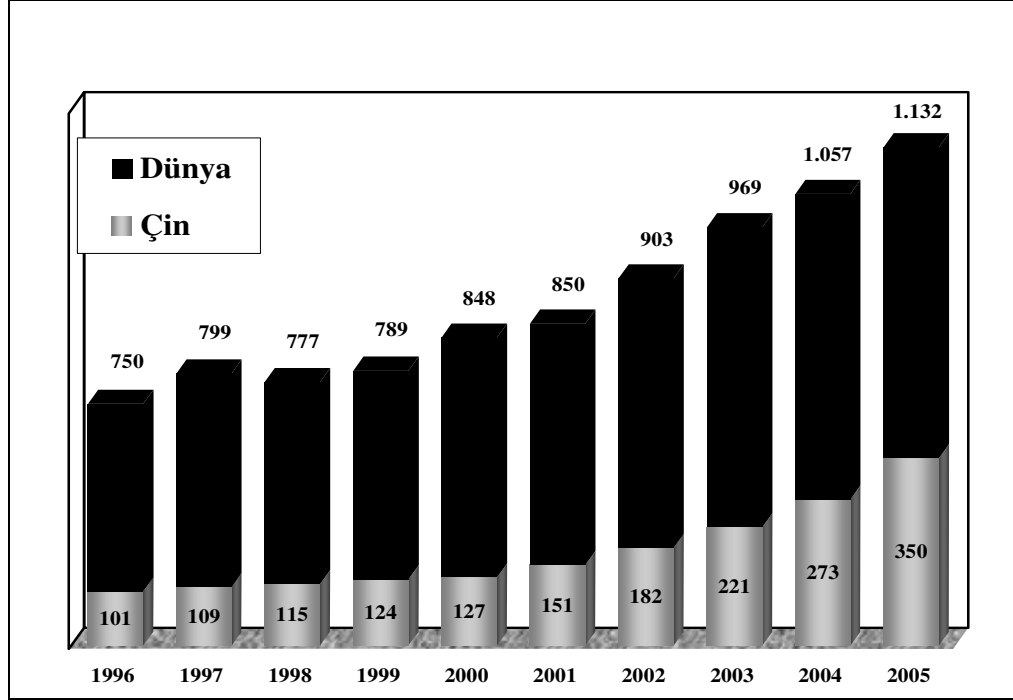
Grafik 1.3: En büyük 5 Ekonominin Dünya GSMH'sı içindeki Payları

Kaynak: http://www.businessweek.com/magazine/content/06_47/b4010001.htm, (Erişim Tarihi: 15. 11.2006).

Grafik 1.4'te 1996-2005 yılları arasında dünya ham çelik üretimi ve Çin'in toplam üretim içindeki yeri verilmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin üretimi 2000 yılındaki 127 milyon tondan, 2005 yılına kadar %171 oranında artarak 345 milyon ton seviyesine çıkmıştır. Çin hariç dünya çelik üretimi 2001-2005 yılları arasında %4,8 oranında artmıştır. Çin hızlı artış oranı ile dünya çelik üretimindeki payını iki kat arttırarak toplam üretimin yaklaşık %30'unu oluşturmuştur.

Grafik 1.4: 1996-2005 Yılları Dünya Çelik Üretimi ve Çin'in Payı (Milyon Ton).

Kaynak: IISI, "World Steel in Figures 2006," s. 3.

2015 yılına kadar Çin Halk Cumhuriyeti hariç, çelik talebinin yıllık ortalama %2,5 oranında artış göstereceği beklenmektedir. Çelik endüstrisinin pazarlarını, %20 dayanıklı tüketim malları, %40 yatırım malları ve tesisler ve %40'ını da altyapı ve inşaat sektörleri oluşturmaktadır. Bu müşteri kitlesinin dünya ekonomisindeki mevcut gelişmeler dikkate alındığında sektör açısından avantajlı olduğu söylenebilir. ABD, Japonya ve AB ülkeleri alt yapı yatırımlarını ve sanayileşmelerini tamamladıklarından demir çelik üretimleri son 15 yıldır istikrarlı olarak devam etmekte ve aşırı artışlar görülmemektedir (Marcus ve Hites, 2005:5).

Altyapı yatırımları, önemli miktarda konut açıkları ve yatırım harcamaları nedeniyle, gelişmekte olan ülkelerin dünya demir çelik sektörünün geleceğinde çok önemli rol oynaması beklenmektedir. Çin'in aşırı çelik talebinin nedeni, gayri safi milli hasılasının %50'sini yatırım harcamalarında kullanmasıdır. 2000'li yıllarda talebin önemli kısmı yatırım, inşaat ve altyapı harcamalarından kaynaklansa da, refah

düzeyinin artmasıyla dayanıklı tüketim malları ve otomotiv üretimi gibi alanlarda kullanılan yassı çeliklere olan talebin artması öngörülebilir (Marcus ve Hites, 2005:5).

Çin'deki kadar çarpıcı olmasa da, diğer gelişmekte olan diğer ülkelerde de benzer bir süreç yaşanmaktadır. Bazı ekonomistler, dünyanın ekonomik geleceğini Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Doğu Avrupa ülkeleri ve Türkiye'den oluşan BRICET (Brasil, Russia, India, China, Eastern Europe, Turkey) ülkelerinin belirleyeceğini ifade etmektedirler. Çelik sektörü açısından bakıldığında bu tahminin 2000'li yılların ortalarında gerçekleştiği görülmektedir.

2000 yılından itibaren çelik üretiminde gözlenen hızlı artış sonrasında, ABD'de yerleşik çelik üreticilerinin, yüksek maliyetler ile üretim gerçekleştiren bir yapıya sahip olmalarının da etkisi ile, ithalattan zarar görmeye başlamaları üzerine, 2001 yılında ABD Section 201 soruşturması kapsamında, çelik ithalatına karşı bir dizi koruma önlemini uygulamaya başlamıştır. ABD'nin önlemleri sonrasında, ABD piyasasına giremeyen çelik mamullerinin, kendi piyasalarına yönelmesinden endişe eden Avrupa Birliği ülkeleri gibi pek çok ülke de, arka arkaya kendi piyasalarını korumaya yönelik önlemler almıştır. Bu durum Türkiye gibi, ihracata dayalı üretim yapan ülkelerin ihracatı üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmuş, tarife dışı engellerin yürürlükte kaldığı süre içerisinde, ABD'deki çelik üreticileri de yeniden yapılanma çalışmalarını tamamlama fırsatı yakalamışlardır. 2003 yılının sonlarında, önce ABD'nin ve hemen arkasından Avrupa Birliği'nin koruma önlemlerini yürürlükten kaldırması neticesinde, dünya demir çelik ticaretinde serbestleşme dönemi başlamıştır (DPT, 2006:1).

1990'larda ve 2000'li yılların başında düşük kar marjları nedeniyle yatırımcıların "kayıp bir sektör" gözüyle baktığı demir çelik sektöründe son 5 yıl içinde olumlu yönde çok ciddi gelişmeler yaşanmıştır. 2005 yılında 500 milyar USD'nin üzerinde hacme ulaşan çelik sektöründe satış fiyatları, en düşük seviyelere ulaştığı 2002 yılına göre iki kat artmıştır. Bu dramatik gelişmelerde en önemli etken Çin Halk Cumhuriyetinin aşırı talebi olmuştur. Ancak, gelişmiş ülkelerde ve doğu bloku ülkelerinde yaşanan özelleştirmelerle sektörün önemli bir bölümünün, pazar

koşullarına göre daha hızlı hareket eden, sadece tonaj odaklı değil yatırımcıların ve müşterilerin beklentilerini karşılamak için değer üretmeye odaklanan özel sektörün eline geçmesi de sektörün canlanmasına katkı sağlamıştır. Artan hammadde ve diğer girdi maliyetleri üreticileri daha verimli çalışmaya zorlamış, bu da mevcut kaynaklar üzerinden elde edilen kazançların artmasına yol açmıştır. Sektörde yaşanan satınalma ve birleşmeler de çelik sektörünün güçlenmesinde rol oynamıştır. 2000 yılında endüstrideki ilk 5 firma toplam üretimin %14'ünü gerçekleştirirken, 2005 yılında en büyük 5 firmanın üretimdeki payı %19'a çıkmıştır. Toplam üretimi 1 milyar tonu aşan sektör için bu oran önemlidir. Önümüzdeki yıllarda şirket satın alma ve birleşmelerinin hızlanarak artması ve toplam üretimi 100 milyon tonu aşan şirketlerin oluşması beklenmektedir. Pek çok ülkede üretimi bulunan global ölçekli büyük firmaların birbiri arasında yaptıkları ticaret çelik sektörünün serbestleşmesine katkı sağlamaktadır. Sektörde yaşanan olumlu gelişmelerin en az 2015 yılına kadar devam edeceği öngörülmektedir. 2000-2015 yıllarının çelik sektöründeki çelik tüketiminin sürdürülebilir olarak arttığı en uzun 3. periyot olması beklenmektedir. Daha önce aynı olumlu trend 1875-1900 yılları arasında Avrupa ve Kuzey Amerika'nın sanayileşmesi döneminde ve 1950-1970 yılları arasında II. dünya savaşı sonrası yeniden yapılanma döneminde gözlenmiştir (Marsh, 2006).

2005 yılında, hammadde ve çelik fiyatlarındaki yüksek dalgalanmalara karşın, dünya çelik endüstrisinde iyi bir performans sergilenmiş ve endüstrinin sürdürülebilirliği açısından umut verici gelişmeler gözlenmiştir. 2005 yılı başında piyasalarda çelik fiyatları yükselmeye başlamış; ancak ilk çeyreğin sonunda fiyatlardaki yükseliş eğilimi tersine dönmüştür. Yüksek stok sorunu yaşayan çelik üreticileri aşırı arzı önlemek için üretimi kısımayı tercih etmişlerdir. Bu sayede; çelik fiyatlarındaki düşüş yavaşlamış ve endüstrinin karlılığı iyi bir seviyede kalmıştır. Fiyat dalgalanmalarının şiddetlendiği ve talebin zayıfladığı dönemlerde piyasa talebine odaklı üretim giderek yaygınlaşmakta ve bu dönemin şartlarına duyarlı bir üretici grubu oluşmaktadır. Üretimi kısan üreticilerin yer aldığı pazarlarda, çelik fiyatları diğer pazarlara göre daha az düşmüştür. Özellikle yılın ikinci yarısında, Asya ile Batı ülkeleri arasında ciddi fiyat farkı oluşmuştur. Avrupalı çelik üreticilerinin miktar yerine değeri ön planda tutan olumlu yaklaşımları, uzun vadede

Avrupa çelik endüstrisinin güçlenmesinde kritik bir rol oynayacaktır (Erdemir Faaliyet Raporu, 2005:5).

Dünya çelik endüstrisinde henüz global şirket birleşmeleri yada stratejik ortaklıklar yeterli düzeyde değildir. Bu durum da çelik fiyatlarının bölgesel arz/talebe göre oluşmasına ve dolayısıyla bölgelere göre fiyat farklarının oluşmasına neden olmaktadır. Bu durumda, serbest ticareti engelleyen bölgesel korumacı önlemlerin de etkisi vardır. Güçlü global oyuncuların bulunduğu ve entegrasyonun sağlandığı demir cevheri sektöründe tüm dünyada geçerli tek fiyatın belirlenmesi bu hususun önemini açıklamaktadır (Mukherjee, 2004).

1.2.1. Dünya Ham Çelik Üretimi

2005 yılında dünyada üretilen 1 milyar 132 milyon tonluk ham çelik üretiminin, %30,9'u Çin, %9,9'u Japonya ve %10,8'i Diğer Asya olmak üzere, %51,6'sı Asya bölgesinde gerçekleştirilmiştir. Asya bölgesini %16,6 ile AB-25, %11,2 ile Kuzey Amerika ülkeleri ve %10 ile Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkeleri takip etmiştir.

Tablo 1.2'de dünyanın en çok çelik üreten 15 ülkesinin 2004 ve 2005 yılı üretimleri verilmiştir. 2005 yılında 21 milyon ton ham çelik üretimi gerçekleştiren Türkiye, dünyanın en büyük 11., Avrupa'nın ise en büyük 3. çelik üreticisi olmuştur. 2005 yılında Japonya, ABD, Fransa ve Almanya gibi gelişmiş ülkelerin üretim miktarları azalırken Çin, Hindistan ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere üretim miktarı artmıştır. Gelişmekte olan ülkeler altyapı yatırımlarını ve sanayileşmelerini henüz tamamlayamadıklarından çelik talepleri artmaktadır. Gelişmiş ülkeler altyapı sorunlarını çözdüklerinden ve sanayi yatırımlarını önemli ölçüde tamamladıklarından çelik talepleri azalmaktadır. Ayrıca, çelik şirketleri üretim ağırlıklarını maliyet avantajları nedeniyle hammadde kaynaklarına ve pazara sahip gelişmekte olan ülkelere kaydırmaktadırlar. Bunda, işgücü maliyetlerinin ve ağır sanayi olan çelik sektörüne yönelik çevre baskılarının artmasının da etkisi vardır.

Tablo 1.2: Dünya Ham Çelik Üretimi (Milyon Ton)

Sıra	Ülke	2004	2005	% değişim
1	Cin	281	349,4	24,6
2	Japonya	113	112,5	-0,2
3	ABD	99,7	94,9	-4,8
4	Rusya	65,6	66,1	0,8
5	G. Kore	47,5	47,8	0,6
6	Almanya	46,4	44,5	-4,1
7	Ukrayna	38,7	38,6	-0,3
8	Hindistan	32,6	38,1	16,9
9	Brezilya	32,9	31,6	-4,0
10	İtalya	28,5	29,3	2,8
11	Türkiye	20,5	21	2,4
12	Fransa	20,8	19,5	-6,3
13	Tayvan	19,6	18,6	-5,1
14	İspanya	17,6	17,8	1,1
15	Meksika	16,7	16,2	-3,0
Dünya		1.067	1.132	6,1

Kaynak: IISI, “World Steel in Figures 2006,” s. 3.

2005 yılında, büyük ölçüde yapmış olduğu satınalmaların etkisiyle, üretimini 2004 yılındaki 42.8 milyon ton seviyesinden, 63 milyon tona yükselten İngiltere merkezli Hintli çelik şirketi Mittal Steel en büyük üretici kuruluş olmuştur. Mittal Steel, 2006 yılında İspanya, Lüksemburg ve Fransız ortak firması Arcelor’u alarak üretim miktarını 100 milyon tonun üzerine çıkarmıştır. Böylece, dünya ham çelik üretiminin %15’ini üreten bir şirket ortaya çıkmıştır. 2005 yılı ham çelik üretim rakamlarına göre, dünyanın en büyük 10 üretici firması Tablo 1.3’de verilmiştir.

2004 yılında, 5 milyon tonluk üretimi ile dünyanın en büyük çelik üreticileri sıralamasında, 48. sırada bulunan Türkiye'nin en büyük demir çelik üreticisi olan Erdemir Grubu, 2005 yılında 5.2 milyon ton üretim ile, 49. sırada yer almıştır. IISI'nın en büyük 80 üretici listesine, Türkiye'den yalnızca Erdemir Grubu girmiştir.

Tablo 1.3: Dünyanın En Büyük 10 Çelik Üreticisinin 2004 – 2005 Üretimleri

	Sıra	Üretim/2004 (Milyon Ton)	Sıra	Üretim/2005 (Milyon Ton)	Değişim (%)
Mittal Steel (İngiltere)	2	42,8	1	63	47,2
Arcelor (Lüksemburg)	1	46,9	2	46,7	-0,4
Nippon Steel (Japonya)	3	32,4	3	32	-1,2
Posco (G.Kore)	5	30,2	4	30,5	1,0
JFE (Japonya)	4	31,6	5	29,9	-5,4
Baosteel (Çin)	6	21,4	6	23,8	11,2
US Steel (ABD)	7	20,8	7	19,3	-7,2
Nucor (ABD)	9	17,9	8	18,4	2,8
Corus (İngiltere/Hollanda)	8	19	9	18,2	-4,2
Riva (İtalya)	11	16,7	10	17,5	4,8

Kaynak: IISI, "World Steel in Figures 2006," s. 2.

1.2.2. Dünya Çelik Üretim Kapasitesi Artışları

Çeliğin ülke kalkınmasındaki stratejik önemi ve tesis kurulumunun yüksek sermaye gerektirmesi nedeniyle, yakın döneme kadar çelik endüstrisi devlet kontrolünde kalmıştır. Bu anlayışla, 1980'lere kadar çoğu çelik tesisi devlet tarafından işletilegelmiş, sektöre teşvikler ve sübvansiyonlar sağlanmıştır. Bu da çelik sektöründe dönemsel krizlere yol açan kapasite fazlasının oluşmasına neden olmuştur. 1998 yılında dünyadaki fazla kapasite miktarı tahmini olarak 275 milyon tondur. Bu aşırı kapasitenin azaltılması ve devlet yardımlarının kısılması için OECD

nezdinde anlaşmalara varılması için görüşmeler halen sürmektedir. Teknolojisi tamamen rekabeti imkansız kıldığı için pek çok tesis son yıllarda kapanmasına rağmen, önemli miktarda yeni kapasite de modernizasyonlar sonucunda oluşmuştur. 1998-2002 yıllarında 32 milyon ton yeni kapasite kurulmuştur. 2002 yılından sonra yaşanan talep artışları nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkelerde yeni kapasiteler planlanmaya ve kurulmaya başlamıştır. 1998-2004 yılları arasında Çin’de 100 milyon ton, diğer Asya ülkelerinde 20 milyon ton, Güney Amerika’da 8 milyon ton ve Ortadoğu ülkelerinde 10 milyon ton yeni kapasite kurulmuştur (UNCTAD, 2005:7).

Tablo 1.4’de Dünya Çelik Sektöründe kapasite, üretim ve kapasite kullanım oranları verilmiştir. 2005 yılında dünya ham çelik üretim kapasitesi 1,195 milyar ton civarında iken üretim miktarı ise 1,130 milyar ton olarak gerçekleşmiştir. Talepte yaşanan aşırı artışlar nedeniyle, 2005 yılında KKO %95 civarında gerçekleşmiştir. Çelik sektöründe talep miktarından daha hızlı artan yeni kapasite miktarı nedeniyle 2010 yılına kadar fazla kapasitelerin 250 milyon tonu aşabileceği ve bunun da geçmişte olduğu gibi fiyat dalgalanmalarına yol açabileceği tahmin edilmektedir.

Tablo 1.4: Dünya Çelik Sektöründe Kapasite Kullanım Oranları (KKO) ve Tahminler

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Kapasite (milyon ton)	900	940	970	990	1.005	1.025	1.045	1.065
Üretim (milyon ton)	750	750	799	777	789	849	854	909
Atıl Kapasite (milyon ton)	150	190	171	213	216	176	191	156
KKO (%)	83	80	82	78	79	83	82	85
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kapasite (milyon ton)	1.090	1.130	1.195	1.260	1.335	1.430	1.505	1.550
Üretim (milyon ton)	970	1.055	1.130	1.165	1.205	1.240	1.270	1.290
Atıl Kapasite (milyon ton)	120	75	65	95	130	190	235	260
KKO (%)	89	93	95	92	90	87	84	83

Kaynak: Ian Chrismas, 2005, “Challenges&Opportunities,” *International Management Seminar*, London, 2005, s. 12.

Son dönemlerde Çin ekonomisindeki gelişmeler nedeniyle hareketlenen çelik sektörü, yeni yatırımlar için cazip hale gelmektedir. Çin ve diğer gelişmekte olan ülkelerin yapacağı her çelik üretim yatırımı, gelişmiş ülkelerdeki çelik sektörü için bir tehdit oluşturacaktır. Bu nedenle, genellikle gelişmiş ülkeler tarafından organize edilen seminer, konferans, yayın gibi uluslararası platformlarda bu husus işlenmekte, gelecek için kötü senaryolar çizilerek sektöre yeni girişlerin olması engellenmeye çalışılmaktadır. Halbuki, Türkiye ve gelişmiş ülkeler açısından gelişmeler aynı sonuçlara neden olmayacaktır. Çünkü, bu ülkeler ulusal kalkınmalarının “çelik yoğun” evresindedirler (Taşkın, 2005:92).

1.2.3. Dünya Nihai Çelik Tüketimi

Dünya çelik tüketimi 2005 yılında 2004 yılına göre %4,1 artarak 1,013 milyar tona ulaşmıştır. Dünya ham çelik tüketiminin, %31,1'i Çin, %7,7'si Japonya ve %15,2'si diğer Asya olmak üzere, %54'ü Asya bölgesinde, %15,8'i Avrupa Birliği bölgesinde, %13,4'ü NAFTA ülkelerinde ve %4,2'si BDT ülkelerinde gerçekleşmiştir. Çelik tüketimi gelişmiş ülkelerde azalırken, gelişmekte olan ülkelerde artmıştır. Türkiye çelik tüketim oranını Çin'den sonra en çok arttıran ülke olmuş ve nihai çelik tüketiminde dünyada 11. sıraya yükselmiştir. Tablo 1.5'de dünyada nihai çelik tüketimi en fazla olan 15 ülkenin 2004 ve 2005 yılları çelik tüketimleri görülmektedir. 2005 yılında çelik tüketiminin %80'i bu 15 ülkede gerçekleştirilmiştir (IISI, 2006a:2).

Tablo 1.5: Dünya Nihai Çelik Tüketimi (Milyon Ton)

Sıra	Ülke	2004	2005	%
1	Çin	270	315	16,7
2	ABD	115,6	103,5	-10,5
3	Japonya	76,8	78,1	1,7
4	G. Kore	47,2	46,7	-1,1
5	Hindistan	33,3	36,7	10,2
6	Almanya	36,4	35,5	-2,5
7	İtalya	32,8	32	-2,4
8	Rusya	28,8	30,4	5,6
9	İspanya	21,2	20,9	-1,4
10	Tayvan	22,1	19,9	-10,0
11	Türkiye	16,2	18,5	14,2
12	Brezilya	18,3	16,8	-8,2
13	Kanada	17,4	16,2	-6,9
14	Meksika	16	16,1	0,6
15	Fransa	16,9	15,1	-10,7
Dünya		973,6	1.013,4	4,1

Kaynak: IISI, "World Steel in Figures 2006," s. 2.

Çelik tüketiminin dünya ekonomisindeki olumlu gelişmelere paralel olarak 2015 yılına kadar artmaya devam edeceği düşünülmektedir. Tablo 1.6’da Euro Strategy danışmanlık şirketinin öngördüğü artış oranları ve buna göre dünya çelik tüketiminin izleyeceği seyir görülmektedir. Dünya çelik tüketimi 2009 yılına kadar %4,9 artışla 1,161 milyar tonu aşarken bunun yarından fazlasının Asya’da gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir. 2014 yılına kadar yapılan projeksiyonda ise Doğu Avrupa, BDT ülkeleri ve Asya en hızlı büyümeyi gösterecek bölgeler olacağı ve toplam çelik tüketiminin 1,463 milyar ton olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 1.6: Dünya Çelik Tüketimi Gerçekleşen ve Tahmini Miktarı (Milyon Ton, 2003-2014)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Yıllık Artış Oranı (%)		2014	Yıllık Artış Oranı (%)
AB-15 Ülkeleri	137,5	140,2	142,4	145	147,8	150,7	153,6	1,9		172,1	2,3
Diğer Avrupa	34,8	38,4	41,6	45,7	49,1	52,7	55,8	8,2		76,9	6,3
BDT Ülkeleri	28,5	30,6	32,5	34,3	36	37,7	39,5	8,3		49,7	5
Asya	442,5	473,5	502,1	531,8	565,1	601,7	640,1	6,3		853,2	5,9
Kuzey Amerika	132,8	152,7	155,5	158,6	161,7	165	168,3	7,6		185,8	2
Diğer Ülkeler	90,3	92,7	94,7	96,7	98,6	100,6	102,5	2,2		114,8	1,7
Toplam	872,7	921	963,9	1009	1057	1108	1161	4,9		1463	4,7

Kaynak: Euro Strategy Consultants, “Global Steel Outlook to 2014,” s. 4.

1.2.4. Dünya Demir Çelik Ticareti

Dünya ekonomisi son 20 yıl içinde hızlı bir küreselleşme sürecine girmiş, ülkeler arasında ticaret ve işbirliği imkanları artmıştır. Bu gelişmeler daha çok 1994 yılında Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) kurulmasıyla ve çoğu ülkenin DTÖ anlaşmasını imzalamasıyla gündeme gelmiştir. Uluslararası ticaretin önündeki engeller azalmaya başlamış, uluslararası ticaret hacmi genişlemiş, teknoloji transferi artmış, finans ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Son yıllarda çelik sektöründeki serbestleşme ile, bu sektördeki uluslararası ticaret de canlanmaya başlamıştır. Ancak, yapı olarak yoğun olan çeliğin

(ortalama 7,8 ton/m³) uluslar arası nakliyesinde navlun maliyetleri yüksek olduğundan merkezi konumda olan ve ana pazarlara yakın olan ülkelerin daha avantajlı olduğu söylenebilir.

1.2.4.1. Demir Çelik İhracat ve İthalatı

IISI 2006 yılı dünya çelik sektörü istatistiklerine göre, 1999 yılında 300 milyar dolar olan sektörün toplam üretiminin maddi değeri, 2005 yılında yaklaşık 780 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünya Ticaret Örgütü istatistiklerine göre, demir çelik ürünleri ticareti dünya toplam emtia ihracatının %3'ünü oluşturmaktadır. 2004 yılında toplam 8,907 trilyon dolar olan dünya ihracatının 266 milyar dolarını demir çelik ürünleri oluşturmuştur. Ancak demir çelik ürünleri, toplam ihracatın %39'unu oluşturan makine ve taşımacılık ürünleri başta olmak üzere pek çok sektörün en önemli girdisidir. Bu açıdan, demir çeliğin dünya ticareti üzerindeki etkisi, %3'ten çok daha fazladır.

Tablo 1.7: Dünya İhracatının Ürünlere Göre Dağılımı (Milyar USD)

	İhracat 2004	Oran		Yıllık % Değişim 2000-04
		2000	2004	
Tarım Ürünleri	783	8,8	8,8	9
Petrol ve Doğal Kaynaklar	1281	13,9	14,4	10
Ürünler	6570	74,8	73,8	9
Demir Çelik	266	2,3	3,0	17
Kimyasallar	976	9,3	11,0	14
Yarı Mamuller	633	7,1	7,1	9
Makine ve Taşımacılık Ürünleri	3474	41,8	39,0	7
Tekstil	195	2,5	2,2	6
Hazır Giyim	258	3,1	2,9	7
Diğer Ürünler	769	8,6	8,6	9
Toplam Ticaret*	8907	100,0	100,0	9
*Dünya ihracatının %3'ünü oluşturan tanımlanmamış ürünleri de içerir.				

Kaynak: http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2005_e.htm, (Erişim Tarihi: 06.10.2006).

Tablo 1.7’de görüldüğü gibi demir çelik ihracatı 2000-2004 yılları arasında %17 ile en hızlı artış gösteren sektör olmuştur. Dünya ekonomisinin büyüdüğü 2004 yılında demir çelik ürünleri ticareti %46 ile diğer ürün gruplarından çok daha hızlı artmıştır. Bu da, ekonominin güçlendiği dönemlerde demir çeliğe olan talep artışının diğer ürünlerden daha yüksek olduğunun bir göstergesi olabilir.

Bir malın ticari olarak dinamikliği dünya ihracatındaki ve kendi grubundaki emtia ticaretindeki (çelik için maden ve mineraller grubu) oranı ile ölçülür. Uluslararası Ticaret Sınıflandırması, Gümrük Tarifesi İstatistik Pozisyon (GTİP) 67. fasıldaki demir çelik ürünlerinin ihracatı 1985 yılında 70,3 milyar dolar iken, 2002 yılında iki katına çıkarak 143,2 milyar dolara ulaşmıştır. Aynı dönemde toplam dünya ihracatında demir çeliğin payı %3,64’ten %2,27’ye gerilerken, maden ve mineraller grubu emtia ticaretindeki payı %10,2’den %10,7’ye çıkmıştır. Bu verilerden hareketle demir çelik ürün grubunun performansı dünya ihracatına göre daha yavaş iken, maden ve mineraller grubu emtia ticaretinden biraz daha dinamiktir (UNCTAD, 2005:4).

Tablo 1.8’de 1985-2002 yılları arasında ihracatı en hızlı artan 10 dinamik mal grubunun listesi verilmiştir. GTİP 67. fasılda bulunan 9 demir çelik ürününden yalnızca 679 GTİP nolu “işlenmemiş demir çelik döküm” ürününün bu listede yerini aldığı görülmektedir. Bu ürünlerin ihracatı 1985 yılına göre %8,3 artmış ve 2002 yılında 4,78 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bununla birlikte aynı dönemde 672 GTİP nolu “ham haldeki demir çelik” %5,7 ve 674 GTİP nolu “levha ve sac ürünleri” %5 artış göstermiş, ancak ihracatı en hızlı artan 10 ürün grubuna girememişlerdir.

Tablo 1.8: İhracatı En Hızlı Artan 10 Ürün Grubu

	İhracat Hacmi (milyon USD)			İhracatın Yıllık Artış Oranı (%)			Dünya İhracatındaki Oranı (%)	
	1985	1995	2002	85-95	95-02	85-02	1985	2002
111 Alkolsüz İçecekler	856,1	4.533,7	6.493,7	17,7	5,3	11,6	0,112	0,439
098 Yenilebilir Ürünler	3.775,9	16.713,9	19.785,1	15,4	1,7	10,1	0,495	1,337
048 Tahıl Ürünleri	3.684,6	15.239,8	19.620,7	15,1	2,3	9,7	0,483	1,326
062 Çikolata Hariç Şekerli Ürünler	976,1	4.209,7	4.367,3	15,2	-0,2	9,5	0,128	0,295
073 Çikolata Ürünleri	1.934,3	7.986,7	8.146,6	13,9	-1	8,4	0,254	0,551
679 İşlenmemiş Demir Çelik Döküm	1.121,3	3.839,2	4.785,7	10,6	2,5	8,3	0,147	0,323
091 Margarin ve yağlar	663,4	1.958,1	1.765,2	12,1	-3,3	8,3	0,087	0,119
269 Kumaş Artıkları	522,3	1.496,7	1.684,7	11,2	-0,1	8,1	0,068	0,114
224 Ham veya Atık Kapak Mantarı	44,0	119,3	196,6	8,6	9,3	8,1	0,006	0,013
689 Demir Dışı Metaller	1.352,8	3.171,6	3.166,2	7,6	0,7	7,4	0,177	0,214

Kaynak: UNCTAD 2005, “Promoting Participation Of Developing Countries in Dynamic and New Sectors of World Trade: (iii) Steel and Related Specialty Products,” s. 5.

Tablo 1.9’da dünya nihai çelik üretimi ve ihracat miktarı görülmektedir. Demir çelik ürünleri ihracatı sektördeki ticari serbestleşme ve küreselleşmeye bağlı olarak artmaktadır. 1975 yılında %22,6 olan ihracatın üretime oranı, 2004 yılında %42,2’ye yükselmiştir. Gelişmekte olan ülkelerin demir-çelik ihracatının toplamdaki payı ise 1985 yılındaki %14’ten 2002 yılında %25’e çıkmıştır. Bu dönemde gelişmekte olan ülkelerin ihracatları yıllık %7,9 artış göstermiştir. Bu ülkeler grubunda ihracatın çoğunluğu Brezilya, Çin, Hindistan, Güney Kore, Güney Afrika ve Türkiye tarafından yapılmaktadır (UNCTAD, 2005:5).

Tablo 1.9: Dünya Nihai Çelik Üretimi ve İhracat Miktarı (Milyon Ton)

	1975	1985	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Üretim	506,9	599	658,6	750,8	753,5	803,1	862,5	862,5
İhracat	114,7	171	246,6	306,7	301,5	312,3	332,1	363,9
İhracat Oranı (%)	22,6	28,5	37,4	40,8	40	38,9	38,5	42,2

Kaynak: IISI, “World Steel in Figures 2006,” s. 14.

Dünyanın en büyük çelik ihracatçısı ülkeleri AB ve BDT ülkeleri, Japonya, G. Kore ve Brezilya'dır. Bu ülkelerin ihracatı toplam dünya ihracatının yarısını oluşturmaktadır. Tablo 1.10'da dünyanın önemli ithalatçı ve ihracatçı ülkeleri görülmektedir. 2004 yılında, 34,8 milyon ton demir çelik ihracatı yapan Japonya, dünyanın en fazla demir çelik ihracatı yapan ülkesi olmuştur. Japonya'yı 30,4 milyon ton ile Rusya, 28,2 milyon ton ile Ukrayna, 27,3 milyon ton ile Almanya, 23,5 milyon ton ile Belçika-Lüksemburg ve 20,1 milyon ton ile Çin takip etmektedir. Türkiye 2005 yılında gerçekleştirdiği 13,2 milyon tonluk ihracatı ile, dünya sıralamasında 10. sırada yer almıştır.

2004 yılında, 54,9 milyon ton ile global düzeyde en fazla ihraç edilen nihai ürün sıcak çekilmiş sac/rulo olmuştur. Sıcak yassı mamulleri, 31,2 milyon ton ile soğuk haddelenmiş sac ve levha, 28,2 milyon ton ile çelik boru ve fittingler, 26,8 milyon ton ile galvanizli saclar, 24,1 milyon ton ile levha ve 20,6 milyon ton ile filmaşın takip etmiştir (IISI, 2006a:13).

Dünyanın en büyük ithalatçı ülkeleri olan ABD, AB ülkeleri ve Çin'in toplam ithalattaki payı 2004 yılında % 35 civarında gerçekleşmiştir. 33,2 milyon ton ile en fazla demir çelik ithalatı gerçekleştiren Çin'i, 33 milyon ton ile ABD, 19,9 milyon ton ile Almanya, 19,4 milyon ton ile İtalya, 17,7 milyon ton ile Güney Kore ve 16,5 milyon ton ile Fransa takip etmiştir. Türkiye, 8,2 milyon tonluk ithalatı ile 13. sırada yer almıştır.

Tablo 1.10: Önemli İhracatçı ve İthalatçı Ülkeler

Sıra	Ülke	İhracat (Milyon ton)	Sıra	Ülke	İthalat (Milyon ton)
1	Japonya	34,8	1	Çin	33,2
2	Rusya	30,4	2	ABD	33
3	Ukrayna	28,2	3	Almanya	19,9
4	Almanya	27,3	4	İtalya	19,4
5	Belçika-Lüksemburg	23,5	5	G. Kore	17,7
6	Çin	20,1	6	Fransa	16,5
7	Fransa	18,7	7	Belçika-Lüksemburg	14,9
8	G.Kore	15	8	Tayvan (Çin)	13,7
9	İtalya	13,3	9	İspanya	11,8
10	Türkiye	13,2	10	Tayland	11,1
11	Brezilya	12	11	Kanada	9,3
12	Tayvan(Çin)	9,4	12	İngiltere	8,7
13	Hollanda	9	13	Türkiye	8,2
14	İngiltere	7,8	14	İran	7,9
15	ABD	7,3	15	Malezya	7,5
16	İspanya	6,4	16	Hollanda	6,5
17	Avusturya	5,8	17	Hong Kong	6,3
18	Meksika	5,5	18	Meksika	5,8
19	Hindistan	5,5	19	Vietnam	5,4
20	Kanada	5,4	20	BAE	4,6

Kaynak: IISI, “World Steel in Figures 2006,” s. 12.

Tablo 1.11’de verilen çelik üretim ve tüketiminin bölgesel dağılımı incelendiğinde Çin, NAFTA ülkeleri, Afrika, Ortadoğu ve diğer Asya ülkelerinin tüketimdeki oranlarının üretimden fazla olduğu görülmektedir. Dünya üretiminin %10’unu gerçekleştiren BDT ülkeleri, tüketimin yalnızca %4,2’sini oluşturduğundan önemli ölçüde ihracata dayalı bir çelik sektörüne sahiptirler. Aynı şekilde, Japonya ve Latin Amerika ülkeleri de ihracata bağımlı durumdadır. Çin’in de ihracatçı ülkeler arasına gireceği beklentisi, dünya çelik üreticileri arasında endişeye neden olmaktadır. Çin’in ihracatındaki artışın ilk etkileri komşusu Japonya, G.Kore ve diğer Asya ülkelerinde görülmüş ve Uzak Doğu çelik fiyatları 2005 yılında hızla gerilemiştir. Uluslararası rekabetin artması ve BDT’den sonra Çin ve Hindistan gibi düşük maliyetli üreticilerin ihracat pazarına girmesi, gelişmiş ülke çelik üreticilerini katma değeri yüksek ürünler üretmeye, belli ürünlerde uzmanlaşmaya ve ölçek ekonomisinden yararlanmak için tesis satın almaya yöneltmiştir.

Tablo 1.11: Dünya Ham Çelik Üretiminin Bölgesel Dağılım Oranı (2005)

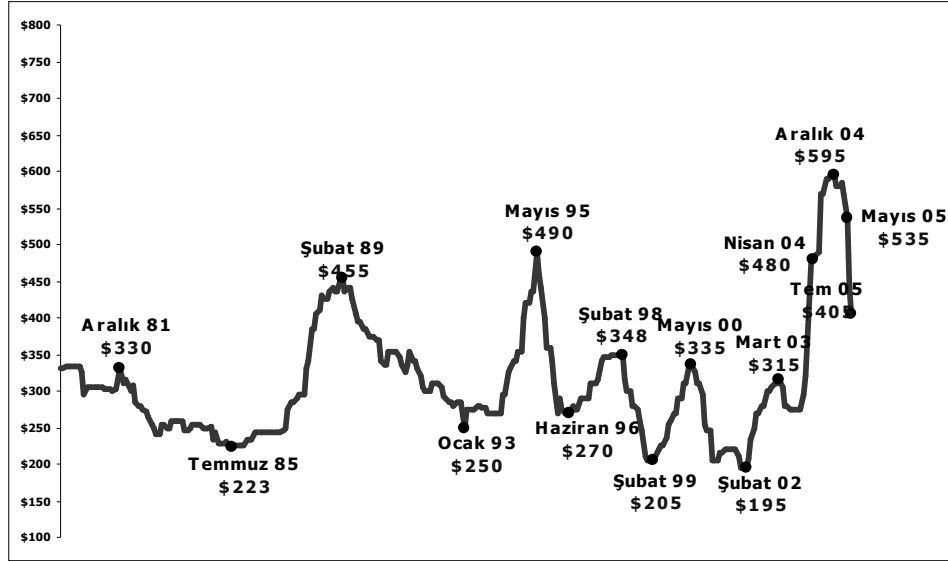
	Üretim	Tüketim
Çin	%30,9	%31,1
NAFTA	%11,2	%13,4
BDT	%10,0	%4,2
AB-15	%14,6	%13,9
AB-10*	%2,0	%1,9
Diğer Avrupa	%2,9	%2,9
Japonya	%9,9	%7,7
Diğer Asya	%10,8	%15,2
Diğer Ülkeler	%7,8**	%2,9***
* AB'ye yeni üye olan ülkeler		
** Afrika : %1,6 Orta Doğu: %1,4 Latin Amerika: %4,1 Avustralya ve YZ: %0,8		
***Afrika : %2,2 Orta Doğu: %3,4 Latin Amerika: %3,2 Avustralya ve YZ: %0,8		

Kaynak: IISI, “World Steel in Figures 2006,” s. 10.

1.2.4.2 Çelik Fiyatları

Çelik fiyatları kısa vadede değişime uğramakta ve bölgelere göre farklılıklar göstermektedir. Çelik üreticilerinin fiyatları belirleme konusunda yeterince etkili olamaması ve düşük sektörel konsantrasyon nedeniyle pazarın daraldığı zamanlarda arz düşürülmemiş buna rağmen fiyatlar aşırı derecede düşmüş, talebin arttığı zamanlarda ise yeniden yükselmiştir. Bu durum, demir çelik fiyatlarının sürekli olarak dalgalanmasına yol açmaktadır. Grafik 1.5’de 1980-2005 yılları arasında çelik fiyatlarının izlediği seyir görülmektedir. Şubat 2002’te tonu 195 dolara kadar düşen yassı çelik fiyatları Aralık 2004’te tarihi rekor olan 595 dolara kadar çıkmıştır. Yaklaşık 2 yıllık yükseliş döneminden sonra 2005 yılında yine bir düşüş trendine girmiştir.

**Grafik 1.5: Sıcak Haddelenmiş Rulo Fiyatlarının Son 25 Yıldaki Aylık Değişimi
Batı Avrupa İhrac Fiyatları (USD/Ton, FOB).**

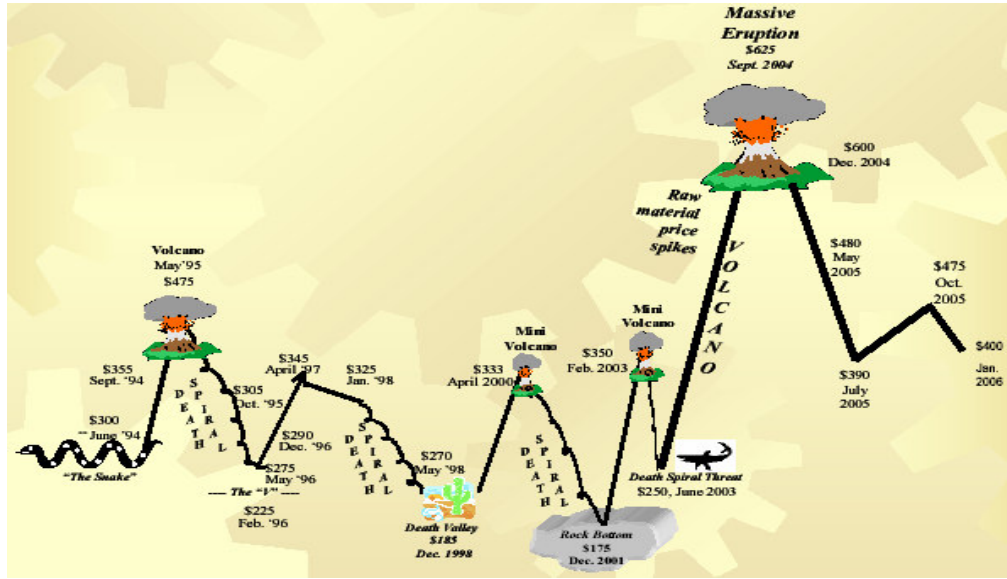

Kaynak: World Steel Dynamics, Global Steel Finance, Vol.12, September 2005, s. 5.

2004 yılında talepteki aşırı artış nedeniyle, rekor fiyatlara rağmen tedarik sıkıntıları yaşanmıştır. 2004 Kasım ayında Nissan Motor'un Japonya'daki 3 üretim tesisini çelik yetersizliği sebebiyle 5 gün boyunca kapatmak zoruna kalması, çelik sıkıntısı ve fiyatlarının neden yükseldiği konusunda bir fikir vermek açısından önemli olabilir (Emiroğlu, 2005:5).

Amerikan dolarının dünyadaki pek çok para birimi karşısında zayıf konumunu sürdürmesi nedeniyle, hammadde ve işçilik gibi girdilere yerli para birimi ile yapılacak ödemeler dolar cinsinden daha yüksek olmaktadır. Bu durum da, üreticilerin dolar bazında maliyetlerini ve dolayısıyla da dünya ihracat fiyatlarını arttırmaktadır. Ayrıca çelik fiyatlarının ve dünya ticaretinin, dünyada kapasite artışları, üretimin gelişmekte olan ülkelere kayması, Çin'in ithalatının azalması ve maliyet baskısı altındaki Japon ve Avrupalı şirketlerin ihracatta zorluklar yaşaması ve BDT ülkelerinde yaşanan ekonomik gelişmelerin seyrine göre yeni bir yapı içine gireceği söylenebilir (Emiroğlu, 2005:6).

Grafik 1.6: Çelik Fiyatı Çevrimleri / Sıcak Rulo İhraç Fiyatları (FOB)

Kaynak: Joseph Innace, "The Steel Game 2006: Odds, Bets and Jackpots," *Tapma Port Steel Conference*, 3 Şubat 2006, s. 3.

Dünya çelik piyasalarında, dönemsel olarak, arz-talep dengesizliğinden kaynaklanan şiddetli fiyat dalgalanmaları "çelik çevrimleri" olarak bilinmektedir. Çelik sektöründe meydana gelen ani fiyat artışları volkan, bunun akabinde yaşanan aşırı fiyat düşüşleri ise ölüm spirali olarak adlandırılmaktadır. Fiyat artışları derecelerine göre mini volkan ve büyük patlama gibi terimlerle nitelendirilmişlerdir. Grafik 1.6'da verilen bu çevrime göre, bazı dönemlerde ani artan fiyatlar, bu seyrini sürdüremeyip "ölüm spirali"ne yol açarak ani düşüşler yaşamaktadır.

Çelik fiyatlarında yaşanan bu dalgalanmalara çözüm arayışlarında, fiyatların şeffaflaşmasını temin edecek ve fiyat dalgalanmalarına karşı piyasa oyuncularını koruyacak vadeli işlem sözleşmesi (futures) gündeme gelmiştir. Çelik haricindeki diğer tüm metallerin Londra Metal Borsasında vadeli işlem piyasası bulunmaktadır. Vadeli işlem sözleşmesi, sözleşmenin taraflarına bugünden, belirlenen ileri bir tarihte, üzerinde anlaşılan fiyattan, standartlaştırılmış miktar ve kalitedeki bir malı, döviz veya kıymeti alma veya satma yükümlülüğü getiren sözleşmedir. Çelik sektöründe futures işlemlerinin işleyip işlemeyeceği tartışılırken LME, Haziran

2007’de uzun ürün yarı mamulu olan kütük ile futures sözleşmelerine başlamıştır (SBB, 2007a: 2).

1.2.5. Çelik Sektöründe Sürdürülebilirlik

Sürekli fiyat çevrimleri yaşadığı için yatırımcıların pek ilgisini çekmeyen, aşırı kapasiteler ve düşük pazar payına sahip pek çok şirketten oluşan dağınık yapı nedeniyle krizlere dirençsiz olan çelik sektöründe istikrarın yakalanmasına katkı sağlamak için Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü (IISI) tarafından “Sürdürülebilirlik Kriterleri” belirlenmiştir. Sektörün ekonomik, sosyal ve çevresel performansını ölçen bu kriterler 2004 yılında yayınlanmış ve Mayıs 2006’da İkinci Sürdürülebilirlik Raporu ile güncellenmiştir. Çelik şirketlerinin başarılı performansını sürdürebilmesi için Tablo 1.12’de verilen kriterlere ağırlık verilmesi teşvik edilmektedir.

Tablo 1.12: IISI Sürdürülebilirlik Kriterleri

No	İndikatör	Birim	2005	2004
1	Yeni Ürün ve Proselere Yatırım	Gelire Oranı (%)	6,2	6
2	Faaliyet Karı	Gelire Oranı (%)	15,7	8,9
3	Sermayenin Getirisi (ROCE)	Kullanılan Sermayeye Oranı (%)	22,3	9,1
4	Ekonomik Katma Değer (EVA)	Gelire Oranı (%)	11,7	2,6
5	Enerji Tüketimi	G.Joule/ton ham çelik	19,1	19
6	Sera Gazları Emisyonu	ton CO ₂ / ton ham çelik	1,7	1,6
7	Malzeme Verimliliği	%	95,6	96,8
8	Geri Dönüşüm	Kullanılan Hurda Oranı (%)	42,7	42,3
9	Çevre Yönetim Sistemleri (ÇYS)	ÇYS sistemine bağlı çalışan oranı (%)	90,7	85,4
10	Eğitim	gün/çalışan	9,9	6,3
11	Kaza Sıklığı	1 milyon saatte oluşan kaza sayısı	6,6	7,8
	Raporu Kabul Eden Üreticilerin Toplam Üretim Miktarı (milyon ton)		397,2	325,5
	Raporu Kabul Eden Üreticilerin Toplam Gelirleri (milyar dolar)		213	191

Kaynak : IISI,” Sustainability Report of the World Steel Industry 2005,” s. 13.

IISI Sürdürülebilirlik Raporuna göre, 2005 yılında çelik şirketleri kazançlarının %6,2’sini yatırım harcamalarına ayırmışlardır. Eğitim, enerji ve malzeme verimliliği, çevre ve iş güvenliği konularında da sektörün üzerinde durması gerektiği

vurgulanmaktadır. Tüm faaliyetlerin sonunda elde edilen faaliyet kar marjı, 2005 yılında %15,7 olarak gerçekleşmiştir.

Bu kriterlerin en önemlilerinden biri olan sermayenin getirisi (Return on Capital Employed, ROCE) 2005 yılında %22,3 olarak gerçekleşmiştir. Sermayenin getirisi, faiz ve vergi öncesi karın yatırılan sermayeye oranıdır. Geçmişte çelik şirketleri genelde kamuya ait olduğundan bu konuda gerekli hassasiyetin gösterildiği söylenemez. Sektördeki yatırımcı profilinin değişmesi, çelik şirketlerinin sermaye verimliliğine önem vermelerini ve arttırmalarını gerektirmektedir.

Ekonomik katma değer (Economic Value Added, EVA), bir şirketin hissedarlarına kazandırdığı ekonomik değeri ifade etmektedir. EVA değeri, şirketin tüm maliyetleri çıktıktan sonra yatırımcıya kalan geliri göstermektedir. EVA değeri, sermayenin getirisinden sermaye maliyetinin çıkarılarak yatırılan sermaye ile çarpılması ile hesaplanmaktadır. 2005 yılında EVA değeri %11,7 olarak gerçekleşmiştir (IISI, 2005b:18).

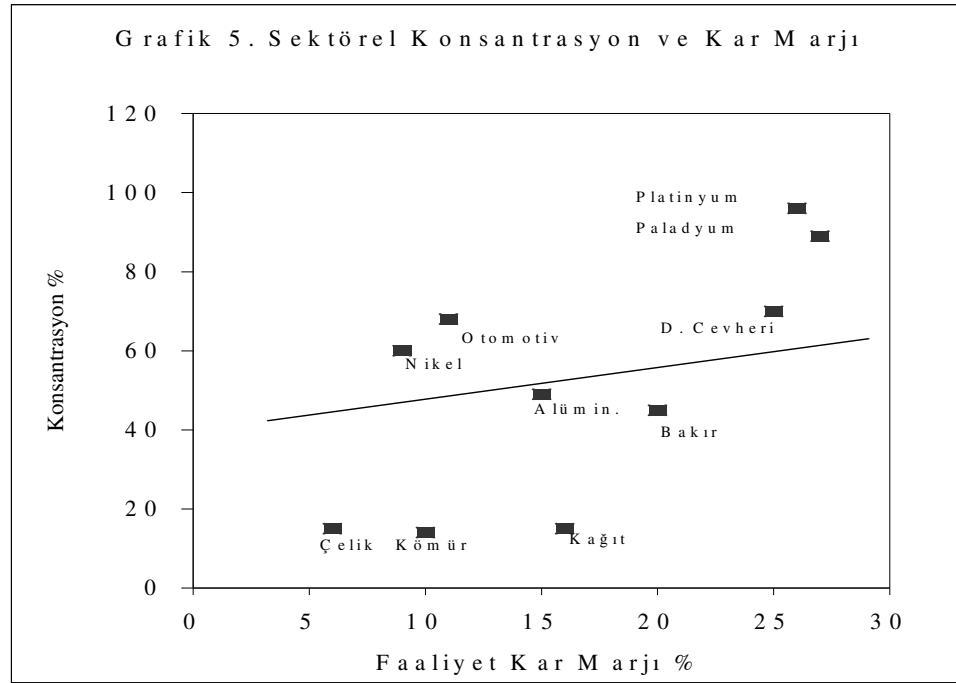
1.2.6. Çelik Sektöründe Satın Almalar ve Birleşmeler

Çelik sektöründe birleşme ve satın almaları etkileyen başlıca faktörler arasında ekonomik gelişmeler, rekabet, ölçek ekonomisi, globalleşme ve teknolojik gelişmeler sayılabilir. Çelik sektörü pazar payları düşük olan çok şirketli dağınık bir yapı sergilemektedir. Çelik üreticileri Pazar payları yüksek güçlü şirketlerden oluşan iki yüksek sektör, demir cevheri ve kömür gibi hammadde tedarikçileri ile petrol ve otomotiv gibi sektörlerdeki müşterileri arasına sıkışmış durumdadır.

2005 yılında dünyanın en büyük 10 üreticisi toplam üretimin yalnızca %27'sini üretirken, sektöre hammadde sağlayan en büyük 10 demir cevheri üreticisi toplam üretimin %97'sine, en büyük 10 kok kömürü üreticisi %71'ine ve en büyük termal kömür üreticisi %62'sine sahiptir. Çelik sektöründe bir firmanın ürettiği ürünün fiyatları üzerinde söz sahibi olabilmesi için, hitap ettiği pazarın %40'ına hakim olması gerekir. Çelik sektöründe hızlı bir konsolidasyon sürecine girilmiştir ve bu süreçte en büyük 5 çelik üreticisinin toplam pazarın 2010 yılında %27, 2015 yılında %35 ve 2020 yılında %40'ına sahip olacağı tahmin edilmektedir (Hatch, 2006: 5-7).

Çelik sektöründe kar marjları bir çok endüstriye göre daha düşüktür. En büyük beş üreticinin karlılıklarına karşı konsantrasyon oranlarının gösterildiği Grafik 1.7’de görüldüğü gibi çelik, 2000 yılı verilerine göre faaliyet karlılığı bakımından % 6 oranı ile diğer endüstriler içinde en düşüğüdür. 2000 yılından bu yana sektörde yaşanan gelişmeler çelik sektörünün karlılığını arttırmıştır. Sektörde düşük konsolidasyon oranı genel anlamda sektörün zayıf yönlerinden olsa da, bu durumun pazara yeni girmeye çalışan gelişmekte olan ülkeler açısından avantajlı olduğu söylenebilir.

Grafik 1.7: Sektörel Konsantrasyon ve Kar Marjları

Kaynak: Steel Times “CRU World Steel Conference 2001,” s. 134-136.

Çelik endüstrisinde maliyet konusunun önem kazanması, çelik üreticilerinin daha güçlü firmaların şemsiyesi altında birleşmelerini teşvik ederek birleşme hareketini hızlandırmıştır. 2004 yılında 31,4 milyar dolar değerinde 117 birleşme yaşanmış ve toplam değer içerisinde, Mittal Steel tek başına %80 oranında paya sahip olmuştur. 2005 yılında 165 birleşme anlaşması yapılmış ve birleşme değeri 27,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. PricewaterhouseCoopers (PwC) danışmanlık şirketi 2006 yılında, global çelik endüstrisinin, önceki yıllara kıyasla daha fazla birleşme ve satın alma faaliyetlerine sahne olacağını ve 2006 yılında 180

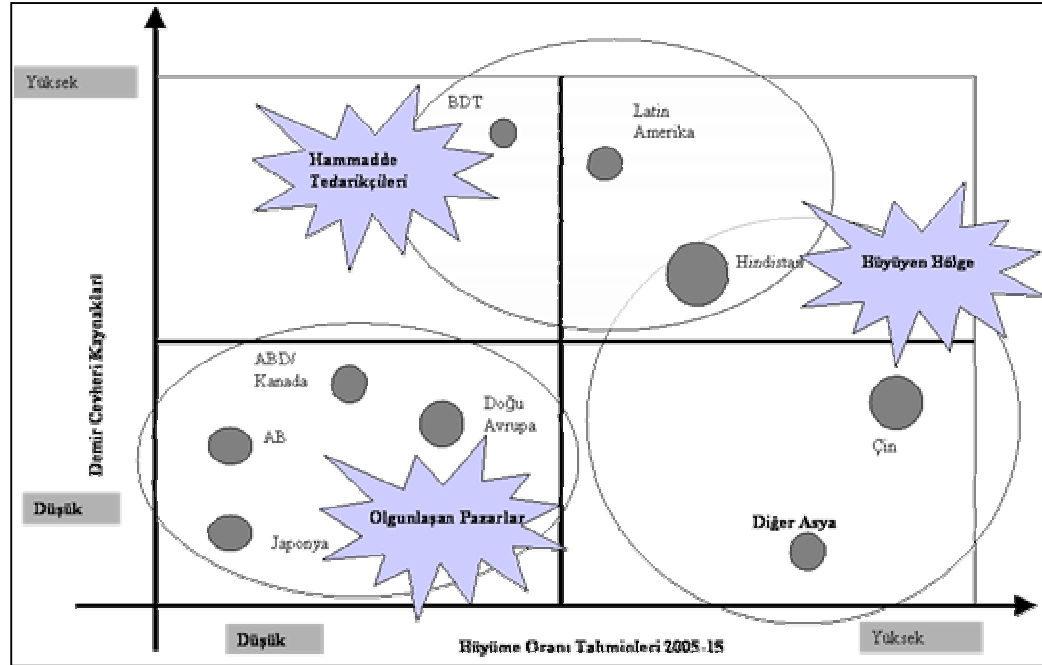
birleşmenin gerçekleşeceğini tahmin etmektedir. 2006 yılında, yalnızca Arcelor-Mittal birleşmesinin değeri 50 milyar dolardır. Bu birleşme ile dünyanın en büyük 5 üreticisinin, toplam üretim içerisindeki payları %21 seviyesine çıkmıştır. Bu mega birleşmenin, endüstrideki diğer birleşmeleri de tetikleyeceği ve özellikle Çin'in parçalı çelik endüstrisinde, konsolidasyon yönünde ciddi değişimleri de beraberinde getireceği beklenmektedir (SBB, 2006a).

1.2.7. Demir Çelik Sektörü Hammaddeleri

Çelik sektörünün ana hammaddeleri demir cevheri, kok ve hurdadır. Son yıllarda demir çeliğe olan talebin aşırı artması nedeniyle hammadde arzında sıkıntı yaşanmıştır. Kendi hammadde kaynaklarına sahip üreticiler ciddi bir rekabet avantajı yakalamış ve özellikle talep ve hammaddeye sahip bölgelere yatırımlar artmıştır. Son dönemde demir cevheri ve koklaşabilir taşkömürü fiyatlarındaki rekor seviye, kapasite yatırımlarını hızlandırmıştır. Bunun sonucunda hızla artan arz, bu ürünlerin fiyatlarının 2005 yılı boyunca artış eğilimini kaybetmesine neden olmuştur.

Grafik 1.8'de demir cevheri kaynakları ve büyüme oranlarına göre bölgelerin konumu verilmiştir. ABD, Japonya ve AB gibi gelişmiş bölgeler yeterli demir cevherine sahip değildir ve bu ülkelerin büyüme oranları durağandır. Demir çelik sektörü üretim ağırlığı olgunlaşmış bu pazarlardan, Çin, Hindistan, Latin Amerika ülkelerine kaymaktadır. Özellikle Hindistan ve Brezilya global çelik şirketlerinin yatırımları için en cazip bölgelerdir. Nihai çelik ürünlerinde maliyet ve iç pazar açısından en dezavantajlı ülke Japonya'dır. Önemli hammadde kaynaklarına sahip ve büyüme oranı düşük BDT ülkeleri, maliyet avantajları nedeniyle Türkiye ve bölgedeki diğer ülkeleri zorlarken, fazla hammadde arzını dünyaya pazarladıklarından dünyanın önemli hammadde tedarikçileridir (Bajjal, 2006:8).

Grafik 1.8: Demir Cevheri Kaynakları ve Büyüme Oranlarına Göre Bölgelerin Konumu

Kaynak: VP Baijal, "Raw Materials Outlook for India ,," IISI-OECD Conference 2006, s. 8.

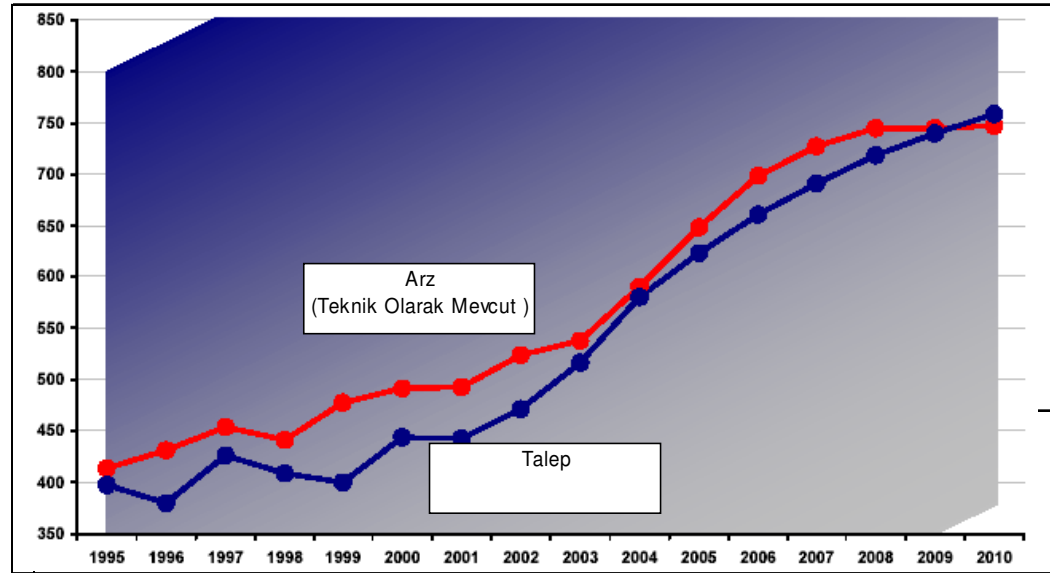
Hammadde kaynaklarına sahip olmamak, sorun olsa da dünyadaki en kaliteli girdileri temin ederek, üretim kalitesi bakımından önemli bir avantaj sağlamak mümkündür. Bunun en güzel örneği Japonya'dır. Çin'de ise bunun tam tersi bir durum söz konusudur. Dünyanın en büyük cevher üreticisi olmasına rağmen Çin, kendi kalitesiz (düşük tenörlü) demir cevheri ile karıştırıp kullanmak üzere önemli miktarda kaliteli cevher ithalatı yapmaktadır.

1.2.7.1. Demir Cevheri

Mevcut durum itibariyle, Dünya'da 160 milyar ton civarındaki demir cevheri rezervinin yanı sıra, 370 milyar tonun üstünde düşük tenörlü cevher rezervi bulunmaktadır. 800 milyar ton seviyesini geçtiği tahmin edilen Dünya demir cevheri kaynaklarının %80'i, Ukrayna, Rusya, Çin, Brezilya, Avustralya, Hindistan, Kanada, Güney Afrika, ABD ve İsveç'in yer aldığı on ülkede bulunmaktadır (Parijat, 2006:5).

2004 yılında dünya’da, 1,38 milyon ton civarındaki toplam demir cevheri üretiminin yaklaşık %91 oranına karşılık gelen 1,138 milyon tonluk kısım, yukarıda bahsedilen on ülke tarafından, üretilmiştir. Söz konusu ülkeler içerisinde, Brezilya, Çin ve Avustralya ise, en büyük cevher üreticisi konumlarını sürdürmektedirler. Demir cevherinin 804 milyon tonu Asya bölgesinde, 195 milyon tonu Avrupa bölgesinde, 149 milyon tonu BDT ülkelerinde, 87 milyon tonu NAFTA ülkeleri, 65 milyon tonu Latin Amerika, 52 milyon tonu da Afrika ve Ortadoğu ülkeleri tarafından tüketilmiştir (IISI, 2006a:15).

Grafik 1.9: Yıllara Göre Dünya Denizaşırı Demir Cevheri Gerçekleşen ve Tahmini Arzı ve Talebi (Milyon Ton)

Kaynak: Ross Murray, “*Steelmaking Raw Materials & Sea Freight Outlook*,” IISI 2005 Annual Meeting Presentations, Seoul, Korea.

Grafik 1.9’da dünya demir cevheri denizaşırı demir cevheri arz ve talebinin seyri görülmektedir. 2002 yılından sonra hızlı bir talep büyümesi yaşayan çelik sektörünün ana hammaddesi olan demir cevherinin deniz aşırı talebi artmış ve 2004 yılına kadar normal bir seyir izleyen cevher fiyatlarında 2005 yılında %80’lere varan artış gözlenmiştir. Talepteki aşırı artış nedeniyle cevher üreticileri kapasite yatırımlarına hız vermektedir. Bu nedenle orta vadede cevher fiyatlarının düşeceği beklenmektedir. Demir cevheri fiyatlarının 2001 yılından bu yana izlediği seyir ve gelecekteki tahmini değerleri Tablo 1.13’de görülmektedir (Parijat, 2006: 19).

Tablo 1.13: Çelik Sektörü Hammadde Fiyatları ve Tahminler

	2001	2002	2003	2004	2005 (T)	2007 (T)	2008-2012 (T)
Demir Cevheri, FOB Brezilya - Avrupa (USD/ton) (Uzun Vadeli Anlaşmalar)	28,5	28,7	30,2	34,6	65	55	40
Kok Kömürü, FOB Avustralya - Avrupa (USD/ton)	40	44	46	57	125	90	60-90
PCI Kömürü, FOB Avustralya - Avrupa (USD/ton)	34	34	33	46	119	84	54-84
Navlun (000 USD/gün)	12	13	25	30	40	30	20-30
HMS1 Hurda FOB Rotterdam (USD/ton)	88	103	146	227	250	250	180-200

Kaynak: McKinsey Company, “*Global Steel Vision*,” IISI 2005 Annual Meeting Presentation, Seoul, Korea s. 11.

1.2.7.2. Kok

Metalurjik kok kömüründen üretilen kok, yüksek fırınlarda demir cevherini indirmek amacıyla kullanılır. Kok, entegre tesisler için ana girdilerden biridir. 1994 yılında 340 milyon ton olan kok üretimi, 2004 yılında 460 milyon tona çıkmıştır, ancak çelik üretiminin artış hızıyla orantılı yatırımlar yapılmadığından kok tedariği çelik sektöründe darboğazlara yol açmaktadır. İstikrarlı bir seyir izleyen kok fiyatları global arzdaki sıkıntıdan dolayı, 2004 yılı Mayıs ayında, tırmanışa geçmiştir. Çin’in çelik üretimindeki artış, yalnızca çelik piyasasında dalgalanmalara neden olmakla kalmamış, aynı zamanda çelik hammadde arzında da sıkıntıya yol açmıştır (Parijat, 2006:4).

En büyük üretici konumunda bulunan Çin’in, global kok arzının yarısından fazlasını ihraç etmesi sebebiyle, fiyatlar, çoğunlukla Çin’in çelik endüstrisine bağlıdır. Polonya, Japonya ve Rusya diğer önemli kok ihracatçısı ülkelerdendir. Global talebin arzdan hızlı artması ve Çin’e bağımlı olması nedeniyle kok kömürü demir çelik sektörü açısından darboğaz oluşturabilecek bir girdidir. Tablo 1.13’de koklaşabilir kömürün fiyatlarının seyri görülmektedir (Murray, 2005:30).

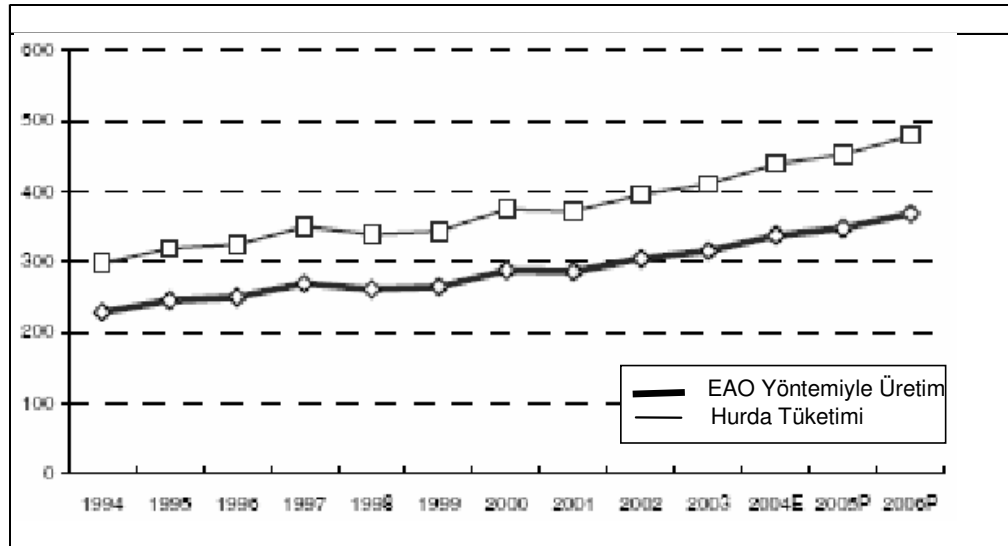
1.2.7.3. Hurda

Entegre tesislerde yüksek fırında ergiyen demirin içine belli oranda karıştırılmak suretiyle kullanılan hurda, elektrikli ark ocaklı (EAO) tesislerin ana girdisidir. Grafik 1.10’da dünyada EAO tesislerde üretim ve hurda tüketim

miktarlarının seyri verilmiştir. 2005 yılında dünyada 440 milyon ton hurda tüketilmiştir. Bunun 155 milyon tonu Asya ülkelerinde, 95 milyon tonu AB-15 ülkelerinde ve 50 milyon tonu BDT ülkelerinde talep edilmiştir. En büyük hurda tüketicisi ülke 67 milyon ton ile ABD iken, en büyük hurda ithalatçısı ülke üretiminde ark ocaklı tesislerin ağırlığı nedeniyle 13 milyon ton ile Türkiye’dir. EAO tesislerde hurdanın alternatifi demir cevherinin doğrudan indirgenmesi yoluyla üretilen sünger demirdir. 2005 yılında dünya sünger demir üretimi 56,2 milyon ton olmuş, bunun 40 milyon tonu Meksika, Venezuela, Mısır, İran, Suudi Arabistan ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerde gerçekleştirilmiştir (IISI, 2006a: 17-19).

Üretiminin önemli bir kısmını EAO’lu tesislerde gerçekleştiren Türkiye’de sünger demir üretilmemesi, demir çelik sektörünü hurdaya bağımlı kılarken enerji maliyetlerinin yüksek olduğu Türkiye’de, çelik maliyetlerinin rekabetçi olmasını güçleştirmektedir.

Grafik 1.10: 1994-2006 Aralığında Elektrik Ark Ocağı Üretimi ve Hurda Tüketimleri (Milyon Ton)

Kaynak: Parijat Consulting, “Steel Making Raw Materials, Industry Issues And Regulatory Policy,” Joint India/OECD/IISI Workshop, New Delhi (India), 16-17 May 2006, s. 23.

Global çelik fiyatlarındaki dalgalanma devam ettiği sürece, sektörün önemli girdilerinden biri olan hurda fiyatları yüksek seviyesini koruyacaktır. Ancak, 2005 yılında 250 USD/ton seviyesine kadar çıkan hurda fiyatlarının, 2005 yılından sonra

önemli bir dalgalanma göstermesi beklenmemektedir. Dünya çelik talebini karşılayacak hızlı birikmeyen hurda tedarığı uzun vadede çelik üreticileri açısından problem oluşturabilir. Tablo 1.12’de hurda fiyatlarının seyri görülmektedir.

1.2.8. Demir Çelik Sektörüne Yönelik Kısıtlamalar

Dünya çelik ticareti 1995-2005 yılları arasında %60 civarında büyümüştür. 1990’da 170 milyon ton olan dünya çelik ürünleri ihracatı, 2000’de 300 milyon tonu aşmıştır. Aynı dönemde ihracatın toplam üretimdeki payı %25’ten %40’a çıkmıştır. Bu gelişmeyle birlikte çelik ticaretinde problemler de artmıştır.

1.2.8.1 Çelik Üreticileri Üzerinde Çevre Baskısı ve Kyoto Protokolü

Kyoto Protokolü, sera etkisine yol açan gazların salınımını sınırlamayı ve azaltmayı hedefleyen uluslararası bir anlaşmadır. Bu Protokol, 11 Aralık 1997 tarihinde Japonya’nın Kyoto kentinde düzenlenen bir zirvede oluşturulmuştur. Protokol, 9 Mayıs 1992’de New York’da kabul edilen, İklim Değişikliğine Yönelik Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesi’nin belirlediği ilkelere dayanmaktadır. Protokol’e taraf olan devletler başta ulusal ekonomilerinin ilgili sektörlerinde enerji etkinliğini iyileştirmeye ve sera etkisi yapan gazların salınımını sınırlamaya ve azaltmaya yönelik önlemler almakla, bu gazların (karbondioksit ve metan gibi) salınımında 2012 yılına kadar, 1990 yılındaki düzeyinden toplam yüzde 5,2 oranında bir azalma sağlamakla yükümlü olduklarını kabul etmektedir. Protokol 2005 yılı Şubat ayında 55 ülkenin protokole onay vermesi ile yürürlüğe girmiştir. Ancak, atmosfere en fazla sera gazı salan Amerika Birleşik Devletleri ekonomiyi olumsuz etkileyeceği gerekçesiyle protokolü imzalamamıştır (Wikipedia, 2006).

Kyoto protokolünün yürürlüğe girmesi ile, CO₂ emisyonları çelik sektörünün en önemli gündemleri arasına girmiştir. Çünkü çelik üretim prosesleri sera etkisi yapan CO₂ gazının yoğun olarak emisyonuna yol açmaktadır. IISI Sürdürülebilirlik Raporuna göre 2005 yılında 1 ton ham çelik üretimi için 1,7 ton CO₂ salınımı yapılmıştır. Mevcut teknolojilerle, entegre tesisler ton ham çelik üretimi başına ortalama 1,8-2,0 ton CO₂, ark ocaklı tesisler ise ortalama 0,2-0,4 ton CO₂ salınımı yapmaktadır. Önemli bir CO₂ üreticisi olan sektör, uluslararası anlaşmalardan doğan

yükümlülüklerini yerine getirebilmek için önemli çevre yatırımları yapmak zorunda kalacaktır (IISI, 2005b:23).

AB’de yürürlüğe giren Emisyon Ticareti ile demir çelik üretiminin olumsuz yönde etkileneceği öngörülmektedir. Enerji fiyatlarının da karbon ticareti neticesinde artması da, dolaylı yünden sektörü tehdit etmektedir. AB’deki çelik üreticileri, sektörü sıkıştıran bu darboğazdan kurtulabilmek için öncelikle Emisyon Hedefleri’nin belirlenmesinde devletlerden rahat hedef almaya yada üretimlerini AB dışına taşımaya çalışmaktadır. Ancak; mevcut teknolojilerle AB sınırları içerisinde demir çelik sektöründen kaynaklanan emisyonlar, AB Emisyon Ticareti ile azaltılsa dahi dünyadaki çelik talebi devam ettikçe küresel anlamda sektörün verdiği toplam emisyonunda bir değişme olmayacaktır. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra, ultra düşük CO₂ emisyonlu çelik üretim teknolojileri üzerindeki çalışmalar 47 Avrupa şirketi ve enstitüsü tarafından sürdürülmektedir (TUCSA, 2006).

EU ETS (AB Emisyon Ticaret Sistemi) 1 Ocak 2005’te faaliyete geçmiştir. EU ETS dünyadaki ilk çok uluslu emisyon ticaret sistemidir ve tamamlanan en büyük listedir. Karşılaştırma yapılırsa EU ETS’de tahsis edilen toplam tahsisat miktarı, ABD SO₂ ticaret borsasının 2001’deki toplam miktarının yaklaşık 50 katıdır. Son verilere göre sistem 25 ülkeli AB’deki 13.000 kuruluşu kapsayacaktır. Şu an için EU ETS’nin belli bir yeri olmayıp işlemler aracı kurumlar ve brokerlar aracılığıyla yapılmaktadır (Güçlü, 2006:40).

Emisyon ticareti şu şekilde yürütülmektedir: Bir ülkedeki sanayi sektörüne tanınabilecek emisyon miktarı hükümet tarafından belirlenerek sektörlerle ve şirketlere dağıtılmaktadır. Böylece, şirketlerin kendilerine tanınan bir emisyon hakları olmaktadır. Şirketler, kendilerine verilen limitler içinde kaldıklarında herhangi bir sorun yoktur. Bir firma teknolojik yatırım yapıp, üretim döngüsünü daha etkin hale getirerek daha az karbondioksit emisyonu bıraktığında, kendilerine tanınan haktan kalan miktarını, bu etkinliği gerçekleştirememiş olan ve bu yüzden de emisyonlarını arttıran, kendilerine tanınan hakkın üzerinde kalan şirketlere satmakta ve buradan para kazanmaktadırlar. Bu şekilde şirketler özendirici yöntemlerle iklim

konusunda önlem almaya zorlanmış olmaktadır. Çevre performansı kötü olan şirketler de piyasa mekanizmasıyla cezalandırılmış olmaktadır (Mazlum, 2006).

1.2.8.2 Korumacı Önlemler ve Anti-Damping Yasaları

Dünya ticaretinde payının küçük olmasına karşın, Dünya Ticaret Örgütü'ndeki anlaşmazlıklarının önemli bir bölümü çelikten kaynaklanmaktadır. Çelik üreticisi ülkelerin neredeyse tamamı, kota, tarife, anti-damping veya telafi edici vergilerle yerli çelik pazarlarını koruma altına almışlardır. Çelik endüstrisinde fiyatlar çevrimsel olduğundan, fiyatların hızlı yükselişi ardından talebin düşmesi ve fiyatlarda ani düşüşler yaşanması sonrasında düşük fiyattan ihracata yönelen çelik şirketleri satış yaptıkları ülkeler tarafından anti-damping soruşturmalarına konu olabilmektedirler (Stevenson ve Filippi, 2004:9).

2003 yılından itibaren çelik fiyatlarının yüksek seyretmesi nedeniyle anti-damping soruşturmaları azalmıştır. Ancak, anti damping ve korumacı önlemler konusunda çelik sektörü kimyasal ürünler sektöründen sonra ikinci sıradadır. 2006 yılında dünyada açılan anti-damping davalarının yaklaşık %20'si çelik sektörüne yöneliktir. Özellikle ABD ve AB ülkeleri çelik sektöründe korumacı önlemlere sıklıkla başvurumaktadırlar (Stevenson, 2007:16).

Avrupa Demir Çelik Sanayisi Konfederasyonu'ndan (EUROFER) Gordon Moffat, 25 Ekim 2006'da Avrupa parlamentosunda yaptığı konuşmasında, AB çelik sektörünün ve istihdamının düşük maliyetli ithal ürünler karşısında korunması için güçlü anti-damping uygulamasına ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Üçüncü ülkelere yapılan ithalat kotalarının ve anti-damping yasalarının yumuşatılması fikirlerine karşı çıkan EUROFER başkanı çeliğe uygulanan gümrük vergilerinin de değişmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Avrupa'daki üreticilerin, global düzeyde tesislere sahip Avrupa'lı üreticiler ile rekabetinin üretim tesisleri ve istihdamın diğer ülkelere kaymasına yol açacağı belirtilmiştir (SBB, 2006b).

ABD gibi birçok ülkede ulusal çelik sektörü korumacı önlemlerle ayakta kalmaya çalışmaktadır. Gelecekte Dünya Ticaret Örgütü'nün anlaşmaları nedeniyle bu korumacı önlemler ortadan kalkacak ve zaten ayakta kalmakta zorlanan gelişmiş

ülke çelik sektörleri küçülecektir. Bu küçülme sonucunda muhtemelen ham çelik üretimi gelişmekte olan ülkelere kayarken, gelişmiş ülkeler slab ve kütük gibi yarı mamulleri satın alarak haddelemek suretiyle tesislerini çalıştırma yoluna gideceklerdir (Taşkın, 2005:83-92).

1.2.8.3. OECD Çelik Sübvansiyonlarının Kaldırılması Anlaşması

Dünya demir çelik endüstrisinde devlet sübvansiyonlarının kaldırılması amacıyla oluşturulmak istenen Çelik Sübvansiyonları Anlaşması görüşmeleri, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (OECD) liderliğinde Aralık 2002'de Paris'te 37 ülkenin katılımı ile başlamıştır. Bu toplantılarda 2003 Aralık ayına kadar nihai anlaşma metninin hazırlanması hedeflenmiştir (Hübner, 2004: 1-9).

IISI Yönetim Kurulu nihai anlaşmanın hangi özelliklere sahip olması gerektiğini şu şekilde özetlemiştir: Anlaşma tüm büyük çelik üreticilerini kapsamalı, kapasite konusuna odaklanmalı, tesis kapatmalarının çevre ve sosyal maliyetleri dışındaki tüm sübvansiyonları kaldırmalı, tüm devlet kademeleri tarafından kabul görmeli ve yaptırım gücü olmalıdır (Hübner, 2004:1-9).

Haziran 2004 Paris toplantılarında anlaşma metninin %85-90'ı üzerinde mutabakat sağlanmasına rağmen 3 kritik konu anlaşmaların tıkanmasına yol açmıştır (Hübner, 2004:1-9):

- Gelişmekte olan ülkeler sübvansiyonlar konusunda gelişmiş ülkeler ile aynı konumda olmadıklarını belirtmekte ve esneklik tanınmasını istemektedirler. Özellikle Hindistan kişi başına tüketimin artması konusunda ülkede sübvansiyonların devam etmesi gerektiğini düşünmekte ve Brezilya, Çin ve diğer gelişmekte olan ülkeler ile sübvansiyon konusunda ayrı bir grup kurmayı planlamaktadır.
- İkinci olarak, sübvansiyon anlaşmasının Avrupa Birliği ve Japonya tarafından çevre maliyetlerini azaltma ve araştırma-geliştirme faaliyetlerini artırma sübvansiyonlarını da kapsamı isteğine özellikle ABD itiraz etmektedir.

- Avrupa Birliği'nin bu anlaşmanın anti-damping vergilerinin kaldırılmasını da kapsaması isteğine ABD itiraz etmektedir.

Bundan sonra görüşmelerin ikili düzeyde devam etmesi ve OECD tarafından çelik endüstrisinde sübvansiyon için hazırlanan detaylı önerilerin bu görüşmelerde temel alınması beklenmektedir.

OECD, ülkeleri anlaşma konusunda ikna etmeye çalışmakta ve dünya çelik sektöründe kapasite fazlası sorununu aşmak için anti-sübvansiyon anlaşmasının gerekli olduğunu düşünmektedir ancak henüz bir mutabakata varılamayan anlaşma hala gündemdeki yerini korumaktadır.

Görüşmelerin başladığı 2002 yılı sonundan bu yana anlaşma sağlanamamasında, dünya çelik endüstrisinde ciddi değişimler gözlenmesi ve çelik sektörünün yeniden yapılanma süreci içinde olmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

1.2.8.4. Avrupa Birliğine Yeni Üye ve Aday Ülkeler için Yeniden Yapılanma Planları

Günümüzde Avrupa Birliği'ne giren Doğu Avrupa çelik endüstrileri, Avrupa Birliği rekabetine uyum sağlamak için daha verimli ve kaliteli üretim süreçlerine geçmek adına ulusal yeniden yapılanma planları (UYYP) yürütmektedirler. Bu planların ana özellikleri kapasite ve istihdamda azalmadır.

AB üyeliğine aday olan ülkemizde bu kapsamda, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu arasında 1996 yılında yapılan Serbest Ticaret Anlaşması kamu ve özel sektörün ortak çalışmasıyla oluşturulan Türk Çelik Sektörü - Ulusal Yeniden Yapılandırma Programı 1 Eylül 2006'da AB'ye sunulmuştur. 2010 yılına kadar sektörün yapılandırılması için toplam 7,7 milyar Euro harcanmış olacaktır (Referans Gazetesi, 2006a).

2. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN YAPISI

Demir cevherinin entegre tesislerde veya elektrik ark ocaklarında ergitilmesi ile başlayan çelik ürünleri yassı ve uzun olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Ancak nihai çelik ürünlerinin sayısız çeşidi ve kullanım alanı vardır. Değişen tüketici ihtiyaçları, teknolojiye görülen gelişmeler ve rekabet gibi unsurlar demir çelik sektöründeki ürün çeşitliliğini daha da arttırmaktadır. Ağır sanayi sektörlerinden en önemlisi olan demir çelik sektörü ürünleri inşaat, altyapı, otomotiv, beyaz eşya ve makine sanayi gibi pek çok önemli endüstriye hammadde sağlamaktadır. Bu nedenle bir ülkenin sanayileşmesi güçlü bir demir çelik sektörüne ve tüketimine sahip olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Türkiye gelişmiş ülkelere göre daha genç bir demir çelik sektörüne sahiptir. Çalışmanın bu bölümünde Türk demir çelik sektörünün başlangıcından bu yana gelişimi ve bugünkü durumu incelenmektedir.

2.1. Türk Demir Çelik Sektörünün Tarihsel Süreci

Türkiye’de demir çelik üretimi, ilk olarak 1928 yılında savunma sanayinin çelik ihtiyacını karşılamak amacıyla Kırıkkale’de MKE’de (Makine Kimya Endüstrisi) başlamıştır. Bu yıllarda Türkiye’de kişi başına çelik tüketimi 15 kg civarındaydı. Türkiye’nin ilk entegre demir çelik tesisi olan Karabük Demir Çelik Fabrikaları (Kardemir) 1939 yılında, sanayinin temel girdilerinden yassı çelik talebini karşılamak üzere de Ereğli Demir Çelik Fabrikaları (Erdemir) 1965 yılında üretime başlamıştır. Şu anda Erdemir bünyesinde faaliyet gösteren Türkiye’nin üçüncü entegre tesisi, İskenderun Demir Çelik Fabrikaları (İsdemir) ise 1977 yılında üretime başlamıştır (İMMİB, 2006).

1960’lı yıllardan itibaren özel sektöre ait elektrik ark ocaklı tesislerin de faaliyete geçmeye başlaması, 1970’li yıllarda İsdemir’in ve özel sektöre ait 5 ark ocaklı kuruluşun işletmeye açılması ile Türk Demir Çelik Endüstrisi 1980 yılında 4.2 milyon ton ham çelik üretim kapasitesine ulaşmıştır. 1980’li yıllarda yaşanan ekonomideki liberalleşme hareketleri, sadece Türk ekonomisi açısından değil, demir çelik endüstrisinin gelişimi açısından da, bir dönüm noktası olmuştur. Türk Demir Çelik Sektörü 1980’li yıllarda, yeni elektrik ark ocaklı tesislerin kurulmasına ve

ekonomik yapıdaki gelişmelere paralel olarak, büyük bir gelişme göstermiştir (MMO, 2006).

1995 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması sonucunda, gümrük vergilerinin karşılıklı olarak kaldırılması, Türkiye ile AB arasındaki çelik ticaretinin gelişmesine katkıda bulunmuştur (DTM, 2006).

2002 yılında İskenderun Demir Çelik Fabrikası'nın yassı ürüne dönüştürülmesi kaydıyla Erdemir'e devrinin yapılması Türk Demir Çelik Sektörünün yeniden yapılandırılması için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu devir ile aynı zamanda sektördeki önemli kamu şirketi olan İsdemir de özelleştirilmiştir. Kuruluşundan bu yana özel kanunla faaliyetlerini yürüten ve diğer kamu kuruluşlarından farklı bir statüye sahip olan Erdemir, 2005 yılında yapılan ihale ile özelleştirilmiştir. Erdemir, iştirakleri ile beraber 2006 yılında ihaleyi kazanan Ordu Yardımlaşma Kurumu'na (OYAK) devredilmiştir.

Erdemir Grubu'nun Sivas'taki demir cevherini işleten Divhan ile İsdemir'i bünyesine katması, entegre üretim ile yassı ürün üretimini arttırma projeleri sayesinde, dünya koşullarına uymayan, dengesiz durum düzelecek ve ülkenin ekonomik çıkarları korunacaktır. Ayrıca, Erdemir gibi başarılı bir kurumun Türkiye'nin demir-çelik üretimi ve madenciliğinde söz sahibi olması ve TDÇİ'den boşalan yeri doldurması, demir çelik politikalarının oluşturulması ve ülke çıkarları açısından büyük önem taşımaktadır. Erdemir'in %46 hissesini alan OYAK'ın, alınan yatırım kararlarını aynen uygulaması, ayrıca, paslanmaz çelik ve diğer kaliteli çeliklerin üretimi için yatırım planlaması gerekli görülmektedir (Önal, 2005).

Sanayinin lokomotifi olarak kurulan, ancak geçmiş yıllarda aşırı istihdam, finansman sıkıntısı ve profesyonel yönetim eksikliği gibi nedenlerle, ekonomiye büyük bir yük getirdiğinden özelleştirilmesine karar verilen Türk demir çelik sektörü, 2006 yılı Mart ayında, Erdemir hisselerinin özelleştirilmesinin tamamlanması ile, MKEK hariç, özel kesim tarafından yürütülmekte olan bir sektör haline gelmiş bulunmaktadır (DPT, 2006:3).

Türkiye’de 2002 kapasiteleri 60 bin ton ile 2 milyon ton arasında değişen toplam 16 adet ark ocaklı tesis ile, kapasiteleri 1 milyon ton ile 3 milyon ton arasında değişen, 3 entegre tesis mevcuttur. Demir çelik firmalarının coğrafi dağılımını ve üretim kapasitelerini gösteren Türkiye Demir Çelik haritası Ek-1’de verilmiştir. Türkiye 2005 yılında 21 milyon ton çelik üretimiyle dünyada 11. sırada yer almaktadır (Tarhan, 2006:1).

Türkiye’de ve dünyada yaşanan ekonomik krizlerin de etkisi ile, 1980-2005 döneminde sektöre yoğun bir şekilde giriş çıkışlar gözlenmiştir. Bazı şirketler, piyasa koşulları doğrultusunda, geçici veya uzun süreli olarak üretimlerini durdurmuş, bazıları kapanarak, farklı isimlerle yeniden faaliyete geçmişlerdir. Bu dönemde bazı firmalar ise kapasitelerini arttırmışlardır. Bu açıdan, serbest piyasa mekanizmasının demir çelik sektöründe tüm yönleri ile işlediğini söylemek mümkündür. 2005 yılı itibarıyla sektörde yer alan firmalar şunlardır: Asil Çelik, Çebitaş, Çemtaş, Çolakoğlu, Diler, Ege Çelik (Çukurova), Ekinciler, Erdemir, Erege Metal, Habaş, İçdaş, İsdemir, İzmir Demir Çelik, Kaptan Demir Çelik, Kardemir, Kroman, MKEK, Nursan Demir Çelik, Sivas Demir Çelik, Yazıcı Demir Çelik, Yeşilyurt (Yayan, 2005:10-11).

1980 yılından bu yana üretim faaliyetlerini sürdürmekte olan kuruluşların, üretimlerindeki gelişmeler Tablo 2.1’de görülmektedir. 1985-2004 döneminde, özellikle inşaat demiri üreten kuruluşlardan, İçdaş ve Diler’in üretimlerindeki yüksek artış dikkat çekmektedir. Aynı dönemde vasıflı çelik üreten Çemtaş’ın üretimi %600, uzun ürün üreten Çolakoğlu’nun üretimi %325 ve Çukurova’nın üretimi %125 artmıştır. Türkiye’nin tek entegre yassı üreticisi Erdemir bu dönemde gerçekleştirdiği yatırımlarla üretimini 2 katına çıkarmıştır.

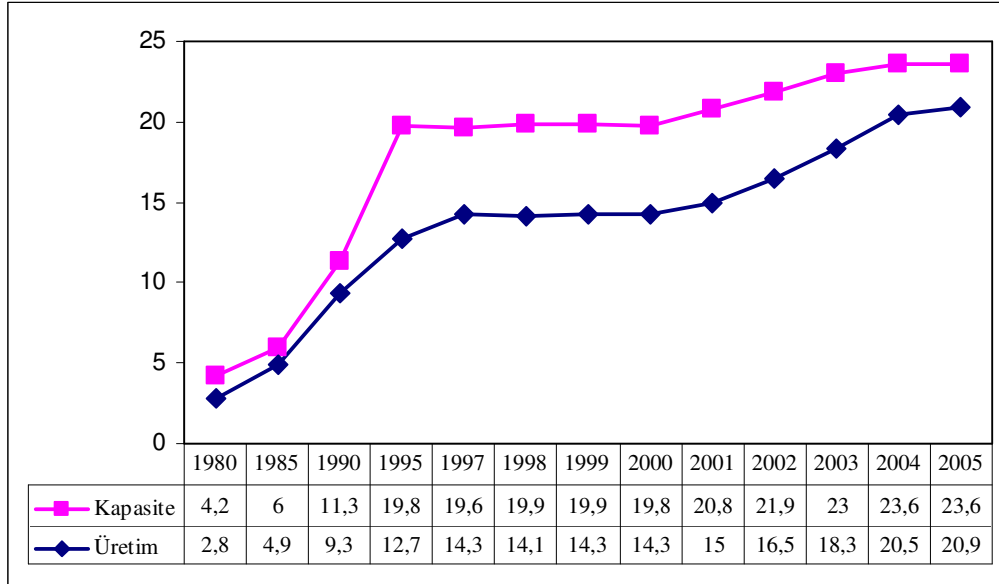
Tablo 2.1: 1980 Yılından Bu Yana Üretimini Sürdüren Tesisler

	1985	1990	2000	2004
Asil Çelik	146.000	160.000	200.000	208.000
Çemtaş	21.000	41.000	134.000	146.000
Çolakoğlu	392.000	734.000	1.570.000	1.660.000
Çukurova (Ege Çelik)	451.000	1.256.000	439.000	1.008.000
Diler	32.000	222.000	263.000	1.286.000
İçdaş	87.000	240.000	1.385.000	2.805.000
Kardemir	519.000	605.000	875.000	803.000
İsdemir	1.416.000	1.821.000	1.965.000	1.997.000
Erdemir	1.481.000	1.940.000	2.388.000	3.031.000

Kaynak: Veysel Yayan (2005); “Avrupa Birliği’ne Üyelik ve Müzakereler Sürecinde Demir Çelik Sektörü”, Ege Sanayicileri ve İşadamları Derneği Sunumu, 17.11.2005, İzmir, s. 13.

2.1.1. Türk Demir Çelik Sektörünün Üretim Kapasitesi

1928 yılında elektrik ark ocaklı Makine Kimya Endüstrisi tesisi ve 1939 yılında entegre tesis olan Kardemir’in kurulması ile başlayan demir çelik sektörünün 2005 yılı itibariyle kapasitesi 24,7 milyon tondur. Türk demir çelik sektörü en büyük kapasite artışını 1990-1995 yılları arasında yaşamıştır. 1990 yılında 11,3 milyon ton olan ham çelik üretim kapasitesi 1995 yılına kadar %75 artarak 19,8 milyon tona çıkmıştır. Grafik 2.1’de Türkiye ham çelik kapasitesi ve üretiminin gelişimi görülmektedir. 1977 yılında kurulan İsdemir’den sonra Türkiye’de entegre tesis kurulmamış, kapasite artışları genellikle elektrik ark ocaklı tesislerin kurulması ve mevcut tesislerde modernizasyon ve kapasite artırım yatırımları sayesinde gerçekleştirilmiştir.

Grafik 2.1: Türkiye Ham Çelik Üretimi ve Kapasitesi (Milyon Ton)

Kaynak: Veysel Yayan (2006a); “Türk Demir Çelik Sektörünün Genel Değerlendirmesi,” *SteelOrbis Türk Çelik Piyasaları 2006 Konferansı*, İstanbul, s. 5.

2.1.2 Türkiye Çelik Arz ve Talebinin Gelişimi

Demir çeliğin en önemli hammaddesi olan demir cevheri ve hurda tedariğinde dışa bağımlı olması, enerji maliyetlerinin yüksek olması Türk demir çelik sektörünün en önemli dezavantajlarından. Ancak alt yapı projeleri ve gelişen sanayi nedeniyle çelik talebi sürekli artış göstermiş, hammadde kaynaklarında dışa bağımlılığa rağmen sürekli büyüme göstermiştir.

Tablo 2.2’de 1950-2006 yılları arası Türkiye ham çelik üretimi ve tüketimi görülmektedir. 1950’li yılında tüketilen ham çeliğin ancak 1/3’ünü üreten Türkiye’de tekstil ve gıda gibi demir çeliğin kullanılmadığı sektörlerin yanı sıra, demir çeliğe dayanan sanayi sektörleri, alt yapı yatırımları ve inşaat sektörlerindeki gelişmeye paralel olarak çelik talebi katlanarak artmıştır. 1965 yılında Erdemir’in üretime başlamasına kadar ham çelik miktarı bakımından incelendiğinde Türkiye sürekli üretim-tüketim dengesizliği yaşamıştır. Erdemir’in kurulmasıyla yassı çeliğe dayanan sektörlerde ciddi bir büyüme yaşanmıştır. 1970’li yıllara kadar üretim ve tüketim birbirini karşılayabilecek seviyelerde iken, daha sonra özellikle yassı çelik talebinin artması nedeniyle aradaki fark yeniden büyümeye başlamıştır. 1990’lı

yıllardan itibaren ise üretim tonajları tüketim tonajlarını geçmiştir. Bunun başlıca nedeni özel sektörde faaliyet gösteren firmaların uzun ürün üreten elektrik ark ocaklarına yaptıkları yatırımlardır. 1990 sonrası dönemde üretim miktarı yüksek olsa bile Türkiye ihtiyaç fazlası uzun ürünleri ihraç ederken, talebin karşılanamadığı yassı ürün sektöründe ithalata bağımlı kalmıştır. Türkiye’de 1980 yılı sonrası sürdürülen ekonomik politikalar doğrultusunda, ark ocaklarına özel elektrik tarifiesi, vergi iadesi, navlun teşviği gibi imkânlar sağlanmış, ülkenin çelik üretimi artarken, üretimde yapısal dengesizlik oluşmuştur.

Tablo 2.2: Yıllar İtibariyle Türkiye Ham Çelik Üretimi ve Tüketimi

Yıllar	Üretim (000 ton)	Tüketim (000 ton)
1950	102	310
1956	200	418
1960	302	531
1966	1.021	1.129
1970	1.544	1.541
1975	2.262	3.304
1980	2.764	3.211
1985	4.879,6	5.030
1990	9.329,6	8.318
1995	12.700	10.304
2000	14.267	13.070
2005	20.964	18.349
2006	23.308	20.900

Kaynak: *Türkiye’nin Demir Çelik Yassı Mamul Üretimi ve Geleceği Konulu Bilimsel Toplantı’nın Tutanakları*, Erdemir Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1984, s. 42 ve [www. dcud. org.tr/istatistik](http://www.dcud.org.tr/istatistik), (Erişim Tarihi: 15.01.2007).

2.2. Demir Çelik Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri

Türkiye ekonomisi dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biridir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de büyüyen ekonomi ve artan sanayi üretimi nedeniyle hızlı büyüyen sektörlerin başında lokomotif sektör olan demir çelik sektörü gelmektedir. Demir çelik sektörü, 2005 yılında 12 milyon ton seviyelerindeki ihracatı ile, Türkiye’nin bütün sektörlerdeki ihracat sıralamasında 3. sırada yer alırken, Gayri Safi Milli Hasıla’nın (GSMH) %3’üne, istihdamın %0,2’sine ve toplam ihracatın %8’ine sahip bulunmaktadır (Yayan, 2004:8).

TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi)- TÜBİTAK - TTGV (Türk Teknoloji Geliştirme Vakfı) Bilim Teknoloji Sanayi Platformu tarafından hazırlanan “Sanayi Stratejisi 1995-2005” adlı raporda sanayi sektörleri önem derecesine göre sıralanmıştır. Bu sıralama, üretim sektörlerinin Türkiye’nin sosyo-ekonomik durumuna etkisini belirlemek ve ülkemiz sanayinin gerçekçi bir profilini çıkarmak amacıyla oluşturulan endekse göre yapılmıştır. Bu endekste en büyük ağırlık sektörün istihdamdaki payına verilmiş, ihracattaki pay ikinci ağırlık ölçütü olarak alınmıştır. Katma değer ve satış hasılatındaki paylara ise görece olarak düşük ağırlıklar verilmiştir. İmalat sanayi sektörleri arasında belirlenen endekse göre yapılan sosyo-ekonomik bazdaki stratejik sırası aşağıdaki gibi olmuştur (TÜBA-TÜBİTAK-TTGV, 1996:24);

- 1) Tekstil ve Giyim
- 2) Gıda, İçki, Tütün
- 3) Kimya ve ilaç
- 4) Demir ve Çelik
- 5) Toprak ürünleri
- 6) Taşıma araçları
- 7) Elektrik Makineleri
- 8) Makine İmalat
- 9) Petrol ürünleri
- 10) Metal eşya
- 11) Kağıt ve Basım
- 12) Plastik ve Kauçuk
- 13) Demir Dışı Metal

14) Kereste ve Mobilya

Diğer sektörlerle etkisi göz önüne alınmadan, sadece sektörün doğrudan sağladığı katkılara göre hazırlanan endekse göre demir çelik sektörünün Türkiye ekonomisinde çok önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

2.2.1. Türkiye Ekonomisinin Genel Göstergeleri

Tablo 2.3’de Türkiye’nin temel ekonomik göstergeleri verilmiştir. 2001 yılındaki küçülmeden sonra, Türkiye ekonomisi her yıl büyümeye devam etmiş ve 2005 yılında yaklaşık 361 milyar dolarlık gayri safi milli hasılaya sahip bir ekonomi haline gelmiştir. 2005 yılı itibarıyla GSMH’nın yaklaşık %12’sini tarım sektörü, %19’unu sanayi sektörü ve %69’unu hizmetler sektörü oluşturmaktadır.

Tablo 2.3: Türkiye’nin Temel Ekonomik Göstergeleri

	YILLAR				
	2001	2002	2003	2004	2005
GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA (GSMH)					
Cari fiyatlarla (Milyon YTL)	176.484	275.032	356.681	428.932	486.401
Cari fiyatlarla (Milyon USD)	145.693	180.892	239.235	299.475	360.876
Fert başına GSMH (USD)	2.123	2.598	3.383	4.172	5.008
GSMH - SEKTÖREL BÜYÜME HIZLARI (%)					
Tarım	-6,0	7,4	-2,4	2,0	5,7
Sanayi	-7,4	7,9	7,3	9,3	6,8
Hizmetler	-6,1	6,0	5,1	8,1	7,6
GSMH	-9,5	7,9	5,9	9,9	7,6
GSYİH - SEKTÖREL DAĞILIM (%)					
Tarım	12,8	13,0	13,4	12,9	11,9
Sanayi	21,1	19,7	18,5	18,9	19,2
Hizmetler	66,1	67,3	68,2	68,2	69,0
SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Milyon YTL)	32.409	46.031	55.618	78.782	97.647
Kamu	10.047	15.881	15.810	18.052	24.444
Özel	22.362	30.150	39.808	60.730	73.204

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/ead/gosterge/ekogosterge.xls>, (Erişim Tarihi: 01.04.2007).

Sabit sermaye yatırımları 2001 yılından bu yana sürekli artarak 2005 yılında toplam 97,6 milyar YTL değerine ulaşmıştır. Aynı dönemde kamu tarafından gerçekleştirilen sabit sermaye yatırımları %143 artarken, özel sektör tarafından gerçekleştirilen sabit sermaye yatırımları %225 oranında artmıştır. Sabit sermaye

yatırımlarının artması yurtiçi çelik talebini arttıran önemli faktörlerden biridir. Aynı dönemde Türkiye çelik tüketimi %111 artarak 18,3 milyon tona çıkmıştır.

2.2.2. Demir Çelik Sektörünün İmalat Sanayinde ve Dış Ticaretteki Yeri

Demir çelik sektörü inşaat, otomotiv, beyaz eşya, makine sanayi ve gemi sanayi gibi sektörlerin ana hammaddesini üretmektedir. Son yıllarda demir çelik üretimi ve tüketiminin artmasında Türkiye'nin bu ana sektörlerindeki canlanmanın etkisi büyüktür. 2006 yılında demir çelik sektörü ithalatta 5. ve ihracatta 4. sırada yer almıştır. 2006 yılı ihracatı ilk 20 kalem incelendiğinde demir çelik sektörü ile beraber bu sektörün hammadde sağladığı 5 sektörün listeye girdiği görülmektedir. Bu 6 fasılın toplam ihracattaki payı %42 civarındadır. Tablo 2.4'de Türkiye'nin ihracatında ilk 20 fasıl içinde bulunan demir çelik ve bu sektörün hammadde sağladığı sektörlerin ihracat miktarları, toplam içindeki oranları ve sırası görülmektedir. İhracat ile birlikte sürekli artan yurtiçi talep te göz önüne alındığında demir çelik sektörünün Türkiye imalat sanayindeki ve ekonomisindeki çarpıcı önemi görülmektedir.

Tablo 2.4: Türkiye'nin İhracatında İlk 20 Fasıl İçinde Bulunan Demir Çelik ve Bu Sektörün Hammadde Sağladığı Sektörler (2006)

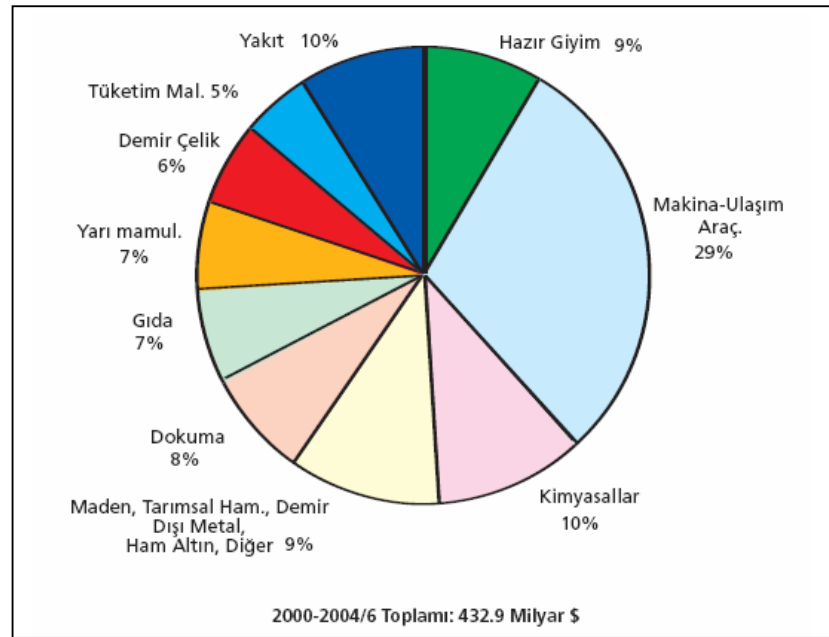
Sıra	F A S I L L A R	2006 Yılı	
		(000 USD)	%
1	87 MOTORLU KARA TAŞITLARI, TRAKTÖR, BİSİKLET, MOTOSİKLET VE DİĞER	11.884.218	14
3	84 NÜKLEER REAKTÖRLER, KAZAN; MAKİNA VE CİHAZLAR, ALETLER, PARÇALARI	6.503.947	8
4	85 ELEKTRİKLİ MAKİNA VE CİHAZLAR, AKSAM VE PARÇALARI	6.424.448	8
5	72 DEMİR VE ÇELİK	6.268.853	7
8	73 DEMİR VEYA ÇELİKTEN EŞYA	3.329.581	4
13	89 GEMİLER, SUDA YÜZEN TAŞIT VE ARAÇLAR	1.400.465	2
	TOPLAM	35.811.512	42
	GENEL İHRACAT	85.278.802	100

Kaynak: <http://www.dtm.gov.tr/ead/gosterge/ekogosterge.xls>, (Erişim Tarihi: 01.04.2007).

Ege Bölgesi Sanayi Odasının (EBSO) Türkiye'nin 2000-2004 yılları arası kümülatif dış ticaretini incelediği araştırmanın sonuçları da demir çelik sektörünün ülke ekonomisi için önemini ortaya koymaktadır. Grafik 2.3'te 2000 - 2004 (ilk 6 ay)

yılları arası Türkiye'nin dış ticaretinde sektörlerin payı verilmiştir. Türkiye ekonomisinin yıllık ortalaması 100 milyar doları bulan dış ticaretinde en büyük ağırlığa makine-ulaşım araçları sektörü sahiptir. Son 4,5 yılın ihracat ve ithalat rakamlarının toplamından oluşan dış ticaret hacminde, makine-ulaşım araçları sektörünün payı yüzde 30'a ulaşmaktadır. Demir çelik üreticilerinin hammadde sağladığı bu sektörün ithalattaki payı yüzde 33'ü bulmuştur. Demir çelik sektörünün toplam dış ticaret içinde payı bu dönemde %6 olmuştur. Bu dönemde 1,3 milyar dolar net ihracat yapan sektörde ihracatın ithalatı karşılama oranı %111 olarak gerçekleşmiştir. Demir çelik sektörü hem ihracata yönelik üretim yapan sektörler hammadde sağlaması hem de ihracatçı bir sektör olması nedeniyle Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan cari açığın kapanmasına katkı sağlamıştır (EBSO, 2004:14).

Grafik 2.2: 2000 - 2004/6 Yılları Arası Türkiye'nin Dış Ticaretinde Sektörlerin Payı

Kaynak: EBSO, "Türkiye'nin Dış Ticaretinin Sektörel Analizi 2000-2004/6," s. 14.

2.2.3. Demir Çelik Sektörünün Sağladığı İstihdam

Demir çelik sektörü çalışanları ve sektörün hammadde sağladığı diğer sanayi kollarında çalışanlar göz önüne alındığında Türkiye'de istihdam açısından önemli bir

yer tutmaktadır. Demir çelik sektörü emek, teknoloji ve sermaye yoğun bir sektördür. Kalifiye işgücüne sahip olmak sektördeki şirketlerin başarısı için vazgeçilmez bir konudur.

Tablo 2.5’de 1990-2003 yılları arasında demir çelik sektörünün sağladığı istihdamın yıllara göre seyri verilmiştir. 1990 yılında 43.670 kişinin çalıştığı sektörde istihdam 2003 yılına kadar yaklaşık %35 daralarak 28.463’e kadar düşmüştür. Bu düşüşün nedenleri arasında özellikle kamuya ait şirketlerde aşırı istihdamın özelleştirmeler sonrasında dengelenmesi, teknolojik gelişmeler, sektörden çıkışların yaşanması ve işgücü verimliliğinin artırılması sayılabilir. 2003 yılı verilerine göre istihdamın %63’ünü entegre tesisler ve %37’sini EAO’lu tesisler sağlamaktadır. Çalışanların %75’i uzun mamul üretim tesislerinde istihdam edilmektedir.

Tablo 2.5: Demir Çelik Sektörünün Sağladığı İstihdamın Yıllara Göre Seyri

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
EAO’lu Tesisler	10.525	10.608	9.824	10.258	8.892	9.419	9.239	9.005	9.605	10.553
Entegre Tesisler	33.145	24.175	20.278	19.065	17.044	18.254	17.459	14.397	16.966	17.910
Uzun Ürün Üretimi	35.321	27.109	23.270	22.736	19.817	21.575	20.198	16.972	19.955	20.935
Yassı Ürün Üretimi	8.349	7.674	6.832	6.587	6.119	6.098	6.500	6.430	6.616	7.528
TOPLAM	43.670	34.783	30.102	29.323	25.936	27.673	26.698	23.402	26.571	28.463

Kaynak: Demir Çelik Üreticileri Derneği, www.dcud.org/istatistik, (Erişim Tarihi: 12.11.2006).

1990 yılında 9,3 milyon ton çelik üretimi için 43.670 kişi istihdam edilirken, 2003 yılında 18,3 milyon ton çelik üretimi için 28.463 kişi istihdam edilmiştir. Bu dönemde üretim iki katına çıkarken istihdam %35 azalmıştır.

2.3. Demir Çelik Sanayi Alt Sektörleri

Türkiye demir çelik sanayi, ürün çeşidi açısından incelendiğinde aşağıda sayılan 6 alt sektöre ayrılabilir;

1. Uzun Hadde Ürünleri,
2. Yassı Hadde Ürünleri,

3. Kaliteli (Vasıflı) Çelik Ürünleri,
4. Döküm Ürünleri,
5. Borular,
6. Dövme Ürünleri,

Bu çalışmamızda demir cevherinin Bazik Oksijen Fırınında (BOF) yada EAO'lu tesiste ergitilmesi yolu ile çelik üreten ve diğer alt sanayi kolları da dahil pek çok endüstriye hammadde sağlayan uzun hadde ve yassı hadde ürünleri incelenecektir. Ayrıca vasıflı çelik ürünleri üretimine de değinilecektir.

Demir çelik sanayinin alt sektörleri olan uzun ve yassı sektörlerinde üretilen mamuller, entegre ve elektrik ark ocaklı tesisler olmak üzere iki ana yöntemle üretilmektedirler. 2005 yılında Türkiye'de üretilen 21 milyon ton çeliğin 17,9 milyon tonunu uzun ürünler, 3,1 milyon tonunu yassı ürünler oluşturmaktadır. Bu ürün karması ile yassı ürünlerin toplam üretim içindeki payı %15 ve uzun ürünlerin payı ise %85 olarak gerçekleşmiştir. Tesis türüne göre yapılan üretimler incelendiğinde 14,9 milyon ton çeliğin elektrik ark ocaklı tesislerde ve 6,1 milyon ton çeliğin entegre tesislerde üretildiği görülmektedir. Üretimin %70'i elektrik ark ocaklı tesislerde, %30'u entegre tesislerde gerçekleştirilmiştir. Tablo 2.6'da Türkiye'nin çelik üretim kapasitesinin ürünlere ve tesis türüne göre dağılımı görülmektedir.

Dünya sıvı çelik üretiminin %67'si entegre tesislerden, %33'ü ise ark ocaklı tesislerden sağlanmaktadır. Dünya'daki yassı ürün üretimi, toplam üretimin ortalama %50'sini oluşturmakta olup, sanayileşmiş ülkelerde, bu oran %90'lara ulaşmaktadır. Örneğin Belçika'da %90, Almanya'da %68, ABD'de %65, Fransa'da %70'dir. Dünya demir çelik sektörü incelendiğinde hem mamul cinsi hem de tesis türü bakımından Türkiye'nin tersi bir durum söz konusudur. Türk demir çelik sektörü, yassı-uzun mamul üretimindeki ve tesis türü dağılımındaki dengesizlik nedeniyle uzun üründe ihracata ve kısa üründe ithalata bağımlıdır. Ayrıca hurda kullanan elektrik ark ocaklı üretimin fazla olması nedeniyle Türkiye dünyanın en büyük hurda ithalatçılarından biri konumuna gelmiştir. 2004 yılında yaklaşık 14 milyon ton hurda ithal edilmiştir. Gerek demir cevheri, gerekse hurda ve yassı ürün ithalatları nedeni

ile 2003 yılında, 2,98 milyar dolarlık ihracata karşı, 2,6 milyar dolarlık ithalat yapılmıştır (Önal, 2005:25).

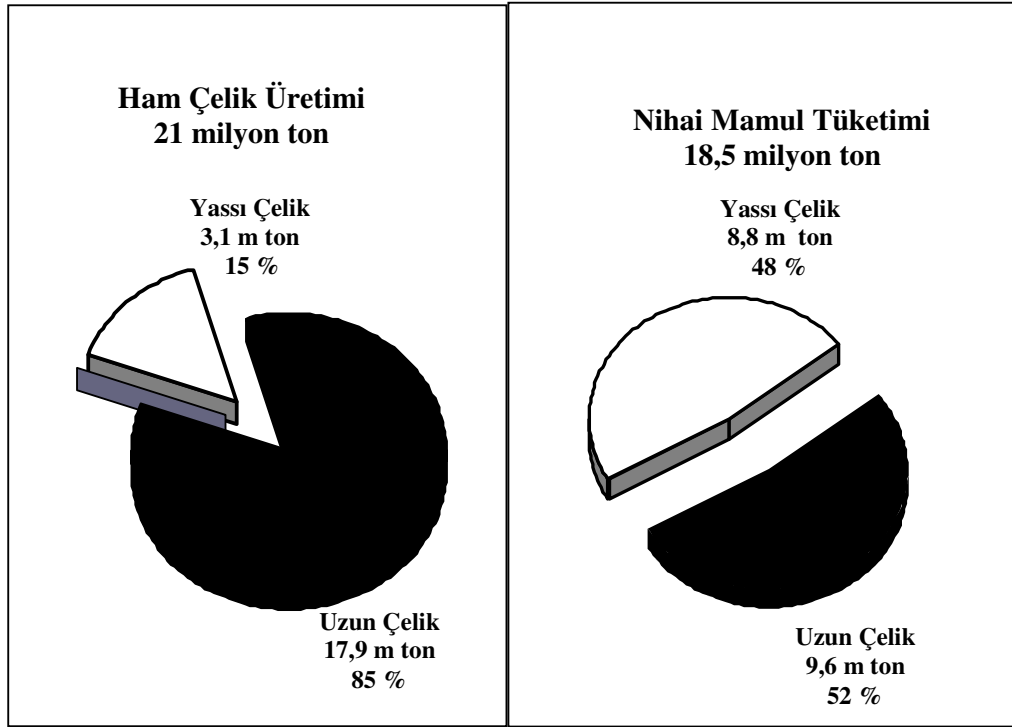
Tablo 2.6: Türkiye'nin Ham Çelik Üretim Kapasitesinin Ürünlere ve Tesis Türüne Göre Dağılımı

2005	TESİS	ÜRÜN	HAM ÇELİK KAPASİTESİ		2005 FİİLİ ÜRETİM	
			Milyon Ton	%	Milyon Ton	%
TESİS TÜRÜNE GÖRE DAĞILIM	ARK OCAKLI TESİSLER	UZUN	17,3	73,3	14,9	71,0
	ENTEGRE TESİSLER	YASSI + UZUN	6,3	26,7	6,1	29,0
	ERDEMİR	YASSI	3,0	12,7	3,1	50,8
	İSDEMİR	UZUN	2,2	9,3	2,0	32,8
	KARDEMİR	UZUN	1,1	4,7	1,0	16,4
	TOPLAM	YASSI + UZUN	23,6	100	21	100
ÜRÜN CİNSİNE GÖRE DAĞILIM		YASSI	3,0	12,7	3,1	14,8
		UZUN	20,6	87,3	17,9	85,2
	TOPLAM	YASSI + UZUN	23,6	100	21	100

Kaynak: Demir Çelik Üreticileri Derneği, www.dcud.org/istatistik, (Erişim Tarihi: 12.11.2006).

Grafik 2.3'de Türkiye'nin ham çelik üretimi ve nihai mamul tüketiminin karşılaştırılması verilmiştir. 2005 yılı verilerine göre Türkiye ham çelik üretimi 21 milyon ton olarak gerçekleşirken, nihai mamul tüketimi 18,5 milyon ton olmuştur. Sayısal olarak bakıldığında çelik tüketimini kendisi karşılayan bir ülke olarak görünen Türkiye'de, tüketimin alt mamullere göre dağılımı incelendiğinde dengesizlik görülmektedir. Toplam ham çelik üretiminin %15'ini oluşturan yassı haddelenmiş nihai mamuller, tüketimin %48'ini oluşturmaktadır. Aynı yıl uzun mamul üretimi 17,9 milyon ton olarak gerçekleşirken tüketim 9,6 milyon olmuş ve fazla üretim ihraç edilmiştir.

Türk demir çelik sektörünün en önemli sorunu olan bu yapısal dengesizliğin giderilmesi amacıyla İsdemir yassı mamul üreten tesise dönüştürülmek şartıyla 2002 yılında Erdemir Grubu'na satılmıştır. Ayrıca, çelik sektöründeki bazı şirketler de yassı nihai mamul üretimi yapmak amacıyla yatırımlar planlamaktadırlar.

Grafik 2.3: Çelik Üretimi ve Nihai Mamul Tüketiminin Karşılaştırılması (2005)

Kaynak: Demir Çelik Üreticileri Derneği, www.dcu.org/istatistik, (Erişim Tarihi: 12.11.2006).

2.3.1. Uzun Demir Çelik Ürünleri

Uzun ürünler alt sektörü, ağırlıklı olarak, inşaat sektörüne, otomobil lastiklerinde kullanılan kaliteli tel (filmaşın) üretiminden dolayı otomotiv ve otomotiv yan sanayine, profil üretimi ile yapısal çelik sanayine, ray üretimi ile demiryollarına girdi temin etmektedir. Aynı zamanda cıvata, çivi, alet ve edevat üretiminde kullanılan vasıflı çelikler de uzun ürün kapsamında değerlendirilmektedir.

Uzun hadde ürünleri alt sektöründe, entegre tesisler ile EAO'lu kuruluşlarda, demir cevheri veya hurdadan başlamak suretiyle üretilen sıvı çeliği, çeşitli yöntemlerle dökerek, ingot, blum ve kütük gibi uzun yarı mamullere dönüştüren çelikhaneler ile, adı geçen yarı ürünlerden, haddeleme prosesi ile, inşaat çubuğu, filmaşın, profil, tel ve ray üretimi yapılan haddehaneler faaliyet göstermektedir. Hammadde veya hurdanın ergitilmesiyle başlayan prosesin nihai mamul üretimiyle noktalandığı entegre veya EAO'lu tesisler olduğu gibi, yarı mamulu satın alarak işleyen bağımsız haddehaneler de mevcuttur (DPT, 2006:7).

Türkiye’de uzun demir çelik ürünlerinin üretildiği entegre tesisler Kardemir ve İsdemir’dir. Elektrik Ark Ocakları ile üretim yapan tesislerin tümü uzun ürün imal etmektedirler. Bu tesisler İçdaş, Kaptan D.Ç., Çolakoğlu, Diler, Kroman, Yeşilyurt, Asil Çelik, Çemtaş, MKEK, Çebitaş, Soy Metal, Habaş, İzmir D.Ç., Ege Çelik, Yazıcı D.Ç. ve Ekinciler’dir. Bu tesislerden Asil Çelik ve Çemtaş vasıflı çelik ürünleri üretmektedirler (Yetişken vd., 2005: 20).

2.3.1.1. Üretim Yöntemleri

Türkiye’de uzun demir çelik ürünleri entegre ve EAO’lu tesislerde gerçekleştirilmektedir. 2005 yılında uzun nihai ürün yada uzun yarı ürün üretimi için kullanılan 17,9 milyon ton ham çeliğin, 14,9 milyon tonu EAO’lu tesislerde üretilmiştir.

Üretim teknolojileri açısından, Türkiye gelişmiş ülkeler seviyesinde bulunmaktadır. 1980’li yıllardan sonra yatırımları ağırlık kazanan demir çelik sektöründe, yatırım maliyetlerinin entegre tesislere göre, düşük seviyede bulunması, yatırım süresinin kısa olması, üretimde esneklik sağlaması ve ekonomik üretim ölçeğinin düşük olması sebebiyle, EAO’lu üretimin payı %70 seviyelerine ulaşmıştır (DPT, 2006: 9).

2.3.1.2. Uzun Ürün Arz ve Talebi

1999 yılında, 10,8 milyon ton olan ve 2001 yılı hariç artış trendini sürdüren nihai uzun ürün üretimi, 2005 yılında, 15,4 milyon tona yükselmiş bulunmaktadır. 2001 yılında üretim miktarının azalmasının nedeni Türkiye’de yaşanan ekonomik krizdir. 2003 yılından sonra, uzun ürün üretimindeki artışın hız kazanmasında, genel ekonomik duruma paralel olarak inşaat sektöründeki canlanma etkili olmuştur.

2006 yılının 2. yarısında, enflasyondaki ve kredi faizlerindeki düşüşe paralel olarak, inşaat sektöründeki canlılığın devam etmesi, uzun vadeli kredilendirme yoluyla konut edindirmeye ilişkin mortgage sisteminin yürürlüğe konması ve 2007-2008 yılları içinde, altyapı yatırımlarına kaynak tahsisinin artması ile, inşaat demiri

talebindeki yoğun artışın süreceği ve bu durumun, inşaat demiri üretimine yansıtacağı düşünülmektedir (DPT, 2006:11).

Tablo 2.7: Uzun Ürün Üretim Miktarı ve Yıllık Artışlar

YILLAR							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
10.850	10.828	9.643	10.324	11.895	13.271	15.423	-	-11	7	15	12	16

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı, Demir Çelik Sanayi Alt Komisyon Raporu, 2006, s. 11.

2000-2005 yılları arasında çelik tüketimindeki artış genel olarak, dalgalı bir seyir izlemekle birlikte, 2001 yılında %39 oranında bir düşüş yaşanmıştır. Çelik ürünleri tüketiminde gözlenen bu yüksek oranlı düşüş, 2001 yılında meydana gelen ekonomik krizden dolayı, piyasalarda yaşanan daralmadan kaynaklanmıştır. 2002 yılı çelik talebi açısından bir toplanma yılı olmuş, 2003 yılından itibaren artış eğilimi başlamıştır.

2005 yılı uzun ürün tüketimi inşaat sektöründe yaşanan büyümeye bağlı olarak, %34 oranında artarak, 9 milyon ton seviyesine ulaşmış bulunmaktadır.

Tablo 2.8: Uzun Ürün Tüketim Miktarı ve Yıllık Artışlar

YILLAR							YILLIK ARTIŞLAR (%)					
1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2000	2001	2002	2003	2004	2005
5.769	6.533	3.993	4.930	6.205	6.741	9.004	13	-39	24	26	9	34

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı, Demir Çelik Sanayi Alt Komisyon Raporu, 2006, s. 18.

2.3.1.3. Bağımsız Uzun Ürün Haddehaneleri

Türkiye’de yarı mamul satın alarak haddeleme yapan bağımsız uzun mamul haddecileri, uzun ürün üretim kapasitesinin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak, sayıları 270 civarında olan bağımsız haddehanelerin sektördeki etkinliği gittikçe azalmaktadır. 2006 yılı itibariyle bu haddehanelerin yüzde 40’ı çalışmamaktadır. Bağımsız haddehanelerin toplam yıllık kapasitesi 7,5 milyon tondur. Kapasite kullanma oranları ise yüzde 55-60 civarındadır. Kapasite kullanım oranının düşük olmasının nedeni Türk demir çelik sektöründe meydana gelen gelişmeler paralelinde rekabet gücünü kaybeden haddehanelerin hammadde temini

ve finansman sıkıntılarıdır. Bu üretim kuruluşlarının toplamında 7-10 bin kişiye istihdam sağlandığı tahmin edilmektedir (Bozkurt, 2006).

2.3.2. Yassı Demir Çelik Ürünleri

Yassı çelik ürünleri savunma sanayi, inşaat, boru, otomotiv sanayi, gemi yapımı, dayanıklı ev aletleri, tarım aletleri, basınçlı kap üretimi, gıda ve ambalaj malzemeleri, büro malzemeleri gibi pek çok sektöre ana girdi sağlamaktadır. Alt yapı yatırımlarını tamamlamış ülkelerde sanayileşme ve buna bağlı olarak da yassı çelik talebi artmaktadır.

Türkiye’de yassı mamul üretimi yapan tek entegre tesis Erdemir’dir. Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları T.A.Ş. (Erdemir), Türkiye’nin ithalat yoluyla karşılanan yassı haddelenmiş demir çelik ihtiyacını yurt içinden karşılamak üzere, özel teşebbüs statüsünde bir şirket olarak 28 Şubat 1960 tarih ve 7.462 sayılı kanunla kurulmuştur. Haziran 1961’de temeli atılan tesisler 42 ay süren inşaat ve montaj çalışmalarından sonra, 15 Mayıs 1965 tarihinde yıllık 470.000 ton kapasite ile işletmeye alınmıştır (Erdemir, 2007a).

2002’de Erdemir Grubu’na devredilen İsdemir’in Türkiye’nin giderek artan yassı ürün talebini karşılayabilmek amacıyla yassı haddelemeye dönüştürme yatırımları halen devam etmektedir. 2007 yılında ilk slabın üretildiği tesiste yassı nihai ürün üretimine 2008 yılında başlanması planlanmaktadır. 2006 yılında 5,5 milyon ton ham çelik üreten Erdemir Grubu, İsdemir’deki yassıya dönüşüm yatırımlarının gerçekleştirilmesi ile yıllık 8,3 milyon ton yassı ham çelik ve 2,5 milyon ton uzun ham çelik olmak üzere toplam 10,8 milyon ton ham çelik kapasitesine ulaşacaktır (Metalsan Gazetesi, 2007:36).

Yassı hadde ürünler sektöründe yer alan diğer önemli kuruluşlar sadece haddeleme yapan Borçelik ve Tezcan’dır. 1983 yılında İzmit’te üretime başlayan Tezcan ve 1994 yılında Bursa’da üretime başlayan Borçelik soğuk haddehane ve galvanizleme tesislerinden oluşan şirketler olup gerekli yarı ürünleri sıcak rulo olarak kısmen Erdemir’den, kısmen de yurt dışından temin etmektedirler (DPT, 2006:34).

Ayrıca, yerli ve yabancı yatırımcılar Türkiye’de gelecek vadeden bir sektör olan yassı mamul üretimine girmeyi planlamaktadırlar. Türkiye’nin, Erdemir’den sonra ikinci büyük çelik üreticisi olan İçdaş, Çanakkale Biga’da yassı çelik üreteceği yıllık 2 milyon ton kapasiteli tesis için yatırım planlamaktadır. Halihazırda 450 milyon dolarlık yatırımı gerçekleştiren İçdaş, 2009 yılı sonuna kadar tüm yatırım işlemlerini tamamlamayı planlamaktadır (Referans Gazetesi, 2006b).

Türkiye’deki yassı çelik üretimi ve tüketimi arasındaki ciddi miktardaki açığa dikkat çeken Rusya’da yerleşik Magnitogorsk Iron and Steel Works’un (MMK) Türkiye’de, yerel bir ortakla veya tek başına, yassı ürün haddeleme kapasitesi kurmayı planladığını açıklamıştır (Metal Bulletin, 2006:4).

2.3.2.1. Yassı Haddelenmiş Ürünlerin Kullanım Alanları

Bir ülkenin kalkınması için gerekli olan pek çok ana sanayi dalına için hammadde kaynağı olan yassı çelik ürünlerinin sayısız kullanım alanı vardır. Aşağıda yassı ürünlerin genel kullanım alanları verilmiştir (Erdemir, 2007c);

- Kalın Levhalar

Genel konstrüksiyon, savunma sanayi, gemi, basınçlı kap üretimi, tarım aletleri, otomotiv endüstrisi ve çeşitli boru imalatında kullanılırlar.

- Sıcak Haddelenmiş Rulo ve Saclar

Genel konstrüksiyon ve otomotiv endüstrisi ile gemi, basınçlı kap, tarım araçları, boru ve LPG tüpü imalatında kullanılırlar.

-Soğuk Haddelenmiş Rulo ve Saclar

Dayanıklı ev aletleri, büro, mefruşat ve mutfak eşyaları üretimi ile, genel konstrüksiyon ve otomotiv endüstrisinde kullanılırlar.

-Galvanizli Rulo ve Saclar

İnşaat, konstrüksiyon, elektrikli ev aletleri vb. genel kullanım amaçlı ürünlerin yanı sıra beyaz eşya ve otomotiv endüstrisinde kullanılırlar.

- Kalay/Krom Kaplı Rulo ve Saclar

Konserve, salça, yağ, peynir, meşrubat, boya, kimyasal ve aerosol kutuları, meşrubat ve kavanoz kapakları, oyuncak ve kırtasiye gereçleri gibi birçok endüstriyel ürünün imalatında kullanılırlar.

2.3.2.2. Üretim Yöntemleri

2006 yılında dünyada 249 sıcak yassı ürün haddehanesi, 161 levha haddehanesi ve 741 adet soğuk haddehane mevcuttur. Günümüzde sıcak ve soğuk haddeleme prosesleri otomasyona dayalı, gelişmiş ve verimli proseslerdir. 1970’li yıllardan bugüne çok önemli teknolojik gelişmeler yaşanmış ve bu prosesler olgunlaşmıştır. Her yıl önemli ilerlemeler kaydedilmektedir, ancak bu gelişmeler kademeli olarak yaşanmaktadır ve teknolojik bir devrim sayılabilecek gelişmeler beklenmemektedir (Lamberterie, 2006).

Türkiye’nin tek yassı çelik üreticisi olan Erdemir yüksek fırın ve bazik oksijen fırını (BOF) demir çelik üretim ve teknolojisine sahiptir. Bu teknoloji dünya ham çelik üretiminin %65’inin yapıldığı teknolojidir. Çelikhanede üretilen sıvı çelik sürekli döküm tesislerinde slab haline gelmektedir.

2007 itibariyle, Türkiye’de Erdemir’e ait 2 sıcak haddehane ve 2 soğuk haddehane, Borçelik ve Tezcan’a ait birer soğuk haddehane tesisi ve Erdemir’e ait levha haddehanesi yassı haddelenmiş üretim gerçekleştirmektedir.

2.3.2.3. Yassı Ürün Arz ve Talebi

Tablo 2.9’da Türkiye yassı mamul üretiminin seyri görülmektedir. Bu üretimin tümü Erdemir tarafından gerçekleştirilmiştir. 2005 yılında, rulo işleyen soğuk haddehanelerde dahil toplam 4,7 milyon ton nihai yassı mamul üreten sektör, 8,8

milyon tona ulaşan yurtiçi tüketimin ancak yarısını karşılayabilmektedir. Devam eden yatırımların tamamlanması ile birlikte, tüketimin büyük oranda yerli üreticiler tarafından karşılanması beklenmektedir (DPT, 2006:35).

Tablo 2.9: Yassı Mamul Üretimi (1000 Ton)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
2.388	2.962	2.888	3.088	3.031	3.095	3.135

Kaynak: Demir Çelik Üreticileri Derneği, www.dcud.org/istatistik, (Erişim Tarihi: 03.02.2007).

Kriz yılı olan 2001 hariç yassı çelik tüketiminde, ekonomideki büyümeye paralel olarak artış kaydedilmiştir. 2000 yılında 6.035.000 ton olan Türkiye yassı çelik tüketimi 2005 yılına kadar %46 artış göstererek 8.832.000 tona ulaşmıştır. Aynı dönemde yassı mamul üretimi %30 artarak 3.135.000 ton olmuştur. Türkiye yassı çelik üretimi tüketimi karşılamamaktadır. Tablo 2.10'da yassı mamul tüketiminin gelişimi verilmiştir.

Tablo 2.10: Yassı Mamul Tüketimi (1000 Ton)

2000	2001	2002	2003	2004	2005
6.035	4.327	5.865	6.848	7.772	8.832

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı, Demir Çelik Sanayi Alt Komisyon Raporu, 2006, s. 40.

Tablo 2.10'da Türkiye yassı çelik tüketim miktarının alt ürünlere göre değişimi görülmektedir. Sıcak haddelenmiş yassı mamul toplam tüketimin %43'ünü oluşturmaktadır. Son 5 yıldaki ortalama yıllık tüketim artışları kıyaslandığında en büyük artışın %18,9 ile katma değeri yüksek olan galvanizli mamullerde olduğu, bu ürün grubunu %13,5 ile levha mamullerin izlediği görülmektedir. Son yıllarda Türkiye'de artan otomotiv yatırımları ve artan taşıt üretimi galvanizli ürünlerin talebini artırırken, gemi sanayinde görülen gelişmeler nedeniyle levha tüketimi artmıştır. Türkiye levha ihtiyacının tamamı ithalat yoluyla karşılanıyordu. 2007 yılında üretime başlayan

Erdemir levha haddehanesi ile bu talebin önemli bir kısmının yurtiçinden karşılanması sağlanmış olacaktır.

Tablo 2.11: Yassı Çelik Tüketim Miktarı (Bin Ton).

Ana Mallar	YILLAR						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Teneke/Krom Kap.	183	222	172	239	241	285	300
Galvanizli	408	456	424	632	772	1.024	1.083
Soğuk Had. Ürün	1.126	1.359	826	1.093	1.523	1.978	1.736
Sıcak Had. Ürün	2.332	2.932	2.394	3.019	3.484	3.442	3.817
Levha	427	645	466	677	681	889	1.216
Diğer	225	286	217	275	334	489	640

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı, Demir Çelik Sanayi Alt Komisyon Raporu, 2006, s. 41.

Türkiye yassı çelik talebi, hızlı gelişen ekonomi ve üretim maliyetlerini azaltmak için Türkiye'ye yaptıkları yatırımı arttıran AB üreticileri nedeniyle sürekli güçlenmektedir. 1980'lerde canlanmaya başlayan Türk demir çelik sektörü ağırlığını uzun ürünlere vermişti. Ancak ekonomi olgunlaşıp sanayi geliştikçe yassı ürün arz-talep dengesi arasındaki fark iyice açılmıştır. Analistler Türkiye'nin 2006 yılı GSMH artış oranının %5,7 ve 2007 yılı GSMH artış oranının %4,6 olacağını tahmin etmektedirler. Bu oranlar AB ve ABD'deki büyüme beklentilerinden çok yüksektir (SBB, 2006b).

2.3.3. Vasıflı Çelik Ürünleri

Vasıflı çelik ürünleri, müşterinin özel istek ve spesifikasyonlarını sağlayacak şekilde üretilen, kendisinden beklenen tüm kimyasal, metalurjik, mekanik ve fiziksel özellikleri sağlayarak güvence altına alan ve üretimin en son adımında, gerekiyorsa %100 kontrol edilerek bu özellikleri garanti altına alınan çeliklerdir. Vasıflı çelikleri alaşımsız, az alaşımlı ve yüksek alaşımlı olmak üzere 3 grupta toplamak mümkündür. Vasıflı Çelik tüketen ana müşteri gruplarını otomotiv sanayi, makine imalat sanayii, savunma sanayi, madencilik ve petrol sanayi ile uçak ve havacılık sanayi oluşturmaktadır (Utkanlar; 2006:2).

Türkiye vasıflı çelik üretimi, Türkiye otomotiv ve makine imalat sanayinin teknolojik gelişimine paralel bir gelişim göstermektedir. Vasıflı çelik talebinin

giderek daha da artacağı tahmin edilmektedir. Özellikle AB ile bütünleşme süreci içerisinde, Türkiye'nin, İspanya'nın ardından, AB'nin "otomotiv yan sanayii" üslerinden birisi haline gelmesi çok kuvvetle muhtemel görülmektedir. Bugün itibarıyla, Türkiye vasıflı çelik üretiminde yer alan Asil Çelik ve Çemtaş ile küçük bir miktarda da olsa, MKEK Çelik Fabrikası'nın yıllık üretim kapasiteleri, Türkiye'nin toplam demir-çelik üretiminin sadece %2'lik bir kısmını oluşturmaktadır. Türkiye'deki vasıflı çelik üretim teknolojisi gelişmiş ülke üreticileri ile aynı seviyede bulunmakta ve üretici kuruluşlar teknolojik gelişmeleri yakından takip etmektedir (DPT, 2006:35).

2.3.3.1. Vasıflı Çelik Arz ve Talebi

Türkiye vasıflı çelik üretimi ve tüketimi dünya vasıflı çelik sektöründeki gelişmelere ve Ülkenin otomotiv ve makine imalat sektörünün canlılığına bağlıdır. 1990 yılında 180 bin ton olan vasıflı çelik üretimi 2005 yılına kadar yaklaşık iki katına çıkarken, tüketim ise aynı dönemde %200 artarak 902 bin tona yükselmiştir. Üretim ve tüketim rakamları arasındaki giderek artan miktarlar Türkiye'nin vasıflı çelik pazarının potansiyelinin yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.12: Türkiye Vasıflı Çelik Üretim ve Tüketiminin Gelişimi (Ton)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Üretim	180.000	330.000	309.000	273.000	299.000	320.000	329.000	343.000
Tüketim	282.000	590.000	502.000	387.000	491.000	602.000	772.000	902.000

Kaynak: Necdet Utkanlar, "Türkiye Çelik Sanayisinin Gelişimi", AB Sürecinde Türkiye Demir-Çelik Sektörü Çalıştayı, 14.12.2006, Ankara.

3. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN REKABET GÜCÜ

Çalışmamızın birinci bölümünde dünya demir çelik sektörü ve ikinci bölümde Türk demir çelik sektörünün genel durumu detaylı olarak açıklanmıştır. Bu bölümde demir çelik sektöründe rekabet gücü kavramı, Türk demir çelik sektörünün dünyadaki yeri, Türk demir çelik pazarının durumu, demir çelik sektöründeki maliyet yapısı, demir çelik sektörünün dış ticareti, AB üyeliği sürecinde Türk demir çelik sektörünün karşılaştığı sorunlar, sektöre yönelik teşvik ve kısıtlamalar, sektörün güçlü ve zayıf yönleri gibi Türk demir çelik sektörünün rekabet gücünü etkileyen faktörler açıklanacaktır. Ayrıca demir çelik sektörünün genel finansal durumu oran analizi yöntemiyle incelenecektir.

3.1. Rekabet Gücü Kavramı

Rekabet, ekonomik faaliyetlerin söz konusu olduğu tüm sektörlerde en önemli kavramlardan biridir. Ülkelerin ve kurumların diğerleri arasındaki yerini belirleyen rekabet yeteneği aynı alanda yapılan teşebbüslerde karşılaştırmalı üstünlüğü göstermektedir. Rekabet çok boyutlu bir kavramdır ve ekonomi bilimcileri tarafından pek çok tanımla yapılmıştır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre rekabet “Aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme, yarışma, yarış” olarak tanımlanmıştır (TDK, 2007).

Serbest piyasa ekonomisi koşullarının var olduğu, belirli bir malı üretmek amacıyla herkesin pazara girebildiği, ticari faaliyetin yürütülmesi için gerekli bilginin herkese açık ve şeffaf olduğu ekonomik ortamlarda pazarda faaliyet gösteren firmalar arasındaki yarıştaki başarıyı mikro planda şirketlerin stratejileri ve yönetim kalitesi belirlemektedir. Şirketlerin faaliyet gösterdikleri sektörlerin durumu, daha makro planda incelendiğinde şirketlerin konumlandığı ülkenin ekonomik durumu, rekabet gücü, dünyadaki konumu, rekabet açısından güçlü ve zayıf yönleri rekabet yarışındaki başarıda çok önemli rol oynamaktadır.

Rekabet gücü kavramı genel olarak firma, endüstri ve ülke olmak üzere üç farklı düzeyde ele alınmakta ve tanımlanmaktadır (Aktan, 2007a);

- **Firma düzeyinde rekabet gücü**, herhangi bir firmanın ulusal ya da uluslararası piyasalarda rakiplerine göre daha düşük maliyetle üretimde bulunabilmesi (fiyat ve maliyet rekabet gücü), ürün kalitesi, sunulan hizmet veya ürünün çekiciliği (kalite rekabet gücü) gibi unsurlar açısından rakiplerine denk veya daha üstün bir durumda olması, ayrıca yenilik ve icat yapabilme yeteneği olması şeklinde tanımlanmaktadır.
- **Endüstriyel rekabet gücü**, bir endüstrinin rakiplerine eşit ya da daha üst düzeyde bir verimlilik düzeyine ulaşması ve bu düzeyi sürdürme yeteneği ya da rakiplerine kıyasla eşit ya da daha düşük maliyetle ürün üretme ve satma yeteneğine sahip olmasıdır.
- **Ulusal rekabet gücü**, bir ülkenin serbest ve adil piyasa koşulları altında, bir yandan uzun vadede halkının reel gelirini artırırken diğer yandan uluslararası piyasaların koşullarına ve standartlarına uygun mal ve hizmetleri üretebilme yeteneğine sahip olması şeklinde ifade edilmektedir.

Uluslararası Yönetim Geliştirme Enstitüsü'ne (International Institute of Management Development, IMD) göre ise rekabet gücü, bir ülkenin katma değerde sürekli artış yapabilecek bir çevre oluşturabilme yeteneğidir. Tüm dünyada ünlü Davos toplantılarını organize eden “Dünya Ekonomik Forumu”, rekabet gücünü “Bir ülkenin ekonomik refah ve yaşam standardını sürekli yükseltebilmesi için gerekli olan ekonomik güç” olarak tanımlamaktadır (Aksoy; 2007).

Michael Porter, ülkelerin rekabetçi üstünlükleri ve zayıflıklarını dört yüzeyli “ulusal rekabetçilik elması” ile açıklar. Elmasın dört yüzünde sırasıyla;

Kaynaklar,

Buluşlara yatırım yapan yenilikçi iş ortamı,

Güçlü talebe sahip bir yerel pazar,

Destek sanayilerinin varlığı,

bulunmaktadır. Ülkelerin rekabet gücü, sadece kaynaklara değil bu dört faktör açısından güçlü pozisyonda olmalarına bağlıdır (Hayri ve Tekçe; 2007:2).

3.1.1. Rekabet Gücünü Belirleyen Etkenler

Günümüzde işletmelerin rekabet gücüne sahip olması bir çok unsuru bünyelerinde bulundurmalarına bağlıdır. Fiyat, kalite, maliyet, bilgi ve tecrübe, nitelikli işgücü, hammaddeye yakınlık, teknolojiyi takip etme, müşteri odaklı üretim, pazarlara yakınlık, ürün çeşitliliği, farklı ürünler üretebilme ve geliştirebilme, üretilen bir ürünün rekabet gücü üzerinde önemli bir etkiye sahip bulunmaktadır.

Rekabet gücünü belirleyen etkenler, firma içi etkenler ve daha çok piyasa yapısından kaynaklanan firma dışı etkenler olarak iki kategoride toplanabilmektedir. Firma içi etkenler arasında firmanın ürettiği malların kalitesi, maliyeti ve fiyatı öne çıkmaktadır. Bunların haricinde verimlilik, kârlılık, kullanılan bilgi teknolojisi, organizasyon ve yönetim yapısı, kaynakların etkin kullanımı, yenilikçilik ve yaratıcılık gibi faktörler de rekabet gücünü belirleyen firma içi diğer etkenler arasında yer almaktadır (Aktan, 2007b).

Rekabet gücünü belirleyen firma dışı başlıca etkenler olarak firmanın faaliyette bulunduğu sektördeki rekabet yoğunluğu, sektördeki ölçek ekonomileri, işgücünün verimliliği, kapasite kullanım oranı, sermaye piyasalarındaki finansman koşulları sayılabilir. Devletin ekonomideki yeri, ülke içi ekonomik istikrar, ülkenin doğal kaynakları, mali piyasaların gelişmişlik düzeyi gibi faktörler de firma dışı etkenler arasında ön plana çıkmaktadır (Aktan, 2007b).

Hangi sektörde yer alırsa alsın şirketler mikro planda kendi iç yapıları ve stratejileri doğrultusunda kendilerini konumlandırıp yol haritalarını belirlerken, rekabet güçlerini etkileyen makro plandaki dış faktörleri de hesaba katmalıdırlar. Rekabet çok boyutlu bir kavramdır ve rekabet gücüne etki eden sayısız faktörden bahsetmek mümkündür. Tüm sektörlerde olduğu gibi demir çelik sektörünün ekonomide öncü rol oynamasında ve bunun sürdürülebilmesinde temel bazı faktörlerin önemi büyüktür. Bu faktörler şu şekilde özetlenebilir:

- Üretim Kapasitesi ve Portföyü,
- Kalite ve Verimlilik,
- Hammadde Maliyetleri,
- Enerji Maliyetleri,
- İşgücü Maliyetleri,
- Yenilikçilik ve Ar-Ge Faaliyetleri,
- Finansman Politikaları,
- Pazardaki Eğilimler,
- Dış Pazarlardaki Konum,
- Sektöre Yönelik Teşvik ve Kısıtlamalar,
- Kur Politikaları,
- Vergi Politikaları.

Devlet Planlama Teşkilatı Türk sanayisinin rekabet gücünün arttırılabilmesi için; olabildiğince yerel kaynakları harekete geçiren, çevre normlarına uygun üretim yapan, tüketici sağlığını ve tercihlerini gözeten, yüksek nitelikli işgücü kullanan, stratejik yönetim anlayışını uygulayan, Ar-Ge'ye önem veren, teknoloji üreten, özgün tasarım ve markalarıyla uluslararası pazarlarda yerini alan bir yapıya kavuşturulması gerektiğini öngörmektedir. Türk sanayisinin rekabet gücünün arttırılması için yapılması planlanan çalışmalar şu ana başlıklar altında belirlenmiştir (DPT, 2003:13-21);

- İhracatın Arttırılması,
- Yatırımların Teşvik Edilmesi,
- Teknoloji Kapasitesinin ve Ar-Ge'nin Geliştirilmesi,
- Kalite ve Verimliliğin Arttırılması,
- İşgücünün Geliştirilmesi,
- KOBİ'lerin ve Girişimciliğin Geliştirilmesi,
- Organize Sanayi Bölgeleri, Sanayi Siteleri ve Sanayi Bölgelerinin Geliştirilmesi,
- Sürdürülebilir Gelişmenin Sağlanması,
- Rekabet Ortamının Oluşturulması.

3.2. Demir Çelik Sektöründe Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

Herhangi bir iktisadi sektörün rekabet gücünü etkileyen temel faktörler aynı şekilde demir çelik sektörü için de geçerlidir, ancak demir çelik sektörü farklı bir konuma sahiptir. Demir çelik sektörü otomotiv, inşaat, makine, gemi sanayi ve beyaz eşya sanayi gibi pek çok önemli sektöre ana girdi sağladığından hakim bir sektördür.

Dünya geneline bakıldığında 250 milyon tona yakın kapasite fazlalığı ve demir çelik şirketlerinin dağınık yapıda olması demir çelik sektörünü en çok etkileyen konulardır. Yüksek yatırım maliyetleri ve diğer sektörlerle göre daha uzun geri ödeme süreleri, sürekli yapılması gereken modernizasyon yatırımları, çelik fiyatlarında yaşanan ani düşüş ve çıkışlar, hammadde kaynaklarının belirli ülkelerin hakimiyetinde olması, sürekli artan enerji maliyetleri, artık geleneksel hale gelmiş üretim teknolojilerine erişimin kolaylığı ve üretim proseslerinin çevreye yaydığı emisyonlar nedeniyle artan baskılar gibi nedenlerle demir çelik sektöründe rekabet bu daha da zorlaşmaktadır.

Demir çelik sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin rekabet edebilmeleri ve ekonomik faaliyetlerini karlı bir şekilde sürdürebilmeleri için gerekli olan genel koşullar Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü (IISI) tarafından “IISI Sürdürülebilirlik Kriterleri” adıyla açıklanmıştır. 1. Bölümde verilen bu kriterler; finansal kaynakların etkin kullanılmasının, çevre duyarlılığı, enerji ve diğer doğal kaynakların verimli kullanılmasının, personelin yetkinliğinin artırılmasının ve iş güvenliğine önem verilmesinin rekabetçilik için vazgeçilmez olduğunu vurgulamaktadır.

Avrupa Çelik Teknolojisi Platformu’na göre (European Steel Technology Platform, ESTEP) çelik endüstrisini etkileyen en önemli dört gelişme aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Lindorfer, 2006:7);

- Küreselleşme ve Şirket Birleşmeleri,
- Gümrüklerin Kaldırılması ve Serbest Ticaretin Gelişmesi Nedeniyle Artan Rekabet,
- Üretim Tesislerinin Stratejik Bölgelere Taşınması,
- Atık ve Emisyonlar Nedeniyle Artan Çevre Baskıları.

Çelik sektörü makro planda bu sorunların çözümü için uğraşırken, rekabet gücünün arttırılması için aynı zamanda çelik sektörünün asıl itici gücü olan dört konu üzerinde de sürekli gelişme sağlaması gerekli gözükmektedir. Çelik sektörünün itici gücü sayılan bu faktörler şunlardır (Lindorfer, 2006:8);

- **Hammaddeler:** Kısıtlı hammadde ve enerji kaynaklarının optimum kullanılması, en ucuz hammadde ve mümkün olan en az atık ile üretimin gerçekleştirilmesi ve tüm atıkların geri kazanımının yapılması çelik endüstrisinde başarının temel şartlarındanıdır.
- **Ürünler:** Yeni çelik ürünlerinin geliştirilmesi, üretimin en başından nihai mamulün satışına kadar otomasyon sistemlerinin geliştirilmesi ve katma değeri yüksek ürünlere yatırım yapılması rekabet gücünü arttıracak en önemli hususlardan biridir.
- **Maliyetler:** İş süreçlerinin geliştirilerek şirketlerdeki faaliyet maliyetlerinin en aza indirilmesi gerekmektedir.
- **Çalışanlar:** Kalifiye iş gücü sektör için en önemli faktörlerdir. Personelin eğitime önem verilmeli ve iş sağlığı ve güvenliği sağlanmalıdır.

Çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların sürekli yatırım yaparak gelişen teknolojiyi transfer etme konusunda rakiplerinden geride kalmamaları, rekabetçiliğin sürdürülmesi açısından çok önemlidir. Çin çelik şirketleri hariç, dünyadaki çelik şirketleri incelendiğinde üç önemli özelliğin ortak olduğu söylenebilir; büyüme odaklılık, mükemmellik kültürüne sahip olmak ve geleceğe yönelik stratejilere sahip olmak. Çelik sektörü 2003 yılından bu yana hızla büyümüştür ve sektör ciddi karlar elde etmiştir. Sıkıntılı geçen 1970-2003 tarihleri arasında sürekli stratejiler geliştirerek ayakta kalmayı ve büyümeyi başaran şirketlerin işlerin iyi gittiği son yılları çok iyi değerlendirip önemli atılımlar yaptıkları gözlenmektedir. Zor zamanlarda da başarılı performans izleyen dünya ölçeğinde rekabet gücüne sahip şirketlerin belirgin karakteristikleri şunlardır (WSD, 2007:1);

- Başarılı Liderler,
- Güçlü Yetkilere Sahip Orta Kademe Yönetim (Yatay Organizasyon),
- Mükemmellik Kültürü,
- Geleceğe Yönelik Stratejilerin Bulunması,
- Etkin Hammadde Stratejisi,
- Esnek ve Rakiplerinden Daha Başarılı Performans Sonuçlarına Sahip,
- Teknoloji ve Modernizasyona Yatırım Yapmak,
- Başarılı Finansal Risk Yönetimi,
- Ülke Dışında Tesislere Sahip Olmak .

World Steel Dynamics dergisi ekonomistleri, dünya ölçeğinde rekabet gücüne sahip olan çelik şirketlerini belirlemek amacıyla, sektörün son durumuna göre öne çıkan gelişmeleri de hesaba katarak bir sıralama ölçeği geliştirmişlerdir. Bu ölçeğe göre çelik şirketlerinin rekabet güçlerine etki eden 23 adet faktör belirlenmiş ve her faktöre önem derecesine göre bir ağırlık yüzdesi verilmiştir. Demir çelik şirketlerine mevcut durumlarına göre bu faktörlerden 1-10 arası puanlar verilmiş, bu puanlar faktörün yüzde ağırlığıyla çarpılarak şirketlerin puanı ve sıralaması verilmiştir. Bu sıralamaya göre ilk sırayı Rus Severstal çelik firması almıştır. Dünya ölçeğinde rekabet gücüne sahip firmalar listesinin ilk 10 sırasını Güney Kore, ABD, Almanya, Çin, Hindistan ve Meksika firmaları oluşturmaktadır (WSD, 2007:9).

Tablo 3.1: Çelik Şirketlerinin Rekabet Gücünü Belirleyen Faktörler

No	Faktörler	Ağırlık (%)
1	Üretim Tonajı	8%
2	Kapasite Arttırımı	5%
3	Hammadde Maliyetleri	3%
4	Demir Cevherine Sahip Olma	4%
5	Kömür Madenine Sahip Olma	4%
6	Tesislerin Konumu (Hammadde Tedariği Açısından)	3%
7	İşçilik Maliyetleri	3%
8	Kalifiye ve Verimli İşgücüne Sahip Olma	1%
9	Personel ve Emeklilik Tazminatları	2%
10	Enerji Maliyetleri	3%
11	Tahvil (İşletme) Maliyetleri	4%
12	Tasarruf Çalışmaları ve Maliyetleri Düşürülmesi	3%
13	Teknolojik Olanaklar	7%
14	Büyüyen Pazarlara Yakın Olma	7%
15	Gelişmiş Pazarlarda Baskın Olma	7%
16	Katma Değeri Yüksek Ürünler	5%
17	Pazarda Fiyatları Belirleme Gücü	4%
18	Yakın Rakiplerin Tehdidi	4%
19	Stratejik Ortaklıklar ve Birleşmeler	7%
20	Çevre ve İş Güvenliği	3%
21	Ülke Risk Faktörü	5%
22	2004-2006 Arası Karlılık	3%
23	Bilanço	3%

Kaynak: World Steel Dynamics, World Class Steelmakers: Monitor Report, Mart 2007, s. 8.

Tablo 3.1’de World Steel Dynamics’e göre çelik şirketlerinin rekabet gücünü belirleyen faktörler ve ağırlıkları verilmiştir. Rekabet gücüne etki eden en önemli faktör toplamın %30’unu oluşturan hammadde, cevher, kömür, işçilik, enerji ve faaliyet masrafları gibi maliyetlerdir. Diğer önemli faktörlerin üretim miktarı ve kapasite arttırımı, gelişen pazarlara yakınlık, pazarda belirleyici olma, teknolojik olanaklar, stratejik ortaklıklar ve faaliyette bulunulan ülkenin riski olduğu görülmektedir.

Bu skalaya göre Türk demir çelik sektörü genel olarak değerlendirildiğinde, rekabet gücünün %30'unu oluşturan maliyet faktörleri açısından oldukça dezavantajlı bir konuma sahiptir. Bu maliyet kalemlerinden işçilik dışında gelişmiş ülkelere karşı avantajlı olduğu başka bir faktör yoktur. Ayrıca, sektör dünya ile kıyaslandığında düşük üretim kapasitesine sahip şirketlerden oluşmakta, stratejik ortaklıklar ve şirket birleşmelerinin çok fazla olmadığı gözlenmektedir. Ancak teknolojik olarak güçlü bir altyapıya sahip olmak, sürekli büyüyen Türkiye pazarında yer almak, Orta Doğu ve Afrika gibi gelişmekte olan pazarlara yakınlık önemli avantajlardan sayılabilir.

Üyelerinin tamamı metal sektöründe faaliyet gösteren Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) üyeleri arasında yapılan ankete göre rekabet gücünün artması için öncelikle istihdam vergilerinin düşürülerek işgücü maliyetlerinin azaltılması, enerji maliyetlerinin azaltılması, işyerlerinin üstünde çok ağır bir yük olan kurumlar vergisinin düşürülmesi, teknoloji ve altyapı çalışmalarına daha fazla kaynak ayrılabilmesi için devlet tarafından maliyetleri azaltıcı teşviklerin uygulanması, yatırımların teşvik ve finansman imkanlarının artırılması gibi tedbirlerin alınması gerekmektedir. Rekabet gücünün artması için bunların yanı sıra; mesleki eğitime önem verilmeli, kayıt dışılık ve buna bağlı olarak haksız rekabet önlenmelidir. Döviz kurlarının YTL karşısındaki seyri ihracatı olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle ihracatı destekleyici ve Çin, Hindistan gibi işçilik maliyetleri düşük ülkelerin kalitesiz ürünlerinin ithaliyle ilgili tedbirlerin devlet tarafından alınması gerekmektedir (MESS, 2006:2).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) raporuna göre, gelecekte rekabette öne çıkacak olanlar, ürün kalitesi ve çevre yönetimi konularına konsantre olan, müşterilerinin programlarını karşılayabilen, işgücünün kaliteli üretim ve çevresel sorumlulukta pay sahibi olmaları için onlara eğitim olanakları sağlayıp, iş güvencesi gibi sistemlerle motive edebilen çelik firmalarıdır (Birleşik Metal İş, 2003:18).

Faaliyet gösterilen pazarda etkin konumda olmak ve bunu sürdürebilmek, pazarın arz-talep ve fiyat istikrarının korunması konusunda sorumluluk sahibi olmak, müşteri odaklı yönetim anlayışı ve müşterilerin beklentileri doğrultusunda yeni

ürünlerin geliştirilmesi başarılı sonuçlar elde etmek için önemlidir. 2005 yılında yapılan özelleştirme ihalesi ile Türkiye'nin önde gelen gruplarından OYAK tarafından devralınan Erdemir'de rekabet gücünün geliştirilmesi amacıyla yeni yönetim stratejileri hayata geçirilmiş, tedarik sürecinde merkezi alımlar ve uzun vadeli kontratlarla belirgin maliyet tasarrufu elde edilmiştir. Piyasa koşullarına duyarlı dinamik fiyatlandırma uygulamaları başlatılmış, hizmet alımları ve bakım harcamaları gözden geçirilmiş, enerji yönetiminin etkinliği ve verimliliği artırılarak rekor seviyede tasarruf elde edilmiştir. Tüm bu faaliyetlerle birlikte, yatırımların kesintisiz sürdürülmesi ve zamanında devreye alınması Erdemir'in karlılığını ve rekabet gücünü arttıran önemli faktörler olmuştur (Özgen, 2007:3-4).

3.3. Türk Demir Çelik Sektörünün Rekabet Gücü

Demir-çelik sektörü ülke ekonomisi ve sanayileşmede lokomotif sektör özelliğine sahip olduğundan bu sektörün durumu, ana sanayi kollarındaki rekabet gücünü de doğrudan etkilemektedir. Demir-çelik sanayinde gözlenen gelişmeler ile kalkınma süreci arasındaki ilişki incelendiğinde ekonominin demir çelik ile ilgili alt sektörlerinin gelişiminde demir çelik ürünleri önemli bir rol oynamaktadır. Hızla gelişmekte olan Türkiye'de çeliğe olan talep artmaktadır. Canlı bir pazara sahip olan ve büyüyen pazarlara yakın olan Türkiye'de demir çelik sektörü maliyetlerin yüksekliğine rağmen dünya ile rekabet edebilecek potansiyele sahiptir.

Türkiye'de yassı, uzun ve vasıflı çelik ürünleri üretimi yapılmaktadır. Paslanmaz çelik üretimi ise 2007 yılı itibarıyla henüz başlamamıştır. Türkiye ham çelik üretimi, 1980 yılından bu yana son 25 yılda sürekli bir büyüme içindedir.

3.3.1. Türk Demir Çelik Sektörünün Dünyadaki Yeri

Türk demir çelik sektörünün üretim ve teknoloji düzeyi ikinci bölümde detaylı olarak açıklanmıştır. 2005 yılında dünyada üretilen 1,132 milyar ton çeliğin 21 milyon tonu Türkiye'de üretilmiştir. Dünya üretiminin yaklaşık %2'sini üreten Türkiye dünyanın 11. Avrupa'nın 3. büyük çelik üreticisidir. 1,013 milyar ton olan toplam tüketimin 18,5 milyon tonunu gerçekleştiren Türkiye önemli bir bölgesel pazar konumundadır.

Tablo 3.2: 2001-2004 Yılları Arasında Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Yeri

Yıllar		İhracat	sıra		İthalat	sıra
		1.000.000 ton			1.000.000 ton	
2004	Türkiye	13.2	10.		8.2	13.
	Dünya	364			363	
2003	Türkiye	11.1	10.		7,2	11.
	Dünya	334			330	
2002	Türkiye	11	10.		6.6	14.
	Dünya	312			313	
2001	Türkiye	10.9	9.		5.5	15.
	Dünya	301			292	

Kaynak: Yayan, Veysel, 2006b, “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri” AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı, Ankara, 14 Kasım 2006, s. 22.

Türkiye’nin dünya demir çelik sektörü içindeki toplam payı %2 iken, toplam ihracat içindeki payı yaklaşık %3,7 ve ithalat içindeki payı %2,3 civarındadır. Tablo 3.2’de 2001-2004 yılları arasında Türkiye’nin dünya ticaretindeki yeri verilmiştir. 2004 yılında Türkiye dünya çelik ihracatında 10. ve ithalatında 13. sıradadır.

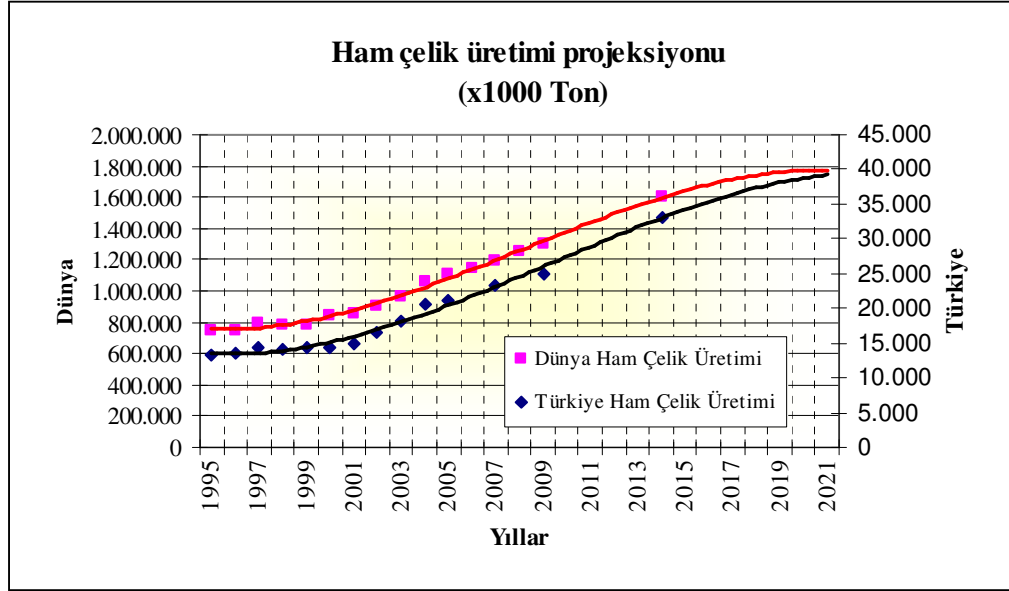
3.3.2. Türkiye Demir Çelik Pazarının Gelişimi

Türkiye demir çelik üretimi 1995 yılından bu yana istikrarlı bir şekilde artmıştır. Bu artışın ana sebebi Türk çelik piyasasının henüz doymamış olması, inşaat, otomotiv ve beyaz eşya gibi sektörlerde gözlenen canlılıktır. 1995 yılında 13 milyon ton civarında olan çelik üretimi 2005 yılında 21 milyon tona çıkmıştır. Aynı dönemde 750 milyon ton civarında olan dünya üretimi 1,132 milyon tona çıkmıştır. Türkiye’nin çelik üretim artış hızı dünya ortalamasının üzerindedir. Özellikle 2002 yılından sonra önemli bir artış kaydedilmiştir.

Türk ekonomisi özellikle otomotiv, beyaz eşya ve gemi yapımı olmak üzere 3 sektöre dayalı hızlı bir artış içindedir. Bu sektörler çeliği yoğun olarak tüketen sektörlerdir. Bu nedenle çelik tüketiminin artması, 2023 yılında toplam tüketimin 50

milyon tona ve kişi başı tüketimin 600 kilografa çıkması beklenmektedir (SBB; 2007c:6).

Grafik 3.1: Dünya ve Türkiye Ham Çelik Üretim Projeksiyonu

Kaynak: Utkanlar, Necdet, “Türkiye Çelik Sanayinin Gelişimi”, AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı, Ankara, 14 Kasım 2006, s. 4.

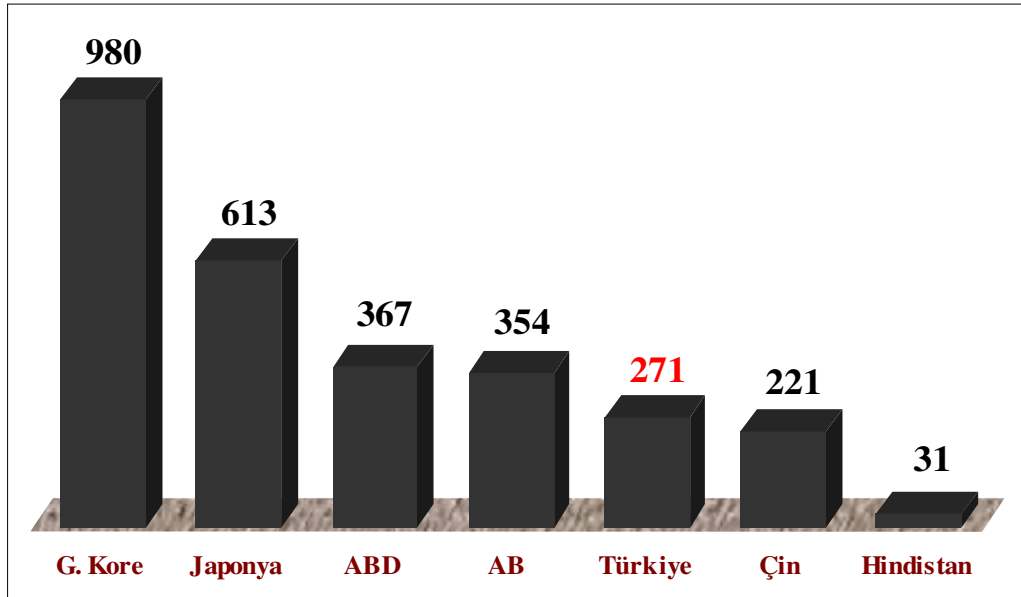
Türk çelik sektöründeki üretim ve tüketim artışının Türkiye’nin kalkınmasına paralel olarak devam etmesi beklenmektedir. Geçmiş yıllardaki üretim verileri kullanılarak, AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı sunuşunda Necdet Utkanlar tarafından yapılan regresyon analizine göre Türkiye’nin demir çelik üretiminin 2010 yılında 30 milyon tona ve 2020 yılında 40 milyon tona yaklaşması beklenmektedir. Güvenilirliği %98’in üzerinde olan bu projeksiyon Grafik 3.1’de verilmiştir. Hızla gelişmekte olan ve çelik talebinin yüksek olduğu ülkelere coğrafi yakınlığı nedeniyle önemli bir avantaja sahip Türkiye’de çelik pazarının sürekli büyüyeceği öngörüsünün güçlü olması Türk çelik üreticilerinin rekabet gücü açısından oldukça önemli bir konudur.

Türk demir-çelik sektörünün, yassı/uzun ürün üretim tüketim dengesizliğinin giderilmesi ile ürün çeşitliliğinin sağlanması, katma değeri yüksek vasıflı ve yassı demir çelik ürünlerindeki üretim kapasitesinin ve toplamdaki payının artması çok daha sağlıklı ve rekabetçi bir yapıya kavuşacağı söylenebilir. Üretim portföyünün

öncelikle ülke ihtiyacının karşılanması ve daha pahalı ürünlerde ithalata bağımlılığın azalması ile kaynakların en etkin kullanılması sağlanırken sektörün karlılığı da önemli oranda artacaktır.

Çelik pazarının gelişme eğilimini en açık gösteren değer kişi başına kullanılan çelik miktarıdır. Bu değer aynı zamanda ülkelerin gelişmişlik seviyelerini gösteren önemli bir göstergedir. Gelişmiş ülkelerde kişi başı çelik tüketimi 350-500 kilogram civarındadır. 2005 yılı itibariyle dünyada kişi başına en çok çelik tüketen ülke 980 kilogram ile Güney Kore'dir. Ülkede çok gelişmiş gemi inşa sanayi ve ana sektörlerde gözlenen hızlı büyüme sayesinde Güney Kore bu rakama ulaşmıştır.

Grafik 3.2: Bazı Ülkelerde Kişi Başı Çelik Tüketimi (2005, Kilogram)

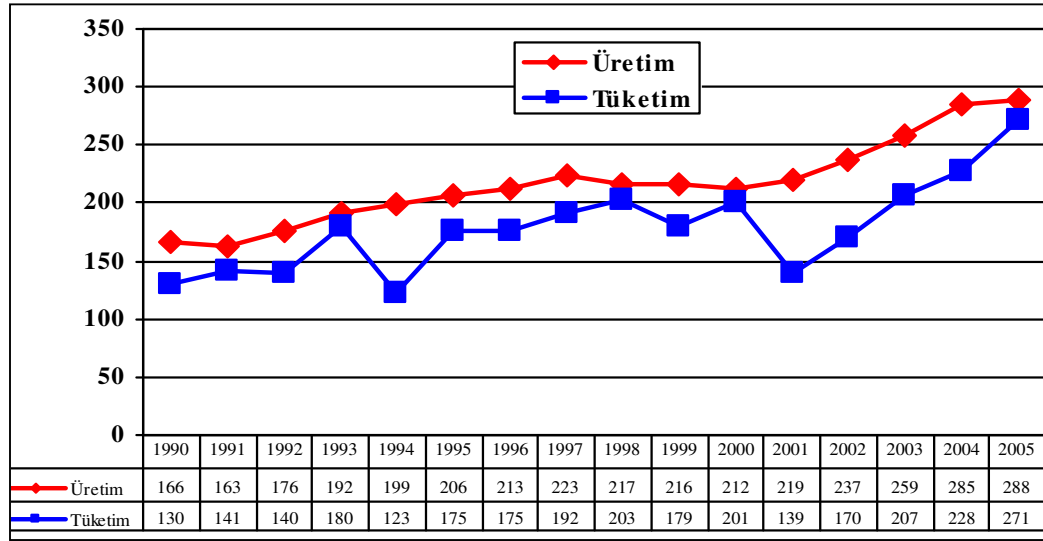

Kaynak: IISI Country Reports 2005, www.worldsteel.org, (Erişim Tarihi: 07.04.2007).

Türkiye’de kişi başına çelik tüketimi 2005 yılında 271 kilogram olarak gerçekleşmiştir. Bu rakam Türkiye’nin çelik tüketimi bakımından hala gelişmekte olan ülkeler kategorisinde bulunduğunu göstermektedir. Ancak, çelik kullanım trendinin artışı incelenecek olursa Türkiye’nin çok hızlı bir gelişme içinde olduğu görülmektedir. Grafik 3.3’de Türkiye’de kişi başına çelik üretimi ve tüketiminin 1990-2005 yılları arasındaki gelişimi verilmiştir. Kişi başı üretim miktarı 1990 yılındaki 166 kilogramdan sürekli artarak 2005 yılında 288 kilograma çıkmıştır. Aynı

dönemde Türkiye’de kişi başı çelik kullanımı 1994, 1999 ve 2001 gibi kriz yılları hariç sürekli artış göstermiş, 1990 yılına göre yaklaşık %110 artarak 2005 yılında 271 kilograma ulaşmıştır. Çelik kullanımı özellikle 2002 yılından itibaren hızlı bir artış göstermiştir. Kriz yıllarında talep fazlası çelik ihracata yönelmiş ve bu da Türk çelik üreticilerine dış pazarlarda rekabet edebilme deneyimi kazandırmıştır.

Grafik 3.3: Kişi Başına Üretimi ve Tüketiminin Yıllara Göre Gelişimi Kilogram

Kaynak: Veysel Yayan “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, Ankara, 14 Kasım 2006, s. 22.

Üretim tonajı her ne kadar demir çelik sektörü için rekabet açısından önemli ise de, bu üretim miktarının katma değeri yüksek ürünlerden oluşması sektörün ve sektördeki şirketlerin karlılığı açısından çok daha önemlidir. Ülkenin ihtiyacı olan katma değeri yüksek ürünleri üretebilmek sektörün kazanacağı getiriyi arttırmakla birlikte, makro planda cari açığın azalmasına katkı sağlayacaktır. Özellikle Türkiye gibi hammadde açısından dışa bağımlı ülkelerin mevcut kaynakları en iyi kullanıp, aynı hammaddeden üretilen ürünü mümkün olan en karlı nihai çelik mamulüne dönüştürmeleri gerekir.

Tablo 3.3: Türkiye Çelik Üretiminde Ürünlere Göre Üretimin Tüketimi Karşılama Oranı

Ürünler	2001	2002	2003	2004
Teneke ve Krom Kaplı	0.50	0.62	0.75	0.76
Galvanizli	0.58	0.67	0.63	0.89
Soğuk Sac	1.01	0.70	0.65	0.66
Sıcak Sac	0.59	0.50	0.44	0.50
Levha	0.28	0.18	0.20	0.12
Diğer	0.52	0.46	0.57	0.57
Toplam Yassı Çelik	0.66	0.55	0.51	0.58
Çubuk, Tel, Filmaşın	1.88	1.61	1.60	-
Profil	1.59	1.26	1.32	-
Vasıflı Uzun Çelik	1.44	1.79	1.85	0.43
Toplam Uzun Çelik	1.83	1.58	1.58	1.61
Dikişsiz Boru	0.12	0.08	0.07	0.02
Genel Toplam	1.32	1.12	1.10	1.11

Kaynak: Türk Demir Çelik Sektörünün Mükemmel Bir Tanımı, www.spoter.com/raporlar/rapor_017.doc, (Erişim Tarihi: 29.04.2007).

2005 yılında Türkiye'nin ihtiyacı olan 8,8 milyon ton yassı çeliğe karşılık yerli üretim 3,1 milyon ton ve 9,6 milyon ton uzun iç çelik talebine karşılık 17,9 milyon ton uzun ürün üretilmiştir.

Tablo 3.3'de Türkiye çelik üretiminde ürünlere göre üretimin tüketimi karşılama oranı verilmiştir. Bu oran alt sektörlerdeki rekabet gücünü açıklamak için kullanılabilecek karşılaştırmalardan biridir. Bu oran büyüdükçe üretim miktarı talebe göre arttığından rekabet gücü de azalır. Üretim/tüketim dengesizliği alt ürünler bazında incelendiğinde tüm yassı sıcak mamullerin üretiminin tüketimi karşılamadığı görülmektedir. Özellikle levha üretimi talebin yalnızca %12'sini karşılayabilmektedir. 2003 yılı verilerine göre değerlendirdiğimizde en rekabetçi yassı ürünler sırasıyla levha, sıcak haddelenmiş sac, galvanizli sac, soğuk haddelenmiş sac ve teneke mamulleridir. Yassı ürünlerin tümündeki bu rekabet avantajı nedeniyle yassı çelik sektöründe son yıllarda yatırımlar artmaktadır. Yassı ürünlerin tersine tüm uzun alt ürünlerinin ülke ihtiyacından fazla üretildiği görülmektedir. 2003 yılı verilerine göre değerlendirildiğinde en rekabetçi uzun ürünler sırasıyla profil, inşaat çubuğu, tel, filmaşın ve vasıflı uzun ürünlerdir. Yurtiçi üretimin tüketimi karşılama oranının yalnızca %7 olduğu dikişsiz boru sektörü en

rekabetçi ürünlerden biridir. Savunma sanayine girdi sağlayan dikişsiz boru sektöründe üretim sadece Erdemir Grubu'na bağlı Çelbor A.Ş.'de yapılmaktadır.

3.3.3. Türkiye Demir Çelik İthalat ve İhracatı

Demir çelik sektörünün ihracat performansını uluslararası piyasa koşulları ve yurtiçi talep durumu belirlemektedir. Türk demir çelik sektörünün en önemli sorunu, uluslararası piyasalarda ayakta kalabilme sorunudur. Demir çelik sektörünün girdilerini teşkil eden hurda ve cevherde büyük oranda ithalata bağımlı olması, sektörün dış etkenlere karşı son derece hassas olmasına yol açmaktadır. Sektörün global piyasalara tümüyle entegre olduğunu, Çin, Avrupa ve ABD'deki gelişmelerden doğrudan etkilendiğini söylemek mümkündür. Büyük ölçüde ihracata yönelik üretim yapan Türk demir çelik sektörünün, uluslararası piyasalardaki gelişmelerden etkilenmemesi mümkün değildir (Metalurji Malzeme Dergisi, 2007).

Uluslararası piyasalarda demir çelik fiyatları sürekli değişmektedir ve bu nedenle uzun vadeli ihracat bağlantılarına girilememektedir. Fiyatların çok yüksek seyretmesi ihracat taahhütlerinin yerine getirilememesine veya zararına ihracat yapılmasına neden olmaktadır (Kobifinans, 2007c).

Türkiye demir çelik sektörü ark ocaklarında hammadde olarak kullandığı hurdanın %35'ini yerli kaynaklardan %65'ini ise ithalat yolu ile temin etmektedir. Entegre tesislerin ihtiyaç duyduğu hammadde olan demir cevherinin %40'i yerli, %60'ı ise ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Aynı şekilde yassı mamul üretimi de yetersizdir. Türk demir çelik sanayi, yıllık yaklaşık 5 milyon ton yassı mamul açığını ithalatla kapatmaya çalışmaktadır. Yıllık 350-400 bin ton arasında olan vasıflı çelik üretimi de iç talebi karşılamadığından, yılda 750 bin ton vasıflı çelik ithal edilmektedir (Tarhan, 2006:7).

Tablo 3.4'de Türkiye'nin demir çelik ürünleri ihracatı ve ihracat yapılan önemli ülkelerin payları verilmiştir. 2005 yılı demir çelik ihracatımızda Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) %12 pay ile ilk sırada yer almıştır. BAE'yi sırasıyla; %9 oranla ABD, %6 ile İspanya, %5 ile İtalya ve %4 ile İsrail izlemektedir. 2005 yılı demir çelik ihracatı içinde 3,1 milyar USD ile uzun ürünler ilk sırada yer almaktadır. İkinci

sırada 773 milyon USD ile demir çelik kütük, üçüncü sırada 702 milyon dolar ile yassı ürünler yer almaktadır (Tarhan, 2006:7).

Tablo 3.4: Türkiye'nin Demir Çelik Ürünleri İhracatı ve İhracat Yapılan Ülkelerin Payları (Milyon USD)

GTİP No.	Ürünler	2003	2004	2005	2004-2005 % Değişim	2005 Yılında İhracat Yapılan Ülkeler ve Payları (%)
7201	Pik	0,7	17	4	% -76,5	İtalya (50), Pakistan (13, Yunanistan (4), Cezayir (3), Sudan (2)
7204	Hurda	35	67	69	% 3,0	İspanya (32), Hollanda(31), İngiltere(16), Almanya (8), Çin (3)
7207	Kütük	728	1298	773	% -40,4	S. Arabistan (15), Mısır (15), Fas (13), İtalya (10), Tunus (8)
(7208 - 7212)	Yassı Ürün	384	638	702	% 10,0	Çin (15), ABD (12), İtalya (9), Yunanistan (8), İspanya (8)
(7213 - 7217)	Uzun Ürün	1.650	3.095	3.148	% 1,7	UAE (28), ABD (12), İspanya (8), İsrail (6), Irak (5)
(7218 - 7229)	Vasıflı Çelik Ürünler	94	171	213	% 24,6	İtalya (14), Almanya (13), Romanya (13), Avusturya (8), Mısır (5)
(7303 - 7306)	Boru	377	714	865	% 21,1	ABD (21), İngiltere (10), İspanya (6), Almanya (5), Irak (5)
7307	Boru Bağl.Parç.	27	41	52	% 26,8	Almanya (23), İtalya (6), Rusya (6), Bulgaristan (5), Hollanda (3)
7308	İnşaat Aksamı	171	333	450	% 35,1	Irak (13), Rusya (8), S.Arabistan (6), Bulgaristan (4), Kazakistan (4)
(7312 - 7314)	Demetl.Tel, Halat	69	88	108	% 22,7	İtalya (12), Almanya (11), Mısır (11), Sırbistan (9), Irak (8)
7315	Zincirler	5	7	9	% 28,6	Almanya (15), ABD (13), İtalya (10), İran (9), Cezayir (4)
7317	Çivi	4	7	8	% 14,3	İsrail (16), İrlanda (15), İngiltere (8), Yunanistan (8), KKTC (6)
7318	Vida, Cıvata	51	72	90	% 25,0	Almanya (36), Fransa (6), ABD (4), İngiltere (4), Bulgaristan (4),
7322	Radyatörler	140	226	285	% 26,1	İngiltere (33), Romanya (12), Yunanistan (9), İtalya (7), Almanya (5)
7323	Mutfak Eşyası	131	138	149	% 8,0	Almanya (9), Irak (7), Rusya (6), Mısır (5), İsrail (4),
	Diğerleri	446	620	728	% 17,4	Almanya (13), İngiltere (7), Fransa (6), Rusya (5), Romanya (5)
(72 - 73)	TOPLAM	4.312	7.540	7.659	% 1,6	BAE (12), ABD (9), İspanya (6), İtalya (5), İsrail (4)

Kaynak: Tarhan, Sezgin, “Demir Çelik ve Demir Çelik Eşya Raporu”, İGEME, 2006, s. 6.

Demir çelik ithalatında ilk sırada yer alan ürün grubu yurt içi üretiminin yetersiz olduğu yassı mamuller ve ikinci sırada yer alan ürün ark ocaklı fırınlarda hammadde olarak kullanılan demir çelik hurdadır. Demir çelik ithalatındaki diğer önemli ürün grupları; üretimin yetersiz olduğu vasıflı çelikler, sadece uzun ürün

haddeme yapan üreticilerin ihtiyaç duyduğu yarı mamuller olan demir çelik kütüktür.

EAO'lu ve entegre tesislerde, dünyanın en kaliteli inşaat demirleri üretildiği ve söz konusu ürünler, kalite beklentisi en yüksek pazarlara ihraç edildiği halde, kalitesiz mamul ve yarı mamul ithali önlenememektedir. İnşaat demiri üretiminde kullanılan kütüklerin yurt içi üretiminin, yurt içi tüketiminden fazla olması nedeniyle, bu ürünün ithalatı yerine, yurtiçinden tedarik edilmesinin teşvik edilmesi ve dahilde işleme rejimi kapsamında, ihracat kaydıyla yurda giriş yapan kütüklerin, aynen ihracatını mümkün kılacak denetim mekanizmalarının kurulması gereklidir. Dahilde işleme rejimi çerçevesinde yapılan ithalatın kontrol altında tutularak yerli üreticilerin haksız rekabete maruz bırakılması engellenmelidir. 2005 yılında Türkiye'de üretim fazlası olmasına rağmen 800 bin ton kütük ithal edilmiştir (Çelik İş, 2007).

Bazı ülkeler kendi çelik üreticilerini korumak amacıyla damping, korunma ve sübvansiyon adı altında Türk demir çelik ürünlerine telafi edici vergi uygulamaktadırlar. ABD, Türkiye'den ithal ettiği borular, inşaat demirleri ve yassı mamullere, Avrupa Birliği çelik halat ve borulara, Kanada soğuk yassı ve inşaat demirine, Arjantin lama demir ve L profile, Endonezya filmaşine ve Mısır ise inşaat demirine telafi edici vergi uygulamaktadır. Demir çelik ürünlerine karşı uygulanan anti-damping vergileri ihracatçılarımızın bu pazarlardaki paylarının azalmasına neden olmaktadır. 2005 yılı sonu itibariyle Türkiye'ye yönelik 11 adet damping ve sübvansiyon önlemleri yürürlüktedir. AB ve ABD tarafından açılan 2 adet damping soruşturması ise halen yürütülmektedir (Tarhan, 2006:10).

3.3.3.1. Uzun Ürün Dış Ticareti

Tablo 3.5'de uzun ürün dış ticaretinin gelişimi görülmektedir. Türkiye uzun ürün ihracatı 1990 yılından itibaren sürekli artış eğilimi göstermiş ve 2005 yılında 7,5 milyon tona çıkmıştır. Aynı yıl ithalat 693 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.5: Uzun Ürün Dış Ticaretinin Gelişimi (000 Ton)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İthalat	358	234	306	228	369	448	627	693
İhracat	2.455	2.479	4.880	5.948	5.762	6.141	7.183	7.526
Net İhracat	2.097	2.245	4.574	5.720	5.393	5.562	6.556	6.833

Kaynak: Yayan, Veysel, 2006b, “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri” AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı, Ankara, 14 Kasım 2006, s. 6.

2005 yılında uzun ürün ithalatının %74’ü AB ülkelerinden, %11’i ise BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ülkelerinden gerçekleştirilmiştir. Uzun ürün ithalatının ağırlıklı olarak AB ülkelerinden yapılmasında, AKÇT (Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu) ile olan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında, gümrük vergisi oranının sıfırlanması etkili olmuştur. AB ülkelerinden ithal edilen ürünlerin ton başına değerinin, BDT ülkelerine göre yüksek olması nedeniyle BDT ülkelerinden daha çok düşük kaliteli ve ucuz ürün ithalatı yapılmaktadır (DPT, 2006:14).

2005 yılı itibariyle, Türkiye’nin uzun ürün ihracatı yaptığı bölgeler arasında ilk sırada, %49 oranında pay ile Orta Doğu ve Körfez Ülkeleri, 2. sırada %21 oranında pay ile AB ülkeleri, 3. sırada %10 oranında pay ile ABD yer almaktadır. ABD’yi %5 ve %6 oranında pay ile Kuzey Afrika ve %1 oranı ile, Uzak Doğu bölgesi takip etmektedir (DPT, 2006:14).

Gümrük Birliği sonrasında AKÇT ürünlerini kapsayan Serbest Ticaret Anlaşması’nın 1996 yılında yürürlüğe girmesiyle, AB’ye yönelik ihracatımız artış eğilimine girmiştir.

3.3.3.2. Yassı Ürün Dış Ticareti

Tablo 3.6’da yassı ürün dış ticaretinin gelişimi verilmiştir. Türkiye yassı üründe net ithalatçı bir ülkedir. 2005 yılında 6,18 milyon ton ithalata karşılık, 702 bin ton ihracat yapılmıştır.

Tablo 3.6: Yassı Ürün Dış Ticaretinin Gelişimi (000 Ton)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İthalat	1.074	2.470	3.687	2.722	3.841	4.254	5.193	6.180
İhracat	380	267	755	1.374	1.120	976	1.035	702
Net İthalat	694	2.203	2.932	1.348	2.721	3.278	4.158	5.478

Kaynak: Veysel Yayan, 2006b, “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, Ankara, 14 Kasım 2006, s. 6.

Türkiye yassı ürün ithalatının %48 gibi önemli bir kısmı BDT ülkelerinden, özellikle Rus çelik üreticileri MMK ve Severstal ile Ukrayna’lı üretici Ilyich firmalarından yapılmaktadır. AB ülkelerinden yapılan ithalat toplam ithalatın %21’ini oluşturmaktadır. Türkiye’ye yılda yaklaşık 1 milyon ton satış yapan Romanya’lı üretici ArcelorMittal Galati Türkiye’nin yassı ithalatında önemli yer tutmaktadır. AB dışındaki ülkelere yapılan ithalata ürün cinsine göre %5 ile %15 arasında değişen oranlarda gümrük vergisi uygulanmaktadır. Ancak dilinmiş sac ürünleri ile dar bobinlere vergi uygulanmamaktadır (SBB, 2006e).

Sektörün en önemli ihrac pazarları arasında ABD ve AB ülkeleri yer almaktadır. Ürün kalitesi ile, Avrupa’nın önde gelen üreticileri ile rekabet edebilen Türk yassı çelik üreticileri, uluslararası piyasalardaki arz-talep dengesini gözeterek ihracat politikalarını belirlemektedirler. Türkiye’nin tek entegre yassı çelik üreticisi Erdemir geleneksel olarak üretiminin %20’sini ihracata yöneltmektedir. Ancak, iç pazarda daralma olduğunda bu oranı kolayca arttırabilmektedir. 2001 krizinde Erdemir üretiminin %50’ye yakınına ihrac pazarlara yönlendirmiştir (Metal Bulletin, 2002).

3.3.3.3. Vasıflı Çelik Dış Ticareti

Türkiye vasıflı çelik üretiminin tüketimi karşılayamaması nedeniyle talebin önemli bir kısmı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Bu sektörde 2005 yılında yapılan yaklaşık 760 bin ton ithalata karşılık 200 bin ton ihracat gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.7: Türkiye Vasıflı Çelik İthalat ve İhracatının Gelişimi (Ton)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İhracat	113.762	126.433	168.062	180.631	202.291	198.574
İthalat	310.995	239.556	359.294	462.961	646.005	757.655

Kaynak: Necdet Utkanlar, “Türkiye Çelik Sanayisinin Gelişimi,” *AB Sürecinde Türkiye Demir-Çelik Sektörü Çalıştayı*, 14.12.2006, Ankara.

Vasıflı çelik sektöründe, ihracat yapılan ülkeler arasında AB ülkelerinin ve ABD’nin ağırlıklı yer aldığı görülmektedir. Çünkü, vasıflı çeliğin yoğun olarak kullanıldığı sektörler, otomotiv ve makine imalat sektörleridir. Bu sektörler gelişmiş ekonomilerde ağırlıklı olarak yer almaktadırlar. İthalata bakıldığında ise, Asil Çelik ve Çemtaş’ın üretimlerine alternatif olabilecek nitelikte olan ürünlerin özellikle İtalya’dan ithal edilmekte olduğu görülmektedir. Gerek daha düşük alaşımlı veya alaşımsız ve gerekse daha düşük nitelikte ürünlerin, Rusya ve Ukrayna gibi ülkelere ithal edilmektedir (DPT, 2006:61).

3.3.3.4. Türkiye Demir Çelik Sektörü Dış Ticaretinin Katma Değer Açısından Analizi

Demir çelikte net ihracatçı olan Türkiye’nin toplam ihracatı 11 milyon ton ve ithalatı 9,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Tablo 3.8’de Türkiye’nin nihai çelik ihracatı ve ithalatının yıllara göre seyri verilmiştir. 1990 yılından bu yana çelik üretimi 8,5 milyon ton’dan 21 milyon tona çıkarken, aynı dönemde ithalat yaklaşık 4 kat artarak 9,5 milyon tona çıkmıştır. Yani üretim artışı ülkenin ihtiyacını karşılamaya yönelik değil, daha ziyade kurulumu kolay elektrikli ark ocaklarında uzun mamul üretimi ve ihracatına yönelik gerçekleşmiştir. Bu durum da katma değeri yüksek pahalı ürünlerin ithal edilip, daha ucuz ürünlerin üretilip satılmasına yol açmıştır.

Tablo 3.8: Toplam Nihai Mamul İhracatı ve İthalatı (000 Ton)

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İhracat	4.088	5.892	6.975	9.675	10.104	10.450	12.050	11.002
İthalat	2.073	3.937	6.223	4.227	5.494	6.820	7.994	9.503

Kaynak: Veysel Yayan, “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, Ankara, 14 Kasım 2006, s. 3.

Tablo 3.9’da Türkiye demir çelik dış ticaretinin 2005 yılı verilerine göre tonaj ve değer olarak karşılaştırılması verilmiştir. Üretim miktarı açısından yaklaşık 1,5 milyon ton artıda görülen ihracat/ithalat dengesi parasal değer olarak incelendiğinde gerçekte 950 milyon dolar açık verdiği görülmektedir. Yarı mamuller, yassı, uzun ve vasıflı çelik ürünleri incelendiğinde, Erdemir ve soğuk haddeleme yapan Borçelik gibi şirketlerin ihraç ettiği yassı ürünler hariç, tüm alt ürünlerde ithal edilen mamulün birim maliyeti, ihraç edilen mamulün birim maliyetinden daha fazladır.

Yarı mamullerde ihracatın ithalatı karşılama oranı miktar olarak %115 iken, değer olarak %101; yassı ürünlerde ihracatın ithalatı karşılama oranı miktar olarak %17 iken, değer olarak %20; uzun ürünlerde ihracatın ithalatı karşılama oranı miktar olarak %1086 iken, değer olarak %668 ve vasıflı ürünlerde ihracatın ithalatı karşılama oranı miktar olarak %26 iken, değer olarak %19 olarak gerçekleşmiştir. Toplamda ise ihracatın ithalatı karşılama oranı miktar olarak %115 iken, değer olarak %83 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu tabloya elektrik ark ocaklı tesislerin kullandığı hurda ithalatı miktarı da eklendiğinde ithalatın karşılama oranının azalıp, sektörün oluşturduğu cari açığın arttığı görülecektir.

Tablo 3.9: Demir Çelik Dış Ticaretinin Tonaj ve Değer Olarak Karşılaştırılması (2005)

		Yarı Mamul	Yassı Ürün	Uzun Ürün	Vasıflı Çelik	TOPLAM
İhracat	Ton	2.169.155	1.108.868	7.526.351	198.574	11.002.948
	‘000 USD	773.744	702.384	3.148.654	213.238	4.838.020
Birim Satış Fiyatı (USD/ton)		357	633	418	1.074	440
İthalat	Ton	1.872.721	6.180.393	692.950	757.665	9.503.719
	‘000 USD	765.863	3.425.547	470.913	1.126.847	5.789.180
Birim Satış Fiyatı (USD/ton)		409	554	680	1.487	609
Karşılama Oranı	Miktar	115,80%	17,90%	1086,10%	26,20%	115,70%
	Değer	101 %	20,50%	668,60%	18,90%	83,50%

Kaynak: Veysel Yayan, “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, Ankara, 14 Kasım 2006, s. 13.

2005 yılı toplamına bakıldığında 1 ton çelik mamulü satın alınması için 609 dolar ödenirken, 1 ton çelik mamulü satışından 440 dolar gelir sağlanmıştır. Yani, 1 ton çeliğin alınıp satılmasından Türkiye 169 dolar zarar etmektedir. Bu açık fark, dünyada üretim miktarı bakımından 11. sırada yer alan Türkiye'nin, üretilen katma değer bakımından aynı seviyelerde olmadığını göstermektedir.

Uluslararası Demir Çelik İstatistikleri Bürosu (Iron and Steel Statistics Bureau, ISSB) tarafından yapılan araştırmaya göre, dünyada katma değeri yüksek ürün ihracatı yapan başlıca ülkeler Tablo 3.10'da görülmektedir. İhraç ettiği 1 ton çeliğin ortalama fiyatı 1.364 USD olan AB ülkeleri listenin ilk sırasını almıştır. İhraç edilen çelik ürünlerinden yüksek gelir sağlayan diğer ülkeler ABD, Singapur, İsviçre, Güney Afrika ve Tayvan'dır. Önemli çelik üreticilerinden 10. sıradaki Japonya 882 USD/ton ve 19. sıradaki Çin 601 USD/ton ortalama satış fiyatıyla ihracat yapmışlardır. Rusya ve Ukrayna'nın alt sıralarda yer aldığı bu araştırmaya göre, 377 USD/ton birim ihracat satış fiyatıyla Kazakistan 24. sırada yer almıştır (SBB, 2007d: 2-3).

Tablo 3.10: Katma değeri Yüksek Çelik İhracatı Yapan Ülkeler (2007 İlk 3 Ay)

Ülke	FOB İhracat Fiyatı (USD/ton)	Toplam İhracat (milyon ton)
AB-27	1.364	7,6
ABD	1.240	2,4
Singapur	1.224	0,6
İsviçre	1.222	0,3
Güney Afrika	1.117	0,8
Tayvan	1.091	2,6

Kaynak: "EU And US Top \$/tonne Export Unit Value Rankings" Steel Business Briefing, 9 August 2007, s. 2-3.

2005 yılında 440 USD/ton ortalama fiyatından çelik ihracatı yapan Türkiye, dünya ile kıyaslandığında daha düşük gelir sağlamaktadır. Serbest piyasa koşullarında faaliyet gösteren firmaların sektörde kar elde ettikleri söylenebilir. Ancak ülke ihtiyacı olan katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi karlılığı ve

rekabet gücünü önemli miktarda arttırırken, cari açığın azalmasına katkı sağlayacaktır.

Çelik üretim süreçleri düşünüldüğünde, her iki mamul için de harcanan hammadde, enerji ve genel üretim giderleri birbirine yakındır. Üretimin yapıldığı tesisler ve teknoloji bu katma değer farkını oluşturan faktörlerdir. Bu açığın kapatılması için yassı ve vasıflı ürün üretimi için yatırımlar yapılmalıdır. Entegre tesislerin kurulması hurda ithalatını azaltarak, cevherden yapılan üretim sayesinde hem maliyetler azalacak hem de ürün kalitesi artacaktır. Entegre tesislere, dolayısıyla cevher kullanan yüksek fırına dayalı üretim tesislerine sahip olmak, demir çelik şirketlerinin rekabet gücünü arttıran en önemli faktörlerden biridir.

3.3.3.5. Kur Politikalarının Dış Ticarete ve Rekabet Gücüne Etkisi

Demir çelik nihai ürünleri ticareti ile hammadde, ekipman ve teknoloji gibi girdilerin ticareti de dünya genelinde USD ile yapılmaktadır. Dolayısıyla, döviz kurlarındaki değişimler üretici firmaların maliyetlerini hemen etkilemekte ve demir çelik firmalarının karlılıklarını sürdürebilmeleri için dinamik olarak satış fiyatlarını düzenlemelerini gerektirmektedir.

Kur politikaları ihracatçıların gelirlerine ve ithalatçıların maliyetlerine doğrudan etki ettiğinden ihracat açısından teşvik edici, ithalatı azaltıcı etkisi olabileceği gibi, ihracatçıların aleyhine yerel firmaların rekabet gücünü azaltıcı etkilere de yol açabilir.

Döviz kurlarından etkilenen ihracat fiyatları, firmaların ve dolayısıyla ekonominin uluslararası rekabet edebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. YTL'nin değer kazanmasının ihracat fiyatları ve rekabet gücü üzerindeki baskısı, ihracat kar marjlarının düşmesine yol açmaktadır.

Ayrıca, değerli YTL Türkiye'yi diğer ihracatçı ülkeler açısından cazip hale getirmektedir. İthal ürünlerin fiyatlarının daha cazip hale gelmesi, yerli üreticilerin rekabet gücünü azaltmaktadır.

Demir çelik ürünleri ihracatında yaşanan iniş çıkışlar, döviz kurlarının seviyesi ile doğrudan ilişkili değildir. Çünkü demir çelik sektöründe, kurlardaki düşüş, daha ziyade işçilik ve elektrik enerjisi gibi yerli girdiler açısından olumlu etki yapmaktadır. Buna karşılık, hurda, cevher, ferro alyaj ve kömür gibi, ağırlıklı bir şekilde yurtdışından temin edilen girdilerin maliyetinde göreceli bir azalma yaşanmaktadır. Ancak, yurtiçinden temin edilen girdilerde kurların azalmasının önemli bir avantajı yoktur. Çünkü, söz konusu girdilerin yurtiçinden temin edilen bölümü de, hızla uluslararası fiyatlara uyum göstermektedir (Yayan; 2007a).

Kurlar, her sektörün dış ticaretinde farklı oranlarda ağırlığa sahip bulunmaktadır. Demir çelik sektörünün kur etkisinden elde ettiği avantaj, tekstil ve konfeksiyon gibi sektörlerle kıyasla, çok daha sınırlı bir seviyede kalmaktadır (Yayan, 2007a).

Diğer taraftan, kurlardaki iniş çıkışlara paralel olarak, YTL cinsinden fiyatlarda gözlenen dalgalanmalar da, bazı yatırım kararlarının ve talebin ertelenmesi ile sonuçlanabilmektedir.

Kurların düşmesinin Türkiye çelik ithalatına ve dolayısıyla çelik sektörüne etkisi, basit bir çalışmayla Tablo 3.11’de görüldüğü gibi belirlenebilir. Döviz kurları 2001 yılındaki krizden sonra aşırı artmış ve 2002 yılında dolar kuru ortalama 1,511 YTL olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten itibaren döviz kurları düşüş eğilimine girmiştir. Tabloda 1 ton çelik ithalatı için cari yılda yapılan YTL cinsinden ödemeler ve dolar kuru 2002 yılındaki seviyesinde olsaydı yapılması gereken ödemeler verilmiştir. Tablo 3.8’de görüldüğü gibi ithalat için yapılan ödemeler YTL bazında azalarak, ithalatı cazip hale getirmiştir. Örneğin, 2005 yılında 1 ton çelik ürünü için 819,3 YTL ödenmiştir, ancak, ithalatçılar kur 2002’deki seviyesinde olsaydı 100 YTL daha fazla ödemek zorunda kalacaklardı. Bu fiyat farkı, özellikle Türkiye’den temin edilebilen çelik ürünlerinin ithalatını azaltıcı etki yapabilecek kadar önemlidir.

Tablo: 3.11: Türkiye'nin Toplam Çelik İthalatı ve YTL Cinsinden Yapılan Ödemeler

	Ton	000 USD	Ton/USD	USD/YTL*	Ödeme (YTL)	2002 Fiyatlarıyla Ödeme (YTL)
2002	5.493.512	1.692.529	308,1	1,511	465,5	465,5
2003	6.819.621	2.659.855	390,0	1,503	586,2	589,3
2004	7.994.438	4.578.535	572,7	1,428	817,8	865,4
2005	9.594.112	5.835.211	608,2	1,347	819,3	919,0
2006	11.430.249	6.946.099	607,7	1,436	872,6	918,2

Kaynak: <http://www.dcud.org.tr/istatistik/2006/Aralik06.xls>, (Erişim Tarihi: 28.07.2007). *Döviz Kurları TCMB resmi internet sitesinden alınan günlük satış kurlarının yıllık ortalaması alınarak hesaplanmıştır.

3.3.4. Türk Demir Çelik Sektörünün Maliyet Yapısı

Demir çelik sektörünün en önemli maliyet girdisi hammaddelerdir. Dünya genelinde çelik sektörü ithal girdilere bağımlı bir sektördür. Hammaddeler genelde Avustralya, Brezilya, Hindistan, Rusya ve A.B.D. gibi ülkeler tarafından karşılanmaktadır. Türkiye’de üretilen metalurjik kömür, demir cevheri ve hurda ülke ihtiyacını karşılayamamaktadır. Demir çelik sektörünün üretiminin %70’i hurdaya dayalı EAO’lu tesislerde yapıldığından Türkiye dünyanın en büyük hurda ithalatçısıdır.

3.3.4.1. Dünya Çelik Sektörü Maliyet Yapısı

2005 yılı verileri dikkate alınarak yapılan bir değerlendirmeye göre, 1 ton yassı haddelenmiş sıcak nihai çelik ürününün üretim maliyeti, çeliğin özelliklerine bağlı olarak 430-600 USD olarak gerçekleşmiştir (IISI, 2007).

Tablo 3.12’de dünya genelinde çelik üretimi maliyet yapısı, satış geliri ve brüt karlılık verilmiştir. Metal Bulletin Research tarafından 595 milyon ton ham çelik üreten 290 tesisin verileri incelenerek yapılan bu analize göre 2005 yılının 3. çeyreğinde hammadde maliyeti 186 USD/ton, enerji maliyeti 102 USD/ton ve işçilik ve genel giderler maliyeti 88 USD/ton olarak gerçekleşmiştir. İşletme maliyetlerine amortisman ve faiz giderleri de eklendiğinde toplam üretim maliyeti 433 USD/ton

olmuştur. Tablo incelendiğinde demir çelik üretim maliyetlerinin ve satış gelirlerinin aynı yıl içinde bile önemli dalgalanmalar gösterdiği görülmektedir.

Türk demir çelik sektörü, hammaddeyi dünya piyasalarında oluşan fiyatlardan tedarik etmektedir. Dünya demir çelik sektörü, güçlü hammadde tedarikçileri ile güçlü müşteriler arasında sıkışıp kalmıştır. Dünya çelik endüstrisi parçalı bir yapı sergilemektedir. 2005 yılında dünyanın en büyük 10 üreticisi toplam üretimin yalnızca %27'sini üretirken, sektöre hammadde sağlayan en büyük 10 demir cevheri üreticisi toplam üretimin %97'sine, en büyük 10 kok kömürü üreticisi %71'ine ve en büyük termal kömür üreticisi %62'sine sahiptir. Sektörün en önemli müşterilerinden otomotiv sektöründeki en büyük 10 firma pazarın %80'ine sahiptir. Ocak 1999 tarihindeki çelik fiyatları ve demir cevheri fiyatları 100 kabul edilerek baz alındığında, Ağustos 2005'te çelik fiyatlarının 165 ve demir cevheri fiyatlarının 236 olduğu görülmektedir. Demir çelik sektörü, maliyetlerdeki artışı fiyatlara yansıtamadığından karlılığı sürekli dalgalanmıştır. Maliyetleri ve fiyatları belirlemedeki bu zayıf yönün giderilmesi için, 2000 yılından bu yana sektörde şirket birleşmeleri ve satın almalar hızla devam etmektedir (Christmas, 2005:9).

Tablo 3.12: Dünya Çelik Üretim Maliyet Yapısı (USD/Ton)

Maliyet Kalemleri	2003 1Ç	2003 3Ç	2004 1Ç	2004 3Ç	2005 1Ç	2005 3Ç
Hammaddeler	146	144	193	225	212	186
Enerji	56	58	65	73	94	102
İşçilik ve Genel Giderler	74	74	79	79	90	88
İşletme Maliyetleri	277	276	337	377	396	376
Amortisman	25	26	26	25	27	27
Faiz	24	24	26	28	30	30
Toplam Maliyet	325	326	389	430	454	433
Satış Gelir	343	330	452	580	650	484
Vergi Öncesi Kar	18	4	63	151	196	51

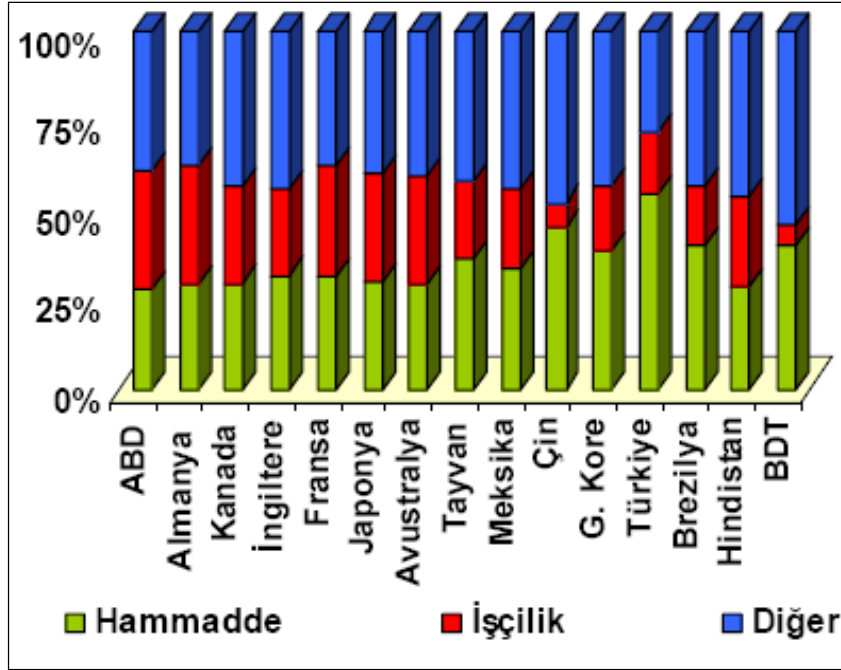
Kaynak: Metal Bulletin Research, 2005/ 3. Çeyrek Maliyet Analizi.

Demir çelik girdi ve nihai ürün fiyatları küresel olarak serbest piyasa ekonomisi şartlarına göre ve genelde de aşırı kapasiteler ve dağınık yapı nedeniyle demir çelik üreticilerinin müdahalesi dışında gelişmektedir. Kömür ve cevher fiyatları yıllık olarak yapılan sözleşmelerle belirlenirken, hurda ve navlun fiyatları

piyasanın durumuna göre anlık olarak değişebilmektedir. Mevcut durumda Türkiye’de ve dünyada bu aşamadan sonra karlılığı sağlamak fiyatları yükselterek değil, üretim maliyetlerini düşürerek mümkün olabilecektir. Bu noktada hammadde avantajı, güçlü finansal yapı, katma değeri yüksek ürün portföyü ve ileri teknolojiye sahip olma karlılığı sağlayacak en önemli faktörlerdir.

3.3.4.2. Türk Çelik Sektörünün Maliyet Yapısı

2004 ilk çeyrek itibarıyla maliyet yapıları karşılaştırıldığında Türk demir çelik sektörünün en büyük dezavantajı hammadde maliyetinin aşırı yüksek olmasıdır. Türkiye, dünyada enerji ve hammadde maliyetleri üretim maliyetleri içinde en yüksek payı oluşturan ülkelerden biridir. Halbuki, toplam maliyette Türkiye ortalamaların altında bir maliyet avantajına sahiptir. Grafik 3.4’te dünya çelik üretim maliyet dağılımı ve Türkiye’nin konumu verilmiştir. Türkiye işçilik maliyetleri açısından gelişmiş ülkelere göre avantajlıdır, ancak bölgedeki Rusya ve Ukrayna gibi BDT ülkelerindeki hem çok düşük işçilik hem de ucuz hammadde nedeniyle oluşan ciddi bir maliyet dezavantajına sahiptir. Bu ülkelerden ithal edilen ürünler, Türk mallarına göre daha düşük kalitededir. Bu nedenle üreticiler açısından tolere edilebilecek bir rekabet dezavantajı oluşturmaktadır. Ancak, 2003 sonrası dönemde önemli gelirler sağlayan Rus üreticiler hızla kalite iyileştirici yatırımlar yapmaktadırlar. Önümüzdeki 5-10 yıllık dönemde, bu ülkelerdeki üreticilerin yüksek kaliteli ürünleri aynı maliyetlerle pazara sürmeye başlamaları, Türk demir çelik üreticilerinin rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyebilecektir (Emiroğlu, 2005:6).

Grafik 3.4: Dünya Çelik Üretim Maliyet Dağılımı ve Türkiye'nin Konumu

Kaynak: Ahmet Emiroğlu, (2005); “Çelik Sektör Raporu”, Deniz Portföy Araştırma Yayınları, 5 Ekim 2005, s. 5.

Tablo 3.13’de Türkiye uzun ürün üreticileri maliyetlerinin masraf kalemlerine göre dağılımı verilmiştir. Ticari maliyetlerin oranı EAO’lu tesislerde entegre tesislere göre daha düşüktür. Üretim maliyetleri, EAO’lu kuruluşların toplam maliyetleri içerisinde %98,4, entegre tesislerin toplam maliyetleri içerisinde %93,1 oranında bir paya sahiptir. Üretim maliyet kalemleri arasında, en yüksek paya sahip olan hammadde ve malzemeler, EAO’lu kuruluşlar için, %81,5, entegre tesisler için, %69 oranındadır. Hammadde tedarikinde dışa bağımlı olan sektörün bu önemli kaleminin toplam maliyetleri içindeki ağırlığı rekabet gücü açısından karşı karşıya olduğu dezavantajın ciddiyetini göstermektedir.

Tablo 3.13: Türkiye Uzun Ürün Üreticileri Maliyet Dağılımı

	2005	
	Pay (%)	
	EAO	Entegre
Üretim Maliyetleri	98,4	93,1
- Hammadde-Malzemeler	81,5	69,0
- Enerji	8,1	4,5
- Direkt İşçilik	1,2	4,6
- Endirekt İşçilik	1,4	7,7
- Amortisman	1,6	5,7
- Diğer	4,6	1,7
Ticari Maliyet	1,6	6,9
- Genel İdare Giderleri	0,2	3,6
- Satış ve Pazarlama Giderleri	0,6	0,7
- Finansman Giderleri	0,8	1,8
- Diğer Giderler	-	0,8
TOPLAM MALİYET	100,0	100,0

Kaynak: DPT 9. Kalkınma Planı, Demir Çelik Sanayi Alt Komisyon Raporu, 2006, s. 15.

3.3.4.2.1. Enerji Maliyetleri

Demir çelik sektörü yoğun olarak enerji tüketen bir sektördür. Türkiye’de elektrik maliyetlerinin dünya ortalamasının üzerinde olması, doğalgaz ve petrol gibi ana enerji kalemlerinde dışa bağımlılık, enerji maliyetleri toplamın içinde önemli bir pay tutan demir çelik üreticilerini maliyet açısından önemli bir dezavantajla karşı karşıya bırakmaktadır.

Tablo 3.14’de Uluslararası Enerji Ajansı raporuna göre bazı ülkelerdeki elektrik fiyatları görülmektedir. Demir çelik üreticileri, Avrupa Birliği’ndeki bazı üreticilere kıyasla, yaklaşık %30-50 civarında daha yüksek bir fiyattan enerji almaktadır. Bu açıdan, enerji maliyetlerinin, sektörün Avrupalı rakipleri ile rekabet edebileceği bir seviyeye çekilmesi, sektörün ihracatını sürdürebilmesi için zorunlu görülmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) verilerine göre Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) üyesi 29 ülke arasında sanayide en pahalı elektriği

İtalya ve Japonya'nın ardından 10 cent ile Türk sanayicisi tüketmektedir. Demir çelik üreticileri için ihracatta en önemli rakipler olan Çin, Rusya ve Ukrayna'da elektrik fiyatları Türkiye'nin dörtte biri civarındadır. Çinli demir çelik üreticileri elektriği 1,2 centten kullanırken Rusya ve Ukrayna'da 2,5-3 cente satın alabilmektedir (Referans Online, 2006a).

Tablo 3.14: Elektrik Enerjisi Fiyatları (ABD Doları / kWh)

	Sanayi	Konut	Konut /Sanayi (%)
Danimarka	0,096	0,283	194,8
Fransa	0,051	0,145	184,3
Almanya	0,077	0,198	157,1
Norveç	0,052	0,101	94,2
İspanya	0,083	0,154	85,5
Polonya	0,071	0,131	84,5
İrlanda	0,113	0,202	78,8
ABD	0,058	0,103	77,6
Finlandiya	0,074	0,126	70,3
Slovak Cumhuriyeti	0,096	0,16	66,7
Portekiz	0,112	0,184	64,3
İngiltere	0,111	0,182	64
Yunanistan	0,069	0,113	63,8
İsviçre	0,084	0,133	58,3
Japonya	0,127	0,196	54,3
Kore	0,061	0,094	54,1
Avusturya	0,11	0,168	52,7
Macaristan	0,108	0,16	48,1
Çek Cumhuriyeti	0,093	0,122	31,2
İtalya	0,161	0,191	18,6
OECD Avrupa	0,082	0,154	87,8
Türkiye	0,098	0,109	11,2

Kaynak: Energy Prices & Taxes - 3rd Quarter 2006, Uluslararası Enerji Ajansı.

TEDAŞ tarafından 2006 yılında elektrik enerjisi fiyatları tarifiesi yeniden düzenlenmiş ve EAO'lu tesisler için, elektrik enerjisinin fiyatı, 12 Ykr/Kwh seviyesine ulaşmıştır. Elektrik enerjisinin, iletim ya da dağıtım hattından kullanımına ve kullanım saatlerine göre değişmekle birlikte, %20'yi aşan oranlarda maliyet artışı

getireceği değerlendirilen yeni tarifelerin, mevcut elektrik enerjisi maliyetlerine ek olarak getireceği ilave maliyetin, bazı kuruluşlarda yıllık 20 milyon USD seviyesini aşabileceği hesaplanmıştır. Sadece bir girdi kaleminde böylesine ağır bir yük getiren artış, sektörün rekabet gücünü iyice azaltmaktadır. Diğer taraftan, %18'e ulaşan kayıp ve kaçaklara ek olarak, AB ülkelerinden farklı bir şekilde, konutların elektrik enerjisi fiyatlarının düşük tutulması, sanayi kesimi üzerindeki enerji girdi maliyetlerini arttırmaktadır. Türkiye halen sanayi ile konutlara uygulanan elektrik enerjisi fiyatları arasındaki fark en az olan ülke konumunda bulunmaktadır. Öyle ki, bazı AB ülkelerinde konutlara uygulanan elektrik enerjisi fiyatları, sanayinin kullandığı fiyatlara kıyasla 2 katına ulaşırken, Türkiye'de bu oranın %11,2 seviyesinde bulunması, Türk sanayinin yüklendiği ve rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen ek maliyetin boyutlarını ortaya koymaktadır (Yayan, 2006c).

AB ülkelerinde sanayi kesimine uygulanan elektrik tarifeleri;

- Küçük ölçekte enerji tüketicisi,
- Orta ölçekte enerji tüketicisi,
- Büyük ölçekte enerji tüketicisi ve
- Çok büyük enerji tüketicisi

şeklinde 4 gruba ayrılmış olup, 2006 yılında, elektrik enerjisini en düşük kullanan sanayi grubu ile, en yüksek kullanan sanayi grubu arasındaki fiyat farkı, %50 civarında gerçekleşmiştir. Ayrıca, AB üyesi ülkelerde, büyük çapta tüketim yapan kuruluşlar, özel anlaşmalar ile, elektrik enerjisi maliyetlerinde ilave düşüşler sağlayabilmektedir. Türk demir çelik sektörünün diğer alanlarda olduğu gibi, elektrik enerjisi tarifelerinin düzenlenmesinde de, AB standartlarının uygulanmasının başlamasıyla demir çelik sektörünün enerji maliyetleri daha makul seviyelere çekilerek, enerji maliyetinde rekabet dezavantajı kısmen giderilebilecektir (Yayan, 2006c).

Sektörün en temel girdilerinden olan elektrik enerjisi maliyetleri üzerindeki fon ve kesintiler ile USD cinsinden enerji fiyatlarında gözlenen reel artışlar, sektörün rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir (Kobifinans, 2007b).

3.3.4.2.2. Hammadde Maliyetleri

Demir elik sektörünün ana hammaddeleri demir cevheri, kömür ve hurdadır. EAO’lu tesislerde hammadde maliyetleri toplam maliyetin %80’ini oluştururken, entegre tesislerde hammadde maliyetleri toplam maliyetin yaklaşık %70’ini oluşturmaktadır. Dünya’da demir elik hammaddelerinin önemli bir kısmı Brezilya, Avustralya, Rusya ve Hindistan gibi ülkeler tarafından üretilmekte ve ihraç edilmektedir. EAO’lu tesislerde hurda yerine kullanılabilen demir cevherinin direkt indirgenmesiyle üretilen sünger demir kullanımı Türkiye’de pek yaygın değildir.

Türkiye demir cevheri toplam rezervi 140 milyon ton iken, bunun 108 milyon tonu işlenebilir durumdadır. Demir cevheri işletmeciliğinin yaklaşık %90’ı Sivas-Malatya-Erzincan bölgesi ve Kayseri-Adana bölgesinde bulunmaktadır. Türkiye demir cevheri kaynaklarının erişimi g dağlık bölgelerde dağınık halde olması ve düşük demir oranı, sektör açısından önemli bir dezavantajdır. 2003 yılında demir elik üreticilerinin ihtiyaı olan cevher 10 milyon ton, Türkiye’nin üretimi ise 4 milyon ton civarında gerçekleşmiştir. Aynı yıl, Türk demir elik sektörünün metalurjik kok kömürü ihtiyaı 4,2 milyon ton olarak gerçekleşmiş ancak, yerli üretim 400 bin ton olmuştur. Bu durum Türk demir elik sektörünü en önemli hammaddelerinden olan demir cevheri ve kok kömürü tedarikinde dışa bağımlı olmasına yol açmaktadır (Dervişoğlu, 2004:13-17).

Türkiye ulusal demiryolu ağının yetersiz olması ve mevcut demiryolu taşımacılığının rakip ülkelere göre daha maliyetli olması, kömür ve cevher gibi demir elik sektörü hammaddelerinin ve nihai elik mamullerinin yurtiçinde nakliyesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, ulusal doğal kaynakların maliyetlerini demir elik tesisleri açısından dünya maliyetlerine karşı dezavantajlı duruma düşürmektedir.

Demiryollarındaki sorunlar ve işletmeciliğindeki düşük verimlilik, demir elik ve ona girdi sağlayan sektörler üzerindeki maliyeti olumsuz yönde etkilemektedir. Cevher maliyetleri incelendiğinde, taşımaların cevher maliyetleri içindeki oranının yaklaşık %50-60’ı olduğu görülmektedir. Cevher taşımacılığındaki yüksek maliyet,

yerli kaynakların rekabet gücünü ortadan kaldıran en önemli etkidir (DPT, 2001:51-52).

Bilgi edinme yasası kapsamında Ulaştırma Bakanlığına yöneltilen, 09.08.2007 tarih ve 1724 sayılı başvuru ile çelik sektörünün demiryolu taşımacılığındaki yeri ile ilgili soruya TCDD Hareket Daire Başkanlığı tarafından 17.08.2007 tarihinde e-mail yoluyla cevap verilmiştir. Buna göre, 2006 yılında 16,7 milyon ton eşya taşınmıştır. Bu miktarın, yaklaşık 4 milyon ton ile %24'ünü demir cevheri ve 385 bin ton ile %2,3'ünü çelik oluşturmuştur. Bu miktar, 20,9 milyon ton olan 2006 yılı Türkiye çelik tüketim miktarının yaklaşık %2'sini oluşturmaktadır. Sanayi sektörüne destek amacıyla, TCDD tarafından yurtiçi eşya taşımaları maliyetin çok altında bir fiyatla yapılmakta olup, 2006 yılı gelirin gideri karşılama oranı %31,24 olmuştur. Demir çelik tesislerinin taşımacılık maliyetlerinin yüksek olmasında, tesislerin yurtiçi hammadde kaynaklarına uzak olmasının etkisi olduğu düşünülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde, cevher taşımacılığı olduğu gibi nihai çelik ürünlerinin ağırlıklı kısmı demiryolu ile taşınmaktadır. Sözelimi, Almanya'da çelik ürünleri nakliyesinin %50'den fazlası demiryolu ile taşınmaktadır. Ağustos 2007 tarihinde Alman demiryolu işçilerinin grev yapmasına, ulusal ekonomiye ciddi bir hasar vereceği gerekçesiyle yerel mahkeme tarafından izin verilmemiştir. Gelişmiş bir demiryolu ağına sahip Almanya'da, demiryolu verimli bir şekilde işletilerek sanayiye lojistik desteğin eksiksiz bir şekilde sağlanmasına önem verilmektedir (SBB, 2007e:8).

Türkiye'nin en önemli çelik üreticisi Erdemir, ulusal demir yolu ağına bağlı değildir. Bu konudaki eksikliğin giderilmesi için Erdemir'i ulusal demiryolu ağına bağlayacak Tren Ferisi Projesine yatırım yapılmış ve Kasım 2004 tarihinde devreye girmiştir (Erdemir, 2007b).

Tablo 3.15'de Türkiye demir cevheri üretimi ve bu üretimin entegre tesisler tarafından kullanımının dağılımı verilmiştir. İsdemir, demir cevheri üretim alanlarına bölgesel yakınlığı ve ulusal demiryolu ağına bağlı olması nedeniyle yerli cevherin önemli bir kısmını tüketmektedir.

Tablo 3.15: Türkiye Cevher Üretimi ve Kullanımının Dağılımı (000 Ton)

	2001	2002	2003
Üretim	4.104	3.468	3.818
Erdemir	566	336	564
İsdemir	2.046	2.148	1.649
Kardemir	1.492	984	1.605

Kaynak: Kerim Dervişoğlu, “Turkish Steel Industry and Raw Material Strategies of Erdemir Group,” *IISI 2004 Annual Meeting Presentations*, 3-6 October 2004, İstanbul, Türkiye.

Türkiye’deki çelik tesisleri hammadde temininde dışa bağımlıdır. Yerli hammadde üreticilerinin fiyatları da dünya ile paralel olarak değişmektedir. 2002 yılından itibaren hammadde maliyetleri ciddi oranda artmıştır. 2000 yılında 93 USD/ton olan hurda ithalat maliyeti, 2005’te 236 USD/ton’a, 29 USD/ton olan demir cevheri ithalat fiyatı 67 USD/ton’a ve 46 USD/ton olan taşkömürü ithalat maliyeti 2005 yılında 92 USD/ton olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3.16: Türkiye'nin Sünger Demir, Hurda, Cevher ve Kömür İthalatı

	2000			2001			2002		
	1000 ton	1000 USD	USD/ ton	1000 ton	1000 USD	USD/ ton	1000 ton	1000 USD	USD/ ton
Sünger demir.	17.523	1.706	97	20	1.847	93	80	8.091	100
Hurda	7.199	670.257	93	5.055	477.778	95	9.853	1.019.286	103
Demir Cevheri	3.992	115.503	29	2.620	82.142	31	5.393	163.995	30
Taşkömürü	13.173	611.111	46	6.205	297.355	48	13.713	684.365	50
	2003			2004			2005		
	1000 ton	1000 USD	USD/ ton	1000 ton	1000 USD	USD/ ton	1000 ton	1000 USD	USD/ ton
Sünger demir	69,7	8.697	125	11	2.793	253	78	17.471	222
Hurda	12.957	1.855.776	143	12.892	3.013.745	234	13.315	3.143.293	236
Demir Cevheri	5.227	161.185	31	4.595	205.182	45	4.685	315.080	67
Taşkömürü	16.168	926.362	57	16.430	1.217.531	74	17.024	1.573.086	92

Kaynak: Demir Çelik Üreticileri Derneği, www.dcud.org.tr/istatistik, (Erişim Tarihi: 10.05.2007).

Tablo 3.16’da Türkiye'nin sünger demir, hurda, cevher ve kömür ithalatı verilmiştir. 2005 yılında 21 milyon ton ham çelik üretimi için 13,3 milyon ton hurda ve 4,7 milyon ton cevher ithal etmiştir. Bu iki ana hammadde için 3,5 milyar dolar

ödenmiştir. Nihai mamul dış ticaretinden kaynaklanan 1 milyar dolarlık cari açık ta hesaba katıldığında yaklaşık bir hesapla demir çelik sektöründen kaynaklanan ticaret açığı 4,5 milyar dolardır. Bu cari açığın kapatılması için, maliyeti yüksek olan hurdadan üretim yerine, entegre tesislerde demir cevherinden üretime yatırım yapılmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu aynı zamanda üretilen çeliğin kalitesinin artmasına da katkı sağlayacaktır.

Tablo 3.17’de görüleceği üzere, dünyanın en büyük hurda ithalatçısı açık ara ile Türkiye’dir. Geçmiş dönemde ilk sıraya yükselen Çin’in hurda ithalatı gerilemiştir. En fazla ithalat yapan diğer ülkeler İspanya ve İtalya’dır. Güney Avrupa’da yer alan bu ülkeler, çelik ithalatında da yurt dışına çok açık olduklarından, uluslararası pazardaki dalgalanmalardan etkilenmektedirler. Almanya önemli bir ithalatçı olsa da, aynı zamanda başlıca ihracatçılardandır. Türkiye’nin ana hurda ithalatçılardan biri olmasının ana nedeni, hurda kullanılarak yapılan EAO yöntemli üretimin entegre üretime oranının dünya ortalamasının çok üzerinde olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, yurtiçi hurdanın toplanması ve pazarlanmasındaki eksiklikler ile başlıca hurda ihracatçılarına olan coğrafi yakınlık hurda ithalatını kolaylaştırmaktadır.

Tablo 3.17: 2006 Yılında Önemli Hurda İthalatçısı ve İhracatçısı Ülkeler (Milyon Ton)

İthalat		İhracat	
Türkiye	11	ABD	14
İspanya	7,5	Rusya	9,8
İtalya	5,7	Japonya	7,7
Almanya	5,6	Almanya	7,6
G. Kore	5,6	İngiltere	7,4
Çin	5,4	Fransa	5,8

Kaynak: Tony Trickett, “Comments on the Outlook for Ferrous Scrap,” IISI Special Board Meetings, March, 2007.

Sonuç olarak, Türkiye’nin hammadde ithalatına yüksek oranda bağımlı olması demir çelik sektörünün rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir.

Türkiye’nin hammadde konusunda yaşadığı sıkıntıları aşabilmesi için demir cevheri aramaları hızlanmalı, çağdaş teknikler ve bilgiler kullanılarak, Divriği-

Hekimhan bölgesi havza modeli kabul edilerek aranmalı ve Türkiye demir rezervleri hızla arttırılmalıdır. Hasacelebi, demir yatağı için 1,5 milyon ton/yıl pelet üretimi yapacak yatırımlar yapılmalı, ayrıca Divriğı’de üretim artışı sağlanıp, üretim maliyetleri dünya pazarlarında rekabet edecek düzeye düşürülmelidir. Mevcut elektrik ark ocaklarında, hurda yerine yerli kaynaklara dayalı demir kullanımını sağlayacak çalışmalar başlatılmalı, Sivas demir-elik işletmesi sünger demir kullanımında öncülük etmelidir. Katma değeri düşük olan elektrik ark ocakları yerine, entegre tesislere ve sünger demir üretimine yapılacak yatırımlar özendirilmelidir. Türkiye gibi üretimin yaklaşık %75’inin EAO’lu tesislerde yapıldığı, hurda ve cevherde dışa bağımlı bir ülkede hurda yerine kullanılabilen maliyet ve kalite avantajı sağlayan sünger demir tesislerinin kurulması önem arz etmektedir (Önal, 2005:25-27).

3.3.4.3. Rakip lkelerde Üretim Maliyetleri ve Gelişmeler

Türk demir elik üreticilerinin, ihracatta ve iç piyasada en önemli rakibi Çin, Rusya ve Ukrayna’dır. Ortadoğı ve Afrika gibi hızla gelişen pazarlarda hakim olan Türk elik üreticileri hammadde, işçilik ve enerji gibi maliyet avantajlarına sahip rakip ülkelerin elik firmalarıyla ciddi bir rekabet içindedir.

Türk elik sektörü, Çin rekabeti yüzünden Türkiye Uzakdoğı’daki pazarının önemli bir kısmını kaybetmiştir. ABD ve Avrupa’da da pazar kaybı yaşayan Türkiye, Körfez lkelerinde rekabetçi gücünü koruyor. 2007 yılında Çin’le olan fiyat farkı 100 doları aşmıştır, ancak, Çin hükümetinin aldığı yeni kararlarla sektördeki bu farkın azalacağı tahmin edilmektedir. Türkiye’de demir-elik sektörünün rekabet gücünü sürdürebilmesi için; yerli hammadde üretimlerinin desteklenmesi ve teşvik edilmesi, tesislerde ürün portföyünün pazarın taleplerine göre üretilerek verimliliğe önem verilmesi gereklidir (Günerli, 2007).

2005 yılı verilerine göre Rusya’da yerleşik entegre tesislerde, 1 ton ham elik üretim maliyetinin 333 USD/ton seviyesinde, Çin’de 373 USD/ton ve ABD’de 490 USD/ton seviyelerinde bulunduğu tahmin edilmektedir. 2005 yılında, Rusya’nın sahip olduğu maliyet avantajı, enerji ve hammaddeden kaynaklanmaktadır. 2005

yılıının ortalarında toptan satış bazında, Rusya’da elektrik enerjisi fiyatları 3,1 cent/kWH, doğalgaz fiyatları 1000 metreküp için 41 USD seviyesindedir. Çinli üreticiler elektriği ucuza satın alabilmektedir ancak, Çin’de yaklaşık 80 milyon ton kapasiteye sahip tesisler Open Hearth gibi eski ve verimsiz teknolojilerle üretim yapmaktadırlar. Rus üreticilerinin hurda maliyeti 138 USD/ton civarlarında iken, Çinli üreticiler hurdayı 255 USD/ton seviyesindeki maliyetlerden temin etmektedirler. 2005 yılında Türk üreticiler, hurdayı ortalama 235 USD/ton maliyetlerle temin etmişlerdir. Entegre tesislerin hammaddelerinden olan kok maliyeti Çin’de 170 USD/ton iken Rusya’da 152 USD/ton olarak gerçekleşmiştir (SBB, 2006c: 6).

Tablo 3.18: Bazı Ülkelerde Üretim Maliyetleri (USD/Ton)

	ABD	Japonya	Almanya	G. Kore	Brezilya	BDT	Çin
Hammadde Maliyetleri	117	113	122	124	105	91	145
Diğer Üretim Giderleri	161	149	154	137	114	124	155
İşçilik Maliyeti	137	116	136	59	44	14	22
Finansman Giderleri	35	55	49	40	60	25	45
Toplam Maliyet	450	433	461	360	323	254	367

Kaynak: UNCTAD, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Ajansı, 12 Eylül 2005, Promoting Participation of Developing Countries in Dynamic and New Sectors of World Trade, s. 12.

Tablo 3.18’de önemli çelik üreticisi ülkelerde üretim maliyetleri görülmektedir. Türk çelik üreticilerinin en önemli rakipleri olan BDT ülkelerindeki çelik tesisleri dünyanın en düşük maliyetli üretim yapan tesisleridir. Özellikle Ukrayna gibi kendi iç piyasası tamamen doymuş ve ihracata dayalı çelik sektörüne sahip ülkeler ile rekabet, Çin’in de geleneksel pazarlarda söz sahibi olmaya başlamasıyla daha da zorlaşacaktır. Brezilya ve Çin düşük maliyet avantajına sahip ülkelerdendir. Güney Kore hammaddede dışa bağımlı olması ve hammaddeyi pahalı tedarik etmesine rağmen teknolojik üstünlük ile işletme pratiklerinde elde ettiği başarı ve işgücü verimliliği sayesinde maliyet açısından dünyada avantajlı bir konuma geçebilmiştir.

Dünyada EAO’lu çelik üretiminin 2005 yılındaki 358 milyon tondan, 2010 yılında 495 milyon tona yükselmesi beklenmektedir. Çin’de, verimsiz yüksek fırınların kapanarak yerlerine elektrik ark ocaklı tesislerin açılması, Rusya ve

Ukrayna'nın EAO'lu üretimlerini arttırmaları nedeniyle hurda ihracatçısı konumlarını kaybetmeleri ile, Türkiye'nin hurda tedarikinde %70 oranında açık oluşacağı tahmin edilmektedir. Bu ciddi açık nedeniyle hurda fiyatlarının aşırı artması gündeme gelebilecektir (SBB, 2006d: 5).

Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'den oluşan BRIC (Brasil, Russia, India, China) ülkelerinin, önümüzdeki 50 yıl içerisinde, GSMH açısından G-6 ülkelerini geride bırakacakları tahmin edilmektedir. Ancak bu ülkelerin işgücü ve diğer maliyet avantajlarını hızlı bir şekilde kaybedeceği beklenmektedir. Bunun en güzel örneği, kısa bir süre önce düşük maliyetli bir ülke olarak bilinen Güney Kore'de maliyetlerin Avrupa'dan daha pahalı bir konuma gelmesidir. Çin'deki işgücü maliyetlerinin, üretilen her 1 tonluk çelikte 25 dolar/ton seviyesinde bulunmasına rağmen, yetersiz altyapı ve dünya fiyatlarından hammadde tedarik masrafları nedeniyle, toplam hammadde maliyetlerinin 165 dolar/ton seviyesine ulaştığı dikkate alındığında, Çin'in düşük maliyetle üretim avantajını sürdüremeyeceği düşünülmektedir (SEDEFED, 2006:7).

Önemli bir çelik üreticisi olan ve Türkiye'nin çelik ithalatında ilk sıralarda yer alan Rusya, 2010 yılına kadar 18 milyon ton yeni üretim kapasitesini devreye almayı planlamaktadır. 2007-2010 yılları arasında, Rus çelik üreticilerinin yapacağı yatırımların 4 milyon tondan daha fazla bir bölümünü, boru üretimine yönelik yatırımlar oluşturmaktadır (SBB, 2007b: 2).

Türkiye'ye yakın çelik üreticilerinin maliyet avantajları Türk demir çelik üreticilerinin rekabet gücü açısından tehdit oluşturmaktadır. Ancak, bölge ülkelerde yapılan yatırımlar ve kapasite artırımları en az maliyet avantajı kadar önemlidir. Türkiye'nin en önemli pazarlarından olan Ortadoğu'da çelik tesislerine önemli yatırımlar yapılmaktadır. 2006 yılında 13,7 milyon ton seviyesinde gerçekleşmesi beklenen çelik üretiminin 2010 yılında 12,4 milyon ton artışla, 26,1 milyon tona yükseleceği tahmin edilmektedir. 2010 yılına kadar gerçekleşecek kapasite artışlarının, Mısır (2 milyon ton), Suudi Arabistan (5 milyon ton) ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde (1,5 milyon ton) yoğunlaşacağı beklenmektedir. Bölge, üretim artışlarına rağmen, talepteki artış nedeniyle hala önemli bir pazar olmaya devam

edecektir. Bölgenin talepteki canlılıkta itici güç rolünü inşaat sektörünün oynayacağı, 2010 yılına kadar, bölgede planlanan projelerde, 644 milyar dolar değerinde çelik tüketilmesinin öngörüldüğü, petro-kimya endüstrisinin projelerinde 110 milyar dolar, petrol ve doğalgaz sektöründe 197,7 milyar dolar ve enerji projelerinde 71,6 milyar dolar tutarında çelik tüketileceği tahmin edilmektedir (DÇÜD Sektör Bülteni, 2006a:3).

Zengin demir cevheri yataklarına sahip İran, önümüzdeki 10 yıl içinde üretimini 9 milyon tondan 54 milyon ton seviyesine çıkartmayı hedeflemektedir. Bu planlar gerçekleştirildiği zaman, Türk demir çelik sektörü güçlü bir rakip ülke ile daha rekabet etmek durumunda kalacaktır. Mısır firmaları ile Suudi Arabistanlı firmalar, bölgede birlikte hareket etmektedirler. Rusya ve Ukrayna bölgede üretim tesisleri kurma planları yapmaktadır. Tüm bu gelişmeler Türkiye'nin ana ihracat pazarı olan Orta Doğu'da rekabetin yoğunlaşmasına yol açacaktır (Dünya Gazetesi, 13 Aralık 2006).

3.3.5. Demir Çelik Sektörüne Yönelik Teşvikler

İlk kuruluş ve işletme maliyeti yüksek olan demir çelik sektörü ülkelerin kalkınması ve savunması için stratejik olduğundan çelik firmaları genelde tüm dünyada ve Türkiye'de kamuya ait kuruluşlar idi ya da özel sektörde de olsalar sürekli teşviklerle desteklenmekteydi. Bu teşviklerin bir diğer nedeni de aşırı kapasiteler nedeniyle yaşanan rekabet zorluğu idi. Ancak 2000'li yılların başından bu yana mülkiyet yapısında önemli değişiklikler yaşanmış, demir çelik ticari bir ürün olarak algılanmaya başlamış ve özel sektör demir çelik üreticilerinin en büyük ortağı haline gelmiştir.

Türkiye'nin de üyesi olduğu OECD nezdinde çelik sektörüne verilen teşvik ve sübvansiyonların kaldırılması için çalışmalar yürütülmektedir. AB ve OECD gibi birliklerin etkisiyle dünyada ve Türkiye'de çelik sektörüne yapılan teşvikler asgari seviyede tutulmaya çalışılmaktadır.

Demir çelik sektörü, Türkiye'de iktisadi sektörlerin yaralandığı 5084 sayılı kanun çerçevesinde yatırımların ve istihdamın teşviki, gümrük vergisi muafiyeti,

katma değer vergisi istisnası, faiz desteği gibi teşviklerden yararlanmaktadır (Yardımcı, 2006:10).

Dış Ticaret Müsteşarlığının yaptığı teşvik ve desteklemeler ise, dahilde işleme rejimi ve ihracatta devlet yardımları üzerinden gerçekleşmektedir. Dahilde işleme rejimi kapsamında düzenlenen ve tamamen on-line olarak yürütülen 12 ve 6 aylık teşvik belgeleriyle, üreticiye birçok vergi ve bürokratik işlem kolaylığı getirilmektedir. İhracatta Devlet Yardımları kapsamında; fuar, markalaşma, ARGE, alanlarında teşvik yardımları sunulmakta ve nakit desteği de sağlanmaktadır (SEDEFED, 2006:10).

TBTAK 7. ereve Program ve Rekabetçilik ve İnovasyon ereve Programıyla, AB kaynaklarıyla ve ulusal fonlarla, katma değeri yüksek ürün geliştirme projelerine destek olmaktadır. elik sektöründe faaliyet gösteren firmalara enerji, kalite, nano teknolojiler, malzeme, verimlilik, evre ve insan kaynakları gibi konularda Ar-Ge desteği verilmesi ve bu sayede sürdürülebilir kalkınmayı sağlayıp rekabet gücünün korunması bu programın ana amacıdır. TBTAK önümüzdeki dönemde özellikle metal, tekstil, otomotiv, denizcilik ve elektronik olmak üzere 5 sektöre yoğun desteklerde bulunmayı amaçlamaktadır (Vural, 2006:7-30).

Türkiye ile AB arasında demir elik ürünleri ticareti 1996 yılında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında yürütülmektedir. Tablo 3.19’da AB’de geçerli olan kurallara göre elik sektörüne yönelik yardımların durumu verilmiştir. AB ile yapılan anlaşma gereği bu kurallar Türkiye’de de geçerli olacaktır. Demir-elik sektörü yatırımları ile ilgili teşvik ve yardımlar Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Antlaşması’nın 7 ve 8. maddeleri baz alınarak yürütülmektedir. Anlaşmanın 7. Maddesine göre;

Türkiye ile topluluk arasında ticareti etkiledikleri ölçüde, her türlü devlet yardımı, aşağıda bahsedilen yardımlar hariç tutulmak üzere yasaklanmıştır.

Ancak komisyon bazı yardım türlerini de serbest bırakmıştır;

- KOBİ'lere verilecek yardımlar,

- AR-GE yardımları,
- Çevrenin korunmasına yönelik yardımlar,
- İstihdam ve Eğitim yardımları.

Bu yardım türleri haricinde, bir diğer yardım kategorisini ise "de minimis" olarak adlandırılan ve bir firmaya belirli bir zaman dilimi içerisinde belirli miktarı aşmayacak şekilde verilen devlet yardımları oluşturmaktadır (Yardımcı, 2006:5-6).

Tablo 3.19: AB’de Çelik Sektörüne Yönelik Yardımların Durumu

<u>Verilebilir Yardımlar</u>	<u>Yasak Yardımlar</u>
• Ar-Ge • Çevre • De minimis (<100 bin Euro) • KOBİ • Eğitim • İstihdam • Kapatma	• Yatırım • Bölgesel Yardım • Yeniden Yapılandırma ve Kurtarma • İşletme Dönemi Yardımları

Kaynak: Max Lienemeyer, “State Aid and Steel”, 2005 s. 13-15.

1996 yılında, AB ile imzalanan demir çelik ürünleri ticaretinde gümrük vergilerinin kademeli olarak kaldırıldığı Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Anlaşması (AKÇT) gereğince, kapasite artırımına yönelik devlet yardımları yasaklanmış, istisnai olarak, ürün dönüştürümü, modernizasyon, Ar-Ge ve çevre yatırımları konularındaki devlet yardımlarına, 5 yıl süre ile izin verilmiştir. 2001 yılında 5 yıllık süre dolmuş, ancak söz konusu yatırımlar sektör tarafından tamamlanamamıştır. Bu nedenle AB Komisyonundan yeni bir 5 yıllık süre talep edilmiştir. Bunun üzerine AB Komisyonu’nca, Türkiye demir çelik sektöründen “Ulusal Yeniden Yapılanma Planı” (UYYP) hazırlanması istenmiş, söz konusu plan çalışmalarına, 2003 yılında başlanmıştır. Hazırlık aşaması oldukça uzun süren Plan, 1 Eylül 2006 tarihinde Avrupa Birliği’ne sunulmuştur. Planın AB Komisyonu tarafından onaylanmasından sonra uygulanmasına geçilecektir (Referans Gazetesi, 11 Eylül 2006).

Tablo 3.20’de demir çelik sanayine yönelik teşviklerin miktarı görülmektedir. Demir çelik sektörü tarafından AB’nin AKÇT-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması kapsamında 2001 yılına kadar yeniden yapılanmanın tamamlanması için izin verdiği

yatırım teşviklerinden 1998 yılından 2001'e kadar 1,32 milyar dolar tutarındaki yatırım için teşvik kullanılmıştır. 2001 yılından itibaren teşvik miktarlarında önemli bir düşüş yaşanmıştır.

Tablo 3.20: Demir Çelik Sanayii Teşvikleri

Yıllar	Belge Sayısı (Adet)	Toplam yatırım (Bin YTL)	Döviz ihtiyacı (Bin USD)	İstihdam (Kişi)
1998	55	55.260	133.503	2.720
1999	39	65.034	99.944	1.209
2000	49	306.587	295.369	2.683
2001	23	1.507.278	788.372	1.800
2002	22	171.875	56.535	686
2003	21	106.502	42.680	430
2003/2	4	37.104	14.056	197
2004/2	2	1.855	128	4

Kaynak: "Türkiye Demir Çelik Sektöründe Yatırımlar ve Finansman," <http://www.kobifinans.com.tr/tr/sector/010302/846>, (Erişim Tarihi: 06.05.2007).

2003 yılında demir çelik sektöründe yatırım yapan 21 adet firmanın gerçekleştirdiği projelerin toplam yatırım tutarı 106,5 milyon YTL olarak gerçekleşmiştir. 430 kişinin istihdam edileceği projeler için 42,68 milyon dolarlık döviz kullanılmıştır.

2004 yılının ilk 2 aylık döneminde demir-çelik sektöründe toplam yatırım tutarı 1,8 milyon YTL olan iki adet yatırım projesi teşvik kapsamına alınmıştır. Projeler için firmalar 128 bin dolarlık döviz ihtiyacı açıklarken toplam dört kişi istihdam etmeyi planlamışlardır. 2003 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında teşvikli yatırımlarda hem firma sayısı hem de toplam yatırım tutarı açısından bir azalış bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, Türkiye'de demir çelik sektörüne yönelik teşvik ve yardımlar kısıtlanmıştır. Ancak, Avrupa Birliği sektörde devlet yardımlarını yasaklarken, kendi sektörü üzerine ilave yükler getirmemeye özen göstermektedir. Buna karşılık, Avrupa'daki rakiplerine kıyasla, yüksek elektrik enerjisi fiyatları, kömür ve hurda ithalatına getirilen fon uygulamaları ile %6 oranında sakat, eski hükümlü ve terör mağduru istihdam mükellefiyeti gibi, devletin sektöre ilave maliyetler getiren yaklaşımları, sorunlara yol açmaktadır. Türk ekonomisinin ve

sanayinin önemli bir parçası konumunda bulunan demir çelik sektörüne yeni maliyetler yüklenerek ilave fon kaynağı arayışına gidilmesi, 50 USD aylık ücretle istihdam sağlayan Çin Halk Cumhuriyeti ve Türk demir çelik sektörünün ödediğinin yarı fiyatına enerji kullanan Avrupa Birliği'nde yerleşik üreticiler ile rekabet imkanını zorlaştırmaktadır (Metalurji Malzeme Dergisi, 2007).

3.3.6. Avrupa Birliğine Katılım Sürecinde Türk Demir Çelik Sektörü

1996 yılında Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) ile imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması, Demir Çelik sektörünün, Avrupa Birliği ile entegre olmasında önemli rol oynamıştır. Türk demir çelik firmaları 1996 yılından bu yana, Avrupa Birliği'nde yerleşik çelik üreticileri ile rekabet etme başarısını göstermiş ve AB piyasasında ciddi bir pazar payına sahip olmuştur. Sektör AKÇT anlaşmasının gereği olarak, devlet yardımları almadan büyümesini sürdürmüştür.

3.3.6.1. Avrupa Birliği ile Çelik Ticaretinin Gelişimi

Avrupa Birliği ile AKÇT kapsamında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşması, Türkiye'nin ithalatı yanında ihracatının da artmasını sağlamıştır. Bu anlaşmanın ticaret açısından iki tarafın da faydasına olduğu söylenebilir. Çünkü, Türkiye ihtiyacı olan yassı ve vasıflı çeliği AB'den ithal ederken, talep fazlası uzun ürünleri bu pazara gümrüksüz ihraç etmiştir.

Tablo 3.21'de AKÇT anlaşmasından sonra AB ile demir çelik dış ticareti miktarı tonaj olarak verilmiştir. 2005 sonu itibarıyla, Türkiye'nin AB'ye ihracatı 2,2 milyon ton, ithalatı ise 2,4 ton ile, miktar yönünden dengeli bir görünüm arz etmektedir. Ancak, ihracat geliri 1,1 milyar USD seviyesinde kalırken, ithalat giderleri 2.1 milyar USD seviyesine ulaşmış bulunmaktadır.

Tablo 3.21: AKÇT Anlaşmasından Sonra AB ile Demir Çelik Dış Ticareti (Ton)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İhracat	438	891	1.307	2.205	2.084	2.675	1.979	2.560	2.998	2.229
İthalat	1.230	1.210	1.032	774	1.048	947	1.342	1.747	1.825	2.419

Kaynak: Veysel Yayan, “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, 14 Kasım 2006, Ankara, s. 17.

AKÇT serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1996 yılından 2005 yılına kadar AB’ye yapılan ihracat 143,2 milyon dolardan %650 artarak 1,1 milyar dolara çıkmıştır. Aynı dönemde ithalat ise, 835 milyon dolardan %150 artarak 2,1 milyar dolara çıkmıştır. Çelik ticaretinden kaynaklanan cari açığa rağmen, bu anlaşma sonrası Türk demir çelik sektörünün iyi bir performans gösterdiği söylenebilir, ancak, AB ile demir çelik ürünleri dış ticaretinde Türkiye’nin aleyhine olan 900 milyon USD tutarındaki açığın kapatılması gereklidir.

Tablo 3.22: AKÇT Anlaşmasından Sonra AB ile Demir Çelik Dış Ticareti (Milyon USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
İhracat	143,2	280,9	354,7	480,3	514,8	593,1	461,2	737,0	1.377,9	1.095,0
İthalat	834,7	777,9	708,1	468,3	609,4	492,0	661,8	1.051,2	1.503,5	2.103,5

Kaynak: Veysel Yayan, “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, 14 Kasım 2006, s. 18.

Avrupa Birliği ile demir çelik dış ticaret istatistiklerinden de anlaşılabileceği üzere, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne yönelik demir çelik ihracatının miktar bazında, Avrupa Birliği’nden yapılan demir çelik ithalatından daha fazla olmasına rağmen, değer olarak ihracatın ithalatın gerisinde kalması, ihraç edilen ürünlerin genellikle katma değeri düşük uzun mamuller, ithal ettiğimiz ürünlerin ise katma değeri yüksek yassı ve vasıflı çelik ürünleri olmasından kaynaklanmaktadır.

Erdemir ve Çolakoğlu’ndaki yatırımlar yanında, İsdemir’deki dönüşüm yatırımlarının da tamamlanması ve İsdemir’in yassı ürün üretimine geçmesi ile, AB ile demir çelik dış ticaretinde ortaya çıkan ve ağırlıklı bir şekilde, yassı ürün

ithalatındaki artıştan kaynaklanan, 900 milyon USD civarındaki açığın, kısmen de olsa kapatılması beklenmektedir. Diğer taraftan Euro-Dolar paritesindeki Euro lehine değişikliklerin de, 2006 yılından itibaren, açığın küçültülmesine ve daha dengeli bir dış ticaret yapısının oluşturulmasına, katkıda bulunacağı değerlendirilmektedir. Bu arada, Serbest Ticaret Anlaşmasına göre, gümrük vergilerinin yassı ürünlerden hemen, uzun ürünlerden ise kademeli olarak azaltılacak olması sebebi ile, demir çelik dış ticaretinin olumsuz yönde etkilenebileceği yönündeki endişelerin de yersiz olduğu ortaya çıkmıştır. 1996 yılından itibaren, Türkiye'nin AB ile olan dış ticaretinde sıkıntı yaşanmadığı gibi, ihracat hızla gelişmeye başlamıştır. Buna karşılık, AB'den yapılan demir çelik ithalatında da, 2003 yılından bu yana artış yaşanmıştır. Rakamların gösterdiği gibi anlaşma sonrasında, ticaret hacmimiz büyümüştür. Zaman zaman AB Komisyonu'nun başvurduğu koruma tedbirleri ve koruma amaçlı anti-damping soruşturması tehditleri bir tarafa bırakılacak olursa, Türk demir çelik sektörünün bir bütün olarak, AB üreticileri ile dengeli bir işbirliği kurduğunu ve AB üyeliğine hazır olduğunu söylemek mümkündür (DÇÜD, 2007).

3.3.6.2. Ulusal Yeniden Yapılandırma Planı (UYYP)

1996 yılında imzalanan AKÇT-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması, demir çelik ürünleri ticaretinde gümrük vergileri ve eş etkili vergilerin kaldırılması suretiyle taraflar arasındaki ticaretin tam serbestleştirilmesini sağlamış, ancak bunun doğal sonucu olarak, rekabet ve devlet yardımları gibi alanlarda, Türkiye'ye, Avrupa Birliği mevzuatına uyum yükümlülüğü getirmiştir (DPT, 2006:24).

Bu kapsamda, anlaşma ile AB hukukuna aykırı olan devlet yardımlarının Türk demir-çelik sektörüne de verilmesi yasaklanmıştır. Bununla birlikte, Anlaşma'nın 8. maddesinde, sektörün içinde bulunduğu yapısal sorunlar dikkate alınarak, bu yasağa bir istisna getirilmiştir. Buna göre, Türkiye'ye, yeniden yapılandırma programı kapsamında, Temmuz 2001'e kadar olan beş yıllık süre boyunca, demir çelik sektörüne yönelik yeniden yapılanma veya ürün dönüşümü amaçlı devlet yardımı verebilme imkânı tanınmıştır.

Oluşturulan plan, 2001 yılından itibaren başlayan sektördeki yeniden yapılandırma çalışmalarının bir program kapsamına alınması ve hızlandırılarak sonuçlandırılmasını öngörmektedir. "Türk Çelik Sektörü - Ulusal Yeniden Yapılandırma Programı" adını taşıyan planın detayları şunlardır (Referans Gazetesi, 2006c);

- Yeniden yapılandırmada birinci öncelik, uzun ürüne dönük kapasitenin bir bölümünü yassı ve katma değeri yüksek ürüne dönüştürmektir.
- Yassı ürünlerin 2005 yılı sonu itibariyle %15 düzeyinde olan üretimdeki payının, 2013 yılı itibariyle %54'e çıkması hedeflenmektedir.
- Çelik sektöründe yeniden yapılandırma planı, sektörün modernizasyonunu ve üretim kapasitesinin piyasa talepleriyle uyumlu hale getirilmesini öngörmektedir.
- Planla serbest piyasa koşulları içinde sektörün rekabet edebilirliğini ve finansal kapasitesini artırma, sektörde maliyetleri düşürürken, üretim kalitesi ve verimliliği artırma, Türk çelik sektörünü daha yüksek katma değerli ürünler üreten bir yapıya dönüştürme, sektördeki istihdamı sabitleştirme ve AB standartlarına ulaşmak için sektörün çevreyle ilgili performansını iyileştirmede hedeflenmektedir.
- Eylül 2006 itibariyle yeniden yapılandırma programı AB'yle müzakerelere açılacak, Eylül 2006-Nisan 2007 arasında, AB'yle plan konusunda son anlaşma sağlanacaktır. Mayıs 2007-2010 tarihleri arasında sektörde yeniden yapılandırma süreci tamamlanacak ve 2011-2013 yılları arasında da planın takviyesi söz konusu olacaktır.
- Planın uygulanması sonucunda 2005 yılında 38 milyon 932 bin ton düzeyinde olan kurulu kapasitenin, kapanmalar dikkate alınarak, 2010 yılı sonunda 38 milyon 780 bin ton düzeyine ineceği; 2013 yılında da aynı düzeyini koruyacağı öngörülmektedir. Buna karşın 2005 yılı itibariyle 18 milyon 584 bin ton düzeyinde olan üretimin, 2010 yılında 29 milyon 200 bin tona, 2013 yılında ise 33 milyon 450 bin tona çıkması planlanmaktadır.
- 2005 yılı itibariyle sektördeki ithalat 7 milyon 624 bin ton iken, 2010 yılında bu rakam 7 milyon 90 bin tona inecek, 2013 yılı itibariyle ise bu rakam 8 milyon 385 bin tona çıkacaktır. Sektördeki ihracat ise 2005 yılı sonu itibariyle 8 milyon

794 bin ton olurken, 2010 yılında 10 milyon 940 bin tona çıkacak, 2013 yılında ise 10 milyon 80 bin tona inecektir.

- 2006-2010 yılları arasında, sektörün yeniden yapılandırılması için 5 milyar 522 milyon Euroluk yatırım yapılması planlanmaktadır. Bu yatırımların 4 milyar 132 milyon Euro'su modernizasyon yatırımları olarak gerçekleştirilecektir. Çevre konusunda AB'ye uyum için 940 milyon Euroluk, araştırma ve geliştirme çalışmaları için de 240 milyon Euroluk yatırım yapılması planlanmaktadır. Yeniden yapılandırmanın bir parçası olan "işletme kapatmaları" için de 210 milyon Euro harcanacaktır. 2001 yılında çalışmaları başlayan 2 milyar 158 milyon Euro'luk yeniden yapılandırma çalışmalarıyla birlikte, 2010 yılı sonunda sektörün yeniden yapılandırılması için toplam 7 milyar 680 milyon Euro harcanmış olacaktır.
- Yeniden yapılandırma kapsamında, sektör devlet desteklerinden de yararlanacaktır. Bu kapsamda, 2006-2010 yılları arasında sektöre toplam 983 milyon Euroluk devlet desteği verilecektir. 2001-2005 yılları arasında sağlanan 276 milyon Euroluk devlet desteğiyle birlikte, 2010 yılı sonunda sağlanacak toplam destek miktarının 1 milyar 259 milyon Euro'ya ulaşması beklenmektedir.

Tablo 3.23'de 2005 yılında ve UYYP sonrasında öngörülen satış gelirleri verilmiştir. Sektör genel olarak değerlendirildiğinde 2005 yılında 2 milyar dolar zarar etmiştir. UYYP sonrasında sektörün satış ve maliyetleri için yapılan öngörülere göre 2010 yılında 14,5 ve 2013 yılında 17,1 milyar Euro değerinde satış yapılması ve planlanan maliyetlere göre elde edilecek brüt karın sırasıyla 1,4 milyar ve 1,6 milyar Euro olması beklenmektedir.

Tablo 3.23: UYYP Sonrasında Öngörülen Kar Miktarları

	2005	2010	2013 (Milyon Euro)
Satış Gelirleri	8.589	14.480	17.126
Toplam Maliyet	10.614	13.067	15.548
Brüt kâr	-2.025	1.412	1.578

Kaynak: Referans Gazetesi (2006d); "Demir Çeliğe Reform Zammı Yolda," Referans Gazetesi, 12 Eylül 2006.

Demir elik sektöründe yeniden yapılandırma süreci, AB ile imzalamış oldukları Avrupa Anlaşmaları çerçevesinde bugün AB'ye ye konumunda bulunan Polonya, ek Cumhuriyeti, Macaristan, Slovakya ve Slovenya tarafından da yaşanmış olup; aday ülkelerin tümünde (Romanya, Bulgaristan, Hırvatistan) benzeri yeniden yapılandırma çalışmaları sürdürülmektedir (DPT, 2006:27).

UYYP kapsamında her firmanın kendi Bireysel İş Planı'nı (BİP) hazırlayarak yetkili makamlara sunması beklenmektedir. BİP, UYYP kapsamında yeniden yapılanma süreci için firmaların yapacağı çalışmaları göstermektedir.

UYYP, sektörün yaklaşık 38 milyon ton civarında olan kapasitesinin, 2013 yılına kadar aynı seviyesini korumasını öngörmekte ve toplamda kapasite artırımına izin vermemektedir. Plan kapsamında dönüştürme ve yeniden yapılandırma yatırımları ile diğerk ülkelerle rekabet için bazı işletmelerin kapanması, bazılarının birleşmesi öngörülmektedir. Bu durumda şirket birleşmeleri ve kapatmalarla, yaklaşık 3 bin işçinin işten çıkarılmasının gündeme geleceği belirtilmektedir. Plan kapsamında kapatma yardımları da gündeme gelecek ve alternatif istihdam programlarının yürütülmesine yönelik çalışmalar yapılması gerekecektir (Referans Online, 2006b).

Türk demir elik sektörünün geleceğine yön verecek olan UYYP ile sağlanması beklenen, Türk demir elik sektörünün dünya elik piyasasında yaşanacak değişimlerden en az etkilenmesi, devlet yardımı almaksızın geleceğe dönük yatırımlarını gerçekleştirebilmesi, iç pazarın ihtiyaçlarına azami lde cevap verebilecek güce ve üretim karmasına ulaşması, maliyetlerin azaltılarak verimliliğin arttırılması, uluslararası rekabet kuralları ile uyumlu bir yapıya kavuşması ve dış pazarlarda korumacı engellerle karşılaşmaması sektörün rekabet gücünü arttıracak gelişmelerdir.

3.3.6.3. Gümrük Vergilerinde Ortak Gümrük Tarifesine Uyum

AB'ye tam üyelik sonrasında demir elik sektörü açısından gündeme gelebilecek konulardan biri de, demir elik ürünlerinin ithalinde uygulanan gümrük vergilerinin, ortak gümrük tarifesi sınırlarına çekilmesi zorunluluğu olacaktır.

AKÇT Antlaşması'nın süresinin bitmesinden sonra, Türkiye-AKÇT Serbest Ticaret Anlaşması'nın durumu ile ilgili olarak Türkiye ve Komisyon temsilcileri arasında gerçekleştirilen temaslarda; Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik şartların elverişsizliği, AB tarafından Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Kazakistan'a yönelik miktar kısıtlaması uygulamasının üstlenilmesindeki zorluk, başta ABD ve AB olmak üzere dünya piyasasında gittikçe yaygınlık kazanan korumacı eğilimler ve Türk çelik sektöründeki yeniden yapılandırmanın henüz gerçekleştirilememiş olduğu hususlarına dikkat çekilmiş ve Türk tarafınca sektörün içinde bulunduğu sorunlar dile getirilerek, AKÇT ürünlerinin Gümrük Birliği'ne dahil edilmesindeki zorluklar Komisyon tarafına aktarılmıştır. AB'ye tam üyeliğin gerçekleşmesi durumunda, demir çelik ürünleri ithalatında Türkiye'de uygulanmakta olan ve uzun ürünlerde sorun oluşturmeyen gümrük vergi oranlarının, özellikle yassı hadde ürünlerde önemli ölçüde indirilmesi gerekmektedir (DPT, 2006:25).

AB'nin 3. ülkelerle yapmış olduğu Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA)'lardan dolayı, AB çelik üreticileri söz konusu ülkelere sıfır gümrükle ihracat yaparken, Türk üreticilerin %15 oranında, gümrük vergisine tabi tutulması, sektörün bu ülkelere yönelik ihracatını olumsuz yönde etkilemektedir. AB ile Türkiye arasındaki STA'nın, aksaksız yürütülebilmesi için, bu anlaşmaların Türkiye için de otomatik olarak uygulanmasını mümkün kılacak tedbirlerin alınması gereklidir. (DPT, 2006:3)

3.3.6.4. Çevre Standartlarına Uyum

Türk demir çelik sektörünün çevre konusunda AB'ye uyum çalışmalarında, sanayileşmiş ülkelerle sanayileşme sürecinde bulunan Türkiye'nin, aynı çevre mevzuatına daha ağır koşullarla uymaya zorlanmasının, AB ile müzakere sürecinde Türkiye'de sıkıntıya yol açacağı ve bu sebeple, hava kalitesine ilişkin sürekli ölçüm ve sınır değerlerinin, üyelik tarihi itibarıyla, 5-15 yıl geçiş sürecinde kademeli olarak azaltılmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir (DPT, 2006:27).

Çevre Bakanlığı'nın, Avrupa Birliği ile yürüttüğü "Yüksek Maliyetli Çevre Yatırımlarının Planlanması" projesi kapsamında, AB çevre standartlarına uyum için, demir çelik sektörünün en az 1,3 milyar Euro yatırıma ihtiyaç duyacağı

öngörülmüştür. AB çevre mevzuatına uyuma yönelik sözkonusu yatırımlarda, devlet yardımından yararlanılmasının engellenmesi olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca, çevrenin korunmasına yönelik yapılması gereken yatırımların arttırılması gerekecektir (Yayan, 2005:61).

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın, AB Komisyonu ile işbirliği içerisinde yürüttüğü, "Yüksek Maliyetli Çevre Yatırımlarının Planlanması" projesi çerçevesinde,

- Entegre Kirlilik Önleme ve Kontrolü (IPPC)
- Büyük Endüstriyel Kaza Tehlikelerinin Kontrolü (SEVESO)
- Tehlikeli Maddelerin Suyu Deşarjı

direktiflerinin uyumlaştırılması neticesinde, önümüzdeki 5 yıllık dönemde, AB çevre standartlarına erişim için, demir çelik sektörünün, 1.3 milyar Euro tutarında bir finansmana ihtiyacının olacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu projeye göre demir çelik sektörümüzün, AB üretim teknolojisi ile kıyaslandığında, 'orta', arıtma teknolojisi ile kıyaslandığında ise, 'düşük' seviyede bulunduğu değerlendirilmektedir (DPT, 2006:27).

Bilgi edinme yasası çerçevesinde Çevre ve Orman Bakanlığına, demir çelik sektöründe yapılması gereken yatırımların ve çevre konusunda denetimlerin nasıl yapıldığı ile ilgili bilgi almak üzere 28.03.2007 tarihinde 26261 referans numarası ile gönderilen e-maile, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü, Hava Yönetimi Dairesi Başkanlığı, Endüstriyel Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Şube Müdürlüğü tarafından 13.04.2007 tarihinde e-mail yoluyla cevap verilmiştir. Bu cevapta demir çelik sektörünün çevreye yayılan emisyonların azaltılması konusunda beklentilere yer verilmiştir;

"Demir çelik fabrikalarından kaynaklanan en karakteristik kirleticisi, toz emisyonudur. Bakanlığımızca 1990'lı yılların ortasından beri bu konuda yapılması gereken yatırım ve düzenlemeler demir çelik sektörüne ve ilgili Valiliklere bildirerek çevresel yatırımların hızlandırılması hususu istenmiştir. Bakanlığımız ve Valiliklerce

yapılan denetimler ve uygulanan yaptırımlar ile bu sürecin hızlandırılması sağlanmıştır. Bununla birlikte yapılması gereken yatırımların “yüksek maliyetli çevre yatırımı” olması nedeni ile bu yatırımların zaman alması da söz konusu olmuştur.

Söz konusu tesisler 22 Temmuz 2006 tarih ve 26236 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Endüstri Tesislerinden Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (ETKHKKY) hüküm ve esasları sağlamakta yükümlüdür.

Bu çerçevede; Bakanlığımız demir çelik tesislerinden kaynaklanan hava kirliliğinin önlenmesi için;

- Tesislerden kaynaklanan gaz emisyonların azaltılması için özellikle kullanılan yakıtların iyileştirilmesi,
 - Tesislerin kurulduğu yıllardaki toz tutma sistemlerinin yıllar içinde değişmesi ve gelişmesi nedeni ile toz tutma sistemlerinin yenilenmesi veya verimliliklerinin artırılması,
 - Baca yükseklikleri yetersiz olan tesislerin baca yüksekliklerinin artırılması,
 - Kütleli debisi yüksek bacalara sürekli yazıcı ölçüm cihazları takılmasının sağlanması,
 - Tesislerden kaynaklanan büyük miktarlardaki emisyonlarının tesis etrafında hava kalitesine etkisinin hava kalitesi ölçümleri yapılarak sağlanması,
 - Özellikle Haddehanede tesislerin kullanılan yakıtların kükürt içeriklerinin azaltılması,
 - Haddehane yakıt optimizasyonu yapılması,
 - Koklaştırma kameralarından gaz sızmalarının önlenmesi,
- bakanlığımızın yapılmasını isteği hususlardandır.”

3.3.6.5. İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

Kyoto Protokolü, 156 ülke ile AB tarafından onaylanarak, 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Türkiye henüz Kyoto Protokolü’ne taraf olmamakla birlikte, AB ile müzakere sürecinde Protokol’e dahil olan diğer ülkelerde olduğu gibi sera gazı emisyonlarına sınırlama getirilebilecektir.

Protokole taraf olunması durumunda demir-çelik sektörü en çok etkilenecek sektörlerden biridir. Çelik firmalarının üretim proseslerinin çevreye etkisini en aza indiren teknolojilere yatırım yapılması, enerji verimliliği ve sera gazlarının azaltılması çalışmaları gibi bir çok konu sektörün maliyetlerini arttıracaktır.

3.3.7. Demir Çelik Sektörünün Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditler (GZFT Analizi)

Türk demir çelik sektörünün Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditleri değerlendirildiğinde; güçlü iç talep, arz/talep dengesizliği, hammadde temininde dışa bağımlılık, enerji maliyetleri, Çin'in dünya piyasalarını etkisi altına alması ve Türkiye'nin geleneksel pazarlarında hakim olmaya başlaması öne çıkan konulardan bazılarıdır.

Deniz Portföy analistleri tarafından hazırlanan demir çelik sektörü raporunda demir çelik sektörünün GZFT analizi yapılmıştır. Sektörde faaliyet gösteren şirketlerin, mevcut koşulları en iyi şekilde değerlendirerek doğru stratejileri belirlemeleri, rekabet gücünün artırılması açısından büyük önem taşımaktadır (Emiroğlu, 2005:6-7).

Demir çelik sektörünün GZFT analizi Özel-Kamu-Üniversite-Sivil Toplum ekseninde önemli kuruluşların neredeyse tamamının yönetici kademesinde temsil edildiği, 60 kişilik bir katılımla 15 Kasım 2006'da DÇÜD Genel Sekreteri Sn. Veysel Yayan başkanlığında yapılan "AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü" çalıştayında güncelleştirilmiştir. Bu çalıştayda yapılan uzun ve yassı çelik sektörleri ayrı ayrı incelenerek, demir çelik sektörünün Güçlü ve Zayıf Yönleri, Fırsatlar ve Tehditleri belirlenmiştir (SEDEFED, 2007:16).

Yukarıda bahsedilen iki çalışmanın ışığında ve tezin hazırlanması sırasında yapılan araştırmalar çerçevesinde demir çelik sektörünün GZFT analizi aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Güçlü Yönler

- Yassı ürüne dönüşüm projeleriyle arz/talep dengesinin iyileşmesi
- İşgücü maliyetlerinin AB'ye göre düşük düzeyde olması
- Yükselen taşıma ücretleri karşısında bölgede merkezi konum avantajı
- Güçlü Türk Lirasının ithal edilen sıcak yassı çelik için avantaj oluşturmaması
- Talebin ve tüketimin güçlü olması
- Tesislerin büyük bir bölümünün, yeni ve güçlü bir teknolojik yapıya ve tecrübeye sahip olmaları
- Orta Doğu, Doğu Avrupa ve Kuzey Afrika gibi büyüyen pazarlara yakınlık

Zayıf Yönler

- Güçlü Türk Lirasının uzun ürün ihracatı için dezavantaj oluşturmaması
- Başta enerji olmak üzere, girdi maliyetlerinin yüksek seviyede olması
- Hammaddenin önemli bir kısmının ithalat yoluyla temin edilmesi ve hurdaya bağımlılık
- Piyasadaki küçük ölçekli üreticilerin fazlalığı
- Yatırımlara AB mevzuatı dışında devlet yardımı sağlanmasının sona ermesi
- İşçilik maliyetlerinin Ukrayna ve Rusya gibi rakip ülkelere kıyasla yüksek olması
- Kâr marjlarının düşük seviyede bulunması
- Ürün dağıtım sistemindeki ve çelik servis merkezlerindeki yetersizlik
- AR-GE ve yeni ürün geliştirme yatırımlarının yetersiz olması
- Demiryolu altyapısının yetersizliği

Fırsatlar

- Mortgage ile inşaat sektörünün ivme kazanması ve uzun ürün talebinin artması
- AB'ye üyelik müzakerelerinin başlatılması
- Sektörün özel sektör hüviyeti kazanması
- Yassı ürün üretimine yönelik yatırımlar
- Otomotiv, dayanıklı tüketim eşyası, gemi inşa, levha, zırh çeliği ve paketleme gibi, yassı çelik tüketen sektörlerdeki yüksek büyüme potansiyeli

- Yurtiçi çelik tüketiminde büyük gelişme potansiyeli
- Yurtiçi yassı çelik üretiminin talebi karşılamaktan uzak oluşu
- Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde gelişme potansiyeli yüksek otomotiv endüstrileri

Tehditler

- Körfez ülkelerinin yerel gaz rezervlerini kullanarak üretecekleri ucuz elektrik ile Elektrik Ark Ocaklarında yapacakları üretimde maliyet avantajı sağlamaları
- IMF verilerine göre petrol fiyatlarının her 10 dolarlık artışı global büyümeyi %0,5 azaltmaktadır. Global büyüme oranının azalması durumunda çelik tüketimi de azalacaktır.
- Çin'in üretimini tüketiminden fazla arttırarak net ihracatçı olmaya başlaması
- Çelik fiyatlarının döngüsel hareket etmesi ve dünyadaki kapasite artırımları
- Global çelik sektöründeki konsolidasyon nedeniyle, ortaya çıkan güçlü rakipler
- Çevre baskıları ve Kyoto Protokolü'ne uyuma yönelik maliyetlerin yükselmesi
- BDT'li üreticilerin ve konsolidasyona giden dünya çelik devlerinin, ucuz girdi teminine yönelik yatırımları
- Orta Doğu ve Doğu Avrupalı çelik üreticilerinin katma değeri yüksek mamul yatırımları
- Alüminyum, plastik ve cam gibi çelik yerine kullanılabilecek malzemelerdeki gelişmeler olarak sayılmaktadır.

3.3.8. Önemli Çelik Üreticisi Bölgelerdeki Durum ve Türkiye'ye Etkisi

Dünyada çeliğin önemli kısmı Kuzey Amerika, Japonya, BDT ve AB ülkelerinde üretilmektedir. Geleneksel çelik üreticisi olan bu bölgelerdeki çelik üreticileri gelişmiş tesislere ve kendi teknolojilerini üretebilme yeteneğine sahiptir. 1990'lı yıllardan itibaren Çin 100 milyon ton üretimi aşarak çelik sektöründe kendisini hissettirmeye başlamış ve 2007 yılı itibariyle çelik üretiminde dünyada lider ülke konumuna yükselmiştir. Doğal kaynaklara ve önemli nüfusa sahip Hindistan ve Brezilya gibi ülkeler çelik sektöründe etkili ülkelerdir.

Tablo 3.24: Önemli Çelik Üreticisi Bölgelerdeki Durum ve Türkiye'ye Etkisi

Güney Amerika ③ Sürekli büyüyen Pazar ⑤ Düşük maliyet avantajı ⑤ İhracata yönelik üretim ⑤ Kronik ekonomik istikrarsızlık ⑤ Konsolide çelik sektörü ⑤ Zengin demir cevheri ve doğalgaz rezervleri	Güneydoğu Asya ve Çin ③ Rekor büyüme potansiyeli ③ Eski teknolojiler nedeniyle çevre baskıları ③ Konsolideden uzak dağınık bir çelik sektörü ⑤ Yeni yatırımlar ve hızlı yabancı sermaye girişi ⑤ Hammaddede dışa bağımlılık
AB ③ Üretim yatırımlarının Doğu'ya yönelmesi ③ Yüksek işçilik maliyetleri ③ Ortak para birimine dayanan ticaret ağı ③ Artan çevre baskıları ve maliyetleri ⑤ Talebin üzerinde kapasite ⑤ Güçlü işletme performansı ⑤ Ürün çeşitliliği ve yüksek kalite ⑤ Yaygın çelik servis merkezi ağı ⑤ Konsolide çelik sektörü	Kuzey Amerika ③ Düşük kapasite kullanım oranı ③ Yüksek işçilik maliyetleri ③ Yüksek fiyat ve rekabet gücü düşük yerli arz nedeniyle cazip bir satış pazarı ③ Modernizasyon ihtiyacı yüksek çelik tesisleri ⑤ Amerikan Dolarının değerinin düşmesi ⑤ Talebin üzerinde kapasite ⑤ Konsolide çelik sektörü
BDT ③ Eski teknolojiler nedeniyle çevre baskıları ⑤ Talebin üzerinde kapasite ⑤ Düşük maliyetli üretim ⑤ Ucuz kalifiye işgücü	Japonya ③ Yüksek üretim maliyetleri ⑤ Talebin üzerinde kapasite ⑤ İleri teknoloji ve güçlü işletme performansı ⑤ Ürün çeşitliliği ve yüksek kalite
Hindistan ③ Hızlı büyüme potansiyeli ⑤ Yeni yatırımlar ve hızlı yabancı sermaye girişi ⑤ Ucuz kalifiye işgücü ⑤ Ar-ge ve bilişim yatırımları	Ortadoğu ③ Sürekli büyüyen pazar ③ Talebin arzdan fazla olması ③ Zengin petrol ve doğalgaz rezervleri ⑤ Yeni yatırımlar ⑤ Siyasi ve ekonomik istikrarsızlığa açık Pazar
③ Türkiye için fırsat ⑤ Türkiye için tehdit	

Tablo 3.24'de önemli çelik üreticisi bölgelerdeki genel durum ve bunun Türk demir çelik sektörünün rekabet gücünü nasıl etkileyebileceği görülmektedir. Aslında, globalleşen dünyada meydana gelen değişim ve gelişmelerin kesin bir yargıyla fırsat veya tehdit olarak değerlendirmek çok zordur. Tehdit olarak değerlendirilen gelişmeler bazı fırsatları da beraberinde getirebilmektedir. Ancak, bu çalışmamızda Türkiye'nin dünyadaki konumunu genel hatları ile ortaya koyabilmek amacıyla mevcut durumdaki gelişmeler tehdit veya fırsat olarak nitelendirilmiştir.

Tablo incelendiğinde Türkiye'nin rekabet gücünü tehdit eden gelişmelerin, avantaj sayılabilecek gelişmelerden daha fazla olduğu görülecektir. Rekabetin

gittikçe zorlaştığı çelik sektöründe firmaların dünyadaki gelişmeleri yakından takip ederek, uzun vadeli stratejilerini belirlemeleri gereklidir. Çelik sektörü ile ilgili devletin izleyeceği politikalar ve sektöre yönelik düzenlemeler rekabet gücünü doğrudan etkileyecek önemli faktörlerdendir. Ülkenin kalkınması için hayati öneme sahip sanayi sektörünün hammadde tedarikçisi olan demir çelik sektörünün rekabet gücünün artırılması için sektördeki kuruluşlar ile kamu kuruluşlarının koordinasyon çalışmalar yürütmeleri ve sorunlara çözüm önerilerini en kısa zamanda getirmeleri gereklidir.

3.4. Türk Demir Çelik Sektörünün Finansal Analizi

Bu bölümde Türk demir çelik sektörünün finansal olarak genel durumu hakkında bilgiler verilecek ve sektör genelinin finansal oranları yorumlanacaktır.

3.4.1. Türk Demir Çelik Sektörünün Finansal Açidan Genel Durumu

Ülke ekonomisinde önemli yeri olan pek çok sektöre girdi sağlayan demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların hepsi büyük ölçekli firmalardır.

İstanbul Sanayi Odası'nın (İSO) her yıl geleneksel olarak düzenlediği 500 büyük sanayi kuruluşu anketine göre Makine Kimya Endüstrisi (MKE) hariç tüm çelik şirketleri ilk 500 içinde yer almaktadır.

Tablo 3.25'de İSO 500 arasına giren Türk demir çelik üreticileri ve bu üreticilerin ilk 500 büyük sanayi kuruluşu arasındaki yeri görülmektedir. 2004 yılında ilk 500 içindeki demir çelik üreticilerinin toplam üretimden satışları yaklaşık 137,5 milyar YTL olarak gerçekleşmiştir. Bu değerle demir çelik üreticisi firmalar ilk 500 şirket içinde toplam üretimden satışların %10'unu gerçekleştirmiştir. Yaklaşık 10 milyar YTL değerinde öz sermayeye sahip demir çelik şirketleri toplam öz sermayenin %12'sini oluşturmaktadırlar. 14,5 milyar YTL değerinde net aktiflere sahip olan sektör ilk 500 firma aktiflerinin yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. 2004 yılında toplamda 1,9 milyar YTL vergi öncesi kar elde eden demir çelik firmaları toplam karın %16,5 kadarını oluşturmuştur.

Tablo 3.25: Demir Çelik Üreticilerinin İSO 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Arasındaki Yeri (2004)

Sıra		Kuruluşlar	Üretimden satışlar	Brüt katma değer	Öz sermaye	Net aktifler	VÖ Dönem karı	İhracat	İstihdam
2004	2003		1.000.000 TL	1.000.000 TL	1.000.000 TL	1.000.000 TL	1.000.000 TL	1.000 \$	kişi
5	6	Erdemir	2.966.839.536	1.527.231.016	4.519.182.534	5.808.815.252	815.467.179	360.000	7.539
13	21	İçdaş	1.616.169.797	123.641.130	295.541.818	731.286.842	87.784.232	764.638	2.100
15	19	Habaş	1.345.054.341	160.970.551	340.361.197	867.922.561	53.501.620	671.725	1.254
17	20	İsdemir	1.185.416.580	651.487.725	1.937.290.489	2.368.070.466	255.456.855	291.303	6.333
19	18	Çolakoğlu	1.116.999.999	265.745.069	945.667.705	999.825.888	162.078.975	458.243	1.056
26	31	Diler	744.731.642	68.196.719	224.286.376	407.382.803	38.240.200	419.000	995
32	37	Ege Çelik	640.094.513	80.077.143	155.944.312	434.148.124	66.942.900	254.347	669
38	41	Kaptan D.Ç.	562.414.259	29.112.508	121.154.788	331.217.455	7.420.458	290.825	642
39	51	Kroman	555.444.865	123.741.761	145.662.036	291.172.333	71.251.244	153.295	577
45	53	Yazıcı	508.337.210	82.267.781	245.055.580	456.292.017	81.957.277	279.280	960
48	72	İDÇ	493.417.885	129.320.759	249.403.087	335.613.828	52.295.745	286.000	717
50	69	Kardemir	460.833.747	251.363.362	354.840.646	628.121.553	114.043.835	743	3.561
80	109	Erege Metal	349.210.638	51.507.057	3.133.126	93.998.886	2.957.306	4.332	432
92	158	Çebitaş	315.985.062	19.157.096	80.126.708	93.047.280	407.014	168.633	372
125		Ekinciler	234.762.831	25.939.255	141.811.173	324.246.993	7.346.778	64.167	749
156	197	Asil çelik	190.299.338	51.469.629	166.766.533	196.281.660	19.579.682	48.354	621
158	254	Nursan	189.768.782	23.434.459	25.861.646	60.105.139	6.021.922	57.862	149
190	302	Yeşilyurt	163.630.549	40.817.036	44.131.461	56.036.280	15.261.817	7.567	328
246	306	Çemtaş	128.377.626	59.064.609	72.492.270	89.732.771	30.862.361	38.234	258
		Toplam	13.767.789.200	3.764.544.665	10.068.713.485	14.573.318.131	1.888.877.400	4.618.548	29.312
500 Firma Toplamı			137.462.193.539	57.972.953.684	84.419.920.713	147.546.914.646	11.456.592.942	33.198.124	530.770
% pay			10,0	6,5	11,9	9,9	16,5	13,9	5,5

Kaynak: İstanbul Sanayi Odası 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Anketi, http://www2.iso.org.tr/tr/web/StatikSayfalar/500buyuk_Default_gecmis.aspx, (Erişim Tarihi: 27.11.2006).

Demir çelik sektörü 4,6 milyar USD civarındaki ihracatı ile ilk 500 firmanın yaptığı ihracatın %14'lük kısmı oluşturmıştır. 2004 yılı itibariyle yaklaşık 29.000 kişinin istihdam edildiği demir çelik sektörünün ilk 500 sanayi kuruluşunun sağladığı toplam istihdamın içindeki payı %5,5 civarındadır.

Tablo 3.25'teki verilere göre ilk 500 içindeki demir çelik şirketlerinin vergi öncesi dönem karına göre karlılık oranı %13,7 civarındadır. Üretimden yapılan satışlara göre firmaların karlılıkları incelendiğinde, en çok kar eden şirketlerin yassı

elik reten Erdemir, entegre tesislerde üretim yapan diğ er firmalar ve vasıflı elik üreten şirketler olduğu görülmektedir.

2004 yılında 20,5 milyon ton olan ham elik üretiminin tamamının aynı yıl içinde satıldığı ve toplam 13,7 milyar YTL ciro elde edildiği varsayıldığında Türk demir elik sektörü 2004 yılında 1 ton çeliği ortalama 671,6 YTL fiyatla satmıştır. Bu satışlardan elde edilen 1 milyar 888 milyon YTL vergi öncesi net karı, toplam ham elik üretim miktarına oranladığımızda 92,1 YTL ton başına ortalama kar edildiği varsayılabilir.

Demir elik şirketlerinin 2004 yılında performanslarını 2003 yılına göre arttırdıkları görülmektedir. 2004 yılında ilk 500 kuruluş içine giren elik şirketinin 12 tanesi ilk 50 içindedir. Demir elik sektörü içinde ilk e giren Erdemir Türkiye'nin 5. büyük sanayi kuruluşu, İçdaş 13. büyük sanayi kuruluşu ve Habaş 15. büyük sanayi kuruluşu olmuşlardır. 2004 yılında 5 elik firmasının üretimden satış cirosu 1 milyar YTL'nin üzerinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin 5. büyük sanayi kuruluşu olan Erdemir, dünyanın önde gelen ekonomi otoritelerinden biri olan Forbes dergisi tarafından yapılan Forbes-2000 listesine göre, dünya demir elik üreticileri içinde 35. sırada toplamda da 1417. sırada yer almıştır. Forbes-2000 listesine toplam 48 elik üreticisi firma girmiştir (DşD Günlük Sektör Haberleri Bülteni, 2006b:6).

3.4.2. Türk Demir elik Sektrnin Finansal Oran Analizi

Oran analizi, şirketlerin mali tablolarında bulunan kalemlerin sayısal verilerinin birbirlerine bölünerek matematiksel olarak değerlendirilmesidir. Oranlar, bize mali tablolarda açıklanmış olan verileri hem kolay yorumlanabilir, hem de karşılaştırılabilir hale getirmede yardımcı olur. Hesaplanan oranların yorumlanmasında sektör ortalaması, genel kabul görmüş standartlar, bt hedefleri ve enflasyon göz önüne alınır.

Finansal oran analizi yapılırken, bilanço ve gelir tablosundan yararlanılır. Bilanço, bir işletmenin belli bir anda sahip olduğu varlıklarla, bu varlıkların

sağlandığı kaynakları bir düzen içinde gösteren mali tablodur. Gelir tablosu, bir işletmenin belirli bir hesap döneminde elde ettiği gelirlerle, yaptığı giderleri, tasnifli bir şekilde gösteren ve bir dönem faaliyetinin sonucunu kar veya zarar olarak özetleyen tablodur (Yener, 2006:22-23).

Sektör profillerinin çıkarılması, Türkiye ekonomisindeki genel eğilimlerin ve ekonomik politikaların etkilerinin izlenmesi, ekonomik karar birimlerine alacakları kararlarda destek olunması ve işletmelerin bulundukları sektör içindeki yerlerini ve sektördeki gelişmeleri görerek faaliyetlerini düzenlemelerine yardımcı olunması amacıyla, 1990 yılından bu yana Merkez Bankası tarafından her yıl geçmiş 3 yılı kapsayan sektör bilançoları ve finansal oranları yayınlanmaktadır (TCMB, 2006:1).

Oran Analizi, finansal analizde kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir. Sektör için bir bütün olarak geliştirilen oranlar ise hem sektörün likidite, finansal, verimlilik ve kârlılık durumu hakkında önemli bilgiler vermesi hem de firmaların kendi durumlarını değerlendirmelerine olanak sağlaması açısından ayrı öneme sahiptir. Merkez Bankası Bilanço Merkezince hazırlanan Sektör Bilançoları Değerlendirmesi çalışmasında toplam 7.103 firmanın verileri kullanılarak hazırlanan 13 ana ve 164 alt sektöre ilişkin standart oranlar tablosu verilmiştir. Demir çelik sektörünün de içinde yer aldığı “Ana Demir ve Çelik Ürünleri ile Demir Alaşımları İmalat Sanayi” 2000-2005 yılları arası standart oranları aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Ana Demir ve Çelik Ürünleri ile Demir Alaşımları İmalat Sanayi Sektörü sektör bilançoları tablolarında “DJ 271” koduyla verilmektedir. Tablolardaki yıllık oranlar, sektördeki firmaların oranlarının aritmetik ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Ham çelik üretimi yapan 19 demir çelik fabrikasının ve diğer demir alaşımları imalatı yapan firmaların verileri kullanılarak hazırlanan bu oranlar demir çelik sektörünün finansal yapısını yansıtmaları açısından önemlidir (TCMB, 2006:1).

3.4.2.1. Finansal Analizde Kullanılan Oranlar

İşletmenin mali durumu ile ilgili yorum yapmak için pek çok orandan yararlanılabilir. Finansal analizde kullanılan oranlar, işletme faaliyetleri ile mali durumunu değerlemedeki kullanış amaçları dikkate alınmak suretiyle

sınıflandırılırlar. Oranlar genel olarak 5 ana başlıkta değerlendirilebilir (Çabuk ve Lazol, 2005:188);

- Likidite Oranları,
- Faaliyet Oranları,
- Mali Yapı Oranları,
- Karlılık Oranları,

3.4.2.2. Demir Çelik Sektörünün Likidite Oranları

Likidite oranları kısa vadeli borç ödeme gücünü yani işletmenin kısa vadeli yabancı kaynakları zamanında ödeyip ödeyemeyeceğini tespitte kullanılır. Ayrıca net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığının belirlenmesinde kullanılır. Önemli likidite oranları cari oran, likidite oranı (asit-test oranı) ve nakit oran olmak üzere 3 ana başlıkta incelenebilir (Çabuk ve Lazol, 2005:189-192).

Cari Oran: İşletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü gösterir. Bu oranın 2 olması yeterli kabul edilir.

$$\text{Cari Oran} = \text{Dönen Varlıklar} / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Likidite Oranları (Asit Test Oranı): Cari oranı tamamlayan ve cari oranı daha anlamlı hale getiren bir orandır. Stokları dönen varlıklardan ayırdığı için daha kesin bir orandır. Oranın 1 olması yeterli kabul edilir.

$$\text{Likidite Oranı} = (\text{Dönen Varlıklar} - \text{Stoklar}) / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Nakit Oran: Bu oranın 0,20 olması yeterli görülür. Bu oranın 1 olması işletmen tüm kısa vadeli yabancı kaynaklarını para ve benzeri iktisadi kaynaklarla ödeyebileceğini gösterir(Çabuk ve Lazol, 2005:189-192).

$$\text{Nakit Oran} = (\text{Hazır Değerler} + \text{Menkul Kıymetler}) / \text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}$$

Tablo 3.26: Demir Çelik Sektörünün Seçilmiş Likidite Oranları

LİKİDİTE ORANLARI	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1-Cari Oran (%)	140,8	127,9	150,0	135,7	162,0	145,5
2-Likidite (Asit Test) Oranı (%)	78,5	63,2	64,9	63,2	79,0	86,4
3-Nakit Oranı (%)	17,2	11,0	15,5	18,5	28,7	25,8
Firma Sayısı :	44	50	50	57	57	57

Kaynak: Merkez Bankası Sektör Bilançoları, <http://www2.tcmb.gov.tr/sector/anamenu.htm>, (Erişim Tarihi: 13.05.2007).

Demir çelik sektörünün likidite oranları sektörün kısa vadeli borçlarını zamanında ödeme gücünü göstermektedir. Sektörün *cari oranı* 2000-2005 yılları arasında ortalama 1,43 olarak gerçekleşmiştir. Sağlıklı bir yapı için 2 olması gereken bu oran sektör için düşüktür, ancak bu kaynakların etkin kullanıldığı ve atıl fonların bulunmadığı anlamına da gelmektedir. Ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılında 1,28'e kadar düşen bu oran sektörün kısa vadeli borçlarını ödeme gücünün düşük olduğunu göstermektedir. Sermaye piyasalarının yeterince gelişmediği gelişmekte olan ülkelerde cari oranın 1,5 olmasının borç ödeme gücü açısından yeterli olacağı ileri sürülmektedir. Demir çelik fiyatlarının ve talebinin hızlı arttığı 2004 yılında cari oran 1,6'ya çıkmıştır.

Likidite oranı ise 6 yılda ortalama 0,73 civarında gerçekleşmiş, 2005 yılında 0,87'ye çıkmıştır. Likidite oranının 1'den düşük olması sektörün kısa vadeli yabancı kaynaklarını nakit veya nakde dönüştürülebilecek iktisadi varlıklarla ödeme gücünün zayıf olduğunu göstermektedir. Oranın düşük olması sektördeki işletmelerin faaliyetlerini kısa vadeli kredilerle finanse ettiklerini göstermektedir.

2000-2005 yılları arasında ortalama *nakit oranı* 0,20 civarında gerçekleşmiştir. İşletmelerin faaliyetlerinin durması halinde kısa vadeli borçlarının %20'sini para ve para benzeri varlıklarla karşılanabileceği anlamına gelen bu oranın genel standartlara göre sağlıklı olduğu söylenebilir. Nakit oranı ekonomik krizin yaşandığı 2001 yılında 0,11'e düşmüştür.

Sektörün likidite oranları 2001 yılından bu yana iyileşme göstermiştir. Özellikle 2004-2005 yıllarında nakit oranındaki artış sektörün finansal gücünü

arttırmıştır. Ancak, genel kabul görmüş oranlara göre kıyaslandığında, kısa vadeli borçların ödenme gücü düşük olduğundan uygun maliyetli kredi temininde güçlükler yaşanabilir. Bu durum finansman maliyetlerini arttıracığından rekabet gücünü olumsuz etkileyecektir.

3.4.2.3. Demir Çelik Sektörünün Finansal Yapı Oranları

Mali yapı oranları, işletmenin ne ölçüde borçla finanse edildiğini ve borçla finansmanının işletme için ne kadar yararlı olduğunu ölçmeye yarar. Mali yapı oranlarıyla, işletmenin finansmanında kullanılan yabancı fonların oranı ölçülmeye ve işletmenin gelirleriyle sabit ödemelerini kaç defa karşıladığı belirlenmeye çalışılır. Kaldıraç oranları olarak da adlandırılan bu oranların başlıcaları; yabancı kaynak oranı, özkaynak oranı, yabancı kaynakların özkaynaklara oranı, yabancı kaynakların vade yapısı oranı, kısa vadeli yabancı kaynak oranı ve uzun vadeli yabancı kaynak oranı olarak sayılabilir (Yener, 2006: 33).

Yabancı Kaynak Oranı (Kaldıraç Oranı): Bu oranın %50 civarında olması normal karşılanır. Oranın yüksek olması işletmenin riskli bir şekilde finanse edildiğini gösterir.

Özkaynak Oranı: Bu oranın %50 olması tercih edilir. Bu oranın yüksek olması işletmenin uzun vadeli borç ve faizleri ödemede güçlük çekmeyeceği şeklinde yorumlanır.

Özkaynakların Yabancı Kaynaklara Oranı: Oranın 1 olması özkaynak borç dengesi açısından yeterli görülür. 1'den küçük olması durumunda varlıkların büyük kısmının yabancı kaynaklarla finanse edildiği anlamına gelir.

Yabancı Kaynaklar Vade Yapısı Oranı: Bu oranın genel standart olarak %66 olması kabul edilir.

$$\text{Yabancı Kaynaklar Vade Yapısı Oranı} = \frac{\text{Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar}}{\text{Toplam Yabancı Kaynaklar}}$$

Kısa Vadeli Yabancı Kaynak Oranı: Oranın %33 olması yeterli kabul edilir.

Uzun Vadeli Yabancı Kaynak Oranı: İktisadi kıymetlerin ne kadarlık kısmının uzun vadeli yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösteren oranlardır. Oranın %16 olması yeterli kabul edilir.

Tablo 3.27: Demir Çelik Sektörünün Seçilmiş Finansal Yapı Oranları

FİNANSAL YAPI ORANLARI (%)	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1-Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı	63,3	63,2	59,8	63,6	53,6	52,3
2-Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı	39,2	37,8	40,2	36,4	46,4	47,7
3-Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı	87,5	85,2	84,7	76,4	127,2	95,2
4-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı	53,1	52,5	50,7	54,9	46,6	47,3
5-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı	18,3	20,7	18,5	9,5	7,7	7,8
Firma Sayısı :	44	50	50	57	57	57

Kaynak: Merkez Bankası Sektör Bilançoları, <http://www2.tcmb.gov.tr/sector/anamenu.htm>, (Erişim Tarihi: 13.05.2007).

2000-2005 yılları arasında sektör aktiflerinin ortalama %60'ını yabancı kaynaklarla finanse etmiştir. *Yabancı kaynakların aktiflere oranının %50 civarında olması işletmelerin sağlıklı bir yapıda olduğunu gösterir. Ancak, Türkiye'deki sermaye kıtlığı, borçlanmanın avantajlı olması ve enflasyon bu oranın %60'lara çıkmasının nedeni olabilir. Ayrıca, eldeki yabancı kaynakların etkin kullanılarak işletmelerin karlılığının artırılması da mümkündür.*

İncelenen 6 yıllık dönemde *özkaynak oranı* ortalama %41 olarak gerçekleşmiştir. Bu da işletme varlıklarının yaklaşık %60'ının yabancı kaynaklardan karşılandığını göstermektedir. Bu oran yukarıda bahsedilen yabancı kaynak oranının tamamlayıcısı olarak nitelenebilir. %40 özkaynak oranı işletmelerin yükümlülüklerini karşılamada zorluklarla karşılaşma riskleri olduğunu göstermektedir.

Özkaynakların yabancı kaynaklara oranı 2000-2005 yılları arasında ortalama 0,93 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranın 1 olması özkaynak borç dengesi açısından yeterli görülmektedir. 0,93 olan oran işletme faaliyetlerinde kullanılan iktisadi varlıklarının çoğunun, özkaynaklara nazaran yabancı kaynaklarla finanse edildiğini göstermektedir.

Pasifler içinde *kısa vadeli yabancı kaynakların oranının* %33 seviyesinde olması sağlıklı bir yapı için gerekli görülmektedir. İncelenen 6 yıllık dönemde kısa vadeli yabancı kaynakların oranı ortalama %50 oranında gerçekleşmiştir. Sektörün kısa vadeli borçlarının oldukça yüksek olması, kısa vadeli borçların uzun vadeli varlık finansmansında kullanıldığı yargısına bizi ulaştırabilir. İşletmelerin kendi finansal planlamalarının yanı sıra uygun maliyetli uzun vadeli kredi temininin zorluğu ve sermaye piyasalarının gelişmemiş olmasından kaynaklanabilecek bu durum borçların geri ödenme riskini arttırmaktadır.

Uzun vadeli yabancı kaynakların pasif içindeki oranının incelenen 6 yılda ortalama %14 olduğu görülmektedir. Bu oranın 2003 yılından itibaren ciddi şekilde azaldığı ve 2005 yılında %8'e kadar düştüğü görülmektedir. Bu oran sektörde uzun vadeli kredi kullanımının düşük olduğunu göstermektedir. Ancak, demir çelik sektörü gibi, yatırımların karşılıklarının uzun vadede alınabildiği ağır sanayi sektörlerinde uzun vadeli yabancı kaynak kullanımının daha yüksek olması beklenebilir. Kısa vadeli kaynakların oranının azaltılıp, uzun vadeli kaynak kullanımının artırılması demir çelik sektörü için önemli bir konudur.

İşletme faaliyetlerinde kullanılan yabancı kaynak oranının özkaynak oranından yüksek olması ve yabancı kaynakların %50'sinin kısa vadeli olması, sürekli yatırım yapması gereken sektörün, sabit kıymet tedarikinde ihtiyaç duyacağı uygun maliyetli uzun vadeli kredi teminini güçleştireceğinden rekabet gücünü olumsuz etkileyebilir. Mevcut durumda uzun vadeli yabancı kaynak oranının düşük olduğu görülmektedir.

3.4.2.4. Demir Çelik Sektörünün Faaliyet Oranları

Varlık kullanım oranları olarak da bilinen bu gruptaki oranlar işletmenin sahip olduğu iktisadi kıymetlerin ne ölçüde etkin kullanıldığını belirlemede kullanılır. Bu oranlar satışlar ile çeşitli aktif kalemler arasında uygun bir denge ve ilişki bulunduğunu varsayarlar. Alacak devir hızı, stok devir hızı ve aktif devir hızı bu grupta yer alan önemli oranlardır (Çabuk ve Lazol, 2005:202-205).

Alacak Devir Hızı: Alacakların yılda kaç defa tahsil edildiğini gösterir.

Alacak Devir Hızı= Net Satışlar / Ortalama Ticari Alacaklar

Alacakların Ortalama Tahsil Süreleri = 365 / Alacak Devir Hızı

Stok Devir Hızı: Stokların yılda kaç kez devrettiğini veya satılacak mala dönüştüğünü gösterir.

Stok Devir Hızı = Satışların Maliyeti / Ortalama Stoklar

Stok Devir Süresi = 365 / Stok Devir Hızı

Aktif Devir Hızı: İşletmenin aktif varlıklarının kaç katı satış yaptığını gösterir. Aktif devir hızının yüksek olması olumludur. Bu oranın büyük sanayi işletmelerinde 2, küçük sanayi işletmelerinde ise 2-4 arasında olmasının uygun olacağı varsayılmaktadır (Çabuk ve Lazol, 2005:189-192).

Aktif Devir Hızı= Net Satışlar / Aktif Toplamı

Tablo 3.28: Demir Çelik Sektörünün Seçilmiş Faaliyet Oranları

DEVİR HIZLARI	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1-Stok Devir Hızı (Kez)	9,4	7,9	10,9	8,5	7,3	7,0
2-Alacak Devir Hızı (Kez)	11,7	18,6	21,7	12,9	12,5	11,1
3-Aktif Devir Hızı (Kez)	2,2	2,3	2,4	2,2	2,2	1,9
Firma Sayısı :	44	50	50	57	57	57

Kaynak: Merkez Bankası Sektör Bilançoları, <http://www2.tcmb.gov.tr/sector/anamenu.htm>, (Erişim Tarihi: 13.05.2007).

Satışların maliyetinin ortalama stoklara oranı olan *stok devir hızı*, demir çelik sektörü için incelenen 6 yılda ortalama 8,5 kez olarak gerçekleşmiştir. Sektördeki işletmeler toplam stoklarını yılda 8,5 kez satılabilir mamule dönüştürebilmektedirler. Aynı dönemde *alacak devir hızı* 14,7'dir. Bu da ortalama 25 günde alacakların tahsil edildiğini göstermektedir. Bu rakamlar sağlıklı olarak görünmektedir, ancak, demir çelik sektöründe özellikle kurumsal ve büyük müşterilerle uzun vadeli satışların da belli bir ağırlığa sahip olması gereklidir.

Alacakların hızlı tahsil edilmesi 1'den düşük gerçekleşen likidite oranının getirebileceği olumsuz etkileri azaltılabileceği söylenebilir.

Net satışların aktif toplamına oranı olan *aktif devir hızı* 2000-2005 yılları arasında 2,2 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran işletmenin aktif varlıklarının kaç katı satış yaptığını göstermektedir ve sanayi işletmeleri için 2 civarında olması uygun görülmektedir ancak aktif devir hızının yüksek olması olumludur. Yatırımların yapıldığı yıllarda bu oran doğal olarak düşük gerçekleşecektir.

Alacak devir hızının stok devir hızından yüksek olması, nakit oranını arttıracığından sektörün rekabet gücünü olumlu etkileyecektir.

3.4.2.5. Demir Çelik Sektörünün Karlılık Oranları

Karlılık oranları, işletmelerin faaliyetleri sonucunda elde ettikleri başarıyı ölçmeye yarayan oranlardır. Kar miktarının değerlendirilmesinde, şu faktörler göz önünde bulundurulur (Yener, 2006: 33);

- Sermayenin alternatif getirisi,
- Önceki yıl karların gelişim seyri,
- Genel ekonomik koşullar,
- Aynı endüstrideki işletmelerin kâr oranları.

Karlılık oranları, satışlar, özsermaye ve varlıklar üzerinden hesaplanabilir.

Özkaynak Karlılık Oranı = Dönem Net Karı / Özkaynaklar

Brüt Satış Karı Oranı = Brüt Satış Karı / Net Satışlar

Faaliyet Karı Oranı = Faaliyet Karı / Net Satışlar

Dönem Net Karı Oranı = Dönem Net Karı / Net Satışlar

Aktif (Yatırım) Karlılık Oranı = Dönem Karı / Aktif Toplamı

Finansman Giderlerini Karşılama Oranı = (Finansman Giderleri + Dönem Karı) /
Finansman Giderleri

Tablo 3.29: Demir Çelik Sektörünün Karlılık Oranları

KARLILIK ORANLARI	2000	2001	2002	2003	2004	2005
1-Net Kar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	6,8	15,4	9,0	15,6	13,0	5,2
2-Net Kar / Aktif Toplamı Oranı (%)	0,9	4,3	3,1	4,1	6,0	1,0
3-Faaliyet Karı / Net Satışlar Oranı (%)	3,3	6,4	3,1	3,4	5,7	2,4
4-Brüt Satış Karı / Net Satışlar Oranı (%)	8,6	12,5	9,0	9,4	11,4	8,7
5-Net Kar / Net Satışlar oranı (%)	1,6	2,5	1,1	2,2	3,1	1,4
6-Faiz ve Vergi Öncesi Kar / Faiz Giderleri Oranı (%)	252,3	429,4	675,6	236,8	516,3	105,5
Firma Sayısı :	44	50	50	57	57	57

Kaynak: Merkez Bankası Sektör Bilançoları, <http://www2.tcmb.gov.tr/sector/anamenu.htm>, (Erişim Tarihi: 13.05.2007).

2000-2005 yılları arasında, işletmeye yatırım yapmış ortakların kaynaklar karşılığında ne oranda kar sağladıklarını gösteren *öz kaynak karlılık oranı*, ortalama %10,8 olarak gerçekleşmiştir. Öz kaynak karlılığı yıllar içinde dalgalanmalar göstermiş, 2003 yılında %15,6'ya çıkmış ancak daha sonra düşüş trendine girerek 2005 yılında %5,2 olarak gerçekleşmiştir. Öz kaynak karlılığı için standart bir orandan bahsetmek zordur. Ancak, yatırımcıların beklentilerini karşılaması önemlidir. Merkez Bankası tarafından 2005 yılında bilançoları incelenen tüm şirketlerin ortalama öz kaynak karlılığı %5,8 olarak gerçekleşmiştir.

Aynı dönemde *aktif yada yatırım karlılık oranları* da dalgalanmalar göstermiş ve ortalama %3,2 olarak gerçekleşmiştir. En yüksek yatırım karlılığı 2004 yılında sağlanmış ve %6 olarak gerçekleşmiştir.

2000-2005 yılları arasında *brüt kar oranı* ortalama %10 olarak gerçekleşmiştir. Brüt karlılığın artması satışların maliyeti içinde üretim maliyetlerinin azaldığı anlamına gelmektedir. Aynı dönemde *faaliyet karı* ortalama %4, *net kar* %2 olarak gerçekleşmiştir. Karlılık oranları için standart rakamlardan bahsetmek mümkün değildir. Ancak, sektörün %2 civarında olan net karının düşük olması ve karlılığın tutarsız bir trend izlemesi rekabet gücünü olumsuz etkileyebilir.

Sektörün *finansman giderlerini vergi öncesi kara göre karşılama oranının* incelenen 6 yılda ortalama 3,7 civarında olduğu görülmektedir. İşletmelerin finansman giderlerini sıkıntıya düşmeden ödeyebilmeleri için finansman giderleri ve

vergi öncesi karının finansman giderlerinin 8 katı olması gerektiği kabul edilmektedir. Buna göre, sektörün finansman maliyeti açısından riskli bir durumda olduğu söylenebilir (Çabuk ve Lazol, 2005:216).

4. TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜNÜN YAPISI VE REKABET GÜCÜ ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI

Dünyada demir çelik sektörünün durumu ve Türk demir çelik sektörü ile ilgili teorik bilgiler daha önceki bölümlerde verilmişti. Demir çelik sektöründeki mevcut durumun incelenmesi amacıyla sektörde faaliyet gösteren firmalara yönelik anket uygulaması yapılmıştır.

4.1. Araştırma Metodolojisi

Anket araştırması çelik şirketlerine anketlerin posta ve elektronik posta yoluyla iletilerek cevapların alınması, değerlendirilmesi ve sorunların ortaya konulması ve çözüm önerileri üretilmesi aşamaları izlenerek yürütülmüştür. Araştırma hakkında detaylı bilgiler aşağıda yer almaktadır.

4.1.1. Araştırmanın Gerekçesi, Amacı ve Kapsamı

Araştırmanın Gerekçesi: Bu çalışma, demir çelik şirketlerinin mevcut ekonomik ve finansal yapılarının tespit edilmesi, finansman ihtiyaçlarının karşılanmasında finansal araçlardan yararlanma eğilimleri, firmaların üretim güçlerinin ve rekabet gücünü etkileyen faktörlerin ortaya konulması, gerekçesinden hareketle gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Amacı: Bu çalışmanın yapılmasındaki amaç, Türk demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların genel yapılarını ve karşılaştıkları sorunları belirleyebilmektir. Bu çalışma ile firmaların üretim, kapasite ve teknoloji düzeyleri, sermaye yapıları, iç ve dış pazarlama olanakları, sektörün sorunları ve sektörde gelecek beklentileri araştırılarak sektörün rekabet yeteneğinin ne düzeyde olduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın Kapsamı: Araştırmanın ana kütlesini Türkiye’de faaliyette bulunan entegre ve EAO’lu tesislerde ham çelik ve nihai mamul üretimi yapan demir çelik üreticileri oluşturmaktadır. Araştırmanın kapsamındaki şirketlerin listesi Demir Çelik Üreticileri Derneği ve İstanbul Sanayi Odası gibi kurumlardan temin edilmiştir. Araştırma kapsamına giren 19 demir çelik üreticisine anketler posta ve elektronik

posta yoluyla iletilerek cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Yıllık 21 milyon ton civarında ham çelik üreten 19 demir çelik şirketinden, toplam 15,3 milyon ton üretim kapasitesine sahip 10 şirketten anket cevapları alınmıştır. Ankete yanıt veren firmalar toplam ham çelik kapasitesinin yaklaşık %75'ini oluşturmaktadır.

4.1.2. Araştırmanın Problemi

Araştırmanın Problemi: Araştırmamızın temel problemi Türk demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların genel yapılarının ve sorunlarının araştırılarak, Türk demir çelik sektörünün rekabet gücünü etkileyen faktörlerin ortaya konulmasıdır.

4.1.3. Araştırmada Kullanılan Teknikler

Araştırma, Türkiye’de faaliyette bulunan demir çelik üreticileri ile anket uygulaması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Anket posta ve elektronik posta ile şirket yöneticilerine iletilerek, yine aynı yolla cevapların toplanması yöntemiyle gerçekleştirilmiş olup toplam 33 sorudan oluşmaktadır. Anket yüzde yöntemiyle yapılmıştır. Anket sorularının bazıları bilgi içeren boşluk doldurma, seçenekli sorular ve iki tane de açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Türk Demir Çelik Sektörü anketi Ek-2’te verilmiştir. Elde edilen sonuçlar bilimsel çerçevede değerlendirilerek, çözüm önerileri ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

4.1.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın Evreni: Yapılan araştırmanın kapsamına Türkiye’de faaliyette bulunan entegre ve EAO’lu tesislerde ham çelik ve nihai mamul üretimi yapan demir çelik üreticileri girmektedir. Araştırmanın evrenini Türk demir çelik sektöründe faaliyet gösteren toplam 19 firma oluşturmaktadır.

Araştırmanın Örneklemi: Araştırma evrenini oluşturan işletmelerin tamamına ulaşmak hedeflenmiş ve tüm şirketlere anketler gönderilmiştir. Ancak, şirketlerin 10 tanesi anketimizi cevaplandırmıştır. Araştırmanın örneklemi bu 10 firma oluşturmaktadır.

Araştırmanın Varsayımları: Araştırma kapsamında işletme temsilci ve yöneticilerinden anket vasıtasıyla alınan bilgilerin gerçek durumlarını yansıttığı kabul edilmiştir.

4.1.5. Anketlerin Hazırlanması ve Uygulanması

Anketlerin Hazırlanması: Anket soruları; firma ile ilgili genel bilgiler, satışlar, üretim kapasitesi, dış ticaret, rekabet gücünü etkileyen faktörler ve finansman politikaları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Anket soruları şu altı ana başlıktaki konuları araştırmaktadır. Birinci bölümde; demir çelik şirketlerini tanımlayıcı sorular sorulmaktadır. İkinci bölümde üretim, kapasite kullanımı ve teknoloji düzeyi ile ilgili sorular sorulmaktadır. Üçüncü bölümde; iç ve dış pazardaki durum ve pazarlama olanakları , dördüncü bölümde firmaların finansman yapısı ve finansman politikaları hakkında sorular yöneltilmiştir. Beşinci bölümde; yurtdışı işbirlikleri ve Avrupa Birliği sürecinde Türk demir çelik sektörü hakkında sorular yöneltilmiştir. Altıncı bölümde; sektörün gelecekteki eğilimleri, temel sorunlar ve öneriler üzerine katılımcıların yorumları alınmaya çalışılmıştır.

Anketlerin Uygulanması: Anket çalışmasının yapılması için anket formları 2007 yılının Mart ayı içinde Türkiye'nin değişik bölgelerinde bulunan firmalara gönderilmiş ve Mayıs ayına kadar geribildirimler alınmıştır. Anket posta ve elektronik posta ile şirket yöneticilerine iletilerek, yine aynı yolla cevapların toplanması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Anketleri 19 demir çelik üreticisi firmadan, 10 tanesi cevaplayarak geri göndermiştir.

4.2. Araştırma Bulguları ve Analiz

Araştırma çerçevesinde yapılan anket çalışmasında yer alan sorulara verilen cevaplar neticesinde Türk demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapıları, finansal durumları ve karşılaştıkları genel sorunları belirlenmiştir. Bu çalışma ile demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların üretim, kapasite ve teknoloji düzeyleri, sermaye yapıları, finansman politikaları, iç ve dış pazarlama olanakları ve sektörde gelecek beklentileri ortaya konarak sektörün rekabet gücünü etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Anket soruları ile altı ana konuda mevcut durum ortaya konulmuştur;

- Demir Çelik Sektöründeki Şirketlerin Genel Özellikleri,
- Üretim, Kapasite Kullanımı ve Teknoloji Düzeyi,
- İç ve Dış Pazardaki Durum, Pazarlama Olanakları,
- Firmaların Finansman Yapısı ve Finansman Politikaları,
- Yurtdışı İşbirlikleri ve AB Süreci,
- Sektörün Gelecekteki Eğilimleri, Temel Sorunlar ve Öneriler.

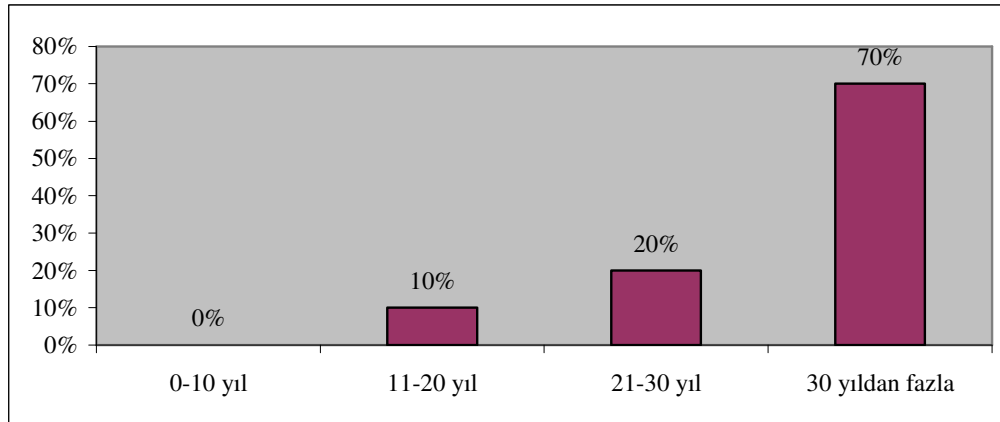
4.2.1. Demir Çelik Sektöründeki Şirketlerinin Genel Özellikleri

Türk demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların, kapasiteleri, 2003-2004 yıllarında sıvı çelik üretim miktarları ve kapasite kullanım oranları Tablo 4.1’de verilmiştir. Buna göre 22,8 milyon ton sıvı çelik kapasitesinin 2004 yılında %88,14’ü kullanılmıştır. 2004 yılında üretimin 15,8 milyon tonu EAO’lu tesislerde, 5,8 milyon tonu entegre tesislerde yapılmıştır. 15 demir çelik şirketi uzun ürün üretirken, 3 adet vasıflı çelik üreticisi ve 1 adet yassı çelik üreticisi firma mevcuttur.

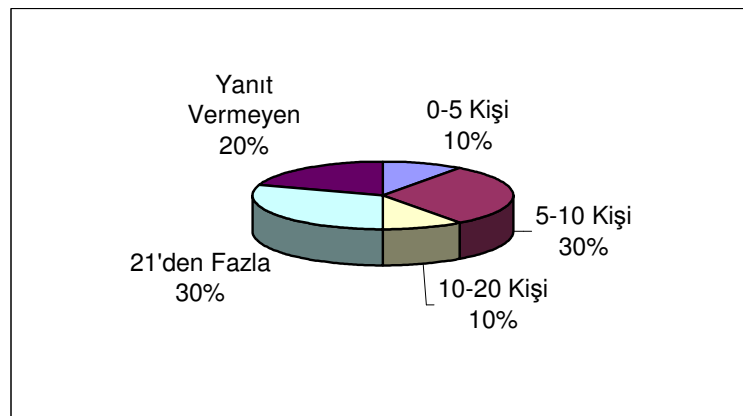
Tablo 4.1: Türkiye'deki Demir Çelik Üreticilerinin Kapasite ve Üretim Bilgileri

	Teşebbüs	Sıvı Çelik Kapasitesi (ton)	Pay (%)	Sıvı Çelik Üretim Miktarı (ton)				2004 KKO
				2003	Pay (%)	2004	Pay (%)	
1	Çebitaş	700.000	3,63	413.725	2,78	207.848	1,24	29,69
2	Çolakoğlu	1.675.000	8,67	1.630.518	10,97	1.659.732	9,94	99,09
3	Diler	1.251.641	6,48	1.255.813	8,45	1.286.447	7,70	102,7
4	Ege Çelik	1.500.000	7,77	1.113.830	7,50	1.008.232	6,04	67,22
5	Erege Metal	720.000	3,73	563.149	3,79	642.044	3,84	89,17
6	Ekinciler	1.000.000	5,18	0	0,00	452.243	2,71	45,22
7	Habaş	2.093.040	10,84	1.747.878	11,76	2.072.945	12,41	99,04
8	İçdaş	2.800.000	14,50	1.793.229	12,07	2.805.000	16,79	100,1
9	İsdemir	2.200.000	11,39	1.853.144	12,47	1.997.746	11,96	90,81
10	İzmir DÇ	850.000	4,40	727.629	4,90	758.357	4,54	89,22
11	Kaptan DÇ	1.010.000	5,23	940.771	6,33	919.556	5,51	91,05
12	Kardemir	1.100.000	5,70	811.631	5,46	803.261	4,81	73,02
13	Kroman	1.000.000	5,18	908.921	6,12	946.051	5,66	94,61
14	Yazıcı DÇ	1.010.321	5,23	879.447	5,92	836.748	5,01	82,82
15	Yeşilyurt	400.000	2,07	219.025	1,47	306.548	1,84	76,64
16	Asil Çelik	260.000	52,85	214.759	61,07	207.848	57,33	79,94
17	Çemtaş	172.000	34,96	130.117	37,00	146.696	40,47	85,29
18	MKEK	60.000	12,20	6.796	1,93	7.976	2,20	13,29
19	Erdemir	3.000.000	100,0	3.087.978	100,0	3.031.338	100,00	101,0
EAO'ları Toplamı		16,502,002	72,37	14,168,869	77,43	15,870,793	73,13	96,17
Entegre Toplamı		6,300,000	27,63	5,752,753	31,44	5,832,345	26,87	92,58
Uzun Ürünler Toplamı		19,310,002	84,69	14,858,710	81,20	16,702,758	83,11	86,50
Yassı Ürünler Toplamı		3,000,000	13,16	3,087,978	16,88	3,031,338	15,08	101,0
Vastıflı Çelik Toplamı		492,000	2,16	351,672	1,92	362,520	1,80	73,68
GENEL TOPLAM		22,802,002	100,0	18,298,360	100,0	20,096,616	100,00	88,14

Kaynak: Türk Demir Çelik Sektörünün Mükemmel Bir Tanımı, www.spoter.com/raporlar/rapor_017.doc, (Erişim Tarihi: 29.04.2007).

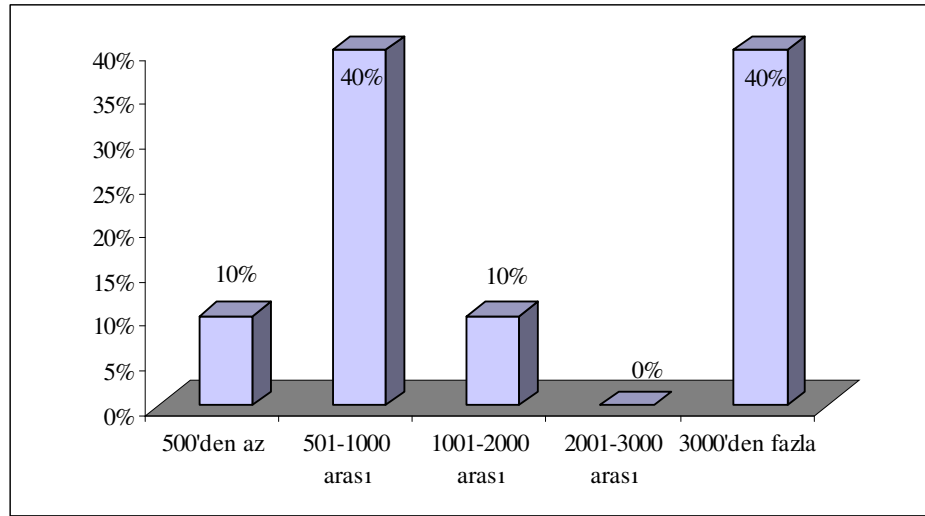
Grafik 4.1: İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Süre

Ankete katılan demir çelik firmalarının %70'i 30 yıldan daha uzun bir süredir çelik sektöründe faaliyet göstermektedir. Şirketlerin %20'si 21-30 yıllık ve %10'u 11-20 yıllık geçmişe sahiptir. Son 10 yıl içerisinde üretime başlayan firma yoktur. Bu durum sektörde faaliyette bulunan firmaların ciddi bir deneyime sahip olduklarını göstermektedir. Türk demir çelik firmaları 1900'lü yıllarda kurulmaya başlayan AB'li üreticilerden çok daha yeni tesislere sahiptirler. Bu durum, yeni bina ve ekipmana sahip olma fırsatı yanında, mevcut en son teknolojilerin uygulanmasını da sağladığından, Türk demir çelik sektörünün rekabet gücünü arttıran faktörlerden biridir.

Grafik 4.2: Ortak Sayıları

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere işletmelerin %10'u 0-5 ortak sayısına, %30'u 5-10 arasında ortak sayısına, %10'u 10-20 arasında ortak sayısına ve %30'u 21'den fazla ortak sayısına sahiptir. Ankete katılanların %20'si bu soruya cevap vermemiştir.

Grafik 4.3: İşletmelerde Çalışan Sayıları

İşletmelerin %40'ında çalışan sayısı 3000'den fazla, %40'ında 501-1000 arasında, %10'unda 1001-2000 arasında ve %10'unda 500'den azdır. Bu durum işletmelerin %40'ının büyük işletmeler olduğunu ve Türkiye'de faaliyette bulunan EAO'lu tesislerde genel standart olarak 501-1000 arasında çalışanın istihdam edildiğini göstermektedir. Demir çelik sektörü her ne kadar teknoloji ağırlıklı bir sektör ise de, emek yoğunluğu ile faaliyetlerini sürdürmektedir.

Tablo 4.2: İşletmelerin Sermaye Miktarı

Sermaye	Firma Sayısı	Yüzde (%)
20 milyon YTL'den az	1	10
21-50 milyon YTL	2	20
51-100 milyon YTL	1	10
101-200 milyon YTL	0	0
201 milyon YTL'den fazla	3	30
Yanıt Vermeyen	3	30

İşletmelerin %30'ı 201 milyon YTL'den fazla, %20'si 21-50 milyon YTL, %10'u 51-100 milyon YTL ve %10'u 20 milyon YTL'den az sermayeye sahiptir. Bu soruya cevap vermeyenlerin oranı ise %30'dır.

Tablo 4.3: İşletmelerin Satış Hacimleri

Ciro	Firma Sayısı	Yüzde (%)
100 milyon YTL'den az	1	10
100-300 milyon YTL	0	0
300-500 milyon YTL	2	20
500-750 milyon YTL	1	10
750- 1.000 milyon YTL	0	0
1 milyar YTL'den fazla	4	40
Yanıt Vermeyen	2	20

Ankete katılan işletmelerin %40'ı 1 milyar YTL'den fazla, %10'u 500-750 milyon YTL, %20'si 300-500 milyon YTL ve %10'u 100 milyon YTL'den az satış hacmine sahiptir. Firmaların %20'si bu soruya yanıt vermemiştir.

4.2.2. Üretim Tesisleri, Kapasite Kullanımı ve Teknoloji Düzeyi

Demir çelik şirketlerinin üretim tesisleri genelde Ege, Marmara, Akdeniz, Trakya ve Karadeniz bölgelerinde yer almaktadır. Karadeniz bölgesindeki tesisler Kdz. Ereğli ve Karabük, Akdeniz bölgesindeki çelik tesisleri genelde İskenderun, Ege bölgesindeki çelik tesisleri Aliağa Sanayi Bölgesi, Marmara bölgesindeki tesisler ise İstanbul, İzmit ve Gebze'de yoğunlaşmaktadır. Bunun en önemli nedenleri, tesislerin hammadde temininde ve nihai mamul sevkiyatlarında denizyolunu kullanmak istemeleri ve bu bölgelerin çelik talebinin yüksek olmasıdır. Yatırım yapmayı planlayan şirketlerin hemen hemen hepsi gelecek yatırımlarını da bu bölgelerde gerçekleştirmeyi düşünmektedirler.

Demir çelik şirketlerinin bazıları kısa vadede yassı yarı mamulü slab, yassı mamul, köşebent ve profil gibi ürünlere yatırım yapmayı planladıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 4.4: Kapasite Kullanım Oranı (KKO) ve Gelecek Planları

		Firma Sayısı	oran(%)
2000	%60'tan az	3	30
	%61-%75	0	0
	%76-%90	2	20
	%90'dan fazla	4	40
2005	%60'tan az	2	20
	%61-%75	0	0
	%76-%90	3	30
	%90'dan fazla	4	40
2010	%60'tan az	1	10
	%61-%75	0	0
	%76-%90	1	10
	%90'dan fazla	6	60

Sektörde faaliyet gösteren firmaların kapasite kullanım oranları 2000 yılına göre artış göstermiş ve firmalar 2010 yılı için kapasitelerini daha da iyileştirmeyi planlamaktadırlar. KKO %60'tan az olan firmalar 2000 yılında %30'u oluştururken, 2005 yılında %20'yi oluşturmuşlardır. 2010 yılında %60'tan düşük kapasite ile çalışacağını tahmin eden yalnızca 1 firma vardır. KKO %76-90 arasında olan firmalar 2000 yılında %20 iken 2005 yılında %30'a çıkmış ve 2010 yılında firmaların %10'u bu aralıkta KKO'ya sahip olacağını düşünmektedir. 2000 ve 2005 yıllarında firmaların %40'ının KKO %90'ın üzerinde gerçekleşmiştir. 2010 yılında firmaların %60'ı %90'ın üzerinde KKO ile çalışmayı planlamaktadır. 2005 yılında %100'ün üzerinde KKO ile çalışan firmalar da bulunmaktadır.

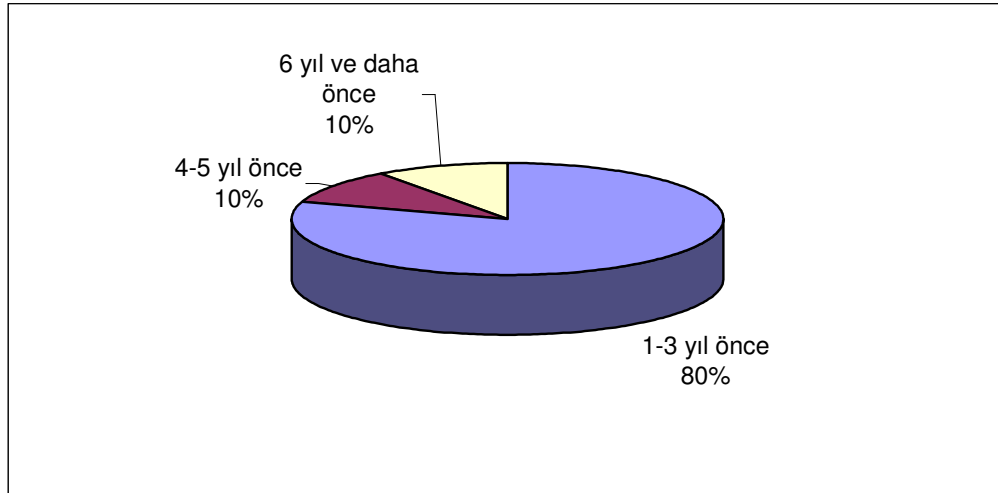
Tablo 4.5: Kapasite Kullanım Oranı'nın Düşük Olmasının Nedenleri

	Firma Sayıları	
	1. -2. Öncelikli	3. -4. Öncelikli
Finansman Sorunları	2	2
Hammadde Temininde Güçlükler	2	2
Teknolojik Yetersizlikler	2	2
Pazar Bulamama	2	0

Kapasite kullanım oranını düşük kabul eden 4 firma KKO'nun düşük olma nedenleri ile ilgili soruyu cevaplandırmıştır. Buna göre KKO'nun düşük olması

teknolojik yetersizlikler, finansman sorunları ve pazar bulamama gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

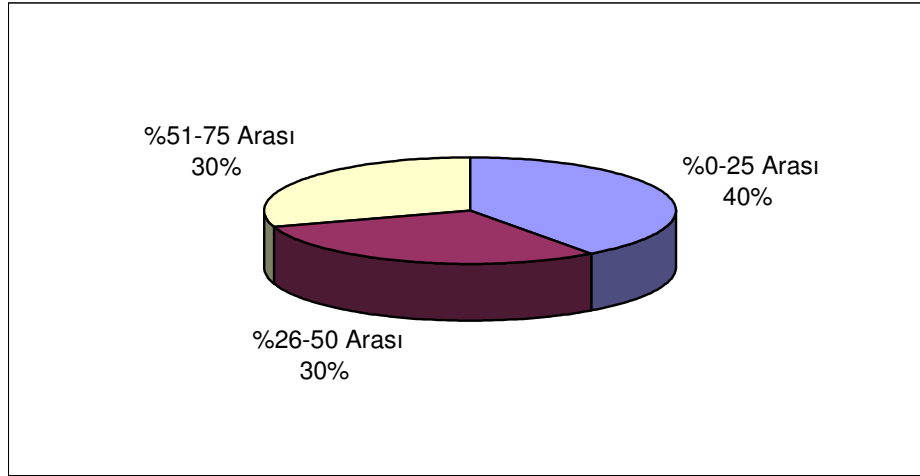
Grafik 4.4: En Son Yapılan Teknoloji Yatırımları

Ankete katılan firmalar üretim teknolojilerinin modernizasyonuna ve rekabet gücünün korunması için yatırıma önem vermektedirler. Firmaların büyük çoğunluğu dünyada mevcut en son teknolojileri tesislerine en kısa sürede adapte etmektedirler. Şirketlerin %80'i 1-3 yıl önce, %10'u 4-5 yıl önce teknoloji yatırımları yapmışlardır. İşletmelerin %10'u ise 6 yıl ve daha önce teknoloji yatırımı yapmışlardır.

4.2.3. İç ve Dış Pazardaki Durum, Pazarlama Olanakları

Türk demir çelik sektörü özellikle uzun ürünlerde ihracata dayalıdır. Ankete yanıt veren firmalar için en önemli ihraç pazarları AB, ABD ve Ortadoğu'dur. Firmalar uzun vadede bu pazarlardaki yerlerini koruyabilmek ve Ortadoğu pazarındaki konumlarını güçlendirmeyi hedeflemektedirler. Ayrıca bazı firmalar BDT pazarına ve özellikle Rusya pazarına girmeyi hedeflemektedirler. Kalite beklentisi yüksek pazarlarda rekabet gücüne sahip olan Türk demir çelik sektöründeki firmaların %30'u ağırlıklı olarak ihracata çalışırken, %40'ı ağırlıklı olarak iç piyasaya satış yapmaktadır. Diğer %30'luk kısmın ihracata yönelik satış oranları %26-50 arasındadır.

Grafik 4.5: Dış Pazara Yapılan Satışların Toplam İçindeki Payı

Firmaların %30'unun ihracat satışları %51-%75 arasında, %30'unun ihracat satışları %26-%50 arasında ve %40'ının ihracat satışları %0-%25 arasındadır. İhracat yapmayan firmaların, ihracata yönelmemesinin sebeplerinin başlıcaları, kapasitenin yetersiz olması, iç pazarın daha karlı olması, dış piyasalarda rekabetin zorluğu ve satış yapacak pazar bulamama olarak belirtilmiştir. Ankete katılan firmalar içinde hiç ihracat yapmayan bir firma mevcuttur.

Tablo 4.6: İhracata Yönelme Nedenleri

	Firma Sayıları ve Yüzdeleri									
	1. Öncelikli	%	2. Öncelikli	%	3. Öncelikli	%	4. Öncelikli	%	5. Öncelikli	%
Fazla kapasiteyi değerlendirme	4	40	1	10	1	10	0	0	1	10
İç pazarın yetersiz olması	2	20	2	20	0	0	0	0	0	0
Teşviklerden yararlanma	0	0	1	10	2	20	2	20	0	0
Dış pazarın daha karlı olması	0	0	1	10	1	10	0	0	0	0
Diğer	1	10	0	0	0	0	1	10	0	0

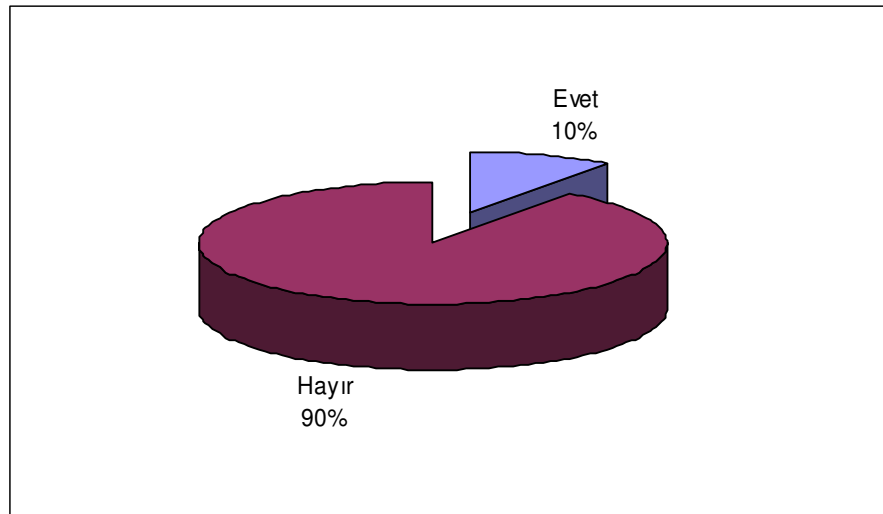
Ankete katılan firmaların ihracata yönelmelerinin nedenleri önem sırasına göre şunlardır;

- Fazla kapasiteyi değerlendirme

- İç pazarın yetersiz olması
- Teşviklerden yararlanma
- Dış pazarın daha karlı olması
- Diğer (iç pazarda arz fazlası oluşturup fiyatları düşürmemek ve pazar dengesini sağlamak)

İhracata yönelme sebepleri incelendiğinde, firmaların genellikle fazla kapasiteyi değerlendirme ve iç pazarın yetersiz olması gibi zorunlu nedenlerle ihracatı tercih ettikleri görülmektedir. Firmaların ihracatı tercihlerinde dış pazarların karlı olması seçeneği öncelikli değildir. Buradan firmaların ihracat yaptıkları pazarlarda yeterli kazancı elde edemedikleri yargısına varılabilir. Ayrıca, uluslararası pazarlarda etkin olabilecek işbirlikleri ve dağıtım kanalları geliştirilmesinin gerekli olduğu görülmektedir.

Grafik 4.6: İhracat İçin Yardımcı Olan Kurum Var mı?

Ankete katılan firmaların %90'ı ihracat için yardımcı olan ve yol gösteren kurumların olmadığını belirtmiştir. Bu durum ihracatın önemli olduğu bu sektör için rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyebilir.

Tablo 4.7: Firmaların Dış Pazarlarda Karşılaştıkları Sorunlar

	Firma Sayıları ve Yüzdeleri									
	1. Öncelikli	%	2. Öncelikli	%	3. Öncelikli	%	4. Öncelikli	%	5. - 6. Öncelikli	%
Fiyat rekabeti	6	60	3	30	0	0	0	0	0	0
Uygulanan Kotalar	2	20	2	20	1	10	1	10	2	20
Kalite rekabeti	1	10	1	10	5	50	1	10	0	0
Pazara ulaşamama	0	0	2	20	0	0	0	0	3	30
Döviz kurlarındaki değişimler	0	0	1	10	1	10	1	10	2	20
Mevzuatın getirdiği zorluklar	0	0	0	0	0	0	2	20	3	30

Sektör dış pazarlarda önemli bazı kısıtlarla karşılaşmakla beraber gelecekteki en önemli hedeflerinden biri dış pazarlardaki rekabet gücünü arttırmaktır. Firmaların dış pazarlarda karşılaştıkları sorunlar önem sırasına göre şunlardır;

- Fiyat rekabeti
- Uygulanan Kotalar
- Kalite rekabeti
- Pazara ulaşamama
- Döviz kurlarındaki değişimler
- Mevzuatın getirdiği zorluklar

Ayrıca bazı firmalar anti-damping, tarife dışı engeller, benzeri pazar koruyucu ve ticareti kısıtlayıcı önlemlerin de dış piyasalarda karşılaşılan önemli sorunlardan olduğunu belirtmişlerdir.

Firmaların çoğuna göre kalite rekabeti 2. öncelikli ve fiyat rekabeti 1. öncelikli konudur. Türk demir çelik sektörü ürettiği ürünlerde dünya ile rekabet edebilmektedir ancak maliyetlerin yüksek olduğu söylenebilir.

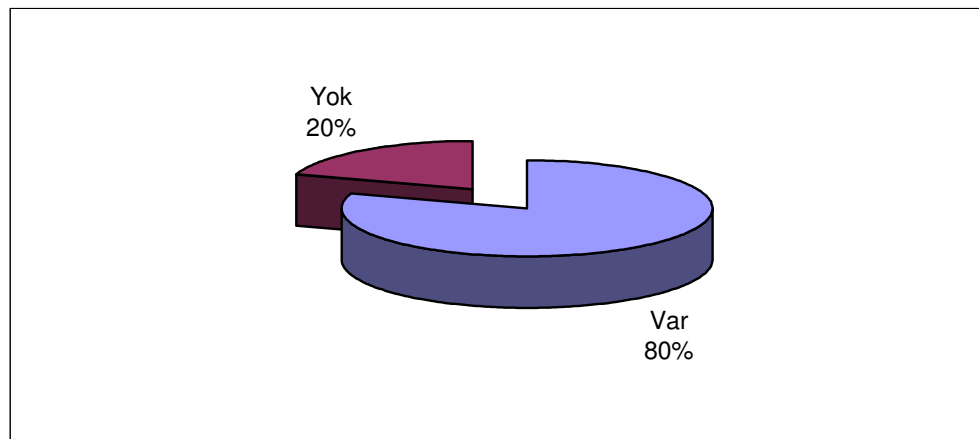
Tablo 4.8: Satış Kanalları

	Firma sayısı	(%)
Aracısız Satış	8	80
Servis Merkezleri	2	20
Tüccarlar	6	60

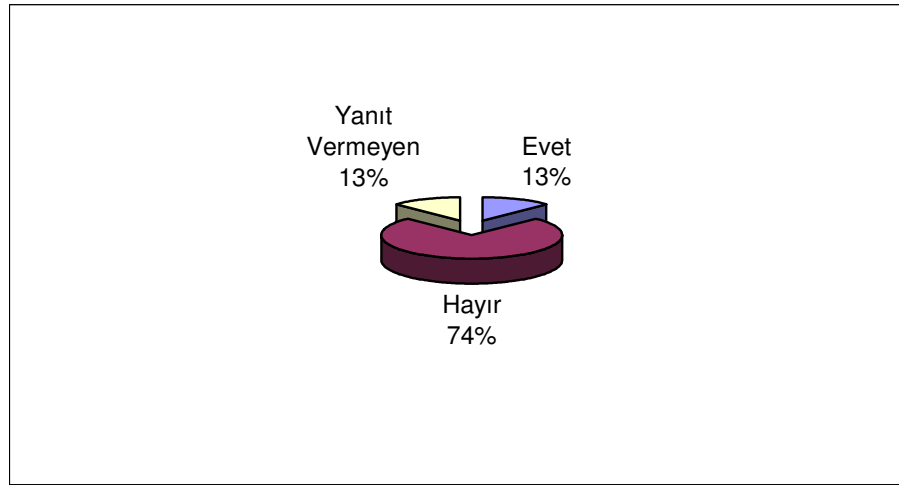
Ankete katılan firmalar genellikle birden çok satış kanalı ile pazara ulaşmaktadırlar. Firmaların %80'i aracısız satış yaparak müşteriye doğrudan sevkiyat yapma, %20'si servis merkezleri aracılığıyla müşteriye ulaşma ve %80'i tüccarlar aracılığıyla satış yapma yöntemlerini tercih etmektedir. Servis merkezi aracılığıyla satış yapılmasının tercih edilmemesi, Türkiye'de servis merkezlerinin sayısının yetersizliği nedeniyle olabilir.

4.2.4. Firmaların Finansman Yapısı ve Finansman Politikaları

Ankete katılan firmaların %80'inde finansman bölümü mevcuttur. Finansman bölümü olmayan firmalarda finansman bölümünün görevini Mali İşler ve Muhasebe departmanı yürütmektedir.

Grafik 4.7: Firmanızda Finansman Bölümü Var mı?

Ankete katılan firmaların %80'ni halka açık değildir ve %90'ı menkul kıymet ihraç ederek fon sağlamamıştır.

Grafik 4.8: Halka Açılmayı Düşünüyor musunuz?

Halka açıklık oranının oldukça düşük olduğu sektörde firmaların %74'ü halka açılmayı düşünmemektedir. Halka açılmayı planlayan firmaların oranı ise %13'tür.

Ankete katılan firmaların %70'i finansal destek ve teşviklerden yararlandığını belirtmiştir. Firmaların aldıkları en önemli teşvik yatırım indirimi teşvikleridir.

Tablo 4.9: Sabit Kıymet Yatırımlarının Finansmanı

	Firma Sayısı	Oran(%)
Sabit kıymet yatırımlarının finansmanının %50'den fazlasını özkaynaklardan karşılayan firmalar	7	70
Sabit kıymet yatırımlarının finansmanının %50'den fazlasını dış kaynaklardan karşılayan firmalar	1	10
Sabit kıymet yatırımlarının finansmanında dış kaynakları ve özkaynakları eşit oranda kullanan firmalar	2	20

Ankete katılan firmaların %70'i sabit kıymet yatırımlarının finansmanının %50'den fazlasını özkaynaklardan karşılamaktadır. Sabit kıymet yatırımlarını ağırlıklı olarak dış kaynaklardan karşılayan firmaların oranı %10, her iki kaynaktan da eşit oranda yararlanan firmaların oranı %20 olmuştur. Firmaların hiçbiri yatırımların finansmanında leasing yöntemini tercih etmemektedir.

Tablo 4.10: Çalışma Sermayesinin Finansmanı

	Firma Sayısı	Yüzde (%)
Banka Kredisi	7	70
Ticari Kredi	5	50
Sermaye Artışı	2	20

Ankete katılan firmaların %70'i çalışma sermayesinin finansmanında banka kredisi ve %50'si ticari kredi kullanırken finansman sağlamak için sermaye artışı yapan firmaların oranı %20 olmuştur. Çalışma sermayesinin finansmanında faktöring, tahvil ve finansman bonusu gibi alternatif yöntemler tercih edilmemektedir. Bu durum finansman sağlamak için finansal araçların kullanılmasından çok likit kaynakların kullanıldığını göstermektedir. Türkiye'de finansal piyasaların yeterince gelişmemiş olması, işletmelerin bu piyasalara bakış açısı ve bilgi düzeyi finansal araçların kullanım oranını etkilemektedir.

4.2.5. Yurtdışı İşbirlikleri ve Avrupa Birliği Süreci

Dünya çelik sektöründe 2000 yılından bu yana önemli değişim yaşanmıştır. Şirket birleşmeleri ve satın almalarla sektör hızlı bir küreselleşme sürecine girmiştir. Türk demir çelik sektörü de bu durumdan etkilenecektir. Dünyada zorlaşan rekabet ve rakiplerin güç birlikleri karşısında ayakta kalabilmek için hem üretim, hem teknoloji hem de pazarlama alanında yurtdışı şirketleri ile stratejik işbirlikleri kurulması önemlidir.

Tablo 4.11: Yurtdışındaki Firmalarla Mevcut İşbirliği ve Gelecek Planları

	Mevcut durum (2007)				2010			
	Evet	Oran (%)	Hayır	Oran (%)	Evet	Oran (%)	Hayır	Oran (%)
Üretim	2	20	8	80	5	50	5	50
Teknoloji	5	50	5	50	8	80	2	20
Pazarlama	1	10	9	90	5	50	5	50

Mevcut durumda ankete katılan firmaların %20'si üretim, %50'si teknoloji ve %10'u pazarlama alanında yurtdışındaki firmalarla işbirliği yapmaktadır. Teknoloji alanındaki işbirliği, demir çelik üretim proseslerinin ağırlıklı olarak yurtdışından

ithal edilmesi ve yine yurtdışı destekle yatırım ve modernizasyonların yapılmasından kaynaklanmaktadır. Pazarlama alanındaki işbirliği ihracata bağımlı sektör için oldukça düşük orandadır.

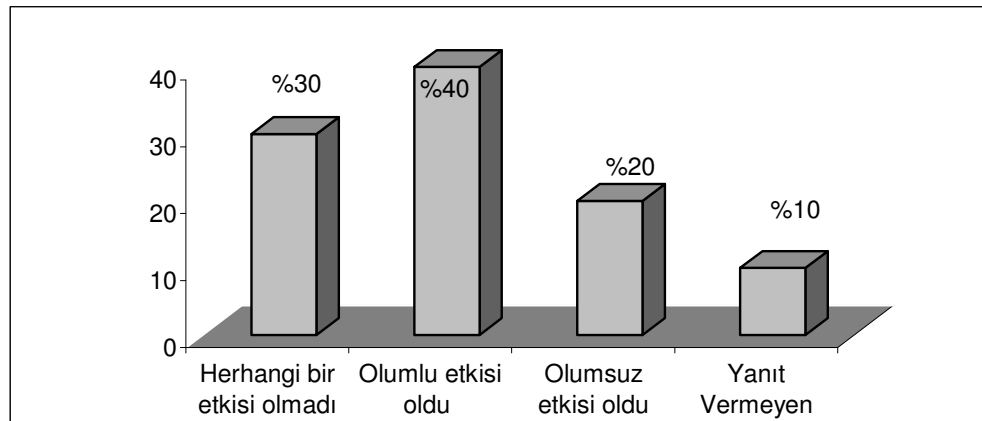
Firmaların 2010 yılı planları incelendiğinde, yurtdışı işbirliklerine ağırlık vermeyi düşündükleri görülmektedir. 2010 yılında firmaların %50'si üretim, %80'i teknoloji ve %50'si pazarlama alanında yurtdışındaki firmalarla işbirliğine gitmeyi planlamaktadırlar.

Tablo 4.12: Hammadde Temini

	Firma Sayısı	oran (%)
Hammaddelerin %50'sinden azını yurtdışından temin eden firmalar	3	30
Hammaddelerin %50'sinden fazlasını yurtdışından temin eden firmalar	7	70
Hammaddelerin teminini yurtiçi ve yurtdışından aynı ağırlıkta yapan firmalar	0	0

Demir çelik sektöründeki firmalar hammaddelerini ağırlıklı olarak yurtdışından temin etmektedirler. Demir cevheri, kömür, ferro alyajlar ve hurda gibi hammaddeler bakımından Türkiye dışı bağımlı bir durumdadır. Firmaların %70'i hammaddelerin %50'sinden fazlasını yurtdışından temin etmektedir. Hammadde temin edilen ülkelerin başında Brezilya, Avustralya, Rusya, Ukrayna, ABD ve AB ülkeleri gelmektedir. Yurtiçinde hammadde temin edilen bölgeler ise Ege, Marmara ve Akdeniz bölgesidir.

Grafik 4.9: AB Süreci Türk Demir Çelik Sektörünü Nasıl Etkiledi?

Ankete katılan firmaların %30'u Avrupa Birliği sürecinin işletme faaliyetlerine herhangi bir etkisi olmadığını düşünmektedir. Firmaların %40'si AB sürecinin sektör için olumlu olduğunu belirtmiştir. Bahsedilen olumlu etkiler; üretim ve ihracat artışı, yabancı yatırımların yapılması, Gümrük Birliği nedeniyle Türk demir çelik sektörünün kaliteli ürünlerle rekabet etmek zorunda kalarak performansını iyileştirmesi ve dünya ile entegrasyonun hızlanması gibi etkilere sahiptir. Ankete katılan firmaların %20'si AB sürecinin çelik sektörünü olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Olumsuz etkilerin başında sınırlamaların ve maliyetlerin artması, yatırım teşviklerinin azalması ve yeni yatırımların zorlaşması gelmektedir.

Tablo 4.13: AB Üyeliği Gerçekleşirse Türk Demir Çelik Sektörü Nasıl Etkilenir?

	Firma sayısı	Oran(%)
Değişiklik olmaz	1	10
İhracat artar	4	40
Türkiye'ye üretim yatırımları artar	4	40
Maliyetler artar	4	40

Ankete katılan firmaların %10'u Türkiye'nin AB'ye üye olması durumunda herhangi bir değişiklik olmayacağını düşünürken, %40'ı ihracatın, maliyetlerin ve Türkiye'ye üretim yatırımlarının artacağını düşünmektedir. Diğer etkilere ise kapasitelerin düşürülmesinin gündeme geleceği ve AB'ye uyum kapsamında maliyetlerin azalacağı belirtilmiştir.

Tablo 4.14: Türk Demir Çelik Sektörünün AB'ye Göre Rekabet Üstünlükleri

	Firma Sayısı ve Oranları							
	1. önemli	(%)	2.-3. önemli	(%)	4.-5. önemli	(%)	6.-7.-8. önemli	(%)
Fiyat/Maliyet	3	30	4	40	0	0	1	10
İç Pazarın Durumu	3	30	3	30	1	10	1	10
Coğrafi Konum	3	30	5	50	1	10	1	10
Kalite	1	10	3	30	4	40	1	10
Teşvikler ve Destekler	0	0	0	0	1	10	3	30
Hammadde Temini	0	0	4	40	0	0	0	0
Ürün Çeşitliliği	0	0	0	0	2	20	1	10
Düşük Teknoloji	0	0	0	0	0	0	4	40

Ankete katılan firmaların öncelik sıralamasına göre Türk demir çelik sektörünün AB karşısında rekabet avantajları önem sırasının göre aşağıdaki gibi olduğu görülmektedir.

- İç Pazarın Durumu
- Fiyat/Maliyet
- Coğrafi Konum
- Kalite

Türkiye’de kişi başı çelik tüketiminin yeterli seviyede olmaması, ancak sürekli olarak artması iç pazarın canlılığını koruyacağını göstermektedir. Yüksek enerji maliyetlerine rağmen, demir çelik üretim maliyetlerinin AB’ye göre düşük olması önemli bir rekabet avantajıdır.

Tablo 4.15: AB Demir Çelik Sektörünün Türkiye'ye Göre Rekabet Üstünlükleri

	Firma Sayısı ve Oranları							
	1. önemli	(%)	2. -3. önemli	(%)	4.-5. önemli	(%)	6.-7.-8. önemli	(%)
Ürün Çeşitliliği	6	60	3	30	0	0	1	10
Kalite	2	20	2	20	3	30	1	10
Hammadde Temini	1	10	4	40	3	30	0	0
Teşvikler ve Destekler	1	10	2	20	1	10	2	20
İç Pazarın Durumu	0	0	3	30	1	10	1	10
Fiyat/Maliyet	0	0	1	10	1	10	2	20
Coğrafi Konum	0	0	0	0	3	30	1	10
Düşük Teknoloji	0	0	0	0	0	0	4	40

Ankete katılan firmaların öncelik sıralamasına göre AB demir çelik sektörünün Türkiye karşısında rekabet avantajları önem sırasının göre aşağıdaki gibi olduğu görülmektedir.

- Ürün Çeşitliliği
- Kalite
- Hammadde Temini
- Teşvikler ve Destekler

- İç Pazarın Durumu
- Fiyat/Maliyet

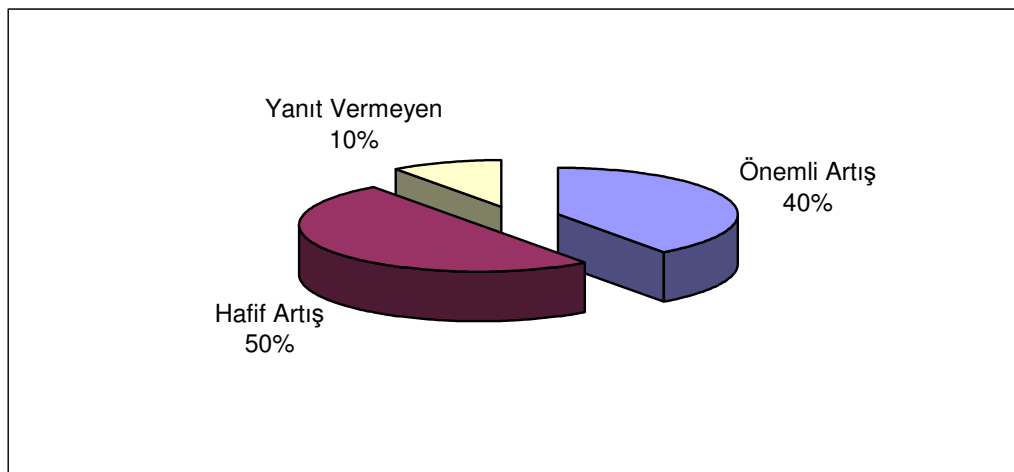
AB’de yerleşik çelik üreticileri zengin ürün portföyüne sahiptir ve ürün kalitesi yüksektir. Türk demir çelik üreticileri, Türkiye’ye teşviklerin kısılması konusunda baskı yapan AB’nin, kendi çelik üreticilerine devlet teşvikleri ve destekleri sağladığını ve bunun da rekabet dezavantajına yol açtığını düşünmektedirler.

Bazı çelik üreticileri Türk demir çelik sektörünün asıl rakiplerinin AB’li değil, Romanya, Rusya ve Ukrayna gibi Türkiye’yi önemli bir ihracat pazarı olarak gören ve iç piyasada etkin olan ülkelerin çelik üreticileri olduğunu belirterek, anketin AB ile değil bu ülkelerle ilgili yapılması gerektiği fikrini öne sürmüşlerdir. Ayrıca bu ülkelerin Ortadoğu gibi Türkiye’nin hedef pazarlarında da etkinliklerini arttırdıkları vurgulanmıştır.

4.2.6. Sektörün Gelecekteki Eğilimleri, Temel Sorunlar ve Öneriler

Demir çelik firmalarının sektörün gelecekteki eğilimleri, temel sorunlar ve önerileri hakkındaki sorulara verdikleri yanıtlar aşağıda verilmiştir.

Grafik 4.10: Çelik Talebi Hakkında Beklentiler

Demir çelik firmalarının hepsi çelik talebinin önümüzdeki dönemde artacağını tahmin etmektedirler. Firmaların %50'si Türkiye'nin çelik talebinde hafif artış beklerken, %40'ı önemli bir artış yaşanacağını düşünmektedirler. İç piyasada canlı bir talebin olması ve bu talebin uzun vadede artmaya devam edeceği beklentisi demir çelik üreticilerinin rekabet gücünü arttıran önemli bir durumdur.

Tablo 4.16: Demir Çelik Sektöründe Markalı Ürünlerin Ağırlık Kazanacağını Düşünüyor Musunuz?

	Firma sayısı	(%)
Evet	7	70
Hayır	0	0
Kısmen	2	20
Yanıt Vermeyen	1	10

Markalı çelik ürünleri dünyada gittikçe artan bir trend haline gelmiştir ve büyük çelik üreticileri müşterilerine ulaşmak ve elde tutmak için bu konuda yatırım yapmaktadırlar. Türk demir çelik üreticileri de markalı ürünlerin ağırlık kazanacağını düşünmektedirler.

Tablo 4.17: Demir Çelik Şirketlerinin En Önemli Sorunları

	Firma Sayısı ve Oranları							
	1. önemli	(%)	2. - 3. önemli	(%)	4.-5.-6. önemli	(%)	7.-8.-9. önemli	(%)
Hammadde maliyeti	5	50	3	30	2	20	0	0
Enerji maliyetleri	4	40	4	40	2	20	0	0
Hammadde tedariki	0	0	6	60	2	20	1	10
Pazarlama güçlüğü	0	0	4	40	2	20	0	0
Finansman	0	0	2	20	4	40	2	20
İşgücü maliyetleri	0	0	1	10	2	20	1	10
Aşırı yatırım (atıl kapasite)	0	0	0	0	1	10	3	30
Kalifiye işgücü	0	0	0	0	4	40	1	10
Yetersiz teknoloji	1	10	0	0	0	0	3	30

Ankete katılan firmaların öncelik sıralamalarına göre demir çelik sektörünün en önemli sorunları aşağıdaki gibidir;

- Hammadde maliyeti,
- Enerji maliyetleri,
- Hammadde tedariki,
- Pazarlama güçlüğü,
- Finansman,
- İşgücü Maliyetleri,
- Atıl Kapasite,
- Kalifiye İşgücü,
- Yetersiz Teknoloji.

Türkiye EAO'lu tesislerin ağırlığı nedeniyle dünyanın en büyük hurda ithalatçısıdır. Demir çelik sektörü hammaddelerinin temininde dışa bağlı olan Türk demir çelik sektörü bu konudaki dezavantajları azaltmak için tedarikçilerle uzun vadeli işbirliklerine gitmelidir. Enerjinin yoğun olarak kullanıldığı çelik sektörü, Türkiye'de enerji maliyetlerinin yüksek olmasından en çok etkilenen sektörlerden biridir.

Demir çelik üreticileri, anketin açık uçlu yorum sorusuna verdikleri yanıtlarda sektörün genel sorunlarının şunlar olduğunu belirtmişlerdir;

- Arz / talep dengesizliği,
- Enerji temini ve maliyetleri,
- Hammadde fiyatlarındaki sürekli artışlar,
- Düşük kur,
- Dış pazarda rekabet gücünün düşük olması,
- Fiyatların istikrarsızlığı,
- Türkiye'deki üreticilerin hurdaya bağımlılığı,
- Üretim fazlalığı nedeniyle yoğun fiyat rekabeti,
- AB ülkelerinin Türk çelik ithalatını zorlaştırmak için uyguladıkları kalite belgesi sistemi,
- Teknolojik yetersizlik ve verimli çalışamama,
- Kalitesiz ürün ithalatı ve haksız rekabet,

- İthalatta kalitesi düşük ürünlere kota konulmaması ve kontrollerin yetersizliği.

Demir çelik üreticileri anketin açık uçlu yorum sorusuna verdikleri yanıtlarda sektörün genel sorunlarına çözüm önerilerinin şunlar olduğunu belirtmişlerdir;

- Enerji maliyetlerinin düşürülmesi,
- Sanayici için enerji fiyatlarına AB'dekine benzer düzenleme yapılması,
- İhracat yapan firmaların rekabet gücünü arttırmak için ihracat yapılan ürün miktarına göre enerji fiyatlarında düzenleme yapılması,
- Demir Çelik Enstitüsünün kurulması ve sorunlara bu enstitü tarafından ortak çözüm yolları üretilmesi,
- Hammadde tedariğinde üreticilerin ortak hareket etmeleri,
- İhtisas gümrükleri kurularak kalitesiz çelik ithalatının önlenmesi,
- Yassı mamul üretimine yatırım yapılması,
- Teknolojinin modernize edilmesi,
- Yüksek fırınlı entegre üretim tesislerinin kurulması,
- Devlet desteklerinin artması,
- Döviz kurunun artması veya ihracatçı için bazı düzenlemelerin yapılması.

SONUÇ

2005 yılında dünyada 1 milyar 132 milyon tonluk ham çelik üretilmiştir. Aynı yıl, Türkiye 21 milyon tonluk üretim ile toplam üretimin %1,8'ini oluşturmuş ve dünyada 11., Avrupa'da ise 3. sırada yer almıştır. İç pazarının durumu ve çelik tüketiminin sürekli artması, bölgesel bir ekonomik güç olması, AB ve Ortadoğu gibi önemli çelik pazarlarına yakınlığı ve coğrafi konumu gibi nedenlerle Türkiye dünya çelik sektörü içinde önemli bir yere sahiptir.

Dünya demir çelik sektörü 2000 yılından itibaren önemli bir değişim içindedir. Özellikle Çin ve diğer gelişmekte olan ülkelerde yaşanan talep patlaması, sektörde şirket satın alma ve birleşmeleri yoluyla konsolidasyonların yaşanması gibi nedenlerle sektörün karlılığı artmıştır. Ancak, talep artışından daha hızlı artan yatırımlar, Çin'in hızla üretim kapasitesini arttırarak net ihracatçı konumuna gelmesi ve ticari çelik kalitesi alanında tüm pazarlarda hakim hale gelmesi, hammadde maliyetlerinin önemli artışlar göstermesi ve çevre baskıları gibi nedenlerle sektörde uzun vadede, önceki yıllarda yaşanan ve çelik firmalarını zor durumda bırakan "çelik çevrimleri"nin tekrar yaşanabileceği endişesi de mevcuttur. Bu endişe özellikle gelişmiş ülkelerin çelik sektörleri için geçerlidir.

Gelişmiş ülkeler alt yapı yatırımlarını tamamladıklarından çelik talebinde bir doygunluk söz konusudur. Bu nedenle çelik sektörünün geleceğini hızla altyapı yatırımlarının yapıldığı, konut ve endüstriyel tesislerin inşa edildiği ve ekonomik büyümenin görüldüğü Çin, Asya ve Ortadoğu Ülkeleri, Latin Amerika Ülkeleri ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler belirleyecektir. Bu açıdan önemli bir üretim miktarına sahip Türk demir çelik sektörünün, uzun vadede dünya demir çelik sektörü içindeki önemi artacaktır. Ancak iç piyasada ve AB, ABD ve Ortadoğu gibi geleneksel pazarlarda özellikle Çin'li üreticilere karşı rekabet gücünün korunması belirleyici bir konu olacaktır.

Ülkelerin kalkınmasının ilk aşamasında alt yapı yatırımları nedeniyle uzun demir çelik ürünlerinin kullanımı daha fazladır. Ancak, sanayileşme ile yassı ürüne

olan talep artmaktadır. Türkiye'nin tüketimin yaklaşık %48'inin yassı ürünlerden oluşması sanayileşme yolunda önemli bir mesafe kat edildiğini göstermektedir.

Sektörde en önemli sorun yassı/uzun arz talep dengesidir. Üretim yapısına bakıldığında yassı ürünlerin toplam üretim içindeki payının %15 ve uzun ürünlerin payının ise %85 olduğu görülmektedir. Oysa gelişmiş dünyada üretimin yaklaşık %40'ı yassı çeliğe yöneliktir. Özellikle 1980 yılından sonra, EAO'lu tesislerde uzun ürün üretimine yapılan aşırı yatırımlar nedeniyle pazarda daralma yaşanmış ve alt sektörde üretim fazlalığı meydana gelmiştir. Bu durum aynı zamanda Türkiye'nin hurdaya olan bağımlılığını arttırmış ve hammadde teminini zorlaştırmıştır. Sektöre bundan sonra yapılacak yatırımların yassı ürün üretimine ve yüksek fırına dayalı entegre tesislere yapılması, uzun ürün sektöründe ise sadece yenileme ve modernizasyon yatırımlarına kaynak ayrılması sektörün rekabet gücünü arttıracak temel konulardandır.

Arz/talep dengesindeki yapısal sorunun çözümü için, İsdemir'in yassı ürün üreten bir tesis haline dönüştürülmesi yatırımları sürmektedir. Bu dönüşüm, Türkiye'nin yassı ürün açığının kapatılmasına katkı sağlayacak, aynı zamanda uzun ürün piyasasını rahatlatacaktır. Proje tamamlandığında, çelik ithalatının önemli ölçüde azalması sağlanacak ve katma değeri yüksek ürün üreten İsdemir'in karlılığı artacaktır. Bunun dışında, bazı uzun ürün üreticilerinin de yassı çeliğe yatırım planları mevcuttur. Yassı çeliğe yatırım yapıp, yeniden yapılanma faaliyetlerinde geç kalmış olan sektör, kısa sürede bu açığı kapatma konusunda çalışmaları hızla yürütmelidir.

Üreticilerin yassı ürüne yatırım yapması, yalnızca ithalatın azaltılması açısından değil, yassı çeliği hammadde olarak kullanan sektörlerin hammadde temininin kolaylaştırılarak Türk sanayisinin kalkınması açısından da önemlidir.

Sektördeki firmalar genellikle 30 yıldan uzun süredir faaliyette bulunmaktadır. Firmaların çoğunluğu 5-10 ortaklı aile şirketleri yada 20'den fazla ortaklı halka açık veya açık olmayan kurumsal şirketlerdir. İşletmelerin büyük çoğunluğunun cirosu 500 milyon YTL'den fazladır ve MKE dışındaki firmalar ISO-500 anketine göre en

büyük 500 firma içindedirler. Demir çelik sektörü firmalarının satışları, ilk 500 firmanın yaklaşık %10'unu oluşturmaktadır. Firmaların büyük bir kısmı halka açılmayı düşünmemektedir. Sektördeki firmaların kurumsallaşmalarını tamamlamaları ve halka arz seçeneğini değerlendirmeleri gereklidir.

Ayrıca, dünyada yaşanan şirket birleşmeleri nedeniyle oluşan güçlü rakipler göz önüne alındığında, Türk şirketlerinin dağınık bir yapıda olduğu, bu nedenle de stratejik işbirliği ve ortaklık alternatiflerini geliştirmelerinin gerekli olduğu söylenebilir. Şirketlerin önemli bir kısmı 2010 yılına kadar yurtdışı işbirliklerini arttırmayı hedeflemektedir. Hammadde temininde dışa bağımlı firmaların, pazarlık gücünü arttırmak ve uzun vadeli karlı bağlantılar yapabilmeleri için bu konuda ortak hareket etmeleri gerekmektedir. Dünya demir çelik sektörü incelendiğinde, büyük firmaların rakipleriyle işbirliğine gittikleri ve iki tarafın da kazançlı çıktığı anlaşmalar yaptıkları görülmektedir. Çelik sektöründeki bu yeni trend “işbirliği içinde rekabet etmek” şeklinde özetlenebilir. Türk şirketlerinin bu trendin dışında kalması, rekabet gücünü azaltacak bir etki yapacaktır. Bu nedenle, Türk demir çelik şirketlerinin teknik ve ticari konularda işbirliği yapmaları gereklidir.

Demir çelik firmaları, teknik bilgi ve uzmanlık paylaşımı, ortak araştırma projeleri, mühendis ve diğer profesyonellerin değişimi, pazarlama ve depo ağının ortak kullanımı, enerji yatırımları, hammadde tedarikinde ortak anlaşmalar, hammadde ve nihai mamul taşımacılığında nakliye araçlarının kiralanmasında ortak hareket edilmesi gibi konularda işbirliğine gidebilirler. Demir çelik firmalarının Marmara Bölgesi, Batı Karadeniz Bölgesi, İskenderun ve İzmir gibi coğrafi olarak birbirine yakın bölgelerde konumlanmış olması işbirliğini kolaylaştırıcı etki yapabilir.

Nihai çelik ürünlerinin müşterilerin özel taleplerine göre dağıtımının yapılması, müşterilerin sürekli bilgilendirilmesi, yönlendirilmesi, iletişimin güçlendirilmesi ve uzun vadeli işbirliğinin sağlanması için çelik servis merkezlerinin kurulması sektörün rekabet gücü açısından önemli bir konudur. Türkiye’de servis merkezleri yetersizdir ve sanayici bazı ürünleri tedarik etme konusunda sıkıntılar yaşayabilmektedir. Türk çelik şirketlerinin, gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında çelik servis merkezlerine

yatırım yaparak bu alanda uzmanlaşacak şirketler kurmaları, pazara ulaşma konusunda zorlukları azaltarak, diğer üreticilere karşı rekabet avantajı sağlayacaktır. Dünyada gittikçe yaygınlaşan e-ticaret konusunda da çalışmalar yapılmalıdır. Sektördeki firmaların değer zincirinin önemli bir halkası olan satış ve pazarlama konusunda etkin olmaları, üretim odaklı değil pazar odaklı stratejiler geliştirmeleri gereklidir.

Sektördeki firmaların kapasite kullanım oranları 2000 yılına göre önemli oranda artış göstermiştir. 2003 yılından itibaren sektörün canlanması, uzun ürün sektöründe atıl kapasitenin değerlendirilmesini sağlamış ve pazarlara ulaşılmasını kolaylaştırmıştır. Demir çelik firmaları, genelde teknolojik altyapı bakımından dünya ile rekabete edebilecek durumdadır. Firmanın büyük çoğunluğu, periyodik olarak yenileme yatırımları yaparak rekabet gücünü korumaktadır. Ancak, teknoloji konusunda dışa bağımlı Türk çelik şirketleri, teknoloji geliştirme çalışmalarına yatırım yapmalıdırlar.

İhracat konusunda kendilerine destek veren kurumların olmadığını düşünen demir çelik sektörü, dış pazara satışlara önem vermektedir. En önemli pazarlar olan AB, ABD ve Ortadoğu'nun özellikle Çin'in ve önemli çelik üreticileri için hedef pazarlar arasında olması nedeniyle, bu pazarlardaki paylarını korumak ve arttırmak Türk demir çelik üreticilerinin önemli amaçları arasındadır. Demir çelik üreticileri iç pazarın güçlü konumunu sürdüreceğini ve Türkiye'nin gelişen pazarlara yakın olmasının sektör için çok önemli bir avantaj olduğunu düşünmektedirler. Ancak, Türkiye'nin ihracatında önemli bir yere sahip ve özellikle uzun ürünlerde ihracata bağımlı olan sektörün, bu konuda teşvik edilmesi ve dış pazarlarda etkinliğinin artırılması için sektör ve kamu kuruluşlarının ortak çalışmalarla destek sağlamaları gereklidir.

Demir çelik sektörü, ihracatta ilk sıralarda yer alırken, ihracatın desteklenmesi için sağlanan Eximbank kredilerinin kullanımında son sıralarda yer alan sektörlerden biridir. Bu kredilerin ihraç edilen çelik ürünlerinin çeşitlendirilmesi, yeni pazarlar bulunması ve uluslararası ticarete gerekli desteğin sağlanması amacıyla daha fazla kullanılması sektörün rekabet gücünü olumlu etkileyecek konulardandır.

Sektörde sabit varlıkların finansmanında büyük ölçüde özkaynaklardan yararlanılmakta, çalışma sermayesinin finansmanında ise özellikle banka kredisi ve ticari kredi tercih edilmektedir. Sektörün özkaynak / dışkaynak kullanımı konusunda optimum bir dengeye ulaşp, sermaye yapısını güçlendirmesi ve alternatif finansal araçları kullanması gereklidir. Ayrıca, kısa vadeli yabancı kaynakların oranının azaltılması, uzun vadeli yabancı kaynaklara ağırlık verilmesi sektörün finansal yapısının daha sağlıklı olmasına katkı sağlayacaktır. 2001 yılında krizin etkisiyle zor durumda kalarak finansman sıkıntıları yaşayan sektör, 2003 yılından itibaren artan çelik talebi sayesinde finansal durumunu güçlendirmiştir.

Türk demir çelik sektörünün en önemli rekabet avantajları; iç pazarın durumu, üretim maliyetlerinin düşük olması, önemli pazarlara yakınlığı ve dünya standartlarında kaliteli üretim yapan tesislere sahip olmasıdır.

Türk demir çelik sektörünün en önemli sorunları; hammadde maliyeti, enerji maliyetleri, uzun üründe aşırı kapasite, hammadde tedariğinde yaşanan güçlükler, pazarlama güçlüğü ve finansman sorunlarıdır. Ayrıca, firmalar dış pazarlarda fiyat ve kalite rekabeti, uygulanan kotalar, pazara ulaşma ve döviz kurunun düşük olması gibi nedenlerle zorluklar yaşamaktadırlar.

Firmaların büyük çoğunluğu Türkiye'nin AB üyeliği sürecinin ve bu süreçte yapılan Serbest Ticaret Anlaşmasının önemli bir etkisi olmadığını veya olumsuz etkisi olduğunu düşünürken, %40'ı bu sürecin olumlu sonuçlar doğurduğunu düşünmektedir. Firmaların bir kısmı, Avrupa Birliği'nin kendi demir çelik sektörü üzerindeki yükü hafifleterek korumacı önlemler alırken, entegrasyon sürecindeki Türk demir çelik sektörüne yapılan teşvik ve desteklerin kısıtlanması için çalıştığını düşünmektedirler. AB'nin aday ülkeler için öngördüğü Ulusal Yeniden Yapılandırma Planı'nın Türkiye için, Türk demir çelik sektörünün durumu ve Dünya demir çelik sektöründeki mevcut trendler göz önüne alınarak oluşturulması ve uygulanması gereklidir.

Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda Türkiye'ye yapılan yatırımların ve sektörün ihracatının artması beklenmektedir. Ancak, bu süreç aynı

zamanda maliyetleri arttıracığı, firmaları çevre yatırımlarına zorlayacağı ve bazı kısıtlamaları da beraberinde getireceği için, sektördeki firmaların kendi stratejilerini geliştirmeleri ve bu sürece hazırlıklı olmaları gereklidir.

Sektörde üretim sırasında açığa çıkan atıkların değerlendirilmesi ve ekonomiye yeniden kazandırılmasına yönelik çalışmalar teşvik edilmelidir. Ayrıca, çevre baskıları nedeniyle zor durumda kalınmaması için üreticilerin çevre yatırımlarını planlayıp bir an önce yürürlüğe koymaları ve yeni yatırımlarda çevre dostu teknolojilerin tercih etmeleri önemlidir.

AKÇT serbest ticaret anlaşmasının yürürlüğe girdiği 1996 yılından 2005 yılına kadar AB'ye yapılan ihracat 143,2 milyon dolardan %650 artarak 1,1 milyar dolara çıkmıştır. Aynı dönemde ithalat ise, 835 milyon dolardan %150 artarak 2,1 milyar dolara çıkmıştır. Çelik ticaretinden kaynaklanan cari açığa rağmen bu anlaşma sonrası Türk demir çelik sektörünün iyi bir performans gösterdiği söylenebilir. Ancak, AB ile demir çelik ürünleri dış ticaretinde, Türkiye'nin aleyhine olan 1 milyar USD tutarındaki açığın kapatılması için önlemlerin alınması gereklidir.

İthalat yoluyla girerek haksız rekabete yol açan kalitesiz ürünlerin denetimi için ihtisas gümrüklerinin kurulması gereklidir. Bu, aynı zamanda çeliği kullanan sanayi sektörlerinin çıkarlarının da korunmasını sağlayacaktır. Türkiye'ye uygulanan kotaların, damping soruşturmalarının ve tarife dışı engellerin ilgili kurumlar tarafından takip edilerek, çelik üreticilerinin haksız rekabete maruz kalmaları engellenmelidir.

Yassı çelik ihtiyacının karşılanmasında ihracata bağımlı olan Türkiye'de çelik üreticileri, aynı zamanda hammadde kaynaklarına da sahip ihracatçı ülke üreticileri ile Türkiye'ye yapılan ithalat konusunda işbirliği yaparak pazarın kontrol altında tutulmasını sağlayabilirler. Ayrıca, bu şirketlerle yapılacak anlaşmalar sayesinde hammadde ve yarı mamul tedariki de kolaylaşacak, her iki tarafın da kazanacağı işbirliklerine gidilebilecektir.

Demir çelik sektörünün sorunlarının çözümü için beklentilerin başında, UYYP'nin sektörün ve Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda uygulanması, sektörün

üzerindeki yüklerin hafifletilerek üretim maliyetlerinin azaltılması ve devlet destekleri gelmektedir. Demir çelik sektörünün ortak platformu olması beklenen Demir Çelik Enstitüsünün kurulması ve sorunlara bu enstitü tarafından ortak çözüm yolları geliştirilmesi gereklidir. Hammadde tedarikinde ortak hareket edilmesi, yerli ve yabancı çelik şirketleri ile stratejik işbirliklerine gidilmesi, hammadde tedarikinde ve mamul satışında uzun vadeli işbirlikleri kurulması, yabancı sermayenin sektöre yatırım yapmasının teşvik edilmesi ve arz/talep dengesinin kurularak daha sağlıklı bir pazar yapısının oluşturulması sektörün sorunlarının çözümü için önemli konulardandır.

Türkiye’de sanayide kullanılan enerji maliyetlerinin OECD ve AB ülkelerine göre yüksek olması, enerjinin yoğun olarak tüketildiği çelik sektörünün bu ülke pazarlarındaki rekabet gücünü azaltmaktadır. Özellikle ihracata yönelik çalışan firmaların enerji maliyetleri yükünün azaltılması için önlemler alınmalıdır. Türk sanayide kullanılan elektriğin fiyatlandırılmasında, Avrupa Birliği ülkelerinde olduğu gibi, küçük-orta-büyük işletme tarifeleri ve hafta içinde saatlere göre 3 değişik fiyat tarifişi şeklinde kademeli bir uygulama getirilmesi gereklidir.

Demir-çelik sektörünün, dünyadaki rekabet gücünü arttırabilmesi için, enerji girdi maliyetlerinin makul seviyelere çekilmesi ve demir çelik sektörünün kendi ihtiyacı olan elektrik enerjisini kendisinin üretmesi girişimlerine destek sağlanması önem taşımaktadır. Enerji yatırımları yapılırken, doğalgaz gibi ithal girdilere bağımlı tesislerin kurulması uzun vadede tedarik sıkıntıları ve aşırı artan maliyetler gibi sorunlara yol açabilir. Türk sanayisinin ve yoğun enerji tüketen demir çelik sektörünün enerji girdi maliyetleri sorununun çözülmesi için, devletin yenilenebilir ve yerli kaynaklardan enerji üretimini ve bu konudaki Ar-ge faaliyetlerini teşvik eden sürdürülebilir bir enerji politikası yürütmesi gereklidir.

Demir çelik firmalarının, enerjinin en verimli şekilde kullanılması, enerji tüketiminin sürekli izlenmesi, çevrenin korunması, mevcut durum ve gelecekteki gelişmelerin izlenerek kullanılabilecek alternatif enerji kaynaklarının belirlenmesi, enerji tasarrufu sağlayan teknolojilerin en kısa sürede tesislere entegre edilmesi gibi çalışmalar yapan enerji yönetim sistemi kurmaları gereklidir. Türkiye’nin en önemli

elik reticisi Erdemir’de kullanılan Enerji Yönetim Sistemi buna örnek olarak gösterilebilir.

Hammadde maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle rekabet gücünün korunması açısından, verimliliğinin arttırılması ve maliyetlerin azaltılması için çalışmalar yapılması önemlidir. Ayrıca, aynı hammadde ile daha karlı ve katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi, elik üzerinde daha fazla işlem yapılarak çeliğinin daha değeri hale geldiğii u hatlarda yatırımın özendirilmesi hammaddede dışa bağımlı ülkeler için rekabet gücünü arttıracak konulardır. nemli olan daha çok elik üretmek değıil, mevcut kapasiteden daha çok gelir sağlamaktır. Buna en güzel örnek olarak Japonya ve Güney Kore verilebilir.

Hammadde konusunda yerli kaynakların araştırılmasına hız verilmeli, mevcut kaynakların verimliliğinin arttırılması konusunda stratejiler geliştirilmeli ve yatırımlar yapılmalıdır. Hammadde tedarikinde dışa bağımlılığının azaltılması, yurt içinden hurda temininin artırılması, sünger demir gibi hurdanın yerine kullanılabilcek yeni girdilerin üretilmesi ve demir cevheri zenginleştirme çalışmalarına ağırlık verilmesi ile mümkün olabilir.

Hammaddelerin yurtiçinde ekonomik olarak nakliyesinin yapılması için, ulusal demiryolu ağıının geliştirilmesi önemlidir. Demir elik sektörü için önemli yere sahip Karadeniz Ereğli’nin bile ulusal ağa bağılı olmaması bu konudaki yatırımların yetersiz olduğunu göstermektedir. Erdemir tarafından geliştirilen, Erdemir limanını Zonguldak limanına bağlayan tren ferisi projesi ile Anadolu’daki demir cevheri madenlerine ulusal demiryolu şebekesi ile bağlantı sağlanmış, koklaşabilir kömürlerin yükleme ve stoklama tesisine ihtiyaç duymadan ülkemizdeki  entegre demir elik tesisine ulaşımı kolaylaştırılmıştır. Bu proje sorunların çözümü için önemlidir, ancak, demiryolu ağı konusunda ulusal stratejilerin geliştirilmesi tüm sektörler için önemli bir konudur. Entegre tesislerin Sivas’tan tedarik edeceği cevherin fabrika teslimi maliyetinin, Avustralya’dan denizyolu ile gelen cevherin maliyetinden düşük olmasının sağlanması gereklidir. Gelişmiş bir demiryolu ağı ve taşımacılığı, aynı zamanda nihai elik ürünlerinin yurtiçinde taşınmasını da kolaylaştırarak maliyetleri düşürecektir.

Türk demir çelik sektörünün özellikle Çin'in ticari kalitelerdeki ürünleriyle pazarlarda rekabet edebilmesi için, katma değeri yüksek bir ürün yelpazesine sahip olması, yeni çelik kalitelerine ve markalı ürünlere yönelerek mevcut pazarı elde tutması önemlidir. Serbest ticaret anlaşmaları, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olması, kotaların kaldırılması ve dünya ekonomisinde yavaşlama ile çelik talebinde daralma yaşanması gibi gelişmeler ile rekabet gücü daha da belirginleşecektir.

Tüm sektörlerde olduğu gibi demir çelik sektöründe de rekabet gücünü arttıran en önemli faktörlerden biri yenilikçiliklerdir. Araştırma geliştirme faaliyetlerine önem verilerek, TÜBİTAK, üniversite veya teknoloji enstitüleriyle işbirliği yapılarak yeni ve özgün çelik kalitelerinin üretilmesi, çevre dostu teknolojiler geliştirilmesi için çalışmalar yapılması iç ve dış pazarlarda etkinliği arttıracaktır. Örneğin, deprem bölgesi olan Türkiye'de depreme dayanıklı özel inşaat çeliklerinin ve çeliğin yapılarda daha çok kullanılmasına olanak sağlayacak ürünlerin geliştirilmesi, ülkemizde üretimi artan otomotiv, beyaz eşya ve gemi sanayi gibi sektörlerde yönelik ürünlerin geliştirilmesi şirketlerin rekabet gücünü arttırırken, Türkiye'nin dışa bağımlılığını da azaltacaktır.

Türk demir çelik sektörünün yassı/uzun ürün dengesizliğinden kaynaklanan yapısal sorunlarının çözülmesi, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmesi, yeni ürün ve teknolojilerin geliştirilmesi için Ar-Ge çalışmalarına önem verilmesi, hammadde kaynaklarında dışa bağımlılığın azaltılması için yerli kaynakların geliştirilmesi, yeni cevher aramalarının hızlandırılması, cevher üreticisi firmalarla uzun vadeli işbirliklerine gidilmesi, hurdaya bağımlılığın azaltılması için entegre tesislere yatırım yapılması, enerji maliyetlerinde düzenlemeler yapılması ve çelik firmalarının enerji üretimine yatırımlar yapmaları, üretim performansı ve verimliliğin artırılarak etkin kaynak kullanımının sağlanması, çoğunluğu halka açık olmayan firmaların kurumsallaşmalarını tamamlamaları ve yeni finans kaynakları sağlama açısından halka arz yöntemini değerlendirmeleri, çelik firmalarının dünyadaki gelişmeleri izleyerek en uygun stratejiler belirlemeleri gibi konular rekabet gücünü arttırılması için önem arz etmektedir.

Sonuç olarak, tüm sorunlara rağmen gelişme potansiyeli yüksek güçlü bir pazara, büyüme trendinde olan dinamik bir ekonomiye, gelişen pazarlara yakın stratejik konuma, kalifiye personel sayısının gittikçe arttığı bir demografiye, sektörde önemli bir deneyime sahip, teknolojik olarak dünya standartlarında donanım ve bu durumunu sürdürme kararlılığı olan Türk demir elik sektörü dünyayla rekabet edecek güçtedir. Bunun sürdürülebilmesi ve daha güçlü konuma gelmek için kısıtlı kaynakların verimli kullanılması, mevcut durumdan dersler alarak sektörün karlılığını sağlayıp Türkiye'nin dışa bağımlılığını azaltacak üretim portföyüne yatırım yapılması, dünyadaki gelişmelerin Türkiye'ye etkilerinin analiz edilerek uzun vadeli planların yapılması ve uygulanması önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Sezer (2007); "Rekabet Gücü Nedir?" http://www.kobifinans.com.tr/bilgi_merkezi/020607/10252/3, (Erişim Tarihi: 22.04.2007).
- Aktan, Can (2007a); "Rekabet Kavramı," <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/kavram.htm>, (Erişim Tarihi: 22.04.2007).
- Aktan, Can (2007b); "Rekabet Gücü," <http://www.canaktan.org/yeni-trendler/yeni-rekabet/rekabetgucu.htm>, (Erişim Tarihi: 22.04.2007).
- Aras, Güler (2006); *Avrupa Birliği ve Dünya Pazarlarına Uyum Açısından Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Rekabet Yeteneği*, Om Yayınevi, İstanbul.
- Baijal, VP (2006); "Raw Materials Outlook for India," *Joint India/OECD/IISI Workshop*, New Delhi -India, 16-17 May 2006.
- Birleşik Metal İş (2003); *Demir Çelik Sektörü*, Birleşik Metal İş Yayınları, 2003, İstanbul.
- Bozkurt, Rüştü (2006); "İşletmecilikte Eğilimler," www.dunyagazetesi.com.tr, 06/03/2006, (Erişim Tarihi: 07.01.2007).
- Callister, William (1997); *Materials Science and Engineering*, John&Wiley Sons Inc., New York, USA, 1997
- Christmas, Ian (2005); "Challenges & Opportunities," *International Management Seminar*, November 2005, London.
- Christmas, Ian (2006); "World Steel - A Common Future," *Address of IISI Secretary General to the 4th China International Steel Congress Beijing*, 17 April 2006.
- Çabuk, Adem ve İbrahim Lazol (2005); *Mali Tablolar Analizi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.
- Çelik-İş (2007); "Demir Çelik Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri" http://www.hakis.org.tr/faaliyet_raporu/uye_sendikalar.htm, (Erişim Tarihi: 21.04.2007).
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2000); *Sanayi ve Çevre*, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- DÇÜD (2005); *Demir Çelik Üreticileri Derneği Bülteni*, Ocak-Mart 2005, Sayı:43.
- DÇÜD (2007); "AB Yolunda Demir-Çelik Sektörü," <http://www.dcud.org.tr/sektor.htm#ab>, (Erişim Tarihi: 22.04.2007)
- DÇÜD Demir Çelik Üreticileri Derneği (2006); www.dcud.org.tr/istatistik.
- DÇÜD Demir Çelik Üreticileri Derneği (2007); www.dcud.org.tr/istatistik.
- DÇÜD Günlük Sektör Haberleri Bülteni (2006a); "2010 Yılına Kadar, Orta Doğu'nun Ham Çelik Üretimi 26 Milyon Tona Çıkacak", 13.12.2006, Sayı:445.

- DÇÜD Günlük Sektör Haberleri Bülteni (2006b); “Forbes 2000 Listesine 48 Çelik Firması Girdi,” Sayı: 268, 03.04.2006.
- Dervişoğlu, Kerim (2004); “Turkish Steel Industry and Raw Material Strategies of Erdemir Group”, *IISI 2004 Annual Meeting Presentations, 3-6 October 2004*, Istanbul, Türkiye.
- DPT (2001); *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Metal Madenler Alt Komisyonu Demir Çalışma Grubu Raporu*, Ankara.
- DPT (2003); *AB Üyeliğine Doğru Türkiye Sanayi Politikası*, DPT Yayınları, Ankara.
- DPT (2006); *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ana Metal Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Demir Çelik Sanayi Alt Komisyonu Raporu*, Ankara.
- DTM (2006); <http://www.dtm.gov.tr/sorular/ab/Demir.htm>, (Erişim Tarihi: 12.12.2006).
- DTM (2007); “Dünya Demir Çelik Pazarındaki Son Gelişmeler,” Dış Ticaret Müsteşarlığı, <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/KonjokturIzlemeD b/demir-celik.doc>, (Erişim Tarihi: 08.05.2007).
- DTM (2007); <http://www.dtm.gov.tr/ead/gosterge/ekogosterge.xls>, (Erişim Tarihi: 01.04.2007).
- Dünya Gazetesi (2006); “Demir-Çelikte İran Endişesi,” 13 Aralık 2006.
- EBSO (2004); *Türkiye’nin Dış Ticaretinin Sektörel Analizi 2000-2004/6*, Ege Bölgesi Sanayi Odası, İzmir.
- Economywatch (2006); http://economywatch.com/world_economy, (Erişim Tarihi: 10.11.2006).
- Emiroğlu, Ahmet (2005); “Çelik Sektör Raporu”, Deniz Portföy Araştırma Yayınları, 5 Ekim 2005.
- Erdemir (1984); “Türkiye’nin Demir Çelik Yassı Mamul Üretimi ve Geleceği Konulu Bilimsel Toplantı’nın Tutanakları”, Erdemir Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Ereğli, Zonguldak, 1984.
- Erdemir (2005); “Demir Çelik Sektöründeki Gelişmeler,” *Erdemir Yıllık Faaliyet Raporu 2005*, Ereğli – Zonguldak.
- Erdemir (2007a); <http://www.erdemir.com.tr/tr/tarihce.asp>, (Erişim Tarihi: 28.01.2007).
- Erdemir (2007b); http://www.erdemir.com.tr/tr/if_tarihce.asp, (Erişim Tarihi: 07.07.2007).
- Erdemir (2007c); <http://www.erdemir.com.tr/tr/urunler.asp>, (Erişim Tarihi: 03.02.2007).
- Güçlü, Sibel (2006); “AB Emisyon Ticaret Sistemi,” *Metalurji Dergisi*, Sayı:142, s. 40-42.
- Günerli, Merve (2007); “Uzakdoğu Kaybedildi Körfez’de Rekabete Devam,” *Referans Gazetesi*, Gündem Sayfası, 17.04.2007.
- Hatch Associates (2006); “Globalisation in the Steel Industry: Industry Restructuring Mergers and Acquisitions-Recent Developments and Outlook,” *Joint India/OECD/IISI Workshop*, New Delhi -India, 16-17 May 2006.

- Hayri, Mustafa ve Tekçe Mahmut (2007); “Başarılı Bir İhracat Stratejisi,” http://www.turkishtime.org/18/print/4_tr_p.asp, (Erişim Tarihi: 14.07.2007).
- Hübner, Wolfgang (2004); “Ideas For Advancing The Steel Subsidy Talks,” *OECD Special Meeting at High-Level on Steel Issues*, 29 June 2004, s. 1-9.
- IISI (2005b); *Sustainability Report of The World Steel Industry 2005*, Brussels – Belgium.
- IISI (2005c); *IISI Country Reports 2005*, Brussels, Belgium.
- Innace, Joseph (2003); “The Steel Game 2006: Odds, Bets and Jackpots,” *Tapma Port Steel Conference*, 3 February 2006.
- İMMİB (2006); http://www.immib.org.tr/dem_celik/index.asp, (Erişim Tarihi: 15.12.2006).
- İSO (2006); İstanbul Sanayi Odası 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Anketi, http://www2.iso.org.tr/tr/web/StatikSayfalar/500buyuk_Default_gecmis.aspx, (Erişim Tarihi: 27.11.2006).
- Kobifinans (2007a); “Demir Çelik Sektöründe Yatırımlar ve Finansman”, <http://www.kobifinans.com.tr/sektor/010302/846>, (Erişim Tarihi: 06.05.2007)
- Kobifinans (2007b); “Temel Sorunlar, Riskler ve Beklentiler,” <http://www.kobifinans.com.tr/sektor/010302/847>, (Erişim Tarihi: 03.05.2007).
- Kobifinans (2007c); “Sektörün Sorunları ve Çözüm Yolları,” <http://www.kobifinans.com.tr/sektor/010302/76>, (Erişim Tarihi: 03.05.2007).
- Lamberterie, Bertrand (2006); “Recent Evolutions and Trends in the Steel Rolling Industry,” *Steel Rolling 2006 Conference*, Paris, France.
- Lienemeyer, Max (2005); “State Aid and Steel,” 2005 s:13-15.
- Lindorfer, Bruno (2006); “Driving Forces of Steel Industry,” *Metals Mining Journal*, October 2006.
- Marcus, Peter ve Becky Hites (2005); “Steel’s New Age of Profits,” *World Steel Dynamics, Global Steel Finance*, Vol.12, September 2005, pp.1-15.
- Marsh, Peter (2006); “Blazing Success: How Prospects For The Steel Industry Are Being Reignited”, *The Financial Times*, 3 March 2006.
- Mazlum, Semra (2006); “İklim Değişikliği Konusunda Bir Rapor Daha”, <http://www.acikradyo.com.tr>, 20/02/2006, (Erişim Tarihi: 18.11.2006).
- McKinsey (2005); “Global Steel Vision,” *IISI 2005 Annual Meeting Presentations*, Seoul, Korea, 3 October 2005.
- MESS (2006); *MESS Üyelerinde Rekabet Gücü Anketi*, MESS Yayınları, İstanbul, 2006.
- Metal Bulletin (2006); “MMK Considers Turkish Rerolling Venture,” 5 December 2006.
- Metal Bulletin (2002); “Turkish Steel Market,” March 2002.

- Metal Bulletin (2005); “2005/ 3.Quarter Steel Cost Analysis,” *Metal Bulletin Research*, May 2005.
- Metalsan (2007); “Dosya: Yassı Çelik Sanayi,” *Demir Çelik ve Paslanmaz Gazetesi*, Mayıs 2007, Sayı:22, s. 36.
- Metalurji Malzeme Dergisi (2007); “2005 ve 2006 Yıllarında Demir Çelik Sektöründeki Gelişmeler,” www.metalurjimalzeme.com/img/haberler/8/mtj-8, Metalurji Malzeme Dergisi, (Erişim Tarihi: 01.05.2007).
- MMO (2006); “Demir Çelik Sektörü,” <http://demircelik.mmo.org.tr/modules.php>, (Erişim Tarihi: 12.12.2006).
- Mukherjee, Malay (2004); “A View on the Global Steel Market” *Speech by President and COO of Ispat International N.V., Stahlmarkt 2004*, Monday 1st March 2004.
- Murray, Ross (2005); “Steelmaking Raw Materials & Sea Freight Outlook,” *IISI 2005 Annual Meeting Presentations*, Seoul, Korea, 3 October 2005.
- OCLC Online Computer Library Center (2006); www.oclc.org/economicgrowth, (Erişim Tarihi: 10.11.2006).
- Önal, Güven (2005); “Türkiye’nin Demir Çelik Stratejisi,” *Metalurji Malzeme Dergisi*, Kasım/Aralık 2005, Sayı: 2, s. 25-27.
- Özgen, Oğuz (2007); “Genel Müdür’ün Mesajı,” *Erdemir Yıllık Faaliyet Raporu 2006*, Ereğli – Zonguldak.
- Parijat Consulting (2006); “Steel Making Raw Materials, Industry Issues And Regulatory Policy,” *Joint India/OECD/IISI Workshop*, New Delhi - India, 16-17 May 2006.
- Referans Gazetesi (2006a); *Ekonomi Haberleri*, 11 Eylül 2006.
- Referans Gazetesi (2006b); “İçdaş 1 Milyar Dolarlık Yatırımla Yassı Çelik Üretecek,” 9 Kasım 2006.
- Referans Gazetesi (2006c); “Demir Çeliğe AB'ye Uyum İçin 5.5 Milyar Euro”, 11 Eylül 2006.
- Referans Gazetesi (2006d); “Demir Çeliğe Reform Zammı Yolda”, 12 Eylül 2006.
- Referans Gazetesi, *Gündem Sayfası*, 17.04.2007.
- Referans Online (2006a); “Demir-Çelikte Ton Baş Maliyet 8 Dolar Arttı Sektör Zam Yapabilir,” 21 Ekim 2006.
- Referans Online (2006b); “Demir-Çelik’teki Düzenlemeler 3 Bin Kişiyi İşsiz Bırakacak,” 28 Kasım 2006.
- SBB (2006c); “Russian Imports Could Reach 6m Tonnes in 2010”, *Steel Business Briefing*, 18 April 2006.
- SBB (2006d); “Scrap Market Tightens,” *Steel Business Briefing*, 27 November 2006.
- SBB (2006e); “Turkey Works Hard To Close Its Sheet Supply Gap,” *Steel Business Briefing*, Insight Issue Vol. 28.

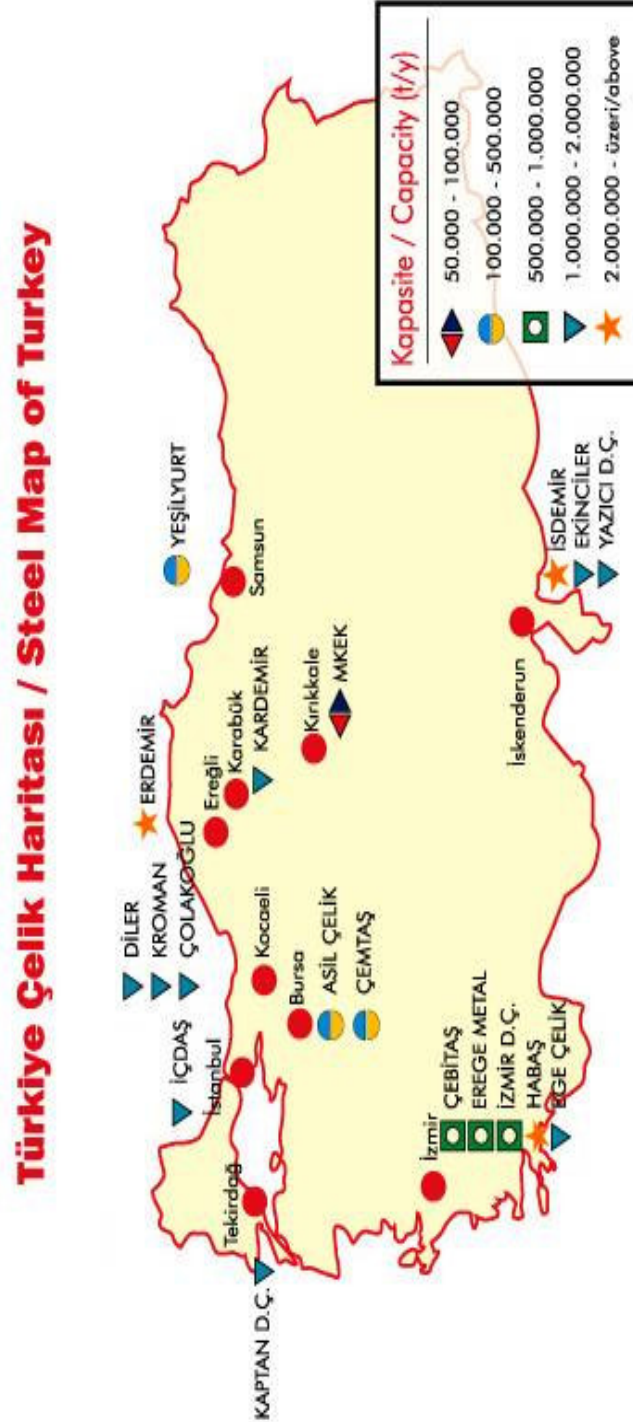
- SBB (2007a); “LME Billet Contract Receives Positive Responses in East Asia”, 14 June 2007.
- SBB (2007b); “Russia Adding 18m t/y of Steelmaking Capacity by 2010”, 27 June 2007.
- SBB 2007c; “Turkey targets 50m t/y steel output by 2023,” 20.07.2007.
- SBB 2007d; “EU And US Top \$/tonne Export Unit Value Rankings,” Steel Business Briefing, 9 August 2007.
- SBB 2007e; “Court Bans German Rail Strike,” Steel Business Briefing, 9 August 2007.
- SEDEFED (2006); “Demir Çelik,” Sektörel Dernekler Federasyonu Sektörel Haber Bülteni, Aralık 2006, Sayı:17.
- SEDEFED (2007); “Demir Çelik 2006 Yılı Değerlendirmesi”, [http:// www.sedefed.org/default.aspx?pid=40086&nid=28287](http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=40086&nid=28287), (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2007).
- SPOTER (2007a); Türk Demir Çelik Sektörünün Mükemmel Bir Tanımı, www.spoter.com/raporlar/rapor_017.doc, (Erişim Tarihi: 29.04.2007).
- SPOTER (2007b); “Demir Çelikte Rekabet Soruşturması 703,3 Milyon Dolarlık Açık Yarattı,” <http://www.spoter.com/haber.asp?id=3306>, (Erişim Tarihi: 11.05.2007).
- Steel Business Briefing SBB (2006a); “Mergers and Acquisitions,” Steel Business Briefing, 2 November 2006.
- Steel Business Briefing SBB (2006b); “Moffat Speaks Out Against EU Anti-Dumping Reforms,” Steel Business Briefing, 7 November 2006.
- Steel Times (2001); CRU World Steel Conference 2001, April 2001.
- Stevenson, Cliff (2007); “Global Trade Protection Report 2007 Data & Analysis,” www.antidumpingpublishing.com/uploaded/documents/CSDocuments/GAD%20Briefing%201.pdf, (Erişim Tarihi: 21.07.2007).
- Stevenson, Cliff ve Filippi, Ilaria (2004); *The Global Trade Protection Report 2004*, Mayer, Brown, Rowe & Maw Publishing, Illionis, USA.
- Şeşen, Arısoy vd. (2005); “19. yy’da Bina İnşaatlarında Kullanılan Çelik Malzeme ve Aletlerin Metalurjisi,” 3. *Demir Çelik Kongresi ve Sergisi Bildiriler Kitabı*, Ereğli – Zonguldak, s. 19-26.
- Tarhan, Sezgin (2006); “*Demir Çelik ve Demir Çelik Eşya Raporu*”, İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME) Yayınları, 2006.
- Taşkın, Ahmet (2005); “Çin Demir ve Çelik Sektörüne Genel Bakış ve Gelecek Senaryoları,” 3. *Demir Çelik Kongresi ve Sergisi Bildiriler Kitabı*, Ereğli – Zonguldak, s. 83-92.
- TCMB (2006); “Sektör Bilançoları Değerlendirmesi 2003-2005”, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara, Aralık, 2006.

- TCMB (2007); Merkez Bankası Sektör Bilançoları, [http:// www2. tcmb. gov. tr / sektor/anamenu.htm](http://www2.tcmb.gov.tr/sector/anamenu.htm), (Erişim Tarihi: 13.05.2007).
- Trickett, Tony (2007); “Comments On the Outlook for Ferrous Scrap,” *IISI Special Board Meetings Presentations*, March 2007.
- TUCSA (2006); <http://www.tucsa.org/tuc30/showmessage.asp?messageID=749>, (Erişim Tarihi: 01.10.2006).
- TÜBA-TÜBİTAK-TTGV (1996); *Sanayi Stratejisi 1995-2005*, Bilim Teknoloji Sanayi Platformu, İleri Malzemeler Bilim Teknoloji Sanayi Politikaları Çalışma Grubu, Ocak 1996, Ankara.
- Türk Dil Kurumu (TDK) Türkçe Güncel Sözlüğü (2007); TDK [http:// www. tdk. gov.tr/TR/sozbul.ASPX?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA&Kelime=rekabet%20etmek](http://www.tdk.gov.tr/TR/sozbul.ASPX?F6E10F8892433CFFAAAF6AA849816B2EF05A79F75456518CA&Kelime=rekabet%20etmek), (Erişim Tarihi: 10.07.2007).
- Türkiye Taşkömürü Kurumu, TTK (2007); “Tren ferisi seferleri arttı,” [http:// www. taskomuru.gov.tr/haber.php?page=haber&id=123](http://www.taskomuru.gov.tr/haber.php?page=haber&id=123), (Erişim Tarihi: 07.07.2007).
- UEA (2006); “Energy Prices & Taxes - 3rd Quarter 2006,” Uluslararası Enerji Ajansı.
- Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü (IISI) (2005a); *World Steel in Figures 2005*, Brussels – Belgium.
- Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü (IISI) (2006a); *World Steel in Figures 2006*, Brussels – Belgium.
- Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü (IISI) (2007); “Frequently Asked Questions,” <http://www.worldsteel.org/?action=faqlist&id=6#4>, (Erişim Tarihi: 15.10.2006).
- UNCTAD (2005); “*Promoting Participation of Developing Countries in Dynamic and New Sectors of World Trade: (iii) Steel and Related Specialty Products*,” UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Ajansı) Yayını, 12 September 2005.
- Utkanlar, Necdet (2006); “Türkiye Çelik Sanayisinin Gelişimi,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, 14 Kasım 2006.
- Veysel, Yayan (2007a); “Kur Artışlarının Demir Çelik Ürünleri İhracatı Üzerindeki Etkileri,” www.dcu.org.tr/sektor, (Erişim Tarihi: 29.04.2007).
- Vural, Aslı (2006); “Avrupa Birliği 7. Çerçeve Programı,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, 14 Kasım 2006.
- Wikipedia (2006); “Demir Çelik,” <http://tr.wikipedia.org/wiki/Demir>, (Erişim Tarihi: 11.11.2006).
- WSD (2007); “World Class Steelmakers: Monitor Report,” *World Steel Dynamic*, March 2007.
- WTO (2006); http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e.htm, (Erişim Tarihi: 06.10.2006).

- www.businessweek.com (2006); “GDP Share: The Big Five,” http://www.businessweek.com/magazine/content/06_47/b4010001.htm, (Erişim Tarihi: 10.11.2006).
- Yakar, Muhammet (2007); “Türkiye Demir Çelik-Sektörü ve Otomotiv Sanayindeki Yeri,” *Erdemir Dergisi*, Mayıs 2007, s. 19.
- Yardımcı, Atilla (2006); “AB’ye Uyum Sürecinde Çelik Sektörüne Yönelik Devlet Yardımları,” Hazine Müsteşarlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü, *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, 14 Kasım 2006.
- Yayan, Veysel (2004); “Turkish Iron and Steel Industry,” *IISI 2004 Annual Meeting Presentations*, 3-6 October 2004, İstanbul, Türkiye.
- Yayan, Veysel (2005); “Avrupa Birliği’ne Üyelik Ve Müzakereler Sürecinde Demir Çelik Sektörü,” *Ege Sanayicileri ve İşadamları Derneği Sunumu*, İzmir, 17 Kasım 2005.
- Yayan, Veysel (2006a); “Türk Demir Çelik Sektörünün Genel Değerlendirmesi,” *Steel Orbis Türk Çelik Piyasaları 2006 Konferansı*, İstanbul.
- Yayan, Veysel (2006b); “Türk Demir Çelik Sektörü ve Dünya’daki Yeri,” *AB Sürecinde Türkiye Demir Çelik Sektörü Çalıştayı*, 14 Kasım 2006.
- Yayan, Veysel (2006c); “Elektrik Tarifelerindeki Yeni Düzenleme Demir-Çelik Sektörünün Rekabet Gücünü Olumsuz Yönde Etkiliyor”, *Metal Dünyası Dergisi*, Kasım 2006.
- Yayan, Veysel (2007b); “Demir Çelik Sektörü ile İlgili Röportaj,” <http://www.dcu.org.tr/sector.htm>, (Erişim Tarihi: 01.05.2007).
- Yener, Kaan (2006); “Finansal Yönetim,” www.usiad.org.tr/sunu, Üretken Sanayici ve İş Adamları Derneği (ÜSİAD), 2006.
- Yetişken, Yaşar, Salim Özçelebi ve İsmail Ekmekçi (2005); “Türkiye’de ve Dünya’da Demir Çelik Üretim Çeşitliliğinin Bugünü ve Geleceği,” *Metalurji-Malzeme Dergisi*, Kasım / Aralık 2005, Sayı: 2.

EKLER

EK-1: Türkiye Çelik Haritası

Kaynak: Demir Çelik Üreticileri Derneği, www.dcud.org.tr, (Erişim Tarihi: 16.06.2007).

EK-2: Alan Çalışmasında Kullanılan Anket

Mart 2007

TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ANKET ÇALIŞMASI

Bu anket çalışması; Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalında hazırlanmakta olan “Türk Demir Çelik Sektörünün Rekabet Yeteneği” konulu yüksek lisans tezi çerçevesinde gerçekleştirilmek istenmektedir.

Sizin görüşleriniz, tecrübeniz ve bilgileriniz bizim için değerlidir.

Bu çalışmanın amacı; Türk demir çelik sektöründe faaliyet gösteren firmaların yapılarını ve karşılaştıkları sorunları belirleyebilmektir. Bu çalışma ile firmaların üretim, kapasite ve teknoloji düzeyleri, sermaye yapıları, iç ve dış pazarlama olanakları ve sektörde gelecek beklentileri araştırılarak sektörün rekabet yeteneğinin ne düzeyde olduğu ortaya konulmak istenmektedir. Elde edilen sonuçlar bilimsel çerçevede değerlendirilecek, çözüm önerileri ortaya konulacak ve ileride karar alıcılara, yöneticilere, girişimcilere, yatırımcılara ve demir çelik sektörüyle ilgili kişilerin bu konudaki bilgi ihtiyacının karşılanmasında katkı sağlanılmaya çalışılacaktır.

Çok değerli görüşlerinizi, bilgi ve tecrübelerinizi bizimle paylaşarak, bilimsel bir çalışmaya katkıda bulunacağınızı umarak teşekkürlerimizi sunarız.

Saygılarımızla,

Doç. Dr. Turhan Korkmaz
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İşletme Bölümü Öğretim Üyesi

Engin Akman
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek
Lisans Öğrencisi

Dilerseniz aşağıdaki iletişim bilgileri ile bize ulaşabilirsiniz.

Turhan Korkmaz

korktur@yahoo.com

Tel: 0372 257 4010 / 1485

Engin Akman

enginakman@excite.com

Tel: 0372 329 80 50

TÜRK DEMİR ÇELİK SEKTÖRÜ ANKET FORMU

Kuruluş Tarihi :.....
Ortak Sayısı :.....
Sermayesi :.....
Çalışan Sayısı :.....

1. Firmanızın ürettiği ürünlerin tonaj dağılımı nedir?

Ürünler	Ton
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

2. Yıllık—
toplam
cironuz
nedir?

- () 100.000.000 YTL'den az
 () 100.000.000 YTL - 300.000.000 YTL
 () 300.000.000 YTL - 500.000.000 YTL
 () 500.000.000 YTL - 750.000.000 YTL
 () 750.000.000 YTL - 1.000.000.000 YTL
 () 1.000.000.000 YTL'den fazla

3. Satışlarınızın dağılımı nasıldır?

- () İç Pazar %..... () İhracat %.....

4.İhracat yapmıyorsanız ya da çok az miktarda ise bunun nedeni nedir?

Lütfen 1 den başlayarak önem sırasına göre numaralandırınız. 1: Çok önemli 6: Daha az önemli.

- () Satış yapacak pazar bulamama () Dış piyasada rekabetin zorluğu
 () İç Pazarın daha karlı olması () Kapasitenin yetersiz olması
 () Formalitelerin çokluğu () Diğer

5. Ağırlıklı olarak ihracat yapıyorsanız bunun nedeni nedir?

Lütfen 1 den başlayarak önem sırasına göre numaralandırınız. 1: Çok önemli 5: Daha az önemli.

- () İç pazarın yetersiz olması () Fazla kapasiteyi değerlendirme
 () Teşviklerden yararlanma () Dış pazarın daha karlı olması
 () Diğer

6. İhracat için yardımcı olan kurum var mı? Varsa lütfen belirtiniz.

- () Evet () Hayır

7. Dış pazarda karşılaştığınız sorunlar nelerdir? Lütfen 1 den başlayarak önem sırasına göre numaralandırınız.

1: Çok önemli 7: Daha az önemli.

- () Pazara ulaşamama () Döviz kurlarındaki değişimler
 () Uygulanan Kotalar () Mevzuatın getirdiği zorluklar
 () Fiyat rekabeti () Kalite rekabeti
 () Diğer

8. Satışlarınızı en yoğun yaptığınız dış pazarlar hangileridir?

(1) (2) (3)

9. Üretim portföyünüzde bulunmayan hangi ürünleri üretmek istiyorsunuz?

(1) (2) (3)

10. Kapasite Kullanım Oranınız nedir? Kapasite kullanım oranları ile ilgili 2010 yılı hedefiniz nedir?

() 2000 () 2005 () 2010
 %..... %..... %.....

11. Kapasite Kullanım Oranınız düşükse bunun nedenleri nelerdir?

Lütfen 1 den başlayarak önem sırasına göre numaralandırınız. 1: Çok önemli 5: Daha az önemli.

- () Finansman sorunları () Pazar bulamama
 () Hammadde temininde güçlükler () Teknolojik yetersizlikler
 () Diğer

12. En son ne zaman üretim teknolojisi modernizasyonu yatırımı yaptınız?

- () 1-3 yıl önce
 () 4-5 yıl önce
 () 6 yıl ve daha önce

13. İşletmenizde finansman bölümü var mı?

Cevabınız "Hayır" ise finansman işleri hangi bölüm ya da kişi tarafından yürütülüyor?

- () Evet () Hayır

14. Firmanız menkul kıymet ihraç ederek fon sağladı mı?

- () Evet () Hayır

15. Firmanız halka açık mı? Cevabınız "Evet" ise % kaç halka açık?

- () Evet %..... () Hayır

16. 15. Soruya verdiğiniz yanıt "Hayır" ise halka açılmayı düşünüyor musunuz?

- () Evet () Hayır

17. Firmanız bugüne kadar herhangi bir teşvikten yararlandı mı? Cevabınız "Evet" ise lütfen belirtiniz.

() Hayır () Evet

18. İşletmeniz sabit kıymet yatırımlarının finansmanında hangi kaynakları kullanıyor?

() Özkaynak %.....

() Dış kaynaklar %.....

() Leasing %.....

() Diğer %.....

19. İşletmeniz çalışma sermayesinin finansmanında hangi kaynakları kullanıyor?

() Banka Kredisi

() Ticari Kredi

() Diğer Grup Şirketlerden

() Faktöring

() Sermaye Artışı

() Tahvil ve Finansman Bonosu

() Diğer

20. Firmanızın en önemli sorunu nedir? Lütfen önem sırasına göre belirtiniz.

() Hammadde tedariki

() Finansman

() Pazarlama gücü

() İşgücü maliyetleri

() Hammadde maliyeti

() Yetersiz teknoloji

() Enerji maliyetleri

() Aşırı yatırım (atıl kapasite)

() Kalifiye işgücü

() Diğer, lütfen belirtiniz.....

21. Önümüzdeki 5 yıl içinde Türkiye'de çelik talebi hakkındaki beklentileriniz nedir?

() Önemli Artış

() Hafif Artış

() Durgunluk

() Önemli Düşüş

() Hafif Düşüş

22. Firmanızın üretim tesislerinin mevcut konumu nedir ve gelecekte yeni üretim tesisleri kurulması düşünülüyorsa hangi bölgelere yatırım planlanmaktadır?

	Mevcut Durum (%)	2010 yılı (%)
Marmara ve Trakya		
Ege		
Akdeniz		
Karadeniz		
İç Anadolu		
Doğu ve Güneydoğu		
AB		
Doğu Avrupa		
Bağımsız Devletler Topluluğu		

Orta Doğu		
Çin		
ABD		
Diğer		

23. Satışlarınızı daha çok hangi kanallarla yapıyorsunuz? (Birden çok şıkkı işaretleyebilirsiniz)

☐ Aracısız satış ☐ Servis Merkezleri ☐ Tüccarlar ☐ Diğer.....

24. Demir Çelik Sektöründe markalı ürünlerin ağırlık kazanacağını düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır ☐ Kısmen

25. Firmanızın satışlarının bölgesel dağılımı ve beklentileriniz nelerdir?

	Mevcut Durum (%)	2010 yılı (%)
Marmara ve Trakya		
Ege		
Akdeniz		
Karadeniz		
İç Anadolu		
Doğu ve Güneydoğu		
AB		
Doğu Avrupa		
Bağımsız Devletler Topluluğu		
Orta Doğu		
Çin		
ABD		
Diğer		

26. Yurtdışındaki firmalarla üretim, teknoloji ve pazarlama konusunda işbirliğiniz var mı?

Yoksa 2010 yılına kadar böyle bir işbirliği planlıyorsunuz?

	Mevcut Durum			2010 yılı	
	Evet	Hayır		Evet	Hayır
Üretim	☐	☐	Üretim	☐	☐
Teknoloji	☐	☐	Teknoloji	☐	☐
Pazarlama	☐	☐	Pazarlama	☐	☐

27. Sizce AB süreci Türk demir çelik sektörünü nasıl etkiledi?

☐ Herhangi bir etkisi olmadı.

☐ Olumlu etkisi oldu (neler belirtiniz)

☐ Olumsuz etkisi oldu (neler belirtiniz)

28. Sizce AB üyeliği Türk demir çelik sektörünü nasıl etkiler?

- ☐ Değişiklik olmaz.
☐ İhracat artar.
☐ Türkiye'ye yapılan üretim yatırımları artar.
☐ Maliyetler artar.
☐ Diğer etkiler
.....

29. Türk demir çelik sektörünün AB ülkelerine göre rekabet üstünlükleri nelerdir?

Lütfen 1 den başlayarak önem sırasına göre numaralandırınız. 1: Çok önemli 8: Daha az önemli.

- ☐ Fiyat/Maliyet ☐ Kalite ☐ Ürün Çeşidinin Azlığı ☐ Düşük Teknoloji
☐ Teşvikler ve devlet destekleri ☐ İç Pazarın Durumu ☐ Coğrafi Konum
☐ Hammadde temini

30. AB demir çelik sektörünün Türkiye'ye göre rekabet üstünlükleri nelerdir?

Lütfen 1 den başlayarak önem sırasına göre numaralandırınız. 1: Çok önemli 8: Daha az önemli.

- ☐ Fiyat/Maliyet ☐ Kalite ☐ Ürün Çeşitliliği ☐ Düşük Teknoloji
☐ Teşvikler ve devlet destekleri ☐ İç Pazarın Durumu ☐ Coğrafi Konum
☐ Hammadde temini

31. Firmanız hammaddelerini nereden temin ediyor?

- ☐ Yurtiçi %.... ☐ Yurtdışı %.....
-Bölgeler -Ülkeler

32. Demir çelik sektöründe karşılaştığınız temel sorunlar nelerdir? Lütfen önem sırasına göre yazınız.

.....
.....
.....
.....

33. Karşılaştığınız sorunlar için çözüm önerileriniz neledir?

.....
.....
.....
.....